

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(1950-1951)

Στὸ πρῶτο κίβλας τεύχος ἀπὸ τὴν ἐπανεκδόση τῶν «Ἑλληνικῶν» (12 [1952] 229) ὑποσχεθήκαμε πὼς τὸ περιοδικὸν θὰ δημοσιεύη λεπτομερῆ καὶ κριτικὴ βιβλιογραφία καὶ πὼς εἶχε καταρτισθῆ ἡ βιβλιογραφία τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας γιὰ τὰ ἔτη 1950-1951. Γιὰ λόγους τεχνικοὺς καὶ ἐπειδὴ κάθε ἀρχὴ εἶναι δύσκολη, ἡ βιβλιογραφία δὲν μπόρεσε νὰ δημοσιευτῆ νωρίτερα καὶ δημοσιεύεται μόνον σήμερα. Στὸ μεταξὺ ὁμως νομίσαμε πὼς ἔπρεπε νὰ γίνουιν μερικὲς τροποποιήσεις στὸ ἀρχικὸ πρόγραμμα. Ἡ ἐπέκταση τῆς βιβλιογραφίας καὶ στὰ μεσαιωνικὰ καὶ στ' ἀρχαῖα (ἔστω καὶ μόνον γιὰ τὰ ἑλληνικὰ δημοσιεύματα), ὅπως ἦταν ἡ ἀρχικὴ μας πρόθεση, θὰ ἦταν μεγάλος καὶ ἴσως περιττός φόρτος, ἀφοῦ ὑπάρχουιν οἱ ἐξαντλητικὲς καὶ ἄριστα ὀργανωμένες βιβλιογραφίαι τοῦ Μαρουζεαυ γιὰ τ' ἀρχαῖα καὶ τῆς Byzantinische Zeitschrift γιὰ τὰ βυζαντινά. Περιοριστήκαμε γι' αὐτὸ ἀποκλειστικὰ πτὴν καθαυτὸ νεοελληνικὴ βιβλιογραφία, ὅπου ἀκριβῶς ἡ ἀνάγκη γιὰ μιὰ βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση καὶ μιὰ ἐπιστημονικὴ συστηματοποίηση εἶναι ἐκδηλῆ ἀπὸ καιρῶ.

Ἡ νεοελληνικὴ βιβλιογραφία θὰ ἐκτείνεται σὲ ὅλες τὶς ἐπιστῆμες πού καλύπτουιν τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ περιοδικοῦ καὶ θὰ περιλαμβάνη συγκεκριμένα τοὺς ἀκόλουθους κλάδους: Φιλολογία, Λαογραφία, Γλωσσολογία, Ἱστορία, Τοπογραφία, Βιβλιογραφία καὶ Παλαιογραφία, Τέχνη κτλ. Τὰ χρονολογικὰ ὅρια καθορίζουινται ἀπὸ τὴν ἄλωση ὡς τὶς ἡμέρες μας, ἀφήνοντας ὁμως ἔξω τὰ ἐντελῶς σύγχρονα ἱστορικὰ γεγονότα καὶ τοὺς ζῶντες ποιητὲς καὶ συγγραφεῖς. Εἰδικότερα γιὰ τὴ φιλολογία θὰ περιλαμβάνη καὶ τὴ λεγόμενη «δημῶδη» βυζαντινὴ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ Ἀκρίτα.

Ἡ προσπάθειά μας τείνει ἡ βιβλιογραφία νὰ εἶναι ὅσο γίνεται πλήρης καὶ νὰ περιλαμβάνη ὅ,τι γράφεται καὶ στὸ ἐξωτερικὸ καὶ ἀπὸ ξένους. Εἴμαστε βέβαιοι πὼς στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ πρώτη τῶρα δημοσιευόμενη βιβλιογραφία (γιὰ τὰ ἔτη 1950-1951) θὰ ἔχη πολλὰς ἐλλείψεις καὶ παραλείψεις. Θὰ χρωστοῦμε μεγάλη χάρη σὲ ὅσους μᾶς τὶς ὑποδείξουιν ὥστε νὰ συμπληρωθοῦιν στὶς ἐπόμενες δημοσιεύσεις, ὅπως ἐπίσης μεγάλη χάρη θὰ χρωστοῦμε σὲ ὅσους μᾶς βοηθήσουιν στὴ δύσκολη αὐτὴ ἐργασία μὲ τὸ νὰ μᾶς στέλλουιν τὰ δημοσιεύματά τους, ἰδίως ὅσα εἶναι περισσότερο δυσσεύρετα.

Ἡ βιβλιογράφηση συμπεριέλαβε τὰ ξεχωριστὰ δημοσιεύματα (βιβλία καὶ φυλλάδια) καὶ τὰ δημοσιεύματα τῶν περιοδικῶν—ἐπιστημονικῶν, λογοτεχνικῶν καὶ τῶν προοριζόμενων γιὰ εὐρύτερο κοινόν· ἀποκλείστηκαν οἱ ἑφημερίδες καθῶς καὶ τὰ λαϊκὰ περιοδικὰ ἢ πολιτικὰ φύλλα.

Ὅσο γιὰ τὴν κριτικὴ καὶ τὴν ἀνάλυση, αὐτὴ, γιὰ τὴν πρώτη τούτη δημοσίευση περιορίστηκε μόνον στὴ νεοελληνικὴ φιλολογία. Τὴν εὐθύνη γιὰ τὰ σημειώματα αὐτὰ ἔχει ὁ ὑπογραφόμενος. Ἐλπίζουμε στὸ μέλλον νὰ ἐπεκταθοῦιν καὶ στοὺς ἄλλους κλάδους. Αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωση νὰ εὐχαριστήσω ἐδῶ τὸ

Διοικητικό Συμβούλιο τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν γιὰ τὴν ὑποστήριξη πού ἔδειξε στὴν ἐργασία αὐτή, καθὼς καὶ τοὺς πτυχιούχους τῆς φιλολογίας δδ. Αἰκ. Ἰατρίδου καὶ Αἰκ. Κουπατσάρη καὶ κ. Κ. Δημητριάδη γιὰ τὴ βοήθειά τους στὴν ἀποδελτίωση καὶ τὴν κατάταξη τοῦ ὕλικου.

ΛΙΝΟΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Γιὰ τὰ περιοδικὰ, ὅσα δὲν ἀναγράφονται μὲ δλόκληρον τὸν τίτλο τους, χρησιμοποιήθηκαν οἱ ἀκόλουθες βραχυγραφίαι. Ἐπίσης, μὲ σ. δηλώνεται πάντα ὁ συγγραφέας τοῦ ἀναγραφόμενου ἀρθρου. χφ=χειρόγραφο, χφφ=χειρόγραφα.

ΑΕ	Ἀρχαιολογική Ἐφημερίς	Κυ Σπ	Κυπριακαὶ Σπουδαί
ΑΕΕ	Ἀγγλοελληνική Ἐπιθεώρηση	ΝΕ	Νέα Ἑστία
ΑΘΘ	Ἀρχεῖον τοῦ Θερακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ θησαυροῦ	ΠΑΑ	Πρακτικά Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν
		ΠΑΕ	Πρακτικά Ἀρχαιολ. Ἑταιρείας
ΑΠ	Ἀρχεῖον Πόντου		
ΕΔ	Ἑλληνική Δημιουργία	BNJb	Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher
ΕΕΒΣ	Ἐπετηρὶς Ἑταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν	BSA	Annual of British School at Athens
ΕΛΑ	Ἐπετηρὶς Λαογραφικοῦ Ἀρχεῖου	BZ	Byzantinische Zeitschrift
ΕΜΑ	Ἐπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχεῖου	JHS	Journal of Hellenic Studies
Κρ Χρ	Κρητικά Χρονικά	REB	Revue des Études byzantines
Κυ Γρ	Κυπριακά Γράμματα	REG	Revue des Études Grecques

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Α. ΓΕΝΙΚΑ

α) Ἱστορίες τῆς λογοτεχνίας

1. Κ.Θ. Δημαγᾶ, Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Τόμ. Α' - Β. (Ἀθ. 1948).— Βιβλιοκρισία Κ. Ἀμάντου, ΝΕ 47 (1950) 131-132.

2. Γ. Καλαματιανῶ, Σύντομη ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Ἀθ. 1950, Ἰ.Δ. Κολλάρος καὶ Σία. 8ο Σελ. 128.— Γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Γυμνασίου.

3. Ἀριστοβούλης Καψιμάλλη - Μαλλούχου, Ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας διὰ τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν Γυμνασίων καὶ τὰς Παιδαγωγικὰς Ἀκαδημίας. Ἀθ. 1950. 8ο Σελ. 86.— Σύντομο σχολικὸ ἐγχειρίδιο. Περισσότερο (γιὰ τὰ νεώτερα) κατάλογος τῶν ποιητῶν καὶ τῶν συγγραφέων. Λίγα σχετικῶς γιὰ τὴν παλαιότερη λογοτεχνία (βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ).

4. Κώστα Προουῆ, Μιὰ παραπιστικὴ [!] εἰκόνα τῆς λογοτεχνίας μας. Κυ Γρ 15 (1950) 8-14.— Ἐπίκριση τῆς 5ης ἐκδόσεως τῆς Ἱστορίας τῆς νέας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας τοῦ Α. Καμπάνη (Ἀθ. 1948. Κολλάρος).

5. Γεο. Σπαταλά, Γραμματολογίαι μὲ τὸ τσουβάλι. Νέος Νουμᾶς 1 (1949-50) τεύχ. 4, 1-2.— Ἀρνητικὴ κριτικὴ κυρίως ἐναντίον τῆς Ἱστορίας τῆς νέας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας τοῦ Α. Καμπάνη.

β) Ἀνθολογίαι

6. *Sophia Antoniadēs*, Nieuw - Grieks Leerboek. Leiden, F.J. Brill, 1950.

7. Η.Ν. Ἀποστολίδη, Ἀνθολογία, 1708-1940. Ἐκδοση τέταρτη. Ἀθ. Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἑστίας» (1950). 12ο Σελ. 654.— 4η ἐκδοση τῆς γνωστῆς καὶ πολὺ διαδεδομένης ποιητικῆς ἀνθολογίας μὲ προέκταση ὡς τὸ 1940 (ἡ 3η ἔφτανε ὡς τὸ 1937) «πάλι μὲ προσθήκες, πάλι χωρὶς καμιά ἀφαίρεση». Βλ. καὶ ἀρ. 10.

8. *Rea Dalven*, *Modern Greek Poetry*. New York 1950.— Μεταφράσεις κατωμένες από την ίδια την ανθολόγο. Στην Εισαγωγή της όμως φαίνεται πολύ λίγο κατατοπισμένη, εκφράζει κρίσεις πολλές φορές άφελεις, και γενικά έπηρεάζεται από όρισμένες πολιτικές ιδέες, που θολώνουν την άμερόληπτη κρίση. "Ετσι τὰ δημοτικά τραγούδια (σ. 25) παρουσιάζονται σάν έκφραση τῶν άγώνων τοῦ λαοῦ γιά τὰ δημοκρατικά του δικαιώματα καί τή γλώσσα του, ὁ Διγενής Ἀκρίτας (σ. 27) μάχεται γιά τήν έλευθερία τοῦ λαοῦ, καί στό τέλος (σ. 39) ἀναφέρεται καί τὸ ΕΑΜ! Πολλές εἶναι ἐπίσης καί οἱ ἀνακρίβειες: ἡ πρώτη έκδοση τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ» στά 1534 (σ. 29), ἡ δίκη τοῦ Ναυπλίου ἀνακατεῦεται μέ τήν α' έκδοση τῶν «Ἐκλογῶν» τοῦ Ν.Γ. Πολίτου καί τὰ «Ψηλά Βουνά» τοῦ Παπαντωνίου κ.ά.π.— Ἡ έκλογή, ἂν καί ὄχι μέ σταθερά κριτήρια, περιλαμβάνει τοὺς πῶ σημαντικούς ποιητές ὡς τοὺς σύγχρονους.— Βλ. καί βιβλιοκρισία *Κώστα Προυσή*, Κυ Γρ 16 (1951) 29.

9. *Ἀνδρέα Σ. Ἰωάννου*, Ἀνθολογία Κυπρίων ποιητῶν. Ἀθ. 1951. 120 Σελ. 182.— Πολὺ ἐπιμελημένη καί καλαισθητὴ ἀνθολογία. Διαιρεμένη σὲ δύο μέρη: σὲ Α' (σ. 9-135) περιλαμβάνονται οἱ «ποιητές πού ἔγραψαν στήν πανελλήνια γλώσσα», σὲ Β' (σ. 139-175) οἱ «ποιητές πού ἔγραψαν στήν κυπριακὴ διάλεκτο». Ἡ κατάταξη σὲ κάθε μέρος χρονολογική. Τὸ πρῶτο μέρος εἶναι τὸ μεγαλύτερο· περιλαμβάνει ποιητές πού ζοῦν σήμερα (ὁ παλαιότερος εἶναι γεννημένος τὸ 1882) καί πού ἀκολουθοῦν, καθῶς εἶναι φυσικό, τίς τάσεις κάθε ἐποχῆς. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ξεχωρίζουν οἱ περισσότερο γνωστοὶ Γλαῦκος Ἀλιθέρης (γενν. 1897), Τεῦκρος Ἀνθίας (1903) καί Παῦλος Κριναῖος (1903), ἀπὸ τοὺς νεώτερους (τοῦ κύκλου τῶν «Κυπριακῶν Γραμμάτων») ὁ Ν. Κραυιδιώτης καί ὁ Κύπρος Χρυσάνθης. Ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον παρέχει τὸ Β' μέρος, ὅπου πάλι ξεχωρίζουν ὁ ἔξοχος καί ἐπικός Βασίλης Μιχαηλίδης (1849-1917) καί ὁ τρυφερότερος καί εἰδυλλιακότερος Δημήτρης Λιπέρης (1866-1937). Λείπει δυστυχῶς ἕνα σύντομο βιογραφικὸ καί βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα γιά τὸν κάθε ποιητὴ καθῶς καί ἕνα μικρὸ γλωσσάριο σὲ Β' μέρος. Οὕτε ὑπάρχει καί ἄλλη καμιά σημείωση ἢ βιβλιογραφικὴ ἀναγραφή τοῦ ἀνθολόγου.— Βλ. καί βιβλιοκρισίες *Ἡλία Ζιώγα*, Ὁ Κρίκος 1 (1950 51) φ 10-11, 48-49. *Α. Καραντώνη*, ΕΔ 8 (1951) 352. *Νίκου Κραυιδιώτη*, Κυ Γρ 16 (1951) 199 200.

10. *Ἄγγελου Καλοκαιρινοῦ*, Ἡ Ἀνθολογία τοῦ Ἡρακλῆ Ἀποστολίδη. Νέος Νουμάς 2 (1951) τεύχ. 1, 3.— Δυσμενῆς κριτικὴ: κατακρίνεται ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὸ 1708 (μένει ἔτσι ἔξω ὅλη ἡ κρητικὴ λογοτεχνία), ἡ παράθεση μεμονωμένων στίχων ἀπὸ τὸ Σολωμό, Παλαμᾶ, Βαλαωρίτη κ.ά., καί ἡ κατώτερη ποιότητα ὁρισμένων στίχων πού περιλαμβάνει ἡ Ἀνθολογία.

11. *André Mirambel*, *Anthologie de la prose néo-hellénique* (1884-1948). Paris, Librairie C. Klincksieck, 1950. 8ῶ Σελ. XXIV, 262.— Βλ. καί βιβλιοκρισίες *Μ. Matthieu*, *Byzantion* 20 (1950) 378 380. [Γ.] Χατζ[ίνη], ΝΕ 49 (1951) 822. *Φαίδωνος Κ. Μπουμμονλίδου*, ΕΔ 8 (1951) 481-482 (ψέγει τὴ μονομέρεια τῆς ἀνθολογίας, τὴν παράθεση πολλῶν λογίων τῆς «γενιᾶς τοῦ 1930» καί τὴν παράλειψη πολλῶν παλαιότερων).— Πολὺ καλὴ, φροντισμένη καί πλούσια ἀνθολογία. Περιέχεται μόνο ἕνα κομμάτι ἀπὸ κάθε πεζογράφου, διήγημα ἢ ἀπόσπασμα ἀπὸ μυθιστόρημα. Καί ἡ έκλογή τῶν κομματιῶν καί ἡ έκλογή τῶν συγγραφέων ἀπόλυτα ἱκανοποιητικὴ. Χρησιμότατο σύντομο βιβλιογραφικὸ σημεῖωμα γιά τὸν κάθε συγγραφέα. Ἡ κατάταξη χρονολογικὴ κατὰ τὸ ἔτος γεννήσεως τοῦ καθενός. Περιλαμβάνονται 34 συγγραφεῖς, ἀπὸ τὸν Ροῖδη ὡς τὸν Πρεβλάκη καί τὸν Σωτ. Πατατζῆ. Ὅστερ' ἀπὸ ἕναν σύντομο πρόλογο, σὲ μιὰ ὄχι ἔκτενῆ εἰσα-

γωγή (σ. IX-XIX) ὁ σ. δίνει μιὰ σύντομη ἐπισκόπηση τῆς ἐξέλιξης τῆς νεοελληνικῆς πεζογραφίας. (Τὸ βιβλίον καλαισθητὰ τυπωμένο μὲ μέθοδο φωτομηχανική).

12. Διηγήματα μεγάλων Ἑλλήνων διηγηματογράφων. Ἐπιμέλεια καὶ ἐκλογή *M. X. Οἰκονόμου*, Ἀθ. (1951), Ἐκδ. Οἶκος Γ. Παποδημητρίου. 12^ο Σελ. 204 [100 Ἀθάνατα Ἔργα ἀρ. 8].— Βλ. Ἑλληνικά 12 (1952-53) 216-217.

13. *Σ' ἀγαπῶ*. Τὰ ὠραιότερα νεοελληνικά ἐρωτικά ποιήματα. (Ἀθ. 1951), Οἱ Φίλοι τοῦ Βιβλίου. 8^ο Σελ. 260.— Ἀνθολογία σὲ πολυτελεῆ ἔκδοση. Κατὰ τὸ (ἀνυπόγραφο) προλογικὸ σημεῖωμα, τὰ ποιήματα «τὰ τυπώσαμε ὅπως ἔπεφταν στὰ χέρια μας, στὴν τύχη, χωρὶς καμιά φιλολογικὴ ἀξίωση, χωρὶς καμιά σειρά...». Περιέχονται ποιήματα ἀπ' ὄλους σχεδὸν τοὺς γνωστοὺς ποιητῆς· λείπει ὁ Σολωμός, φυσικά καὶ ὁ Κάλβος, ὑπάρχει ὁμως ὁ Καβάφης· τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ κατέχουν ὁ Μαλακάσης καὶ ὁ Χατζόπουλος.

14. *Medieval and Modern Greek Poetry, an Anthology by C. A. Trypanis*. Oxford, at the Clarendon Press, 1951. 8^ο Σελ. LXIII, 285.— Βλ. Ἑλληνικά 12 (1952-53) 411-421.

γ) Θέματα γενικά καὶ σύμμεικτα

15. *Γ. Καλαματιανοῦ*, Αἰσθητικὲς ἀναλύσεις νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων. Ἀθ. 1951, I. Δ. Κολλάρος καὶ Σία. 8^ο Σελ. 140.— Γιά σχολικὴ χρῆση. Εἰσαγωγή, ἀναλύσεις ποιημάτων (δημοτικά, Κάλβος, Σολωμός, Παλαμᾶς, Γρυπάρης, Σικελιανός) καὶ πεζῶν (ἀποσπάσματα Παπαδιαμάντη, Καρκαβίτσα, Κονδυλάκη, Ξενοπούλου, Μυριβήλη, Βενέζη).

16. *E. Κριαρᾶ*, Ἡ μεσαιωνικὴ ἑλληνικὴ γραμματεία (Τὰ ὄρια. Μερικὰ χαρακτηριστικά). *ΑΕΕ* 5 (1950-52) 92-96 (καὶ σὲ ἰδιαίτερο τεύχος).— Ὁ σ. ὑποστηρίζει πὼς ἐνῶ γιὰ τὴν ἀρχὴ τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς στὴν ἑλληνικὴν Ἀνατολὴ ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἀποτελεῖ σήμερον τὸ ἀναμφισβήτητο χρονολογικὸ ὄριο, τὸ πότε τελειώνει ὁ μεσαίωνας στὸν ἴδιο χῶρον εἶναι ἀμφισβητήσιμον, καὶ νομίζει πὼς ἡ μεσαιωνικὴ ἐποχὴ διαρκεῖ στὸν ἑλληνικὸ χῶρον ἕως καὶ τὸ 1700. Ὁ σ. ἐρχεται ἔτσι σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς περισσότερους μελετητῆς τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, πού, ἀντίθετα, θέτουν τὴν ἀρχὴ τῆς μέσα στὸ Βυζάντιον, τὸν 10^ο ἢ 12^ο αἰῶνα μὲ τὸν Διγενῆ Ἀκρίτα, καὶ θεωροῦν ὅλη τὴ λεγόμενι «δημῶδη» βυζαντινὴ λογοτεχνία σαφῶς νεοελληνικὴ. Ὁ σ. σωστά ξεχωρίζει τὴν ἰδιοτυπία τῆς περιόδου 1204-1700 καὶ σ' αὐτὴν ἀντιτάσσει καὶ τὴ λόγια βυζαντινὴ καὶ τὴ λογοτεχνία τοῦ 18^{ου} καὶ τοῦ 19^{ου} αἰῶνα, δὲν καταλήγει ὁμως στὸ αὐτονόητον συμπέρασμα, ὅτι ἀκριβῶς ἔχουμε νὰ κάμουμε μὲ κάτι νέο, τὸ νεοελληνικὸ (τὴν πρώτην περίοδο τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀπὸ τὸ Διγενῆ στὸν Ἐρωτόκριτον), καὶ εἰσάγει νέους χαρακτηρισμοὺς πού δὲ φαίνονται ἐπιτυχημένοι: «ὑστερομεσαιωνικὴ» ἢ «πρωτονεοελληνικὴ». Ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πὼς ὁ σ., ἐνῶ διακρίνει σωστά, διστάζει νὰ τὰ πῆ μὲ τὸ σωστὸ τους ὄνομα. Δὲν νομίζω πὼς θὰ συμφωνήσουν πολλοὶ μὲ τὶς ἀπόψεις του.

17. *Τάκη Πολίτη* (†), *A literatura grega contemporânea e outros escritos* [Ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ λογοτεχνία καὶ ἄλλα ἄρθρα]. Rio de Janeiro, ἀ. ἔ.— Γνωστὸ ἀπὸ τὸ σημεῖωμα τοῦ Γεωργ. Χρ. Σούλη, *NE* 47 (1950) 206. Σειρὰ ἀπὸ μελέτες καὶ ἄρθρα δημοσιευμένα κατὰ καιροὺς σὲ περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες τῆς Βραζιλίας· στὴν κυριότερη («Ἡ σύγχρονη ἑλληνικὴ λογοτεχνία»), πού ἀνακοινώθηκε στὴν Ἀκαδημία τῶν Γραμμάτων τῆς Βραζιλίας, ἐξετάζεται κάπως σύντομα ἡ λογοτεχνικὴ παραγωγή τοῦ 19^{ου} αἰῶνα καὶ ἐκτενέστερα ἀπὸ

τὸ 1900 καὶ ὕστερα. Ἄλλες μελέτες: «Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου», «Τὸ ἑλληνικὸ θαῦμα» κ. ἄ.

18. *Πέτρον Σ. Σπανδωνίδη*, Ἡ διδασκαλία τῶν νέων ἑλληνικῶν. Β' ἔκδοσις. Τί εἶναι ἡ λογοτεχνία, δοκίμιον. Ἀθ. 1950. 8ο Σελ. 56.

19. *Νικολάου Β. Τωμαδάκη*, Ἡ νεοελληνικὴ φιλολογία. Ἡ παράδοσις - τὰ κριτήρια - ἡ παρακμὴ. Δύο μαθήματα ἐναρκτήρια εἰς τοὺς μετεκπαιδευομένους ἐν τῷ Ἀθῆναισι Πανεπιστημίῳ δημοδιδασκάλου. Ἀθ. 1951. 8ο Σελ. 39.— Ὁ σ. ξεκινᾷ ἀπὸ τῆς διαπίστωσης πὺς στὴ σημερινὴ πνευματικὴ ζωὴ ὑπάρχει βαθύτατη παρακμὴ προσερχόμενῃ ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἀναταραχὴ, ποὺ μετέβαλε τὴν ἱστορικὴ γνῶσις σὲ πολιτικὴ προπαγάνδα, καὶ ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ ἀποσύνθεσι ποὺ ἔφερε ἢ φροῦδικὴ θεωρία. «Πρέπει νὰ ἔχωμεν τὴν δύναμιν ν' ἀποτινάξωμεν τὸ κριτήριον τῆς ὠραιολογίας καὶ νὰ ζητήσωμεν νὰ τὸ ὑποκαταστήσωμεν μὲ τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς πίστεως». Στὸ προδιαγεγραμμένον αὐτὸ σχέδιον ἐντάσσει, σὲ γενικότερες καὶ πολὺ ἀμφισβητήσιμες γραμμές, τὴ λογοτεχνία μας, ἀπὸ τὸ Σολωμὸ ὡς τοὺς συγχρόνους.

δ) Θέματα εἰδικὰ

20. *Αημίτην Ἀθανασοπούλου*, Νεοελληνικὲς μεταφράσεις τοῦ Σοφοκλῆ (1834 - 1942). ΕΔ 5 (1950) 128 - 136.— Λαμπρὴ καὶ τεκμηριωμένη μελέτη. Ἐξετάζονται οἱ μεταφράσεις τοῦ Δούκα καὶ οἱ ἄλλες στὴν καθαρῆουσα τοῦ 19ου αἰ., καὶ κρίνονται λεπτομερέστερα καὶ πολὺ στοχαστικὰ οἱ μεταφράσεις στὴ δημοτικὴ τοῦ 20ου: τοῦ Σίδερη (1904), τοῦ Μάνου (1905), τοῦ Στ. Σεφεριάδη, τῶν ἐκδόσεων Φέξη (Καμπάνη, Αὐγέρη, Βουτιερίδη, Βάρναλη). Ἀξιολογοῦνται οἱ μεταφράσεις τοῦ Δ. Σάρρου, Ν. Ποριώτη, Γ. Σπαταλά, Φώτου Πολίτη, Ἀπ. Μελαχρινοῦ, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐξαιροῦνται ὡς ἀριστουργηματικὲς τοῦ Γρυπάρη. Ὁ σ. κατέχει τὰ ἰδιαίτερα μεταφραστικὰ ζητήματα καὶ κρίνει μὲ πολλὴ λεπτότητα καὶ εὐστοχὰ τὶς λεπτομέρειες.

21. *Ρένου Ἡρ. Ἀποστολίδη*, Ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία καὶ οἱ ξένοι μελετητές. Ἀπάντησις σιούς κ. κ. F. M. Pontani καὶ M. Vitti. Ὁ Αἰώνας μας 5 (1951) 171 - 178.— Βλ. τοὺς ἀριθ. 34 καὶ 43. Βίαιη κριτικὴ, ποὺ τὴ χαρακτηρίζει ἕνας τόνος ἐντελῶς ἀνοικεῖος καὶ ἀπαράδεκτος γιὰ φιλολογικὲς συζητήσεις (π. χ. «πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἀναιδῶν, θρασυτάτων, ἀγραμμάτων», «γίνεται περιγέλο» κ. ἄ. π.). Κυρίως ὁμως παρεξηγεῖ ὅσα λένε οἱ συγγραφεῖς καὶ τοὺς ἀποδίδει πρᾶματα ποὺ δὲν εἶπεν.

22. *Λεωνίδα Α. Γαλλῆ*, Τὰ Χριστούγεννα στὴ νεοελληνικὴ ποίησι. Μορφῆς 4 (1950) 5 - 8.— Ποιήματα τῶν Σ. Σκίπη, Ἀθ. Κυριαζῆ, Α. Ἀστέρη, Λάμπρου Ζαχαρή, Μ. Μαλακάση, Π. Σπάλα, Γ. Ἀννίνου μὲ λίγες σημειώσεις. Τὸ συμπέρασμα εἶναι αὐτὸ ποὺ ὁμολογεῖ καὶ ὁ σ., πῶς «ἡ θρησκευτικὴ λογοτεχνία δὲν ἔχει σημειώσει ἐδῶ σοβαρὰ βήματα». Ἄς σημειωθῇ ἀκόμα καὶ ὅτι ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ δημοσιευόμενα ποιήματα δὲν εἶναι κυρίως Χριστουγεννιάτικα ἢ θρησκευτικά.

23. *Αημίτην Γιάνου*, Τὰ Χριστούγεννα στὴ νεοελληνικὴ πεζογραφία. ΕΔ 8 (1951) 775 - 779.— Κυρίως γιὰ τὸν Μωραϊτίδη (ποὺ ὁ σ. τὸν θεωρεῖ δημιουργὸ τοῦ εἶδους τοῦ χριστουγεννιάτικου διηγήματος) καὶ γιὰ τὸν Παπαδιαμάντη τοῦ τελευταίου ὑποστηρίζεται ἡ γνήσια θρησκευτικὴ ἀντικρουμένη οἱ γνῶμες κριτικῶν ποὺ τὸν εἶπαν μόνον τυπολάτρη. Δύο χριστουγεννιάτικα διηγήματα τοῦ Κρυστάλλη. Μόνον σκηνὲς θρησκευτικῆς ἔδωσαν ἄλλοι (Ἐφταλιώτης, Καρκαβίτσας, Νιρβάνας, Θεοτόκης). Τέλος ἀναφέρονται καὶ δυὸ ἀποσπάσματα τοῦ Μυριβήλη καὶ τοῦ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου.

24. *Δ. Γιάκου*, Τὸ ἑλληνικὸ ἱστορικὸ μυθιστόρημα. Κυ Γρ 16 (1951) 305 κέ.
25. *C. Dimaras*, Le roman dans la littérature néohellénique. La Revue d'Athènes 2 (1951) τευχ. 4.
26. [*Ἀγγέλου Ζαμπάκη*], Ἀνέκδοτα. Ὁ Βιβλιόφιλος 5 (1951) 25 - 30.— Δημοσιεύονται διάφορα ποιητικὰ καὶ πεζὰ κείμενα ἀπὸ «λεύκωμα» τοῦ τέλους τοῦ 19ου αἰ.—Βλ. Ἑλληνικά 12 (1952-53) 163 - 169.
27. Ἄννας Χ. Ζώη, Ἡ Ζάκυνθος στὴν ποίηση. ΕΔ 8 (1951) 262 - 264.— Ἐρμηνεία ἀπὸ στίχους ποιητῶν ποὺ τραγούδησαν τὴ Ζάκυνθο (ὄχι ἐξαντλητικό). Πρῶτα οἱ ζακυνθῖνοί: Φόσκολος, Σολωμός, Κόλβος, Μάτεσις, Μαρτζώκης, Μ. Σιγοῦρος, καὶ ἀπὸ τοὺς μὴ ζακυνθῖνους Παλαμᾶς καὶ Σκίτης.
28. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Ἡ Παναγία εἰς τὴν νεοελληνικὴν ποίησιν. ΕΔ 6 (1950) 255 - 266.— Ὅπως καὶ σὲ ἄλλες ἀνάλογες ἐργασίες τοῦ σ., κυρίως ἐκλογή νεοελληνικῶν ποιημάτων μὲ θέμα τὴν Παναγία, μὲ μερικὲς σημειώσεις. Ἀνθολογοῦνται κείμενα ἀπὸ τὰ «Ἀνθὴ Εὐλαβείας», δημοτικὰ γνωστὰ ὡς «μοιρολόγια τῆς Παναγίας», καὶ ἀπὸ τὰ νεώτερα, ἀνακατεμένα, τοῦ Σολωμοῦ (μετάφραση ἐνὸς ἰταλικοῦ σονέττου), Βαλαωρίτη, Α. Μαρτζώκη, Κ. Πασαγιάννη (γιατὶ ὁ Πασαγιάννης ἀναφέρεται ὡς «ἐκπρόσωπος τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς»;), Η. Τανταλίδη, Α. Παράσχου, Α. Παπαδιαμάντη, Γ. Πολέμη, Γ. Δροσίνη, Λαύρα, Κ. Βάρναλη (ἀπὸ τὸ «Φῶς ποὺ καίει»!), Μ. Ἀργυροπούλου, Α. Κουκούλα καὶ Γ. Βερίτη. Δὲν σημειώνεται καμιὰ παραπομπή.
29. *Γιάννη Καιροφύλα*, Τὸ Πάσχα στὴν ποίησή μας. ΕΔ 5 (1950) 529 - 530.— Ἀποσπάσματα σχετικὰ μὲ τὸ Πάσχα τοῦ Σολωμοῦ, Παλαμᾶ, Δροσίνη, Πολέμη, ἕνα δημοτικὸ καὶ ἕνα ἀπὸ λόγο τοῦ Φρ. Σκούφου.
30. Ἄνδρέα Καραντώνη, Πασχαλῖνοι στίχοι. ΕΔ 7 (1951) 711 - 713.— Κυρίως γιὰ τοὺς στίχους ἀπὸ τὸν «Λάμπρο» τοῦ Σολωμοῦ, τὴ «Μελένια» (ἀπὸ τοὺς «Βωμούς») καὶ τὴς «Θυγατέρες τῆς Σιών» τοῦ Παλαμᾶ. Ἀναφέρεται καὶ ἡ «Συνείδηση τῆς Πίστης» τοῦ Σικελιανοῦ.
31. Ἄνδρέα Καραντώνη, Χριστουγεννιάτικη λογοτεχνία. ΕΔ 8 (1951) 755 - 757.— Στίχοι τοῦ Παλαμᾶ κυρίως, Ἀθ. Κυριαζῆ καὶ Δροσίνη. Μνεῖα τοῦ Παπαδιαμάντη.
32. *Νίκου Κρανιδιώτη*, Τὸ νεοελληνικὸ θέατρο. Λευκοσία Κύπρου 1950. 120 Σελ. 16.— Πολὺ σύντομο σημεῖωμα μὲ ἀρκετὲς ἀνακρίβειες (ἡ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» «μυστήριο» τοῦ 16ου αἰ., ὁ «Βασιλικὸς» τοῦ Μάτεση τὸ 1856 κ.ἄ.π.). Ἄν καὶ ἀρχίζη ἀπὸ τὴ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ» ἐπιμένει περισσότερο στὴν μετὰ τὸ 1900 παραγωγή.
33. *Α. Β. Οἰκονομίδου*, Τὰ ἑλληνικὰ δημῶδη βιβλία καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῶν ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ. ΕΛΑ 6 (1950 - 51) 3 - 56.— Ὑστερ' ἀπὸ μιὰ σύντομη εἰσαγωγή, ὅπου ἐξετάζεται ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδραση στὴ Ρουμανία πρὶν ἀπὸ τὴ Φαναριωτικὴ περίοδο, καὶ ὕστερ' ἀπὸ δυὸ μικρὰ εἰσαγωγικά κι' αὐτὰ κεφάλαια γιὰ τὴς «ἐνδείξεις περὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν δημῶδων βιβλίων ἐν Ρουμανία» καὶ γιὰ «τὰ κεντρα ἐξ ὧν ἐξεπορεύθησαν» αὐτά, ὁ σ. στὸ Γ' καὶ κυριότερο κεφάλαιο τῆς μελέτης ἐξετάζει ἕνα πρὸς ἕνα τὰ δημῶδη ἑλληνικὰ βιβλία ποὺ εἶχαν διάδοσιν στὴ Ρουμανία, κατατάσσοντάς τα εἰδολογικά. Ἀπ' αὐτὰ ὅμως πρέπει νὰ διαγραφῶν τὰ Αἰθιοπικά τοῦ Ἡλιοδώρου καὶ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ξενοφῶντος τοῦ Ἐφεσίου, μυθιστορήματα καὶ τὰ δυὸ τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς, ποὺ δὲν ξέρομε γιὰτὶ ὁ σ. τὰ κατατάσσει στὰ δημῶδη ἑλληνικὰ βιβλία. Καὶ ἡ Χρησιμοφθία τοῦ Βυζαντίου δύσκολα μπορεῖ νὰ παραδεχτῆ κανεὶς πὼς εἶναι δημῶδες βιβλίον. Ἐπίσης ὁ σ.

ἀναφέρει τὸν Μπερτόλδο ἢ τὴ Χαλιμά, ἐνῶ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι βέβαιος ἂν ἡ ρουμανικὴ διασκευή προήλθε ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ ξενόγλωσσο πρωτότυπο ἢ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ μετάφραση. Ἄβριστες εἶναι καὶ οἱ πληροφορίες πού μᾶς δίνει ὁ σ. σχετικά μὲ τοὺς μύθους καὶ μὲ τὸ βίο τοῦ Αἰσώπου, ἂν ἡ ρουμανικὴ διασκευή προήλθε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο κείμενο ἢ τὴ νεοελληνικὴ μετάφραση. Ἄσαφῆ καὶ τὰ σχετικά μὲ τὸν πόλεμο τῆς Τρωάδος: πότε ἀναφέρει ὅτι τὸ ρουμανικὸ κείμενο προέρχεται ἀπὸ τοὺς χρονογράφους τοῦ 17^{ου} αἰ. (Ψευδοδωρόθεο, Ματθαῖο Κιγάλα), πότε πὼς πλησιάζει πρὸς τὴν ἰταλικὴ διασκευή καὶ πότε πὼς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ διασκευή τοῦ γαλλικοῦ ποιήματος τοῦ Benoît de Sainte-Maure. Ἔχει κανεῖς τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ σ. ἀντλεῖ τίς πληροφορίες του ἀπὸ Ρουμάνους ἐρευνητῆς (οἱ Ρουμάνοι ἱστορικοὶ τῆς φιλολογίας ἔχουν ξεκαθαρίσει λεπτομερέστατα ὅλ' αὐτὰ τὰ ζητήματα), χωρὶς νὰ ἔχη τὴν ἀνάλογη οἰκείωση μὲ τὰ ἑλληνικὰ κείμενα. Ἔτσι π. χ. ἀναφέρει σ. 38 πὼς στὸν μεσαῖωνα τὴ θέση τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν «κατέλαβον μικρὸν κατὰ μικρὸν δύο πλασματικαὶ διηγήσεις ὑπὸ τὸ ὄνομα Δάρης καὶ Δίκτυς» (μὲ παραπομπὴ στὸν Cartoian), ὅπου μὲ τὴ διατύπωση αὐτὴ ἴσως νομίση κανεῖς πὼς ὁ σ. θεωρεῖ τὸν Δάρη καὶ τὸν Δίκτυ τοὺς τίτλους τῶν διηγήσεων. Ἡ ἀντίληψη πληροφοριῶν ἀπὸ τοὺς Ρουμάνους ἐρευνητῆς γίνεται σὲ μεγάλο βαθμὸ, τόσο πού ἡ μελέτη ἔχει μᾶλλον χαρακτῆρα μεταφορᾶς τῶν σχετικῶν ρουμανικῶν μελετῶν γιὰ Ἑλληνες ἀναγνώστες—πράγμα πού βέβαια δὲν εἶναι ἀχρηστο, ἀφοῦ δυστυχῶς οἱ ἔρευνες αὐτὲς δὲν εἶναι ὅσο θὰ ἔπρεπε γνωστῆς στὴ χώρα μας. Ἐνοχλητικὴ εἶναι καὶ ἡ παράθεση πολλῶν γνωστῶν λεπτομερειῶν σὲ μελέτη πού δὲν ἀπευθύνεται σὲ εὐρὺ κοινό.—Τὰ κυρίως δημόδη ἑλληνικὰ βιβλία πού εἶχαν διάδοσιν στὴ Ρουμανία ξεκαθαρίζουν στὸ τέλος πὼς εἶναι μόνον ἡ Ἄμαρτωλῶν Σωτηρία, ὁ Πωρικολόγος καὶ ὁ Ἐρωτόκριτος.

34. *Filippo Maria Pontani*, Ἡ σύγχρονη Ἑλληνικὴ ποίηση. Ὁ Αἰώνας μας 5 (1951) 115-120.—Μετάφραση ἀπὸ μελέτη δημοσιευμένη στὴν Rivista di Critica, Νοέμβρης-Δεκέμβριος 1950, σὲ τεύχος τοῦ περιοδικοῦ ἀφιερωμένο στὴ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία (δυστυχῶς δὲν τὸ ἔχουμε ὑπόψη)—βλ. καὶ ἀρ. 21 καὶ 43. Ὁ σ. ἐξετάζει πρῶτα τὴν ποίηση τοῦ Παλαμᾶ, ἀφιερώνει λίγα λόγια στοὺς ποιητῆς πού ἀκολούθησαν τὰ ἔχνη του (Πορφύρας, Μαλακίσης) καὶ στὸν Κρυστάλλη, καὶ μιλᾷ περισσότερο γιὰ τὸν Σικελιανὸ καὶ τὸν Καβάφη (πολύ λίγα γιὰ τὸν Καξαντζάκη). Μνημονεύει μὲ λίγα λόγια τὴ «γενιὰ τοῦ 20» καὶ κυρίως τὸν Καρυωτάκη καὶ ἐξετάζει περισσότερο τὴ σημασία τῆς ποιητικῆς ἀνανέωσης πού ἔφερε ἡ «γενιὰ τοῦ 30» μὲ τὸν μεγαλύτερο, ὅπως τὸν χαρακτηρίζει, ἀντιπρόσωπό της, τὸν Σεφέρη, γιὰ τὸν ὁποῖο κάνει διεξοδικὸ λόγο ἀναφέρονται ἀκόμα ὁ Ἐλύτης, ὁ Δ. Ἀντωνίου καὶ ὁ Γ. Ρίτσος, καὶ ἀκολουθεῖ ἕνα ἐπίμετρο γιὰ τίς ποιήτριες καὶ πιὸ πολὺ γιὰ τὴ Ρίτα Μπούμη-Παπᾶ. Εὐστοχώτατες κρίσεις καὶ καθαρὴ ἀντίληψη γιὰ τὸ σύνολο καὶ τίς λεπτομέρειες χαρακτηρίζουν τὴ σύντομη αὐτὴ ἐπισκόπηση, πού ἔχει καὶ ἰδιαίτερη ἀξία καθὼς προέρχεται ἀπὸ ξένον μελετητὴ τῆς λογοτεχνίας μας καὶ δείχνει πόσο τὴν τιμοῦν καὶ τὴ μελετοῦν στο ἔξωτερικό.—Ἄλλὰ τί κακὴ μετάφραση (τῆς Ρ[ίτας] Μ[πούμη]-Π[απᾶ])!—τόσο πού σὲ πολλὰ σημεῖα καταντᾶ ἀκατανόητη. Δὲ φαντάζομαι π.χ. ὁ σ. νὰ ἔγραψε γιὰ τοὺς στίχους τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σικελιανοῦ πὼς «ἐπιδεικνύουν μιὰ τεχνικὴ ἐφθαρμένη [;] καὶ συχνά μιὰ σφριγηλὴ ἐντονότητα [!]

Καὶ τί θὰ πῆ (γιὰ τὸν Καβάφη): «Ἄπ' τὴν ἄλλη ἄκρη, βρῖσκεται μιὰ ἀξιοπρόσεχτη παραγωγή ἐπιγραμματικοῦ χαρακτῆρα, πού ξαναζει, ὅπως φαίνεται, στὴν ἰταλικὴ [;] *Antologia Palatina*»; Ἡ μεταφράστρια ἀκόμα δὲν ξέρει, φαίνεται, πὼς

οί Ἴταλοι μὲ Ὀttocento χαρακτηρίζουν τὸν 19^ο αἰῶνα καὶ λέει γιὰ τὸν Παλαμᾶ πῶς «παρουσιάζεται τὸ πρότυπο |:] τοῦ ἑλληνικοῦ λογοτεχνικοῦ δέκατου ὀγδοοῦ αἰῶνα», καὶ παρικάτω: «εἶπαμε πῶς ὁ Παλαμᾶς εἶναι ἡ ἔνδοξη μαρτυρία |:] τοῦ Ὁχτακόσια!» Καὶ μιλώντας γιὰ τὸ Σεφέρη ἀναγράφει τὸ «Ἡμερολόγιο τῆς γέφυρας» καὶ παρατηρεῖ σὲ ὑποσημείωση πῶς ὁ σ. «ἐννοεῖ προφανῶς τὸ Ἡμερολόγιο Καταστρώματος». Προφανέστατα βέβαια, ἀφοῦ ροντε σημαίνει φυσικὰ «γέφυρα», ἀλλὰ (κατὰ τὰ λεξικά πάντα) καὶ «κατάστρωμα» (pave a tre ponti = πλοῖο τρικατάστρωτον, τρικούβεργο)! (Ὁ Ρ. Ἀποστολίδης, βλ. ἀρ. 21, χρησιμοποιεῖ τὸ παράδειγμα αὐτὸ γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὁ Rontani δὲν ξέρεῖ ἑλληνικά!).

35. Γ. Πουρναροπούλου, Ἡ ἱατρικὴ σάτιρα ἐν Ἑλλάδι κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας. Ἀκαδημαϊκὴ Ἱατρικὴ 15 (1951) 406-414, 452-464 (καὶ σὲ ἰδιαιτέρο τεῦχος).— Σταχυολογία ἀπὸ τὸν «Φορτουνάτο» τοῦ Μ. Α. Φόσκολου (17^{ος} αἰ.), τὰ ἔργα τοῦ Βηλαρᾶ κ.ά.

36. Γλυκερίας Πρωτοπαπᾶ, Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ στὴ νεοελληνικὴ ποίηση. ΕΔ 8 (1951) 761-771. Μικρὸς πρόλογος, ὅπου ἀξιοπρόσεχτες σκέψεις τῆς σ. γιὰ τὴ θρησκευτικὴ γενικὰ στὴ νεοελληνικὴ ποίηση καὶ ἀντίκρουση τῶν γνωμῶν τοῦ Κλ. Παράσχου. Παράθεση ποιημάτων γιὰ τὰ Χριστούγεννα διαφόρων ποιητῶν (Ἡλ. Ταυταλίδη, Ἀχ. Παράσχου, Μαρκορᾶ, Μαρτζώκη, Κρυσταλλη, Πολέμη, Δροσίνη, Παλαμᾶ κ.ά.) — ἀλλὰ γιατί οἱ παραποιμπές δὲ γίνονται στίς ἀρχικὲς ἐκδόσεις, παρὰ σὲ ἀναδημοσιεύσεις στὴν Ἀνθολογία Κεραμίδα καὶ τὸ περ. Οἰκογενειακὴ Ζωή;

37. Χ. Γ. Σακελλαριάδη, Τὸ Ἀρκαδι στὴν ποίησίν μας. ΕΔ 6 (1950) 685-691, 770-773, 932-938.— Ἐνδιαφέρον σημεῖωμα γιὰ τὰ ποιήματα ποὺ ἐνέπνευσε ἡ κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1866 καὶ ἡ πτώση τοῦ Ἀρκαδιοῦ: ὁ «Ὁρκος» τοῦ Μαρκορᾶ, ποιήματα τοῦ Γ. Μαυρογιάννη, Δ. Παπαρηγόπουλου, Σπ. Βασιλειάδη, Ἀχ. Παράσχου, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἄγνωστων ποιητῶν. Σημειώνουμε τὴν ἐνδιαφέρουσα πληροφορία γιὰ μιὰ ἄγνωστη ἐπιστολὴ τοῦ Τερτσέτη πρὸς τὸν Ναπολέοντα τὸν Γ' (περίληψη στὴν ἐφ. Παλιγγενεσία ἐτ. 5, ἀρ. 1047-1048) καὶ γιὰ ἕναν ἄλλον, ἄγνωστον ἐπίσης, λόγο τοῦ ἴδιου, τὸν Ὁχτώβριον τοῦ 1866, ἐφ. Αἰῶν 28 (1866) ἀρ. 2173 (μὲ θέμα κυρίως τὸν «Ἐρωτόκριτο»!).

38. Ἀπ. Σαχίνη, Οἱ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις. ΑΕΕ 5 (1950-52) 169-186.— Παρ' ὅλο τὸ μικρὸ πρόλογον τῆς ἀρχῆς, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ παλαιότερα, τὸ ἄρθρον ἀναφέρεται στὰ ἑλληνικὰ βιβλία ἀπὸ τὸ 1927 (ὅταν δημοσιεύθηκε τὸ «Ταξιδεύοντας» τοῦ Ν. Καζαντζάκη) ὡς σήμερα. Λεπτὲς σκέψεις καὶ συγκρίσεις καὶ χαρακτηρισμοὶ (ὁ Καζαντζάκης ξεκινᾶ ἀπὸ τὸ στοχασμὸ, ὁ Οὐράνης ἀπὸ τὴν εὐαισθησίαν· πῶς ἀντίκρισαν τὴν Ἑλλάδα ὁ Maurice Barrès καὶ ὁ Henry Miller ἢ ὁ Κ. Οὐράνης καὶ ὁ Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος). Ἐξέταση καὶ ἀνάλυση χωριστὰ τῶν βιβλίων τοῦ Ν. Καζαντζάκη, Κ. Οὐράνη, Ζαχ. Παπαντωνίου, Φ. Κόντογλου, Θ. Ἀθανασιάδη, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Ἡλία Βενέζη κ.ά.— Πρέπει νὰ σημειωθῇ πόσο σημαντικὲς εἶναι τέτοιες μελέτες ἐνὸς ὀρισμένου κλάδου τῆς λογοτεχνίας, ὅταν μάλιστα, ὅπως αὐτὴ, χαρακτηρίζονται ἀπὸ ἀξιόλογη διεισδυτικὴ κριτικὴ ἱκανότητα.

39. Ἀπ. Σαχίνη, Τὸ πολεμικὸ μυθιστόρημα. ΑΕΕ 5 (1950-52) 289-303.— Στὴν ἀρχὴ γενικὰ γιὰ τὴ φιλολογία τοῦ πολέμου (ὅπου ὁμως ἐνοχλεῖ ἡ μνεῖα τῆς Ἰλιάδας ὡς βιβλίου «πολεμικοῦ») καὶ ἰδιαιτέρα τὴ νεοελληνικὴ. Κριτικὴ ἀνάλυση τῶν μυθιστορημάτων μὲ πολεμικὸ θέμα, πρῶτα τῆς «Ζωῆς ἐν τάφῳ» τοῦ Στρ. Μυριβήλη καὶ τοῦ «Νοῦμερου 31.328» τοῦ Ἡλία Βενέζη, καὶ ὕστερα τῶν ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὸν Ἀλβανικὸ πόλεμον (Ἄγγελος Βλαχος, Στ. Ξεφλού-

δας, Γ. Μπεράτης, Α. Τερζάκης, Λ. Ἀκρίτας, Γ. Θεοδοκάς) στο τέλος ἐπίκριση τῆς «Πυραμίδας 67» τοῦ Ρένου [Ἀποστολίδη].

40. *Γιάννη Σιδέρη*, Ἱστορία τοῦ νέου ἑλληνικοῦ θεάτρου, 1794-1944. Τόμος πρῶτος (1794-1908), (᾿Αθ. 1951) Ἰκαρος. 8ο Σελ. 247.— Τεκμηριωμένη καὶ ἐξιντλητικὴ στὶς λεπτομέρειες ἱστορία τοῦ θεάτρου (ὄχι τῆς θεατρικῆς λογοτεχνίας), ἔργο μελέτης καὶ κόπου πολλοῦ. Ἴσως μάλιστα ἡ παράθεση τῶσων λεπτομερειῶν νὰ ἐμποδίζη κάπου κάπου τὸν ἀναγνώστη νὰ συλλάβῃ τὸ σύνολο. Ἡ γενικὴ ὅμως γραμμὴ φαίνεται καθαρά: οἱ πρῶτες ἀρχές στὴ Βλαχιά στὸ τέλος τοῦ 18ου αἰ., ὁ ρομαντισμὸς μὲ τὴ διαδοχικὴ ἐπίδραση τοῦ Μπαίρον, τοῦ Σίλλερ, τοῦ Β. Οὐγκώ καὶ τοῦ Σαίξπηρ, τὰ μονόπρακτα, ἡ «ἀναγέννηση» ποὺ βρῖσκει ὁ σ. στὴν ἐγκατάλειψη τοῦ ρομαντισμοῦ, ὁ νατουραλισμὸς (Ἰψεν κτλ.), ὡς τὶς μεγάλες προσπάθειες τῆς «Νέας Σκηῆς» τοῦ Χρηστομάνου καὶ τὸ Βασιλικὸ Θέατρο (ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας).— Ὡς πρὸς τὶς ἀρχές τοῦ θεάτρου μας ὑπάρχει μιὰ μόνιμη διαμάχη ἀνάμεσα στοὺς ἱστορικοὺς τοῦ θεάτρου καὶ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς λογοτεχνίας. Οἱ πρῶτοι ἐπιμένουν νὰ μὴν κάνουν κανένα λόγο γιὰ τὸ κρητικὸ θέατρο, ἐνῶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς τὰ ἔργα παίζονταν τότε. Ὁ σ. ἀποδίδει στὸ δημοτικισμὸ τοῦ Παλαμᾶ τὴν πίστη του πὼς ὁ Χοριάτης εἶναι ὁ πρόγονος τοῦ θεάτρου μας. Ἀλλὰ δὲν κάνει καὶ κανένα λόγο γιὰ τὸ θέατρο στὰ Ἐφτάνησα (γιὰ τὸν «Χάση», τὸν «Βασιλικὸ» καὶ τὶς μαρτυρημένες παραστάσεις θεατρικῶν ἔργων τὴν ἐποχὴ τῆς Βενετοκρατίας καὶ τῆς Ἀγγλοκρατίας).

41. *Ἀθηνᾶς Ταρσούλη*, Ἑλληνίδες ποιήτριες, 1857-1940. Ἰκαρος. 8ο Σελ. 367.— Βιογραφικὰ καὶ κριτικὰ σημειώματα γιὰ 34 ποιήτριες καὶ παράθεση πολλῶν στίχων. Ἡ κατάταξη εἶναι χρονολογικὴ ἢ σ. χωρίζει τρεῖς κύκλους μὲ τ' ἀκόλουθα χρονολογικὰ ὄρια: 1) 1857-1911, 2) 1911-1931, 3) 1932-1940. Στὸν πρῶτο κατατάσσει τὶς παλαιότερες ποιήτριες (περίπου ὅσες γεννήθηκαν πρὶν ἀπὸ τὸ 1880' ποὺ ἀκριβῶς βασίζει τὰ χρονολογικὰ τῆς ὄρια δὲν καθορίζει ἢ σ.) ἀνάμεσά τους ἡ Εὐφροσύνη Σαμαρτζίδου, ἡ Φωτεινὴ Οἰκονομίδου καὶ ἡ Φλωρεντία Φουντουκλή. Στὸν δεῦτερο κύκλο (1911-1931) φαίνεται ὅτι περιλαμβάνει ἐκεῖνες ποὺ ἐκδηλώθηκαν ἢ ἐξέδωσαν ποιητικὴ συλλογὴ πρὶν ἀπὸ τὸ 1930, ἐνῶ στὸν τρίτο κατατάσσει ὅσες φανερώθηκαν μετὰ τὸ 1930. Ἔτσι ἡ Ζευγώλη μπαίνει στὸν 2ο καὶ ἡ Καρέλλη στὸν 3ο. Λείπουν ὅσες φανερώθηκαν μετὰ τὸ 1940 (Κάσδαγλη κ.ἄ.) Πολὺ χρήσιμο θὰ ἦταν ἓνα βιβλιογραφικὸ σημεῖο γιὰ τὴν κάθε ποιήτρια ποὺ θὰ μᾶς ἔδινε τὶς ποιητικὲς συλλογὲς χρονολογικὰ καὶ ἐνδεχομένως καὶ τὶς κυριότερες κριτικὲς μελέτες γιὰ τὴν καθενὴ. Δυστυχῶς ἡ βιβλιογραφικὴ αὐτὴ ἐνημέρωση λείπει. Γενικὰ τὸ βιβλίον, παρ' ὅλον τὸν κάπως συναισθηματικὸ τόνον, περιέχει πολλὰ χρήσιμα πληροφορία.

42. *Γιάννη Χατζίνη*, Λογοτεχνία 1900-1951. Μιὰ ἀπολογία. ΝΕ 48 (1950) Χριστοῦ. τεῦχος σ. 60-67.— Ἀπολογισμὸς τῆς λογοτεχνικῆς κινήσεως (ποίησις, πεζογραφία, κριτικὴ) στὰ πρῶτα 50 χρόνια τοῦ αἰῶνα μας. Τονίζεται ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδραση ποὺ ἄσκησε ἡ ξένη (εὐρωπαϊκὴ) λογοτεχνία.

43. *Mario Vitti*, Ἡ νεοελληνικὴ πεζογραφία ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ '20 ὡς σήμερα. Ὁ Αἰῶνας μας 5 (1951) 166-171.— Μετάφραση ἀπὸ τὸ ἴδιο τεῦχος τῆς Rivista di Critica, πρβ. ἀρ. 21 καὶ 34. Μυριβήλης, Βενέζης, Κόντογλου, Γ. Σταύρου, Θεοδοκάς, Κ. Πολίτης, Θ. Πετσάλης, Α. Τερζάκης, Μ. Καραγάτσης κ. ἄ. Τὸ δοκίμιον (Κλ. Παράσχος, Α. Θρούλος, Π. Χάσης, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Α. Καραντιῶνης, Ε. Παπανούτσος).

ε) Δογοτεχνία κατὰ τόπους

44. Χρ. Ε. Ἀγγελομάτη, Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ ἡ ἱστορία τῆς Κύπρου (Ἀσσίζες, Χρονικά, Ἔπη). Ἑλληνικὴ Κύπρος 3 (1951) 267.— Σημείωμα. Μὲ «χρονικά» νοεῖται τὸ Χρονικὸ τοῦ Μαχαιρᾶ, μὲ «ἔπη» τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια (κυρίως διηγηματικά καὶ ἀκριτικά). Τονίζεται ἡ χρησιμοποίησις τῆς λαϊκῆς γλώσσας. Δὲ γίνεται λόγος γιὰ τὰ ἐρωτικά τραγοῦδια τοῦ 16ου αἰῶνα.

45. Σάββα Λοϊζίδη, Κύπριοι λόγιοι τῶν χρόνων τῆς δουλείας. Ἑλληνικὴ Κύπρος 2 (1950) 240.— Σύντομη ἀπαρίθμηση ἀπὸ τὸν Νεόφυτο Ἐγκλειστο (12ος αἰ.) ὡς τὴς ἀρχῆς τοῦ 20ου αἰῶνα.

46. Βάως Γ. Σαλβάνου, Ἀπὸ τῆ λογοτεχνικῆ κίνησις τῆς Ζακύνθου. ΕΔ 8 (1951) 271 - 275.— Πάρα πολὺ συνοπτικὴ ἀναγραφὴ (ποὺ καταντᾶ σὲ πολλὰ σημεῖα ξερὸς κατάλογος) τῶν ζακυνθινῶν ποιητῶν ἀπὸ τὸν 16ο ὡς τὸν 19ο αἰ., ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ ἦταν χρήσιμη, ἂν δὲν περιεῖχε μερικὰς ἀβλεψίαις καὶ λάθη (ἔτσι ὁ Στέφανος Ξανθόπουλος, τῶν μέσων τοῦ 18ου αἰ., ἀναγράφεται ὕστερ' ἀπὸ τὸν Κουτούζη καὶ τὸν Δανελλάκη, τὸ χρονικὸ τοῦ Τζάνε Κορωναίου χαρακτηρίζεται «ἐποποιία», στίχοι τοῦ Κάλβου γίνονται ἀγνώριστοι κ. ἄ.).

ς) Στιχοῦργικά καὶ μετρικά

47. Γ. Σπαταλά, Τὰ κάλαντα καὶ ἡ μορφολογία τους. ΕΔ 8 (1951) 785-788.— Ἡ στιχοῦργικὴ μορφή τῶν κάλαντων τῶν Χριστουγέννων, τοῦ Ἀι-Βασιλεῦς, τῶν Φώτων, τοῦ Λαζάρου (μὲ τὰ «τσακίσματα» κτλ.). Ὅσο γιὰ τὴν καταγωγή τῶν στίχων ὁ σ. ὑποστηρίζει τὴ θεωρίαν, ποὺ ἔχει ὑποστηρίξει σὲ εἰδικὰ ἄρθρα, πὺς ὅλοι οἱ νεοελληνικοὶ στίχοι προέρχονται ἀπὸ ἀρχαίους προσωδιακοὺς ποὺ διαβάστηκαν τονικά (ποὺ συνέλιπταν δηλ. τονικά μὲ 15σύλλαβο κτλ.)—θεωρία ποὺ δύσκολα μπορεῖ νὰ γίνῃ παραδεκτὴ.

48. Γεράσιμου Σπαταλά, Στιχοῦργικά. Νέος Νουμᾶς 1 (1949-50) τεῦχος 5, 9-11.— Γιὰ τὴ συνίζησις καὶ τὴ χασμωδία. Ἀπάντησις στὸ ἄρθρο τοῦ Ν. Χιονίδη (βλ. τὸν ἐπόμενον ἀριθμὸ).

49. Ν. Χιονίδη, Γύρω ἀπὸ τὴν στιχοῦργική, Μελέτη. ΕΔ 5 (1950) 611-617.— Ὁ σ. ἔχει σκοπὸ νὰ διδάξῃ στιχοῦργικὴ «στοὺς νέους ποὺ πρωτοδοκιμαζοῦν τὰ φτερά τους πάνω ἀπ' τὴς μαγικὰς μενεξεδένιες πολιτεῖες τῆς ποιήσεως», στὴν πρώτη του ὅμως αὐτὴ «μελέτη» μιλά μόνον γιὰ τὴ συνίζησις καὶ τὴ χασμωδία. Ἀπὸ τὸν σ. λείπει στοιχειώδης ἐπιστημονικὴ κατάρτισις, καὶ φυσικὰ δὲν κάνει κανένα ἱστορικὸ ξεχώρισμα στὸ ὕλικό του (γιὰ τὴ θέση π.χ. τῆς χασμωδίας ἢ τῆς συνίζησης στοὺς Φαναριώτες ἢ τοὺς Ἑπτανήσιους, ἢ στὰ νεανικά καὶ στὰ τελευταία σχεδιάσματα τοῦ Σολωμοῦ). Κάνει ἐπίσης συχνὰ λάθη ἀκόμα καὶ στὸ χαρακτηρισμὸ τῆς συνίζησης ἢ τῆς χασμωδίας (π.χ. Χ 13 εἶναι συνίζησις, Σ 29 χασμωδία), καὶ γνωστότατα γλωσσικὰ φαινόμενα, ὅπως τὴ σχέση τῶν φωνέντων κατὰ τὴν ἔντασις μεταξὺ τῶν (βλ. τὸ «τρίγωνο τῶν φωνέντων» στὴ Γραμματικὴ Ὁργ. Ἐκδ. Σχολ. Βιβλίων σ. 18), φαίνεται ὅτι τ' ἀνακαλύπτει γιὰ πρώτη φορὰ («ἀσθενέστερον μεταξὺ τῶν φωνέντων κ ρ ί ν ο μ ε ν τ ὸ ι»), μιλά γιὰ «ἀσταθῆ κι' ἐτοιμόρροπα» (!) φωνήεντα (τὴ συλλαβικὴ αὔξησις ε καὶ τὸ πρόσφωμα ε στὸ γ' πρόσωπο τοῦ πληθυντικοῦ), καὶ λέει ἀκόμα πολλὰ εἴτε πολὺ ἀπλά εἴτε, ἀντιθέτως, ἐντελῶς ἀκατανόητα [π.χ. Σ 52 γιὰ τὸν κανονικώτατο στίχο: οἱ οκίεσ οτὸ δωμάτιό του τὸ κλειστό, ὅπου παρατηρεῖ: «Ἐδῶ πρέπει νὰ γίνῃ συνεχφορὰ τοῦ ω (ποὺ περισσεύει καὶ χαλαεὶ τὸ ρευστὸ [γρ. ρέον] ἱαμβικὸ μέτρο τοῦ στίχου) μὲ τὸ προηγούμενο ο (:στὸ δωμάτιό του) ἢ μᾶλλον μὲ τὸ

επόμενο α (: στο δωμάτιό του) > !!]. Στο τέλος και τὸ ἀπρόοπτο συμπέρασμα: «πρέπει λοιπὸν ν' ἀποφεύγωμε ὅσο κι' ὅπου μπορούμε καὶ τὴν χασμωδία καὶ τὴν συνίζηση». Ὁ σ. δίνει στὸ τέλος τὴ διεύθυνσή του στὸν Πειραιᾶ γιὰ νὰ τοῦ διατυπώσουν οἱ νέοι ποιητὲς τὶς παρατηρήσεις των. Δὲν ξέρω ἂν ἔλαβε πολλὰ γράμματα· φοβοῦμαι πὼς οἱ νέοι ποιητὲς δὲν ἐνδιαφέρονται πιά πολὺ γιὰ στιχουργικὰ ζητήματα.

50. Ν. Χιονίδη, Γύρω ἀπὸ τὴν στιχουργική. ΕΔ 6 (1950) 448-452.—Στοιχειώδη κι' ἐδῶ καὶ πασίγνωστα πράγματα γιὰ τὸν τόνο καὶ τὸ μέτρο, πὺ γίνονται ὁμως περίπλοκα καὶ ἀκατάληπτα γιὰτὶ ὁ πέρα ἀπὸ κάθε ἐπιτρεπτό ὄριο ἐρασιτεχνισμὸς τοῦ σ. ἀγνοεῖ οὐδὲν ποτε ἔχει γραφτὴ πρὶν ἀπ' αὐτὸν γιὰ τὸ στίχο καὶ τὴ γλώσσα τὴν ἑλληνική. Χωρίζει τοὺς τόνους σὲ: νόθους, λεκτικούς καὶ μουσικούς — καὶ στὸ τέλος τῆς μελέτης προσθέτει καὶ μιὰ τέταρτη κατηγορία, τὸν μελωδικό. (Οἱ «νόθοι» εἶναι οἱ λεγόμενοι «γραμματικοί», δηλ. ὅσοι γράφονται μόνον χωρὶς νὰ προφέρωνται· οἱ ἄλλες διαιρέσεις εἶναι τελείως ἀκατανόητες). Ἐπίσης τὰ πέντε γνωστὰ νεοελληνικά μέτρα (ταμβος κλπ.) τὰ ὀνομάζει: δισύλλαβο ὀξύτονο, δισύλλαβο παροξύτονο, τρισύλλαβο ὀξύτονο κοκ., καὶ τὰ σημειώνει μὲ τὸν ἀστεῖο καὶ πρωτότυπο τρόπο ἄ γιὰ τὴν τονισμένη συλλαβή, β, γ, δ γιὰ τὶς ἄτονες (ἔτσι γὰβ / γὰβ / γὰβ τὸ «τρिसύλλαβο παροξύτονο ἢ μεσοτονικό» — δηλ. ὁ «ἀμφίβραχος»!)· ἀλλὰ προσθέτει καὶ τετρασύλλαβο ὀξύτονο καὶ παροξύτονο καὶ προπαροξύτονο (τὸ *Γιαννιώτικα σμυρνιώτικα, πολίτικα τοῦ Παλαμᾶ!*) καὶ τετρασύλλαβο ἀρχιτονικό (*ἀβγδ / ἀβγ, Ἀφκιστο κι' ἀστόλιστο!!!*). Ὅσα λέει κατόπιν ὁ σ. γιὰ τὸ ρυθμὸ καὶ τὴ μελωδία εἶναι ἐπίσης τελείως ἀκατανόητα. Καὶ ὑπάρχει καὶ ὁ ἔξης ἀφορισμὸς: «Τὸ μέτρο κι' ὁ ρυθμὸς εἶναι ἔννοιες ἀντίθετες. Τὸ μέτρο εἶναι ὁ ἀσπονδότερος ἐχθρὸς κι' ἀντίζηλος τοῦ ρυθμοῦ».

51. Ν. Χιονίδη, Γύρω ἀπὸ τὴν στιχουργική. Στροφή. ΕΔ 8 (1951) 391-396.— Ἀνακατεμένες μετρικὲς ἀναλύσεις καὶ στιχουργικοὶ «κανόνες» (πὼς νὰ φτιάχνεται μιὰ στροφή κτλ.). Ἀνάλυση τῶν διαφόρων στροφῶν, ἀπὸ τὸ δίστιχο ὡς τὸ ὀκτάστιχο. Γιατὶ ὁ σ. τοὺς τόσο πετυχημένους ὄρους τοῦ Βουτιεριδῆ «σταυρωτὴ» καὶ «πλεχτὴ» (ὄρους πὺ εἶναι καὶ ἀπὸ τοὺς λίγους ἑλληνικούς πὺ «ἔπιασαν») τοὺς ἀντικαθιστᾷ μὲ τοὺς κακόζηλους καὶ ἀσαφεῖς: «μισοζευαρωτὴ» καὶ «ἄζευγάρωτὴ» [!];

B. ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

α) Γενικά — Κείμενα

52. Παντελὴ Π. Βαβουλέ, Ὁ κρητικὸς τραγουδιστὴς. Συλλογὴ κρητικῶν μαντινάδων καὶ δημοτικῶν τραγουδιῶν τάβλας, στροφᾶς κτλ. Χανιά 1950. 8ο Σελ. 240.

53. Ἀν. Βρόντη, Ἡ ἀγάπη στὴ Ρόδο. Ρόδος 1950. 16ο Σελ. 50.— 24 δημοικὰ τραγούδια τῆς ἀγάπης.

54. Τὰ τραγούδια τῶν Ἑλλήνων. Τόμ. Α' - Β', Ἄγις Θέρος ἐσύναξε κ' ἐομήνευσε. Ἐκδοση ἐθνική. Ἄθ. <1951>, Ἄετός. 8ο Σελ. 349, 331.— Σύντομη βιβλιοκρισία Α. Α. Παπαδοπούλου, Ἄρχεῖον Πόντου 16 (1951) 268. Ἐκτενὴς βιβλιοκρισία Μαρίας Ἰωαννίδου - Μπαρμπάρηγου, Λαογραφία 14 (1952) 320-356, ὅπου μὲ λεπτομέρεια καὶ ἀκρίβεια ἐλέγχεται ὅτι 1) ἡ ἐκλογή τῶν τραγουδιῶν δὲν εἶναι καλὴ· ὑπάρχουν πολλὰ νοθεμένα καὶ ἄλλα πὺ δὲν ἔχουν τὴ θέση

τους σὲ συλλογὴ προοριζόμενη γιὰ τὸ εὐρὺ κοινό, 2) ἡ ἀντιγραφὴ καὶ ἡ καταγραφὴ τῶν τραγουδιῶν δὲν ἔγινε μὲ τὴν ἀπαιτούμενη ἐπιμέλεια καὶ προσοχή, 3) ἡ κατάταξις τῶν τραγουδιῶν δὲν παρουσιάζει οὔτε σύστημα οὔτε συνέπεια, καὶ 4) πολλὰ ἀπ' ὅσα ἀναφέρονται ὡς ἀνέκδοτα εἶναι παρμένα ἀπὸ δημοσιευμένες συλλογές, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ ἴδιου τοῦ Ἁγίου Θεόδωρου τοῦ 1909. Γενικὸ συμπέρασμα πὼς ἡ ἔκδοσις «ἂν καὶ πολλὰ χρόνια ἐτοιμαζόταν, δίνει σὲ πολλὰ τὴν αἰσθησιμότητά της προχειρότητας». Πολλές οὐσιώδεις ἐπι μέρους παρατηρήσεις.

55. *Θεοδοῦλου Καλλινίκου*, Κυπριακὴ λαϊκὴ Μοῦσα. Συλλογὴ καὶ μουσικὴ γραφὴ κυπριακῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Λευκωσία Κύπρου 1951. (Βλ. Κυ Γρ 16 [1951] 299).

56. *Σπυρ. Δ. Περιστέρη*, Δημοτικὰ τραγούδια Ἡπείρου καὶ Μωρητῆ σὲ βυζαντινὴ καὶ εὐρωπαϊκὴ παρασημαντικὴ. Ἀθ. 1950. 4^ο Σελ. 136.

57. Chants populaires de Grèce, traduits par *Matsie Hadjilazaros*. Paris ἀ.ἔ. Éditions G.L.M. [Collection Voix de la Terre XX]. Σελ. 38.— Γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἀναγραφὴ στὴ REG 64 (1951) 412.

58. *Περ. Χριστοφορίδη*, Ἑλλάδα. Τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ μας. Ἀθ. 1951. 8^ο Σελ. 72.— Συλλογὴ 125 τραγουδιῶν.

β) Γενικά — Μελέτες

59. *Γ. Ἀθανασιάδη - Νόβα*, Ἡ μάνα στὸ δημοτικὸ τραγούδι. ΕΔ 5 (1950) 737-745.— Ἐνδιαφέρουσα μελέτη, ἀνατύπωση ἀπὸ τὴν «Ἐπιθεώρηση» (Ρώμης) 2 (1939).

60. *Γιάννη Ἀνδρικοπούλου*, Ὁ ἀργαλιὸς καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. ΕΔ 6 (1950) 376-378.— «Κορφολόγημα» διστίχων καὶ ἄλλων δημοτικῶν τραγουδιῶν ποὺ ἀναφέρουν τὸν ἀργαλιό.

61. *Γιάννη Μ. Ἀποστολάκη*, Τὸ κλέφτικο τραγούδι. Τὸ πνεῦμα κ' ἡ τέχνη του. Ἀθ., Ι. Δ. Κολλάρος καὶ Σία, 1950. 8^ο Σελ. 179.— Θὰ κριθῆ.

62. *Γιάννη Βλαχογιάννη*, Δημοτικὴ ποίηση ὑπερβολικὴ. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 7 (1950) 269-278.— Μελέτη γραμμμένη, ὅπως γράφει ὁ ἐκδότης κ. Ἄγγελος Ν. Παπακώστας, «στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς ἀπὸ χέρι τρεμάμενο». Στὴν ἀρχὴ λίγα γιὰ τὸν «ὑπερβολικὸ» (κυρίως ἐπαινετικὸ) χαρακτήρα τῆς δημοτικῆς ποίησης. Περισσότερο γίνεται λόγος γιὰ τὴ ζωοκλοπὴ στὴν Κρήτη καὶ τὰ ποιήματα ποὺ τὴν ἐξυμνοῦν (πολὺ μέρος καταλαμβάνει ἀναδημοσίευσις ἄρθρων τοῦ Σταμ. Σταμ. ἀπὸ τὴν ἐφ. Ἔθνος 1938).

63. *Μιχαὴλ Δ. Βολονάκη*, Τὸ ἐρωτικὸν συναίσθημα εἰς τὴν δημόδη ποίησιν τῆς Δωδεκανήσου. ΕΔ 5 (1950) 203-208.— Παράθεσις καὶ σύντομη ἀνάλυσις δωδεκανησιακῶν τραγουδιῶν ἀπὸ δημοσιευμένες συλλογές.

64. *Τριαντ. Δελῆ*, Ἀρεταὶ καὶ προσόντα νυμφευομένων εἰς τὸν Διγενῆ Ἀκρίταν καὶ τὴν δημοτικὴν ποίησιν. ΕΔ 6 (1950) 833-838.— Ἀφελέστατο ἐράνισμα στίχων ἀπὸ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ, τὰ δημοτικὰ τραγούδια κ. ἄ. ἴσως φροντιστηριακὴ ἐργασία ποὺ κανονικὰ δὲν ἦταν προοριζομένη γιὰ δημοσίευσις.

65. *Φλώρας Χαρ. Λιαμάντη*, Ἡ φυσιολατρεία στὸ δημοτικὸ μας τραγούδι. ΕΔ 5 (1950) 189-190.— Τὸ θέμα εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ πολὺ πῶς βαθὺν (ἂν μπορούμε αἰφνης νὰ μιλοῦμε γιὰ «φυσιολατρεία» στὸ δημοτικὸ τραγούδι καὶ πῶς νόημα θὰ δώσουμε στὴ λέξη) ἀπ' ὅ,τι μορεῖ νὰ δώσῃ τὸ σύντομο καὶ πρόχειρο τοῦτο ἀντίκρισμα.

66. *L. Galdi, Les échos roumains des Moïrologia néo-helléniques. Byzantinoslavica* 11 (1950) 1-5. — Γνωστὸ ὅπὸ τὴ REG 64 (1951) 394.

67. *Γεωργίου Θ. Ζώρα, Ἡ περὶ τὴν ξενιτεῖαν δημοτικὴ ποίησις καὶ τὰ ὀμηρικὰ ἔπη* ΕΔ 5 (1950) 177-188.— Κυρίως παράθεση δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς ξενιτιάς μὲ σύντομες παρατηρήσεις. Προηγείται μιὰ εἰσαγωγή γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὶς ὁμορφιές τῆς ἐλληνικῆς γῆς· ὁ σ. μάλιστα λέει πὼς «δὲν ἦτο τυχαῖον γεγονός ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ ἐξέλεξαν ταύτην ὡς διαμονὴν των καὶ εἰς αὐτὴν ἐγκατέστησαν τὴν ἔδραν των»! Πάντως θὰ εἶχε κανεὶς νὰ παρατηρήσῃ πὼς δὲν εἶναι ἡ ὁμορφιά τῆς ἐλληνικῆς γῆς, ἔτσι γενικὰ καὶ ἀόριστα, πού ἐμπνέει τὰ τραγούδια τῆς ξενιτιάς, ἀλλὰ ὁ πόνος τῆς ἰδιαιότητος τῆς πατρίδας. Γιὰ τὴν σχέσιν τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν μὲ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς ξενιτιάς γίνεται λόγος μόνο στίς δυὸ τελευταῖες σελίδες ὅπου δίνονται σὲ περίληψιν οἱ ἀπόψεις τοῦ P. E. Pavolini ἀπὸ σχετικῆ καὶ ἐμπειροστατομένη μελέτη του (βλ. ἀρ. 82). Ἀντιρροήσεις θὰ εἶχε κανεὶς καὶ γιὰ τὴν εἰδολογικὴν κατάταξιν τῶν τραγουδιῶν τῆς ξενιτιάς πού ἐπιχειρεῖ ὁ σ. (τῆς ἀναχωρήσεως, νόστοι, μηνύματα, ἐπιστροφῆς) καὶ εἰδικότερα στὸ χαρακτηρισμὸ ὡς «νόστον» τῶν ποιημάτων πού περιγράφουν τὰ δεινὰ τῆς ξενιτιάς.

68. *Κωστή Κairoύλα, Πὼς ὁ Φωριέλ μάζεψε τὰ δημοτικὰ τραγούδια.* ΕΔ 5 (1950) 117-122.— Χρήσιμες πληροφορίες ἐφρασιμένες ἀπὸ τὴ δημοσιευμένη ἀλληλογραφία τοῦ Φ. μὲ τὴν Mary Clark.

69. *Ἀνδρέα Καραντώνη, Μερικοὶ στοχασμοὶ γιὰ τὸ δημοτικὸ τραγούδι.* ΕΔ 5 (1950) 335-336.

70. *Ἀνδρέα Καραντώνη, Κορφολογόντας δημοτικοὺς στίχους.* ΕΔ 5 (1950) 777-780.— Ἀπὸ ἀφορμῆς τὸ βιβλίον τῆς *Γεωργίας Ταρσοῦλη, Μωραϊτικὰ τραγούδια Κορώνης καὶ Μεθώνης*, Ἄθ. 1944, μερικὲς «πρόχειρες», ὅπως τὶς χαρακτηρίζει ὁ ἴδιος ὁ σ., σημειώσεις.

71. *Χαράλ. Π. Κατσαροῦ, Ἡ λεβεντιά καὶ ὁ Χάρος εἰς τὴν ἀκριτικὴν καὶ τὴν ἄλλην ἑλλην. ποίησιν.* ΕΔ 6 (1950) 825-832.— Γιὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς πάλης τοῦ Διγενῆ καὶ γενικὰ τοῦ λεβέντη καὶ τοῦ Χάρου, μὲ μερικὲς ἀρκετὰ πλατυάζουσες παρατηρήσεις. Στὴν ἀρχὴ ἀναφέρονται καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐλληνικοὶ μῦθοι γιὰ τὴν πάλην τοῦ Ἡρακλῆ μὲ τὸν Ἄδη.

72. *Σωκράτους Κογγέα, Ἡ παλαιότατη συλλογὴ ἐλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ Γερμανοῦ βαρῶνου Werner von Haxthausen.* ΕΔ 5 (1950) 329-334.— Γιὰ τὴν συλλογὴν τοῦ Haxth. (πού δημοσιεύτηκε μὲ τὴν στὰ 1935), τὸν συλλογέα, τὶς περιπέτειές τῆς καὶ τὴ σημασία τῆς. Στὸ τέλος ὁ σ., πού εἶναι ἐξαιρετικὰ κατατοπισμένος στὸ ζήτημα, ἀντικρούει γνώμες τοῦ Βλαχογιάννη γιὰ τὴν συλλογὴν καὶ τὶς ἐλέγχει λανθασμένως εἴτε προερχόμενες ἀπὸ ἄγνοια καὶ παρεξήγησιν.

73. *Ε. Κριαρᾶ, Ἐνα βιβλίον γιὰ τὸν Ντιαννούντισο καὶ τὴν Ἑλλάδα.* Ὁ Βιβλιόφιλος 5 (1951) 44-46.— Γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ *Bruno Lavagnini, Alle fonti della Pisanella, onvergo d'Annunzio e la Grecia moderna, Palermo* 1942. Στὸ βιβλίον τοῦ ὁ L. ἀποδεικνύει ὅτι πολὺ λιγὴν σχέσηιν εἶχε ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς μὲ τὴν νεώτερον Ἑλλάδα, πιστοποιεῖ ὅμως ὅτι ἤξερε νεοελληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια (καὶ κυρίως τὸ κυπριώτικον τῆς Ἀροδαφνούσας) ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ Tommaseo, κ' ἀκόμα ὅτι στὴν «Pisanella» καὶ στὴν «Francesca da Rimini» εἶχε ὑπόψιν του τὶς κυπριακὰς χρονογραφίας τοῦ Μαχαιρᾶ καὶ τοῦ Βουστρώνιου στὴ γαλλικὴν μετάφρασιν.

4. *Μπρόνο Λαβανι*, μεταφρ. Γεωργίου Θ. Ζώρα, 'Ο Ντ' Αννούντιο και τὰ ἑλληνικά δημοτικά τραγούδια. ΕΔ 6 (1950) 353-357.—'Απόσπασμα ἀπὸ τὴ μελέτη ποὺ ἀναφέρεται στὸν προηγούμενο ἀριθμὸ.

75. *Τάσου Διγιάδη*, Γύρω στο δημοτικὸ τραγούδι. Στάχυς 1951, 127-135.

76. *Πέτρον Ν. Δινάρδου*, Τῆς ἀγάπης τραγούδια. ΕΔ 6 (1950) 379-382.—Σύντομες (καὶ πρόχειρες) ἀναλύσεις δημ. τραγουδιῶν τῆς ἀγάπης, χωρὶς εἰδικότερο ἐνδιαφέρον.

77. *Γεωργίου Α. Μέγα*, 'Ο λεγόμενος κοινὸς βαλκανικὸς πολιτισμὸς. 'Η δημῳδῆς ποιήσις. ΕΔ 5 (1950) 747-760.— Διάλεξι. "Υστερ' ἀπὸ ἐκτενῆ ἀνάλυσι μιᾶς σημαντικῆς μελέτης τοῦ Κ. Dietrich (1902) γιὰ τὴ δημοτικὴ ποίησι τῶν βαλκανικῶν λαῶν καὶ τὰ κοινὰ στοιχεῖα τῆς, ὁ σ. συγκρίνει τὸν κύκλον τῶν σερβικῶν τραγουδιῶν τοῦ Μάρκου Κράλιεβιτς με τὰ ἑλληνικά τοῦ Διγενῆ καὶ βρῖσκει τὴν ἐπίδρασι τῶν τελευταίων σ' ἐκεῖνα.—'Η μελέτη δημοσιευμένη μετὰ τινων προσθηκῶν» καὶ ΕΛΑ 6 (1950-51) 297-324.

78. *Γ. Φ. Μιχαλόπουλον*, Οἱ Παραλογές. Μακεδ. 'Ημερολ. 21 (1951) 153-158.— Αἰσθητικὴ ἀξιολόγησι. Κυρίως γιὰ τὴν παραλογὴ «τῆς ἀπολησμονημένης».

79. *Βασίλη Μουσιάκη*, 'Ο Φωριέλ καὶ τὸ δημοτικὸ τραγούδι. ΕΔ 5 (1950) 122-123.— Σύντομη ἐκτίμησι τῆς ἀξίας του.

80. *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, Συμβολὴ εἰς τὴν βιβλιογραφίαν τῶν δημῳδῶν ᾠσμάτων (Συλλογαί). ΕΔ 5 (1950) 369-374.— 50 ἀναγραφές με χρονολογικὴ σειρὰ (μόνο ποὺ οἱ 'Εκλογές τοῦ Πολίτη π. χ. βιβλιογραφοῦνται ἀπὸ τὴν 3ῃ ἔκδοσι καὶ τοποθετοῦνται χρονολογικὰ στὸ 1932, ὅταν κυκλοφόρησε ἡ 3ῃ ἔκδοσι, καὶ δὲν ἀναφέρονται ἡ 1ῃ καὶ ἡ 2ῃ!). Καὶ γιὰτί δίτομα ἔργα βιβλιογραφοῦνται δυὸ φορές, χωριστὰ ὁ α' καὶ χωριστὰ ὁ β' τόμος; Γενικά πολλές παραλείψεις — βλ. καὶ τὸν ἐπόμενον ἀριθμὸ.

81. *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, Αἱ συλλογαὶ δημῳδῶν ᾠσμάτων. Συμπληρωματικὸς βιβλιογραφικὸς πίναξ. ΕΔ 6 (1950) 139-143.— Καταχωρίζεται συμπληρωματικὸς πίνακας «ἐκ τριάκοντα ἐπτὰ νέων συλλογῶν» (τί θὰ πῆ «νέων»; πρόκειται γιὰ παραλείψεις στὴν προηγούμενη βιβλιογραφία τοῦ ἴδιου τοῦ σ., καὶ γιὰ παραλείψεις σημαντικῆς ὅπως οἱ συλλογές τοῦ Κινδ, Κανελάκη, Ν. Λάσκαρι, Λύντεκε, Παχτίκου κ.ἄ.π.). 'Ο «συμπληρωματικὸς πίναξ» καταρτίστηκε με τὴν «πρόθυμον συνδρομὴν» τοῦ κ. Γ. Μέγα καὶ συντακτῶν τοῦ Λαογραφικοῦ καὶ τοῦ Μουσικοῦ Λαογραφικοῦ 'Αρχείου.

82. *Παύλον Α. Παβολίνι*, μετάφρασις Γεωργίου Θ. Ζώρα, Σκέψεις περὶ τῆς μελέτης τῆς ἑλληνικῆς δημοτικῆς ποιήσεως. ΕΔ 5 (1950) 337-346.— Μετάφρασι ἀπὸ μελέτη τοῦ σ. στὸ ἔργο του Italia e Grecia, Firenze 1939. 'Ενδιαφέρουσι σεσ σκέψεις καὶ παραλληλισμοὶ δημοτικῶν τραγουδιῶν με ἔντεχνα ποιήματα διαφόρων λαῶν καὶ ἐποχῶν. Στὸ τέλος περίληψι τῶν ἀπόψεων τοῦ σ γιὰ τὴν ἀπώτερη σχέση τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν με τὸ δημοτικὸ ἔπος (βλ. καὶ ἀρ. 67).

83. *Κλεοπάτρας Παπαρήσιου*, 'Η λεβεντιά τοῦ κλέφτη στὴ δημοτικὴ ποίησι. ΕΔ 6 (1950) 337-352.— Μιὰ προσπάθεια, πολὺ λίγο, βεβαία, φιλοσοφημένη, καὶ περισσότερο γεμάτη συναισθηματισμὸ, νὰ καθορισθοῦν μεσ' ἀπὸ τὰ δημοτικά (κλέφτικα) τραγούδια τὰ στοιχεῖα ποὺ συναπαρτίζουν τὴ λεβεντιά. 'Υπότιλοι: Κλέφτης καὶ φυσικὸ περιβάλλον, Λεβεντιά στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνισι, Πράξεις καὶ κατορθώματα τῆς λεβεντιάς, Ρωμαντισμὸς καὶ θεησευτικὸτητα τοῦ κλέφτη [ἡ σ. ἐννοεῖ τὴ σχέση τοῦ κλέφτη με τὴ φύσι καὶ με τὴ θεησευτικὴ], 'Ο κλέφτης καὶ ἡ γυναίκα. 'Απὸ ὑλικὸ ἡ σ. δὲν φαίνεται νὰ προχώρησε πέρα ἀπὸ τίς «'Εκλογές» τοῦ Πολίτη, ἐξ ἄλλου ἀγνοεῖται καὶ τὸ βασικὸ βιβλίον τοῦ

Ἀποστολάκη γιὰ τὸ Κλέφτικο Τραγούδι (τὰ τρία πρῶτα μέρη δημοσιευμένα ἀπὸ τὸ 1946 στὴν Πολιτικὴ Ἐπιθεώρηση), ἀπὸ τὸ ὁποῖο πολλὰ θὰ εἶχε νὰ ὠφεληθῇ.

84. *Γιάννη Χ. Ρουμλιώτη*, Μανιάτικα μοιρολόγια. ΕΔ 5 (1950) 195-202.— Γενικοὶ χαρακτηρισμοὶ καὶ παράθεση μοιρολογίων (χωρὶς τεκμηρίωση). Πολλὰ ἀπὸ τὰ τραγούδια πὺ παρατίθενται εἶναι πανελλήνια καὶ ὄχι χαρακτηριστικὰ μανιάτικα. Τὸ ἄρθρο διέπει καὶ κάποιον πνεῦμα τοπικιστικό.

85. *Ρόζας Σαραφοπούλου*, Τὰ ἐρωτικά λιανοτραγούδα. ΕΔ 5 (1950) 355-363.— Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς μελέτης ἀποτελεῖ παράθεση διστίχων μὲ σύντομα, «αἰσθητικά» μᾶλλον σχόλια. Σὲ μιὰ εἰσαγωγή καὶ ὁ ἕνα σύντομο ἐπίλογο μερικές σκέψεις, μᾶλλον ἀσαφείς καὶ ἀξεκαθάριστες.

86. *Γεωργίου Χρ. Σούλη*, Γύρω ἀπὸ τὴ συλλογὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τοῦ Haxthausen. ΝΕ 50 (1951) 1218-1220.— Στὸ «Λόγιο Ἐρμῆ» τοῦ 1816 (τόμ. 6ος) ἀναδημοσιεύεται μεταφρασμένη ἑλληνικὰ μιὰ βιβλιοκρισία τοῦ Bartholomäus Koritar γιὰ τὸ βιβλίον τοῦ Leake. Στὸ σημεῖο ὅπου ὁ Koritar ἐκφράζει τὴν εὐχὴ νὰ ἐκδοθῇ συλλογὴ νεοελληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὁ Ἕλληνας συντάκτης παραθέτει μιὰ ὑποσημείωση, πὺ ἀναδημοσιεύει ὁ σ. Στὴν ὑποσημείωση γίνεται λόγος γιὰ ἕνα «νέο Γερμανό», ἀπ' αὐτοὺς πὺ εἶχαν ἔρθει στὴ Βιέννη μὲ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ συνεδρίου, πὺ ἔδειξε ἐνδιαφέρον γιὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ γιὰ τὸν ὅποιον ἕνας «χρηστός νέος Γραικός» μάζεψε στὴ Βιέννη πάνω ἀπὸ 50 τραγούδια. Ὁ σ. συμπεραίνει μὲ βάσιμα ἐπιχειρήματα πὺς πρόκειται γιὰ τὸν Haxthausen καὶ τὸν Θεόδωρο Μανούση, πὺ ξέρομε πὺς εἶχε προμηθεύσει στὸν πρῶτον τὰ τραγούδια τῆς συλλογῆς του.

87. *Γερ. Σπαταλά*, Ἡ φυσιολατρεία στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Νέος Καλλιτέχνης 1950, τεύχ. 1.

88. *Γερ. Σπαταλά*, Συνθηματικὲς λέξεις στὰ δημοτικὰ τραγούδια. ΕΔ 5 (1950) 364-368.— Δὲν πρόκειται γιὰ λέξεις, ἀλλὰ γιὰ ἀντικείμενα πὺ παίρνουν συχνὰ στὰ δημοτικὰ τραγούδια συμβολικὴ σημασία: τὸ μαντίλι, τὸ μῆλο, τὸ κυπαρίσσι, ἡ περδικά, ὁ ἀετός. (Δύσκολα θὰ συμφωνήση κανεὶς πὺς στὸ στίχο ἀπὸ τὰ «Ἐρωτοπαίγνια»—ὁ σ. τὰ ὀνομάζει ἀκόμα «Ἀλφάβητο τῆς Ἀγάπης» — *γλυκομηλιά μου κόκκινη τὰ μῆλα φορτωμένη*, τὸ δεύτερο ἡμιστίχιο «ὑπονοεῖ τὰ πλούσια γυναικεῖα στήθη»!).

89. *Γερ. Σπαταλά*, Τὰ ὄνειρα στὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. ΕΔ 6 (1950) 55-58.— Κυρίως γιὰ τὰ προγνωστικά. Καλὲς παρατηρήσεις.

90. *Στέλιον Σπεράντσα*, Τὸ νανούρισμα. ΕΔ 5 (1950) 209-212.— Σύντομη καὶ γενικὴ εἰσαγωγή. Παράθεση δημοτικῶν νανουρισμάτων ἀπὸ τὴ συλλογὴ τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου (πολλὰ ὅμως εἶναι μᾶλλον «ταχαρίσματα»).

91. [*Τομπάσεο*]. *Θωμαζαίου*, Μιὰ λησμονημένη κρίσις γιὰ τὴ δημοτικὴ μας ποίηση. ΕΔ 5 (1950) 193.— Ὁμορφο καὶ χαρακτηριστικὸ κείμενο τοῦ Tommaseo, γραμμένο ἑλληνικὰ καὶ δημοσιευμένο στὴ συλλογὴ τοῦ «Scintille».

γ) Εἰδικὰ — Κείμενα

92. Βυζαντινὴ ποίησης. Ὁ Ἅγιος Γιώργης κι' ὁ Δράκος. Πρασίου Παγγαίου, καθ' ὑπάγορευσιν Ἐλένης Ἀρβανιτίδου. Μακεδ. Ἡμερολ. 21 (1951) 241-245.— Μᾶλλον λόγιον ποίημα γιὰ τὴ δρακοντοκτονία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἀπὸ τὸ Πράβι (Ἐλευθερούπολη).

93. Ἄγι Θερόν, Δύο ἀκριτικὰ τραγούδια. Λαογραφία 13 (1950-51) 135-140.—

Τοῦ Πορφύρη, τοῦ Συνοδινοπούλου (ἀπὸ ὑπαγόρευση). Παρατηρήσεις Στ. Π. Κυριακίδου στὸ τέλος.

94. Ἐκ τῶν τραγούδιων τοῦ λαοῦ μας. Μοιρολόγια (Συλλογὴ Α. Κλοκάρη). Κυ 1^ο 15 (1950) 104.— 11 ὁμοιοκατάληκτα δίστιχα σὲ κυπριακὴ διάλεκτο.

95. Ἰακ. Κυνθρεώτη, Τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάροντα. ΕΔ 6 (1950) 24-27.— Ἐνέκδοτη κυπριακὴ παραλλαγή (ὁ ἐκδότης γράφει «παραλογή») ἀπὸ τὴν Περιστεριώνα τῆς Πάφου καταγεγραμμένη ἀπὸ τὸν ἐκδότη τὸ 1944 (δὲ δίνονται ἄλλες πληροφορίες). Ἡ παραλλαγή εἶναι συμφυρμένη μὲ ἄλλα τραγούδια τοῦ ἀκριτικοῦ κύκλου. Ἄρκετὰ λάθη στὴν καταγραφή καὶ στὴν ἐξήγηση τῶν λέξεων (π.χ. ἀπεξωθικίων εἶναι μιὰ λέξη καὶ ὄχι δύο, ὅπως τὴ γράφει ὁ ἐκδότης· καὶ δὲν εἶναι τὸ θικίων τὸ ἴδιο μὲ τὸ σικίων (γρ. σγοικίων) = γοικίων (οἶον), ἀλλὰ ἡ παλιὰ ἐπιρρηματικὴ κατάληξη -θεν > -θιό (πρβ. ἄλλοῦ ποπανωθιό, ποκατωθιό). Ἐπίσης στὸ τέλος ἡ εὐχὴ τοῦ ποιητῆρος εἶναι ἰζείνου πρέπει μακάριση τζ' ἐμέναν τὸ σπολλάτε = σπολλάτι (εἰς πολλὰ ἔτη), ὅχι: τ' ὄς πολλὰ τε [!] ὅπως γράφει ὁ ἐκδότης).

96. Στίλπωνος Π. Κυριακίδου, Γαμήλιον δημῶδες βυζαντινὸν ᾄσμα. Annaire de l'Inst. de Phil. et d'Hist. orient. et slaves 11 (1951) [Παγκάρπεια. Mélanges Henri Grégoire, 3] 119-183.— Ἐπιφωνήσεις καὶ ἓνα ὀλόκληρο γαμήλιο ᾄσμα πού μᾶς παραδίδει ὁ Πορφύρογεννητος καὶ πού δὲν τὸ πρόσεξαν ὅσοι εἶχαν ἀσχοληθῆ μὲ τὶς δημῶδεις αὐτῆς βυζαντινῆς ἐπικλήσεις καὶ τὰ ᾄσματα (P. Maas, N. G. Πολίτης, A. Vogt) ὁ σ. ἀποκαθιστᾷ μὲ μερικῆς διορθώσεις (πού ἴσως φανοῦν, ὅπως λέει ὁ ἴδιος, λίγο τολμηρῆς) τὸ ᾄσμα σὲ 4 δεκαπεντασύλλαβους καὶ δύο ἰαμβικούς δσύλλαβους.— Ἴσως στὸν στ. 4 νὰ δεχτοῦμε καλύτερα δύο δσύλλαβους ἀντὶ ἑνῶν 15σύλλαβου: *χαρὰ εἰς τὰ κάλλη* <τὰ τερπνά> | *αὐτῶν τὰ ἐγγλυκοθέατα*.

97. [Κ. Σ. Κώνστα], Γῆς ἐξόδοιο τοῦ Μεσολογιοῦ. δημοτικόν. ΝΕ 47 (1950) 421-424.— Τὸ ἱστορικὸ τραγούδι γιὰ τὴν ἐξοδο, «ἀνακοίνωση καὶ σημειώσεις Κ.Σ. Κώνστα» (χωρὶς νὰ μνημονεύεται ἀπὸ ποιά πηγή, γραπτὴ ἢ προφορικὴ).

98. Κ. Σ. Κώνστα, Ἐκ τῶν πνεῦμα τοῦ 21: «Χρυσὸς ἀητὸς καθόντανε» (δημοτικόν). ΝΕ 50 (1951) 1196-1198.— Ὑστερὸν ἀπὸ λίγα κατατοπιστικὰ εἰσαγωγικὰ λόγια (κυρίως ἀναδημοσίευση κρίσεων ξένων γιὰ τὴν ἀξία τοῦ τραγουδιοῦ) δημοσίευση τοῦ γνωστοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ. Ἡ δημοσίευση γίνεται κατὰ «στροφές» (ἀριθμοῦνται 15 τέτοιες στροφές), σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο πού τραγουδιέται τὸ τραγούδι, ἀκόμα καὶ μὲ τὰ «τσακίσματα» πού τυπώνονται μάλιστα (γιατί;) μὲ παχύτερα στοιχεῖα. (Τὰ τσακίσματα αὐτὰ εἶναι ὁμοιόμορφα: *ἄιντε ν-ἀητὸς ἢ ἄιντε στανρὲ μ' ἢ ἄιντε πουλί μ'* μετὰ τὴν 4^η συλλαβὴν τοῦ στίχου, καὶ *μωρὲ* μὲ τὴν ἐπανάληψη τῆς 5^{ης} καὶ 6^{ης} συλλαβῆς: *μωρὲ καθόντανε, μωρὲ στὰ νύχια του κοκ*. Φυσικὰ, ἀπάνω στὸ τραγούδι ὁ τραγουδιστὴς θὰ πῆ ὅποιο τσακίσμα θέλει—*ἄιντε ν-ἀητὸς, στανρὲ μ'* κτλ.— γι' αὐτὸ δὲν ἔχει νόημα ἡ παράθεση τοῦ τσακίσματος σὲ κάθε στροφή, πού δημιουργεῖ τὴ σφαλερῆ ἐντύπωση πὼς πρόκειται γιὰ κάτι σταθερὸ). Γιὰ τὴ μετρικὴ μορφή ὁ σ. σημειώνει: «Οἱ τρίστιχες στροφές του ἀποτελοῦνται ἀπὸ δυὸ ὁμοίωρρυθμοὺς ἰαμβικούς ὄχτασύλλαβους (1^ο καὶ 3^ο) μὲ ἐνδιάμεσο ἓνα ἑφτασύλλαβο (2^ο)». Πρόκειται γιὰ τὴ γνωστὴ μορφή τῆς «κλέφτικης στροφῆς», πού συνάπτει σὲ μιὰ ἐνότητα ἓναν 15σύλλαβο καὶ τὸ α' ἡμιστίχιό τοῦ ἐπόμενου: *Χρυσὸς ἀητὸς καθόντανε σὲ κλέφτικο λημέρι | καὶ βάσταγε στὰ νύχια του—Καὶ βάσταγε στὰ νύχια του ἀνθρώπινο κεφάλι | βολὲς βολὲς τὸ τσίμπαγε* κοκ. Γιὰ τὴν ἰδιότητα αὐτὴ «κλέφτικη στροφή» μίλησε ὁ Στ. Π. Κυριακίδης, ὄχι μόνο στὰ «Παιδιὰ τοῦ δεκαπεντασύλλαβου» πού ἀναφέρει ὁ σ., ἀλλὰ κυρίως στὴ μελέτη του «Ἡ γένεσις τοῦ διστίχου καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς

ἰσομετρίας», Θεσσαλ. 1947, Σελ. 79, ἀπὸ τὴν ὁποία πῆρε ἀφορμὴ ὁ S. Baud-Bovy γιὰ τὴν εἰδική του μονογραφία (βλ. ὄψ. 111).

99. *I. T. Παμπούκη*, Βυζαντινὰ κάλανδα ἐν Πόντῳ. Ἀρχεῖον Πόντου 16 (1951) 174-178.— 24 δεκασύλλαβα δίστιχα, μὲ ἀλφαβητικὴ ἀκροστιχίδα, καθ' ὑπαγόρευση γέρου ἀπὸ τὴν Οἰνὴ. Συσχέτιση μὲ ἄλλα δημοσιευμένα.

100. *Ἄγγελος Παπακώστα*, Μωρὴ Δροπολίτισσα. Ἐνα ἱστορικὸ βορειοηπειρωτικὸ τραγούδι. ΝΕ 47 (1950) 518-519.— Παραβολὴ τῆς παραλλαγῆς τῆς δημοσιευμένης ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιο Πετριδὴ μὲ τὴν παραλλαγὴ Ἀραβαντινοῦ, ἐπανόρθωση μερικῶν στίχων τῆς πρώτης μὲ βάση μιὰ χειρόγραφη συλλογὴ, καὶ σχετικὲς παρατηρήσεις.

101. *K. II. Χατζηγιάννου*, Δύο δημοτικὰ τραγούδια τῆς Κύπρου μὲ θέμα τὸ Χάρο. Κυ Γρ 16 (1951) 69-79.— Τὸ γνωστὸ τοῦ Διγενῆ καὶ τοῦ Χάρου, ἀπὸ τὸ χωριὸ Παλαιχώρι, καὶ τῆς Λυγερῆς καὶ τοῦ Χάρου, ἀπὸ τὸν Μουτουλλά. Ὁ σ. παραθέτει πλούσια βιβλιογραφία καί, στὸ πρῶτο, καὶ τὶς διάφορες γραφῆς τῶν ἄλλων παραλλαγῶν. Καὶ μάλιστα, μετὰ τὴ δημοσίευσή τῆς παραλλαγῆς του ὅπως τὴν ἄκουσε, δημοσιεύει τὸ κείμενο «ἀποκατεστημένο».

102. *N. Χατζηγιάννου - Κούρρας*, Τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ. Κυ Γρ 15 (1950) 116-118.— Δημοσίευσή (μὲ συντομώτατο εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα) κυπριακῆς παραλλαγῆς τοῦ τραγουδιοῦ ὑπαγορευμένης στὸν μαθητὴ Α. Χρυσάνθου ἀπὸ τὴ μητέρα του. Ἡ χίρα μᾶνα ὀνομάζεται «σιήρα τοῦ Ἀρηῆ», ὁ τόπος ὅπου παντρεύεται ἢ Ἀρετὴ εἶναι «πὸ πέρα ποῦ ἂν ἢ περᾶσιὰ κοντὰ στὴν Ἐγκλιέραν» Στὸ τέλος προσθήκη ἀπὸ ἄλλο τραγούδι. Γενικὰ ὅμως ἀξιόλογη καὶ ποιητικὴ παραλλαγὴ.

δ) Εἰδικὰ — Μελέτες

103. *I. Γκρόκα*, Τὰ τραγούδια τοῦ ἀγεροῦ. Αἰξωνή 1951, 152-153.

104. *K. Διαμαντῆ*, Τὰ τραγούδια τοῦ Λαζάρου στὴ Νίσισα (Τζουμέρκα). Αἰξωνή 1951, 137-143.

105. *B. Λαούρδα*, Αἱ ἡλικίαι τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν δημώδη νεοελληνικὴν παράδοσιν. ΠΑΑ 21 (1946) [Ἀθ. 1950] 257-263.— Παραβάλλονται δημοτικὰ ποιήματα ἀπὸ τὴν Κρήτη, Δωδεκάνησο, Λακωνία κ.ἄ., καθὼς καὶ παροιμίαι, ποὺ δείχνουν ἀντιστοιχία μὲ τὸ γνωστὸ ἀπόσπασμα τοῦ Σόλωνος γιὰ τὶς ἡλικίαι τοῦ ἀνθρώπου.

106. *Bruno Lavaignini*, La Canzone della Liogeniti. Palermo 1950.— Κρίση Ἁγι Θεόδου (Σπυρ. Θεοδωρόπουλου), ΝΕ 48 (1950) 1115.

107. *Γεωργίου Κ. Σπυριδάκη*, Τὸ ἔσση τοῦ ἄσκητοῦ καὶ τοῦ διαβόλου. ΕΛΑ 6 (1950-51) 57-67.— Ὁ σ. παραθέτει ἀρκετὲς ἀγιολογικὲς διηγήσεις μὲ τὸ συνηθισμένο θέμα τῆς ἐμφάνιστος τοῦ διαβόλου μὲ τὴ μορφὴ ὡραίας γυναίκας σ' ἕναν ἄσκητὴ καὶ πιστεύει πὺς τὸ ποίημα προέρχεται ἀπὸ τὸ βίβιο τοῦ ὁσίου Μακαρίου τοῦ Ρωμαίου (A. Vasiliev, Anecdota Graeco-byzantina, 159-162), καὶ ὅτι δημιουργήθηκε στὴν περιοχὴ τῶν Μετεώρων.

108. *Γεωργίου Κ. Σπυριδάκη*, Ποιητὰι δημοδῶν ἁσμάτων εἰς Τραπεζοῦντα κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα. Ἀρχεῖον Πόντου 16 (1951) 263-266.— Σὲ Ὁροσκόπιο γραμμένο τὸ 1336 (ἢ 1336-1349) σὲ κῶδ. τοῦ Μονάχου καὶ δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν F. Boll καὶ τὸν Σπ. Λάμπρο ὁ σ. ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν μνεῖα τῶν «παιγνιωτῶν», ποὺ πρέπει νὰ εἶναι ποιητὲς δημοτικῶν τραγουδιῶν (καὶ μουσικοὶ μαζὶ).

109. *Sophie Trenkner*, Les aventures de Šarkân-Charzanis dans le folklore grec antique. Byzantion 20 (1950) 259-266.— Ὁ Grégoire καὶ ὁ Goos-

sens είχαν βρει ομοιότητες ανάμεσα στο τραγούδι «του Χαριτζιανή» (ή «της Λιογέννητης») του άκριτικού κύκλου και στην ιστορία του Šarkân από τις Χίλιες και Μία Νύχτες. Η σ. βρίσκει τον ίδιο πυρήνα της ιστορίας του Šarkân στην κωμωδία Mercator του Πλάτου (μίμηση του «Έμπόρου» του Φιλοδήμου) και ανάγει τα μοτίβα της ιστορίας του Χαριτζιανή και του Šarkân σε λαϊκά μοτίβα της αρχαιότητας.

110. *E. K. Φραγκάκη*, Το δημοτικό τραγούδι της Κρήτης. ΕΔ 5 (1950) 768-772.

ε) Μουσική

111. *Samuel Baud - Bovy*, Sur la strophe de la chanson «cleftique». Annuaire de l'Inst. de Phil. et d'Hist. orient. et slaves 10 (1950) [Παγκάρπεια Mélanges Henri Grégoire, 2] 53-78.—Ήδη ο Στ. Κυριακίδης είχε παρατηρήσει το περίεργο φαινόμενο στα κλέφτικα τραγούδια, πώς ή (μουσική) τους στροφή αποτελείται από έναν 15σύλλαβο και ένα ημιστίχιο. Ο σ. μελετώντας παράλληλα τα κείμενα και τη μουσική, βρίσκει πρώτα πώς σε πολλά τραγούδια σε 15σύλλαβο το νόημα πέφτει πιο πολύ στο πρώτο ημιστίχιο, και καταλήγει στο συμπέρασμα (συνδυάζοντας και το γεγονός ότι τα λαϊκά βυζαντινά ᾄσματα που μᾶς ἔχουν σωθῆ εἶναι ἢ λαμβικά 8σύλλαβα ἢ τροχαϊκά 8σύλλαβα και 7σύλλαβα) πώς ο 8σύλλαβος εἶναι ἀρχαιότερος ἀπὸ τὸν 15σύλλαβο. Παρακολουθεῖ τὸ πέρασμα ἀπὸ τοὺς 8σύλλαβους στὸν 15σύλλαβο και πιστοποιεῖ ὕστερα ἓνα γεγονός μουσικὸ πολὺ σημαντικὸ: πὼς και σήμερα ἀκόμη, σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, ὁ τραγουδιστὴς ἀποφεύγει νὰ τελειώσῃ τὴ μουσικὴ του φράση μὲ λέξη παροξύτονη, ἀποφεύγει δηλ. ν' ἀντιστοιχῇ ὁ τελευταῖος φθόγγος μὲ ἄτονη συλλαβή. Τὸ γεγονός αὐτὸ τὸ πιστοποιεῖ σὲ παραδείγματα ἀπὸ τὴ Ροῦμελη και τὰ Δωδεκάνησα. Τὸ τελικὸ του συμπέρασμα (πὸ τὸ διατυπώνει πρὸς τὸ παρὸν μόνο ὡς ὑπόθεση) εἶναι πὼς ὁ 15σύλλαβος γεννήθηκε στὴ Μ. Ἀσία, ἀπὸ κεῖ πέρασε στὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα (σὲ διαλεκτικὴ περιοχή στὴν ὁποία χάνεται τὸ ἄτονο ου και ι), ὅπου ὁ τραγουδιστὴς ἤξερε τὸν 8σύλλαβο και προσπάθησε νὰ προσαρμόσῃ στὸ χνάρι του τὸν 15σύλλαβο ἀποτελώντας ἔτσι τὴν «κλέφτικη» στροφή τοῦ 1 1/2 στίχου. Ἀπὸ κεῖ πέρασε στὰ νησιά, ὅπου ὅμως, μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς ρίμας, τὸ δεύτερο ἡμιστίχιο ξαναπαίρνει τὴ σημασία του και τὸ τραγούδι προσαρμόζεται πρὸς τὴ στροφή τῶν δύο πλήρων στίχων.

112. *M. Καλομοίση*, Ὁ ἄγνωστος μουσουργὸς τοῦ δημοτικοῦ μας τραγουδιοῦ και οἱ πρόδρομοι τῆς ἑλληνικῆς μουσικῆς. ΠΑΑ 21 (1946) [Αθ. 1950] 274-290.

113. *Ἀγγέλου Λαύρα*, Τὰ μουσικὰ ὄργανα τοῦ λαοῦ μας. ΕΔ 5 (1950) 213-215.—Τὸ λαγούτο, ἡ φλογέρα, ἡ τσαμπούνα, ἡ κρητικὴ λύρα. Καὶ λίγα γιὰ τὴν «ταμπούρα» στὰ ἀκριτικὰ τραγούδια.

Γ. ΕΩΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (BYZANTINΗ ΔΗΜΩΔΗΣ)

α) Τὸ ἀκριτικὸ ἔπος

114. *Gustave Cohen*, Épopée byzantine et épopée française. Ἀ propos d'un livre recent. Annuaire de l'Inst. de Phil. et d'Hist. orient. et slaves 10 (1950) [Παγκάρπεια Mélanges Henri Grégoire, 2] 143-160.—Ἀπὸ ἀφορμὴ τὸ βιβλίο τοῦ Grégoire γιὰ τὸν Διγενὴ Ἀκρίτα (Νέα Ὑόρκη 1942) σκέψεις γιὰ τὴ σχέση ἀνάμεσα στὰ ἐπικά γαλλικὰ τραγούδια τοῦ μεσαίωνα και τὰ ἑλληνικὰ

καὶ ἀνατολικά. Ὅπως στὰ ἑλληνικά ὑπῆρχαν δημοτικά τραγούδια πρὶν ἀπὸ τὸ ἔπος, ἔτσι, κατὰ τὸν σ. (πὺ ἀντικρούει ἐδῶ τὸν Joseph Bédier) ὑπῆρχαν καὶ τέτοια δημοτικά τραγούδια γαλλικά. Σημειώνει ἕνα παράλληλο χωρίο ἀπὸ τὸν Eiliduc τῆς Marie de France (1170 περίπου) καὶ τὸ βυζαντινὸ μυθιστόρημα «Τὰ καθ' Ὑσμίνην καὶ Ὑσμινίαν», καὶ ἕνα ἄλλο ἀνάμεσα στὸν Joinville καὶ ἕνα ἀραβικὸ μυστικὸ κείμενο τοῦ 9ου αἰώνα.

115. Γεωργίου Θ. Ζώρα, Ὁ Διγενὴς ἐν τῇ νεοελληνικῇ ποιήσει. ΕΛ 6 (1950) 839-843. — Ἐρανόσηματα ἀπὸ ποιήματα νεοελλήνων ποιητῶν ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὸν Διγενή: Κ. Παλαμᾶς, Σ. Σκίτης, Μ. Σιγοῦρος, Ἄγγ. Σημηριώτης, Α. Πορφύρας (πῶς ξεχάστηκε ὁ Σικελιανός;)

116. Salvatore Impellizzeri, La Morte di Digenis Akritas. Atti del Museo Pitagorico 1 (1950) 5-42. Βλ. καὶ βιβλιοκριτικὰ σημειώματα F. D[ö]lger, BZ 45 (1952) 155 καὶ R. Guiland, REG 64 (1951) 401. — Σημαντικὴ μελέτη, πὺ ξεκινώντας ἀπὸ ἕνα εἰδικὸ θέμα θέτει τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς ἀκριτικῆς ἔρευνας. Ὁ σ. ἐξετάζει κριτικὰ τὰ 72 ἄσματα γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Διγενὴ Ἀκριτά πὺ εἶχε δημοσιεύσει ὁ Ν. Γ. Πολίτης, Λαογραφία 1 (1909) 169-275, καὶ, μὲ καλὰ ἐπιχειρήματα, ἀποκλείει τὰ 40 ὡς μὴ ἀκριτικά. Σημαντικά, ἀλλὰ καὶ λιγότερο ἀσφαλῆ, ὅσα σημειώνει γιὰ τὰ ποιήματα μὲ τὸ θέμα τοῦ «χαροπαλέματος» γενικά, πὺ τὰ θεωρεῖ μεταγενέστερα. Τὰ ὑπόλοιπα, τὰ κυρίως ἀκριτικά, τὰ ξεχωρίζει σὲ δύο τύπους: τὸν πρῶτο (25 παραλλαγές), πὺ τὸν ἀντιπροσωπεύουν ποιήματα ἀπὸ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ τὴν ἡπειρωτικὴ Ἑλλάδα, ὁ σ. θεωρεῖ ἀρχαιότερον καὶ ἀσφαλῶς τὸν ἀρχικό. Πιστεύει μάλιστα ὅτι τὸ ροδιακὸ τραγούδι (ἀρ. 5 στὸν Πολίτη) ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀρχικὴ διατύπωση (τοῦ 7ου ἴσως αἰώνα). Ὁ δεῦτερος τύπος, πὺ τὸν ἀντιπροσωπεύουν 7 μόνο μικρασιατικὲς παραλλαγές, εἶναι μεταγενέστερος καὶ κατὰ τὸν σ. θὰ προέρχεται ἀπὸ τὸ γραπτὸ ἔπος (ἕνα ἐπιχειρήμα καὶ τὸ ὅτι ὁ ἦρωας ὀνομάζεται, μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ἔπους, Ἀκριτά, καὶ ὄχι Διγενής). — Στὸ τέλος γενικὲς σκέψεις γιὰ τὴ σχέση ἔπους-τραγουδιῶν καὶ γιὰ τὴ θέση τῆς παραλλαγῆς τοῦ Ἐσχοριάλ, ἀξιοπρόσεχτες ἀλλὰ καὶ συζητήσιμες. (Θὰ ἤθελα νὰ διορθώσω μερικὲς μεταφραστικὲς ἀστοχίες τοῦ σ. Στὴ σ. 17, ὅπου μεταφράζει τὴ μεγάλη κυπριώτικη παραλλαγή, στ. 2 *μαῖρα σκλαβόνικα φορεῖ* δὲν ἀποδίδεται σωστὰ μὲ *porta una nera spada* τὰ *σκλαβόνικα* (βλ. καὶ Προδρ. Ποιήμ. I 246 κ.ά.) εἶναι εἶδος ροῦχο. στ. 3 *ἤρην τοὺς ἀροκόπους* πάλι δὲν ἀποδίδεται σωστὰ μὲ τὸ *li tronò tutti allegri*. στ. 24 *τῶ' αἰ χάρνα, χάρνα, Διενή, γιὰ νὰ μεταπιαστοῦμεν*, τὸ *μεταπιάνω* σημαίνει ἀλλάζω θέση στὸ πιάσιμο (κατὰ τὴν *πάτη*): χαλάρωσε (τὸ σφίξιμο), Διγενή, γιὰ νὰ πιαστοῦμε ἀλλιῶς, ὄχι: *che ci mettiam d'accordo*. στ. 65 *γοιὸν νὰ τὸν κροφορήθην* = σάν νὰ τὸν φοβήθηκε λίγο, ὄχι *ne ebbe gran paura*. Ἐπίσης σ. 25, στ. 65 τοῦ ροδιακοῦ τραγουδιοῦ: *πὺ θὰ πεθάνω ἔ* [=δὲν] *χολιῶ* = δὲ φοβοῦμαι, δὲν πικραίνομαι πὺ θὰ πεθάνω, ὄχι *mi dolgo di morire*).

117. Πέτρον Η. Καλονάρον, Σχέσεις τοῦ ἀκριτικοῦ ἔπους πρὸς τὰ Αἰθιοπικά τοῦ Ἡλιοδώρου. ΠΑΑ 18 (1943) [Ἀθ. 1950] 33-40. — Ἀντιπαράθεση στίχων τοῦ ἔπους (κυρίως τῆς παραλλαγῆς Κρυπτοφέρρης) μὲ χωρία τοῦ σοφιστικοῦ μυθιστορήματος. Πολλές (ἰδίως οἱ πρῶτες) ἀπὸ τίς συσχετίσεις πειστικότητες, ὅπως π. χ. Κ ζ 126 *οἶμοι σιγᾶ τὸ μαντικὸν καὶ θεηγόρον στόμα* ὡς Ἡλιοδ. Αἰθ. Β' IV 3 *οἶμοι σιωπῆς καὶ τὸ μαντικὸν ἐκεῖνο καὶ θεηγόρον στόμα σιγῆ κατέχει*. Ἀλλὰ λιγότερο πειστικά. Στὸ τέλος ὁ σ. ὑποθέτει πῶς καὶ ἡ ὀνομασία τῆς ἐκλεκτῆς τοῦ Διγενὴ Ἡλιογέννητη καὶ Ἡλιογέννημα δὲν ἔχει δημοτικὴ προέλευση, ἀλλὰ εἶναι παρμένη κι' αὐτὴ ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα, πὺ ἀνάγει τὴν ἠρωίδα εἰς τὴν «γε-

νείαν τοῦ Ἡλίου». Προχωρεῖ μάλιστα καὶ πιστεύει πὸς οἱ κοσμητικὲς αὐτὲς προσωνομίαι «ἀπαξ εἰσαχθεῖσαι ἐξ ἀπομιμήσεως τῶν Αἰθιοπικῶν εἰς τὸ Ἄκριτικὸν ἔπος διεδόθησαν ἐκεῖθεν καὶ εἰς ἄλλα μεσαιωνικὰ ἑλληνικὰ μυθιστορήματα (Λύβιστρον κλπ.) καθ' ὧς καὶ εἰς τὰ διάφορα δημώδη ἄσματα τοῦ Ἄκριτικοῦ κύκλου». Σὲ μιὰ τέτοια ὅμως θεωρία δύσκολο νὰ παρακολουθήσουμε τὸν σ., ἢ τουλάχιστον χρειάζομαστε πειστικότερα ἐπιχειρήματα καὶ μεγαλύτερη καὶ πιὸ ἐμπεριστατωμένη ἀνάπτυξη.

118. *A. Καρανιώνη*, Τὸ ἔθνικὸ σύμβολο τοῦ Διγενῆ Ἄκριτα ἀπὸ τὰ ἀκριτικά ἔπη ὡς σήμερα. ΕΔ 6 (1950) 29-34.—Παρὰ τὸν τίτλο τοῦ τὸ ἄρθρο περιορίζεται σὲ λίγες παρατηρήσεις, πού ἔχουν πολλὰ καλὰ, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ μειονεκτήματα τῶν ἐρασιτεχνικῶν παρατηρήσεων. Φυσικὸ εἶναι νὰ τοῦ ξεραγῆ ἡ σημασία τῶν προβλημάτων καὶ μιᾶ γιὰ «ἀσιατική» ἐπίδραση ἐκεῖ πού ἔχουμε κατὰλοιπα τῶν περιγραφῶν τῶν λογίων βυζαντινῶν καὶ τῶν σοφιστικῶν μυθιστορημάτων, θεωρεῖ χωρὶς συζήτηση τὰ ἀκριτικά τραγούδια ὅτι προσέρχονται ἀπὸ τὸ ἔπος κ.ά.π. Δυστυχῶς ἡ λογοτεχνικὴ εὐαισθησία, πού ἀναμφισβήτητα κατέχει ὁ σ., μόνον αὐτῇ, δὲν μπορεῖ νὰ διεισδύσῃ στὰ τόσο πολύπλοκα προβλήματα τοῦ πρώτου γραπτοῦ νεοελληνικοῦ κειμένου.

119. *Στυλ. Π. Κυριακίδου*, Σημειώματα. Α' Οἱ Τοῦρκοι εἰς τὸ ἀκριτικὸν ἔπος. Β' Ἀπαργιάζω. ΒΖ 44 (1951) 358-361.—Α' Ἑρμηνεία καὶ ἀποκατάσταση τῶν στ. 100-103 τῆς παραλλαγῆς Ἑσχοριάλ. Ἡ σημασία τῆς μνείας τῶν Τούρκων γιὰ τὴ χρονολόγησιν τῆς παραλλαγῆς. Γιὰ τὸ Β' βλ. βιβλιογραφία Γλωσσολογίας.

120. *Στυλ. Π. Κυριακίδου*, Παρατηρήσεις εἰς τὰ ἀκριτικά ἔπη. ΕΔ 6 (1950) 35-54.—Ἀνατύπωση ἀπὸ τὴ Λαογραφία 10 (1934), χωρὶς ν' ἀναφέρεται.

121. *Κ. Μαμώνη*, Ὁ Ὅμηρος, ὁ Διγενῆς Ἄκριτας καὶ ἡ ἄλλη δημοτικὴ βυζαντινὴ ποίηση. ΕΔ 6 (1950) 817-819.—Ἡ σ. πιστεύει ὅτι ὁ ποιητὴς τοῦ ἔπους «διάβασε τὰ πρωτότυπα ὁμηρικὰ κείμενα καὶ δέχτηκε γόνιμα καὶ δημιουργικὰ τὴν ἐπίδρασίν τους», οἱ ἀποδείξεις τῆς ὁμοῦς εἶναι πολὺ πενιχρὲς (μερικὲς σπινθὲς «θυμίζουν ἀνάλογες ὁμηρικὲς» καὶ ὁ ἦρωας Διγενῆς «ἔχει ἀρκετὲς ὁμοιότητες μὲ τὸν ὁμηρικὸ Ἀχιλλέα»). Ἡ σ. μιᾶ ὕστερα γιὰ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ἑρμιονικοῦ, τὸν «Πόλεμο τῆς Τρωάδος» καὶ τὴν «Ἀχιλλεΐδα», χωρὶς νὰ προσφέρῃ τίποτα νέο.

122. *Σπύρον Μελά*, Ὁ ἀκριτικὸς κύκλος καὶ τὸ ἔπος τοῦ Διγενῆ. ΕΔ 6 (1950) 5-8.—Γενικὲς ἐρασιτεχνικὲς σχέψεις.

123. *Σπύρον Μελά*, Ὁ Διγενῆς Ἄκριτας. ΕΔ 6 (1950) 805-808.—Γιὰ τὸν «δυναδισμό» τοῦ Βυζαντινοῦ (λόγια λαϊκῆ παράδοσης), πού κατὰ τὸν σ. ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερα μὲ ἄλλη μορφή. (Ἐπικίνδυνες ἀναλογίαι καὶ γενικεύσεις).

124. *Ι. Τ. Παμπούκη*, Διγενῆς ὁ Κιόρογλου. ΕΔ 6 (1950) 821-824.—Ἐποστηρίζεται ἡ θέση ὅτι τὰ τουρκικὰ δημοτικὰ τραγούδια τοῦ Κιόρογλου εἶναι δημιουργήματα τουρκοφώνων Ἑλλήνων (τῆς Καππαδοκίας κυρίως), ὅπου τοὺς ὁποίους τὰ παρέλαβαν οἱ Τοῦρκοι. Ἐνδιαφέρουσα θεωρία, πού ἔπρεπε ὁμοῦς ν' ἀναπτυχθῆ περισσότερο.

125. *Ν. Γ. Πολίτων*, Περὶ τοῦ ἔθνικοῦ ἔπους τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. ΕΔ 6 (1950) 9-15.—Ἀνατύπωση τοῦ γνωστοῦ πρυτανικοῦ λόγου (ὄχι ἀπλῶς «διάλεξη» ὅπως σημειώνεται).

126. *A. Schmaus*, Philorappos vs Maximo - Szene und Kaiser - Episode im altrussischen Digenis. ΒΖ 41 (1951) 495-508.—Ἡ ρωστικὴ διασκευὴ τοῦ Διγενῆ (πού τῆς ἀποδίδουν τόση ἀξία οἱ μελετητὲς) ἔχει σωθῆ σὲ δύο μεταγενέστερα χφφ (Τ καὶ Ρ) τοῦ 18ου αἰώνα (ἔνα παλαιότερο [Μ] τοῦ 16ου κἀκε τὸ

1812). Ὁ σ. βασιζόμενος στὴ σύγκριση δύο ἐπεισοδίων, τῆς μάχης μὲ τὸν Φιλόπαππο καὶ τὴ Μαξιμῶ (ποὺ περιέχεται μόνο στὸ Ρ) καὶ τοῦ ἐπεισοδίου μὲ τὸν βασιλέα (ποὺ περιέχεται μόνο στὸ Τ), καθορίζει τὴ σχέση τῶν διασκευῶν μεταξύ τους καὶ φτάνει στὸ συμπέρασμα πὼς τὴν καλύτερη παράδοση κρατᾶ τὸ χφ Τ καὶ πὼς ἡ σκηνὴ μὲ τὸν Φιλόπαππο καὶ τὴ Μαξιμῶ στὸ Ρ ἔχει παραλλαχτῆ μὲ βάση τὸ ἐπεισόδιο μὲ τὸν βασιλέα. Ὡστόσο στὴν ἀρχικὴ ρωσικὴ διασκευὴ θὰ περιείχετο τὸ ἐπεισόδιο Φιλόπαππου· Μαξιμῶς καὶ μάλιστα θ' ἀποτελοῦσε μιὰ ἐνότητα μὲ τ' ἄλλα. Στὸ τέλος ὁ σ. πιστεύει πὼς ἡ ἀρχικὴ ρωσικὴ διασκευὴ θὰ τέλειωνε μὲ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ βασιλέα καὶ δὲ θὰ περιεῖχε τὸ θάνατο τοῦ ἥρωα (ποὺ δὲν περιέχεται καὶ στὰ σημερινὰ χφφ).

127. Ἄντωνίου Χατζῆ, Εὐστάθιος Μακρμεβολίτης καὶ Ἀκριτηίς. Ἀθηνᾶ 54 (1950) 134-176, 317-318. 55 (1951) 189-224.—Ὁ σ. παρέχει στὴν ἀρχὴ κατάλογο τῶν μελετῶν τοῦ τῶν σχετικῶν μὲ τὴν «Ἀκριτηίδα», καθὼς καὶ ἕναν πολὺπλοκο πίνακα τῶν κριτικῶν σημαδιῶν ποὺ χρησιμοποιεῖ (ποὺ ὁμως τὸν ἀκυρώνει καὶ τὸν τροποποιεῖ στὸν ἐπόμενο τόμο τοῦ περιοδ., σ. 221!). Σ' ἕνα πρῶτο μέρος παραθέτοντας παράλληλα χωρία θέλει νὰ δείξῃ ὅτι ἡ «Ἀκριτηίς» μιμήθηκε τὸ μυθιστόρημα τοῦ Θεοδώρου Προδρόμου. Τὰ χωρία ὁμως δὲν πείθουν (π.χ. διορθώνει τὸ *ἔρωτικὸς δὲ μόθος* τοῦ Διγ. σὲ *ἔρωτικὸς δὲ μόθος*, καὶ τὸ παραλληλίζει μὲ τὸ *πρὸς μέγαν μόθον* τοῦ Προδρόμου!). Παραθέτει καὶ χωρία ἀπὸ τὰ «προδρομικά» ποιήματα (πιστεύει πὼς εἶναι ποιητῆς τῶν ὁ Θεόδωρος Πρόδρομος;). Σὲ δύο ἐπόμενα κεφάλαια (II, III) προσπαθεῖ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀρχὴ τῆς «Ἀκριτηίδος» καὶ τὴν ἀρχὴ τοῦ β' λόγου στὸ Χ (δηλ. τὸ ἀρχικὸ ἔπος). Λύσκολα μπορεῖ νὰ παρακολουθήσῃ κανεὶς τὸν σ. στὸ λαβύρινθο τῶν (ἄστοχων κατὰ τὸ πλεῖστον) διορθώσεων καὶ ἀποκαταστάσεων. Γιὰ νὰ πάρῃ κανεὶς μιὰ ἰδέα τοῦ πόσο τοῦτο εἶναι ἀδύνατο, παρσθέτω τὸ «Ἐπίμετρον» (στὴ σ. 176): *Μ + C = W (ἢ Χ), A (ἢ Ρ ἢ Τ) + C = W (ἢ Χ), M (ἢ C) + ἀρχ. πηγ. = Χ (ἀσφαλῶς), E + ἀρχ. πηγ. = Χ (ἀσφαλῶς)! Τὸ IV κεφάλαιο πραγματεύεται γιὰ τὸ ὄνομα τοῦ Διγενῆ, πὼς προέρχεται ἀπὸ τὸν Καππαδόκη Διογένη κατὰ λαϊκὴ παρετυμολογία. Στὸν 55 τόμο, σὲ δύο κεφάλαια, V καὶ VI, ἐπαναλαμβάνει, ἐπανορθώνοντας καὶ συμπληρώνοντας μερικὰ, ὅσα εἶχε γράψῃ καὶ ἄλλοτε (BNJb. 9 [1930-32] κ.ά.) γιὰ τὴ μνεῖα τῶν βασιλέων (Βασιλείου καὶ Ρωμανοῦ) στὸ ἔπος. Στὰ κεφ. VII καὶ VIII προσπαθεῖ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν ἀρχὴ τοῦ β' καὶ τοῦ γ' λόγου στὸ C (τὸν κῶδ. Κρυπτοφέρρης), καὶ στὸ τέλος παρέχει πίνακα τῶν κριτικῶν σημείων (ἀκυρώνοντας ἐκεῖνον ποὺ ἔδωσε στὸν προηγούμενο τόμο) καὶ προσθήκες καὶ διορθώσεις σὲ προγενέστερες μελέτες του.—Βλ. καὶ ἐκτενὲς βιβλιοκριτικὸ σημεῖωμα F. D[ölger], BZ 45 (1952) 433-434.

β) Προδρομικά, μυθιστορήματα κλπ.

128. Σοφίας Ἀντωνιάδη, Πτωχοπροδρομικά. Ἀθ. 1951. Mélanges O. et M. Merlier. Σελ. 11.—Ἡ σ. παραλληλίζει τὰ πτωχοπροδρομικά ποιήματα μὲ τὰ ποιήματα τοῦ Pulci στὴν Ἰταλία, τοῦ Chaucer στὴν Ἀγγλία καὶ τοῦ Villon καὶ Rabelais στὴ Γαλλία, κυρίως γιὰ τὸν τρόπο ποὺ ἀποδίδουν τὸν πλοῦτο τῆς κοινωνίας (καὶ πῶς τὸ πολὺ τὰ φαγοπότια).—Ἴσως νὰ ὑπάρχῃ κάποια ὁμοιότητα (τὸ κοινὸ πνεῦμα τοῦ ὕστερου μεσαίωνα), ἀλλὰ γιὰ νὰ προχωρήσουμε μὲ τὴ σ. στὸ συμπέρασμα πὼς τὰ προδρομικά ποιήματα προμηνοῦν τὴν Ἀναγέννηση (ὅπως καὶ τ' ἀνάλογα τῆς Δ. Εὐρώπης), ποὺ ἀνακόπηκε ἀπὸ τὴ φραγκικὴ κατάκτηση, θὰ χρειάζονταν βεβαία περισσότερα κοινὰ σημεῖα καὶ μιὰ ἐξέταση περισσότερο

σὲ βάθος. Ἀπίθανα, νομίζω, καὶ ὅσα ὑποστηρίζει ἡ σ. για στοιχεῖα ἐρωτισμοῦ ποὺ ἴσως νὰ ὑπῆρχαν στὰ προδρομικά ποιήματα καὶ τὰ ἀφάνισαν σεμνότηφοι καλόγεροι.

129. S. Jannaccione, Philological notes on some byzantine texts. Byzantinoslavica 11 (1950) 161-165.— Διορθώσεις καὶ ἐρμηνευτικὰ στὰ προδρομικά ποιήματα (ΠΙ 292), Καλλιμάχο καὶ Χρυσουρόη (στ. 2186-9) καὶ σὲ δυὸ χωρία τοῦ Διγενῆ (Τρ 1893-5, Ἔσκ. 910).— Γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἀνάλυση στὴν BZ 45 (1952) 125-186 (F. D[ö]lger) καὶ τὴν REG 64 (1951) 534.

130. I. Καλιτσουνάκι, Τὸ μεσαιωνικὸν στιχοῦργημα «Βίος καὶ Πολιτεία τινὸς δοκιμωτάτου καὶ σοφοτάτου γέροντος». BZ 44 (1951) 304-314.— Εἶναι γνωστὸ τὸ ποίημα τοῦ Πτωχολέοντος ποὺ μᾶς ἔχει σωθῆ σὲ τρεῖς διαφορετικὲς παραλλαγές (βλ. τώρα καὶ μιὰ τετάρτη, Γ. Θ. Ζώρας, Ὁ Βιβλιόφιλος 8 [1954] 84-87). Ὁ σ. δίνει μιὰ ἐκτενῆ περίληψη τοῦ περιεχομένου (γιατί;) καὶ κάνει διάφορες παρατηρήσεις, γλωσσικὲς καὶ ἐρμηνευτικὲς, προτεινόντας ἐδῶ κι' ἐκεῖ διορθώσεις στὸ κείμενο τὸ δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν Wagner (Carm. Gr. Med. Ae.). Πρόκειται μᾶλλον γιὰ παρατηρήσεις ποὺ προσορίζονταν ἴσως ἀρχικὰ γιὰ μάθημα πανεπιστημιακὸ ἢ φροντιστήριο, γι' αὐτὸ καὶ πολὺ λίγες εἶναι οἱ πρωτότυπες καὶ πολλὲς ἐρμηνεύουν πράγματα λίγο ἢ πολὺ γνωστὰ (65 γιὰ τὸ *ἐπαίρω* > *παίρω*, 52 γιὰ τὸ *κοῦρος*, 160 γιὰ τὸ *οὐδὲν* > *δὲν*, 415 γιὰ τὸ *πολλά* = *πολύ*, 551, 579, 915 κοκ.). Ὑπάρχουν ὅστος μερικὲς εὐστοχες παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις, π. χ. 806 *ἐπάρκει* ἀντὶ *ἐδιάρκει*, πολλὲς ὅμως εἶναι περιττὲς ἢ ἄστοχες· ἔτσι π. χ. 37/38 *ἡμαντὸν μου τελείως ἀπίθανο*, 59 *τοῦ γὰρ ἄριου βαρυιάτου*, 344 *τὴν ἠοῖκα* (γρ. *τὴν πραγματείαν τὴν ἐποῖκα*), 659 *παρομοίαν* ἀντὶ *παροιμίαν* (γιατί;), 911 *τοῦ καλοῦ του κόπου* ἀντὶ *τοῦ καλοῦ τοῦ κόπου* κ. ἄ. Στρατιώτης (201, 306) δὲ λέγεται ὁ γέρος γιατί βρίσκεται σὲ παλάτι βασιλέως (πολὺ ἀπίθανη ἐρμηνεία) ἢ λ. ἔχει ἐδῶ τὴ σημασία τοῦ «στρατοκόπος», ὁδοιπόρος, ὅπως σημειώνει κιόλας ὁ Στ. Ξανθοῦδίδης στὸ γλωσσάριον τοῦ Ἐρωτόκριτου, παραπέμποντας σὲ στίχους δημοτικῶν τραγουδιῶν: *Στρατιώτες ποὺ διαβαίνετε, διαβάτες ποὺ περνᾶτε*, καὶ Passow ἄρ. 334: *διαβάτες μου, στρατιῶτες μου, καλοὶ μου στρατολάτες*. Καὶ διοικήσεις (282, 411) δὲ σημαίνει «ἀνάληψις θέσεως πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν», οὔτε «ἐξουσία, δύναμις, διαχείρισις», ἀλλ' ἂ τὰ μέσα γιὰ νὰ ζῆσι κανεὶς, τὰ ἔξοδα (ἤδη ὁ Ἡσύχιος: «ἀνάλωσις χρημάτων»): *διοίκοισιν οὐδὲν τὸν δίδει* (282), *οἱ διοίκοισιν οὐκ εἶχε* (411): δὲν τοῦ δίνει τὰ μέσα γιὰ τὴ συντήρησίν του. Παρόμοια σημασία καὶ στὰ προδρομικά ποιήματα ΠΙ 251 *Δοιπὸν ἐνθυδρομήσωμεν ἐπὶ τὰς διοικήσεις*.— Δυστυχῶς γιὰ πολλὰ μεσαιωνικά καὶ νεώτερα κείμενα δὲν ἔχουμε νεώτερες φιλολογικὲς ἐκδόσεις καὶ ἀναγκαζόμεσθε νὰ χρησιμοποιοῦμε ἀκόμα τίς παλιὰς τοῦ Wagner, Σάθα, Legrand κ. ἄ., κατωμένες πρὶν ἀπὸ 70 καὶ 80 χρόνια. Φυσικὸ εἶναι οἱ ἐκδόσεις αὐτὲς νὰ ἔχουν πολλὰ λάθη καὶ χρειάζονται ἀναθεώρηση καὶ πρὸ παντὸς ἐπανεκδοση. Ἀλλὰ καὶ οἱ φιλολογικὲς μας παρατηρήσεις θὰ ἦταν ἀποδοτικότερες ἂν τουλάχιστον στηριζόμεσθε στὰ χροφ ἂπ' ὅπου ἔγινε ἡ ἐκδοση (καὶ σήμερα εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ ἔχουμε φωτογραφίες). Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ κυρίως χρειάζεται εἶναι νὰ γίνουν καινούργιες καλὲς φιλολογικὲς ἐκδόσεις.— Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ ἄς ἀποθησαυρισθῆ καὶ μιὰ εὐστοχη διόρθωση τοῦ Ν. Γ. Πολίτου (στὸ ἀντίτυπο τῆς βιβλιοθήκης του, σήμερα στὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης), στ. 381 *μέλλει θρόψαι τὸ λιθάρι*, διορθ. *θρόψαι*.

131. Manoussos Manoussacas, L'édition des romans byzantins. Actes du Premier Congrès de la Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques. Paris, Klincksieck, 1951, σ. 245-252.— Ἐκθέτει πρῶτα σὲ γενικὲς

γραμμές τὰ προβλήματα πού θέτουν τὰ βυζαντινά δημόδη μυθιστορήματα τοῦ 13ου - 15ου αἰώνα, καί κυρίως τὸ πρόβλημα τῶν ἐπιδράσεων καί τῶν πηγῶν, καί καταλήγει σὸ σωστὸ συμπέρασμα πὼς «τὸ πρόβλημα τῶν πηγῶν τῶν βυζ. μυθιστορημάτων τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων περιμένει ἀκόμα τὴ λύση του» —γιατὶ δὲν ἐξετάστηκε τὸ ζήτημα σὸ σύνολό του. Δυστυχῶς ἔξω ἀπὸ τὴν ἐκδοση τοῦ «Φλώριου» (καί τῆς «Ἀχιλλίδος») ἀπὸ τὸν Hesselring, κανενὸς ἄλλου μυθιστορημάτος δὲν ἔχουμε ἰκανοποιητικὴ κριτικὴ ἐκδοση. Γι' αὐτὸ θ' ἀκουστῆ μὲ μεγάλη χαρὰ ἀπὸ βυζαντινολόγους καί νεοελληνιστὲς ἡ εἶδηση πὼς ὁ κ. Paul Lemerle, βοηθούμενος ἀπὸ μαθητὲς του, ἐτοιμάζει μιὰ σειρὰ κριτικῶν ἐκδόσεων τῶν μυθιστορημάτων. Στὴ σειρὰ αὐτὴ ἐτοιμάζεται ἤδη ἡ ἐκδοση τοῦ «Καλλιμάχου» ἀπὸ τὸν M. Pichard καί τοῦ «Λίβιστρου» ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κ. Μαρούσακα.— Ὁ σ. ἀσχολεῖται ἕστερα μὲ τὰ λεπτομερειακὰ προβλήματα πού ἔχει ν' ἀντιμετωπίσει ὁ κριτικὸς ἐκδότης τοῦ «Λίβιστρου» καί μᾶς δίνει πληροφορίες γιὰ τὸ πέμπτο χφ, τὸν Βατικανὸ κώδ. 2391, πού ἔκαμε γνωστὸ ὁ S. G. Mercati: τὸ κείμενό του εἶναι πλήρες, σὲ καλὴ κατάστασι, δυστυχῶς ὅμως ἔχει ὑποστῆ μιὰ ριζικὴ διασρευὴ καί παραλλάζει ἔτσι σημαντικὰ ἀπὸ τὸ κείμενο τῶν ἄλλων χφφ. Πάντως ὁ σ. καταλήγει, ἕστερ' ἀπὸ τὴ μελέτη ὄλων τῶν χφφ, σὸ συμπέρασμα πὼς εἶναι κατορθωτὴ ἡ κριτικὴ ἀποκατάστασι ἐνὸς ἐνιαίου κειμένου τοῦ «Λίβιστρου», παρ' ὅλες τὶς διαφορὰς τῶν χφφ μεταξὺ τῶν. Κι' αὐτὸ εἶναι ἐξαιρετικὰ εὐχάριστο. Γιατὶ ἀσφαλῶς, ὅπως τονίζει σὸ τέλος καί ὁ σ., ὁ «Λίβιστρος» εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἱπποτικὰ μυθιστορήματα τοῦ Βυζαντίου· θὰ μπορούσε μάλιστα νὰ εἶναι κανεὶς πῶς κατηγορηματικὸς καί νὰ πῆ πὼς εἶναι δίχως ἄλλο τὸ ὠραιότερο καί τὸ σημαντικότερο.— Καί τώρα πού μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς νέας αὐτῆς σειρᾶς τῶν ἐκδόσεων φαίνεται ν' ἀνανεώνεται τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ ἓνα τόσο σημαντικό κεφάλαιο τῆς δημόδους βυζαντινῆς, καί συνάμα καί τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, θὰ μπορούσαν νὰ συζητηθοῦν καί μερικὰ προβλήματα πού ἔχουν μείνει σὸ σημείο πού τὰ ἄφησαν ὁ Gidel ἢ ὁ Krumbacher (τὸ Βουτιεριδὴ οἱ ἀπόψεις δὲν ἀντέχουν σὲ αὐστηρότερη κριτικὴ). Θὰ ἔπρεπε π. χ. νὰ ἐξεταστῆ μὴπως καί ὁ «Βέλθανδρος», ἀλλὰ καί ὁ «Καλλιμάχος», προέρχονται ἀπὸ μιμησι τοῦ μεγάλου προτύπου πού ἦταν ὁ «Λίβιστρος». Καί τὰ δυὸ δὲ φαίνεται νὰ εἶχαν μεγάλη διάδοσι (ἓνα χφ μπρὸς στὰ ἐφρτὰ τοῦ «Λίβιστρου»), καί ἡ πρόωμη χρονολογικὴ τοποθέτησι τοῦ «Καλλιμάχου» μὲ βάση τὴ λογιότερη κάπως γλώσσα του δὲ φαίνεται νὰ μπορῆ βασίμα νὰ ὑποστηριχθῆ. Ἐνα ἄλλο ζήτημα θὰ ἦταν ἡ προσπάθεια νὰ ἐξακριβωθῆ ὁ τόπος ὅπου γράφτηκε τὸ κάθε ποίημα. Γιὰ τὸν «Λίβιστρο» π. χ. πολλὰ εἶναι τὰ διαλεκτικὰ στοιχεῖα πού κάνουν πολὺ πιθανὴ τὴν εἰκασία τοῦ Ξανθοῦδιδου γιὰ τὴν κρητικὴ του καταγωγὴ, ὁπότε θὰ εἶχαμε τὴν ἀρχὴ τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας μεσα στὴ βυζαντινὴ ἐποχὴ. Εἶναι ζητήματα βασικά καί σημαντικότερα. Στὸ μεταξὺ περιμένουμε μὲ ἀνυπομονησία τὶς νέες αὐτῆς κριτικῆς ἐκδόσεις πού τόσα πολλὰ θὰ προσφέρουν στὴ βυζαντινὴ καί τὴ νεοελληνικὴ φιλολογία.

132. H. Schreiner, Der geschichtliche Hintergrund zu Imberios / Pierre de Provence und Margaronna / La belle Maguelonne. BZ 44 (1951) 524 - 533.— Ὁ σ., πού ἔχει καί ἄλλοτε ἀσχοληθῆ μὲ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ἰμπέρριου, θεωρεῖ ὅτι τὰ ἱστορικὰ πρόσωπα πού κρύβονται πίσω ἀπὸ τὰ πρόσωπα τοῦ μυθιστορημάτος εἶναι ὁ Πέτρος Β' τῆς Ἀραγωνίας καί ἡ γυναίκα του Μαρία, κόρη τῆς βυζαντινῆς πριγκίπισσας Εὐδοξίας καί συζύγου τοῦ Γουλιέλμου τοῦ Η' (Maria d'Arago > Μαρία Ἀραγόνα > Μαργαρώνα!). Τοὺς θρόλους γιὰ τὰ πρόσωπα αὐτὰ μετέφεραν στὴν Ἑλλάδα οἱ Κιστερικανοὶ μοναχοὶ τοῦ Λαφνιῦ καί ἀπὸ

τούς θρύλους αὐτοὺς προήλθε τὸ ἀρχικὸ μυθιστόρημα, τὸ ἑλληνικὸ (τέλος 13ου-ἀρχὴς 14ου αἰ.), πού τὸ μετέφεραν ὕστερα σὴν Γαλλία οἰκογένειες γαλλικὲς φεύγοντας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὕστερ' ἀπὸ τὴν καταλανικὴ κατάρκτηση.—Δυστυχῶς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ σ. καὶ οἱ ἀναλογίαι πού παρουσιάζει τῶν ἱστορικῶν προσώπων μὲ τὰ πρόσωπα τοῦ μυθιστορήματος δὲν εἶναι καθόλου πειστικά καὶ δὲν μποροῦν νὰ στηρίξουν τὴν τοιμηρὴ θεωρία του γιὰ τὴν προτεραιότητα τῆς ἑλληνικῆς διασκευῆς.

133. *A. Sigalas*, Revision de la méthode de restitution du texte des romans démotiques byzantins. Annuaire de l'Inst. de Phil. et d'Hist. orient. et slaves 11 (1951) [Παγκάρπεια Henri Grégoire, 3] 365-410.—Σ' ἓνα πρῶτο εἰσαγωγικὸ μέρος (I, σ. 365-372) ὁ σ. ἐλθέτει γιὰ ποιоὺς λόγους ὁ τρόπος πού ἡ φιλολογικὴ κριτικὴ ἀντιμετώπισε ὡς τώρα τὰ κείμενα τῶν δημοτικῶν βυζαντινῶν μυθιστορημάτων εἶναι βασικά λανθασμένος καὶ πὼς ἀντὶ νὰ ψάχνουμε νὰ βροῦμε τὸ καλύτερο χφ θὰ ἔπρεπε νὰ προσπαθοῦμε ν' ἀποκαταστήσουμε τὸ «ἀρχικὸ κείμενο». Βασικὴ ἰδέα τοῦ σ. εἶναι ὅτι μεταξὺ τοῦ «ἀρχικοῦ κειμένου» καὶ τοῦ κειμένου ὅπως μᾶς ἔχει παραδοθῆ μὲ τὰ χφφ μεσολαβεῖ ἓνας ἢ μᾶλλον πολλοὶ «διασκευαστὲς» προσθέτοντας στίχους στὸ ἀρχικὸ κείμενο. Ὁ σ. μάλιστα θεωρεῖ, ἢ μᾶλλον εἶναι «ἀπόλυτα βέβαιος» (σ. 372), πὼς οἱ παρατηρήσεις του αὐτὲς ἐφαρμόζονται ὄχι μόνον στὰ βυζαντινὰ μυθιστορήματα, ἀλλὰ καὶ στὸν «Ἐρωτόκριτο», τὴν «Ἐρωφίλη», τὸ «Ἰὺπαρη» καὶ τὰ δημοτικὰ τραγούδια. Σ' ἓνα δεῦτερο μέρος (II, σ. 372-390) ζητώντας νὰ ἐφαρμοσθῇ τὴ θεωρία του στὸν «Λίβιστρο» ἐξετάζει πρῶτα τὰ χφφ καὶ τὴ σχέση τους ἀναμεταξύ τους (δὲν ξέρει ἀκόμα τὸ πέμπτο Βατικανὸ χφφ, βλ. ἐδῶ ἀρ. 131). Βασισμένος σὲ λίγα παραδείγματα πού παραθέτει καταλήγει στὸ συμπέρασμα πὼς τὴν καλύτερη παράδοση διασώζει τὸ χφ τοῦ Ἐσκοριάλ (E)—δηλ. πὼς αὐτὸ προέρχεται ἄμεσα ἀπὸ τὴ διασκευὴ β (ἀνάμεσα στὸ α—τὸ ἀρχικὸ κείμενο—καὶ τὸ β μεσολαβοῦν ὁμως ὅλες οἱ προσθήκες τῶν διασκευαστῶν). Στὸ συμπέρασμα ὁμως αὐτὸ καταλήγει μὲ αὐθαίρετους μᾶλλον συλλογισμοὺς. Γιὰ ποιὸ λόγο π. χ. προτιμᾷ τὸ *librean καρδιαν* τοῦ E ἀπὸ τὸ *σιδρηήν, σιδεράν, σίδερον καρδιαν* ὅλων τῶν ἄλλων παραλλαγῶν δὲν τὸ δικαιολογεῖ, παρὰ μόνον ἀξιωματικὰ σὲ μιὰ ὑποσημείωση: «on ne dit pas un coeur de fer» (!—κι' ὁμως ὁ ποιητὴς τῆς «Θυσίας τοῦ Ἀβραάμ» λέει στ. 210 *κι' ἄς εἶχα σιδερὴ [σιδερέριαν ἐκδδ. Βενετίας] καρδιά, στ. 444 καὶ κάμε σιδερὴν καρδιά—ἢ μήπως κι' οἱ στίχοι αὐτοὶ προέρχονται ἀπὸ «διασκευαστὲς»;*). Χαρακτηριστικὸ εἶναι τὸ παράδειγμα τῶν στ. E3108 κέ.==S[Scaligeranus] 1938 κέ:

Τὸ S γράφει: *Εἶδα τὴν πὼς ἐστὲναζεν καὶ συνεστὲναξά τὴν
τὸ πὼς ἐπόνειν εἶδα τὴν καὶ συνεπόνεσά τὴν,
εἶδα τὴν πὼς ἐθλίβετον καὶ συνεθλίβησά τὴν*

καὶ τὸ E: *Εἶδα τὴν πὼς ἀναστὲναζε καὶ συνεπόνεσά τὴν
τὸ πὼς ἐπόνησεν εἶδα τὴν καὶ συναναστὲναξά τὴν
εἶδα τὴν πὼς ἐθλίβετον καὶ συνεπάσχιόα τὴν.*

Δὲν ὑπάρχει, νομίζω, ἀμφιβολία ὅτι τὸ S μᾶς σώζει τὴν καλύτερη γραφὴ (τὴν εἶδα πὼς [ἢ πὼς] ἀναστὲναζε καὶ ἀναστὲναξα κι' ἐγὼ μαζί της κτλ.) καὶ ὅτι τὸ E (ὅπως τὸ συνηθίζει ἄλλωστε) μπερδεύει τοὺς στίχους καὶ καταστρέφει τὴν ἀντιστοιχία αὐτὴ (τὴν τόσο δημοτικὴ) ἀνάμεσα στὰ ἡμιστίχια. Κι' ὁμως ὁ σ. λέει πὼς τὸ S βρῆκε τὸ χωρίο ὅπως ἦταν στὸ E «et il a pensé raisonnablement: ἀναστὲναζω doit avoir comme correspondant renforcé un συναναστὲναζω» κτλ. Ἀλλὰ τὸ *συναναστὲναζω* δὲν εἶναι *correspondent renforcé*,

ἀλλά σημαίνει : ἀναστενάξα κι' ἐγὼ μαζί της. Ἀκόμα χειρότερα, τοὺς ἀμέσως ἐπόμενους στίχους (S):

*πέφυκεν ἵνα συμποῆ φιλέρωτος καρδία
τοὺς ἐξ ἐρώτων πάσχοντας καὶ τοὺς ποθοδαρμένους*

τὸ Ε παραλλάζει:

*ἀφῆκε τὸ νὰ συμποῆ φιλέρωτος καρδία
τοὺς ἐξαιρέτους πάσχοντας καὶ τοὺς ποθοδαρμένους.*

Εἶναι ὀλοφάνερο πὼς τὸ Ε δὲν καταλαβε τὸ *πέφυκεν ἵνα συμποῆ* (=εἶναι φυσικό, ἔχει δοθῆ ἀπὸ τὴ φύση, νὰ συμποῆ κτλ.) καὶ ἔγραψε τὸ χωρὶς νόημα *ἀφῆκε τὸ νὰ συμποῆ*, ὅπως καὶ ἄλλαξε (δὲν τὸ κατάλαβε; ἢ ἀπὸ ἀπροσεξία;) τὸ *ἐξ ἐρώτων πάσχοντας* σὲ *ἐξαιρέτους πάσχοντας* (!) καὶ τὸ *ποθοδαρμένους* στὸ δημοτικότερο *ποθοδαρμένους*. Κι' ὁμοίως ὁ σ. βγάζει τελείως διαφορετικὸ συμπέρασμα καὶ ὑποστηρίζει ὡς καλύτερη τὴ γραφὴ τοῦ Ε : «Les pothodarmeni devienent pothodarmeni, comme plus docte! Le difficile à comprendre [πὼς τὸ καταλαβαίνει ὁ σ.;] ἀφῆκε τὸ νὰ συμποῆ, change en πέφυκεν ἵνα συμποῆ». Δὲν ἔξρω ἀκόμα γιατί ὁ σ. θεωρεῖ πὼς οἱ στ. Ε 3800-3801, S 2633-2634 «ne sont pas en vers, mais en prose». Οἱ στίχοι εἶναι κανονικότεροι, μόνο πὺ βέβαια πρέπει νὰ διορθωθῶν τὸ ἀκομή τοῦ σ. σὲ ἀκομή πὺ εἶναι ὁ ἀρχαιότερος τύπος (*ἀκμήν* > *ἀκομήν* > *ἀκόμη*).—Στὸ III μέρος (σ. 390-410) ὁ σ. ἐφαρμόζοντας τὶς ἀρχὲς αὐτὲς ἀποκαθιστᾷ τὸ «ἀρχικὸ κείμενο» στοὺς στ. 1-167 τοῦ χφ Ε. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἀπὸ τοὺς 167 αὐτοὺς στίχους μόνο 38 κατὰ τὸν σ. εἶναι οἱ γνήσιοι! Ὅλοι οἱ ἄλλοι προστέθηκαν ἀπὸ τοὺς ποικίλους «diascevestes»! Ἡ θεωρία τοῦ σ. εἶναι πὼς ὅταν ἕνας στίχος ἐπαναλαμβάνῃ τὸ νόημα τοῦ προηγουμένου ἢ προσθέτῃ μιὰ λεπτομερεια πὺ δὲν εἶναι ἀπαραίτητη, τότε ὁ στίχος αὐτὸς ἢ οἱ στίχοι εἶναι νόθοι. Π. χ. ἀπὸ τοὺς στ. S 2631 κέ :

*Ἀναστενάζουν τὰ βουνά, πάσχουν δι' ἐμὲν οἱ κάμποι
θρηνοῦσιν τὰ παράπλαγα, βροντοῦν οἱ λιβαδιές
καὶ δένδρα τὰ ἐπαρόδραμα καὶ οἱ ραχωτὲς κλεισοῦρες
ἔχουν τοὺς πόνους μου ἀκομή καὶ ἀντὶς μου ἀναστενάζουν,
λέγουν ἐδιέβην ἀπ' ἐδῶ στρατιώτης πονεμένος
ἄγουρος ποθοφλόγιστος διὰ πόθον ὠραιωμένης.
Τὰ δάκρυα του εἶχεν ποταμούς, βροντᾷς τοὺς στεναγμούς του,
καπνὸν ἐπάνω εἰς τὰ βουνά τὸν ποροαναασομὸν του κτλ.*

ὁ σ. θεωρεῖ γνήσιους μόνο ὄσους τυπώνονται μὲ παχιά στοιχεῖα. Γιατί; Φυσικά, τὸ λογικὸ νόημα προχωρεῖ καὶ χωρὶς τοὺς στίχους πὺ ἀφαιροῦνται, ἀλλὰ αὐτὸ γυρεύουμε ἀπὸ ἕνα ποίημα, νὰ μᾶς δώσῃ ἀπλὰ καὶ μόνο ἕνα λογικὸ νόημα; Μὲ τοὺς 38 στίχους ἀπὸ τοὺς 167 πὺ κρατᾷ ὁ σ. ἔχουμε μιὰ ξερὴ, τρομερὰ πενηχρὴ ἀφήγησι τῶν γεγονότων, στερημένη ἀπὸ κάθε δροσιά καὶ ποιητικὴ πνοή. Ἄν ὁ «ποιητὴς» τοῦ «ἀρχικοῦ κειμένου» ἦταν τόσο ἄδρσος καὶ νοησιαρχικός, πρέπει νὰ χρωστοῦμε μεγάλη χάρη στοὺς «διασκευαστὲς» πὺ δημιούργησαν ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἀνούσιο κατασκευάσμα ἕνα σύνολο ὀπωδὴποτε ποιητικὸ! Θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ σκεφτῆ σὲ τί παραλογισμοὺς θὰ φτάναμε ἂν θέλαμε νὰ ἐφαρμόσουμε τὴν ἴδια μέθοδο στὴν «Ἐρωφιλη» ἢ στὸν «Ἐρωτόκριτο», ὅπως τὸ στοχάζεται ὁ σ., ἢ — γιατί ὄχι; — καὶ σὲ νεώτερα ἀκόμα κείμενα. Ἀπὸ τοὺς θαυμασιούς στίχους τοῦ 22ου ἀποσπάσματος τοῦ «Κρητικοῦ» π. χ. θὰ μπορούσαμε νὰ ξεχωρίσουμε σύμφωνα μὲ τὸ ἴδιο σύστημα γιὰ γνήσιους μόνο τοὺς ἐπόμενους :

*Δὲν εἶναι κορασιᾶς φωνὴ στὰ δάση πού φουντώνουν ...
δὲν εἶν' ἀηδόνι κρητικό πού παίρνει τὴ λαλιά του ...
οὐ φηλοῦς βράχους κι' ἄγριους ὄπ' ἔχει τὴ φωνιά του ...
δὲν εἶν' φιαμπόλι τὸ γλυκὸ ὄπου τ' ἀγρίκαα μόνος
στὸν Ψηλορείτη ὄπου συχνὰ μ' ἐτράβουνεν ὁ πόνος ...
λαλούμενο, ποιλί, φωνὴ δὲν εἶναι νὰ ταιριάξη,
ἴσως δὲ σώζεται σιὴ γῆ ἤχος πού νὰ τοῦ μοιάξη!*

Ἐπάρχουν κι' ἕνα σωρὸ ἄλλα προβλήματα, στὰ ὁποῖα δὲ δίνει ἐξήγηση ὁ σ. στὴν τελευταία του ὑποσημείωση (σ. 410). Δηλ.: ἀφοῦ ὁ ἴδιος (σ. 373-4) χρονολογεῖ δύο ἀπὸ τὰ χφφ στὸν 15^ο κιόλας αἰῶνα, καὶ τὸ «ἀρχικὸ κείμενο» πρέπει νὰ γράφτηκε στὸν 14^ο (ἔστω καὶ στίς ἀρχές), τότε πρόφτασαν νὰ δημιουργήσουν ὅλοι αὐτοὶ οἱ ποιητοὶ «διασκευαστές» («le texte de l'original a subi c o n t i n u e l l e m e n t des modifications de d i f f e r e n t s diascevestes» σ. 384); Κι' ὅλοι αὐτοὶ οἱ διασκευαστὲς σταμάτησαν τὸ ἔργο τους μόλις γράφτηκε τὸ πρῶτο χφφ πού τυχαιὰ μᾶς ἔχει σοθῆ σήμερα, ἀφοῦ ἀνάμεσα στὰ σωζόμενα χφφ δὲν ὑπάρχουν πιά μεγάλες τέτοιου εἶδους διαφορές; Κι' ἔπειτα αὐτοὶ οἱ «διασκευαστὲς» πού ζοῦν στὸν 14^ο αἰ. (ἄς ποῦμε καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ 15^{ου}) δὲν ἔχουν κι' αὐτοὶ τὴ θέση τους στὴν ἱστορία τῆς λογοτεχνίας, δὲν εἶναι καὶ οἱ «διασκευεῖς» τους κείμενα ἐξ ἴσου ἐνδιαφέροντα μὲ τὸ ποθητὸ «ἀρχικὸ κείμενο»;—Γενικά ἡ καινούργια αὐτὴ-μέθοδος γεννᾷ πάρα πολλές ἀντιρρήσεις — βλ. καὶ ἀρνητικὴ κριτικὴ F. D[ölger], BZ 45 (1952) 432-433. Ἡ κλασικὴ φιλολογία θεραπεύτηκε, νομίζουμε, ὑπὸ τὴν ὑπερκριτικὴ. Πρέπει νὰ θεραπευθῆ καὶ ἡ βυζαντινὴ.

Δ. 15^{ος} ΚΑΙ 16^{ος} ΑΙΩΝΑΣ

α) Ἡ ποίηση

134. *Gh. Astruc*, Le Théséide de Boccace adapté en grec vulgaire. Scriptorium 5 (1951) 303-304.—Βλ. BZ 45 (1952) 435.

135. *John P. Cavarnos*, Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Ἀνδρέου Σκληγγίου. Κρ Χρ 4 (1950) 7-20.—Τὴν ὑπαρξὴ τῶν ποιημάτων αὐτῶν στὸν κώδ. Μαρκιανὸ 385 εἶχε σημειώσει κιόλας ὁ Κρουμπάχερ (Γ' 70). Ἐδῶ δημοσιεύονται τρία μόνον ποιήματα θρησκευτικοῦ περιεχομένου, τὸ πρῶτο (στ. 230) πρὸς τὴ Μαρία Μαγδαληνὴ (ὁ ἐκδ. λέει ἀορίστως «Μαρία»), τὸ τρίτο (στ. 72) πρὸς τὴν Παναγία («Αἶνοι πρὸς τὴν Ζωοδόχον Πηγὴν»); τὸ δεύτερο εἶναι μετάφραση ἀπὸ τὴ δέηση τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτου (στ. 30). Ἀπὸ τὴ λογοτεχνικὴ ἄποψη τὰ κείμενα (ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὸ τρίτο) δὲν ἔχουν μεγάλο ἐνδιαφέρον, εἶναι ὁμως ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέροντα ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς γλωσσικῆ καὶ τῆς γραμμασιολογικῆς. Στὸ τέλος τοῦ πρώτου ποιήματος ὑπάρχει ἡ σημείωση «Εἰς ἀν' ἡ' [1493· ὁ ἐκδ. γράφει ,αεγ'] ἐν μνηι μαῖφ εἰδ' ἐτελειώθη», πού πιστεύω ὅτι ἀναφέρεται στὴ συγγραφὴ καὶ ὄχι στὴν ἀντιγραφή, ὅπως δέχεται ὁ ἐκδ. Πάντως τὰ ποιήματα εἶναι ὑπὸ τὰ πρῶματα τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας, μαζὶ μὲ τὰ ποιήματα τοῦ Χούμνου καὶ τοῦ Σαχλικῆ καὶ τὸν «Ἀπόκοπο». Δυστυχῶς ὁμως ἡ ἔκδοσις εἶναι ἐξαιρετικὰ κακὴ καὶ καταντᾷ τελείως ἄγρηστη. Ὁ ἐκδ. σημειώνει πῶς «ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν ἄλλα χφφ ... τῶν αὐτῶν ἔργων, ἡ ἀποκατάστασις τοῦ κειμένου ἀποβαίνει κάπως δύσκολος» καὶ πῶς στὴ δύσκολη αὐτὴ δουλειᾷ «ἔτυχε τῆς εὐγενοῦς βοήθειας τοῦ κ. Βασιλείου Λαοῦρδα». Ἡ δυσκολία ὁμως πού συνάντησε ὁ ἐκδ. δὲν ὀφείλεται σὸ γεγονὸς ὅτι ὑπάρχει ἕνα μόνον χφφ, ἀλλὰ στὴν τέλεια ἄγνοια πού ἔχει ἀνάλογων

τέτοιων έργων και γενικά της κρητικής λογοτεχνικής γλώσσας του 15ου και του 16ου αι. Είναι πραγματικά καταληκτικό πώς καταπιείστηκε ο έκδ. με την έκδοση ενός κειμένου, του οποίου τόσο στοιχειωδώς άγνοούσε τη γλώσσα. "Αν ο έκδ. είχε διαβάσει έστω και μόνο ένα κρητικό κείμενο, δέ θα διόρθωνε το αντίγραφο του χφ σε αντίγραφο, γιατί θα ήξερε πώς αντίγραφο θα πή δίχως νιήρηση, δηλ. χωρίς φόβο, δέ θα γράφει ακόμα και ψηλαφάτον ήτις [ήτις το χφ], γιατί θα είχε κάπου συναντήσει το επίρρ ήτις=έτοι (και ψηλαφά τον ήτις!— ήθελα να ξέρω πώς θα έρμήνευε τη φράση ο έκδ. με αυτό το ήτις, πού άφου το διορθώνει και το γράφει με δύο ταύ θά το θεωρή προφανώς γενική του ήτις!), δέ θα διόρθωνε το λογάρι του χφ σε λογάροι, γιατί θα ήξερε (μά χρειάζεται να έχη διαβάσει κανείς παλιά κείμενα για να ξέρη;) το λογάρι δέ θα γράφει λέγει τον δίκαια ιόκρηνες, κοίνωσες τό σε τόπα [κίνωσες χφ], γιατί δέ θα ήταν δύσκολο να καταλάβη πώς πρέπει να γράψουμε κ' ήνωσες [=ήνωσες, ένιωσες] τό σε τό'πα. Τέλος δέ θα έγραφε το ιερατώδες αυτό δίστιχο (117/8): "Ετρον [!] και αυτός άληθινά, κ' ή Μάρθα εκύβενυ τον εκ την χαράν εοιένε τον, κ' εκαιερότενε τον, άντι: "Ετρον [=έτρογε!] και αυτός άληθινά, κ' ή Μάρθα εκήβενυ τον [=έκήδευε, περιποιόταν;], εκ τη χαρά νεοταίετον [=άνεσταίετο, αισθανόταν άναστημένη] κτλ. Αλλά τά λίγα παραδείγματα από τά παμπολλα (παραλείπω την τέλεια παραμέληση της στίξης, τά εισαγωγικά κτλ.) φτάνουν για να δείξουν την ποιότητα της εκδοτικής έργασίας. Έπιτρέπεται σήμερα να δημοσιεύεται ένα νεοελληνικό κείμενο χειρότερα άπ' ό,τι θα δημοσιεύοταν τον καιρό του W. Wagner;

136. Γεωργίου Θ. Ζώρα, "Άγνωστα δημοτικά ποιήματα (έκ του κώδικος III. B. 27 της Βιβλιοθήκης της Νεαπόλεως). ΕΑ 5 (1950) 781-783.—Τρία ένδιαφέροντα ποιήματα, όγί δημοτικά, αλλά σε δημοτικό ύφος, σε δούλλαβους τροχαϊκούς, μέσα στους όποιους μπλέκονται και ιαμβικοί δούλλαβοι. Το περιεχόμενο είναι έρωτικό. "Ο σ. παραλέμπει σε δικό του σχετικό δημοσίευμα του 1945, πού δέν το έχουμε ύπόψη μας (πιθανόν και όλο το άρθρο να είναι άναδημοσίευση). "Η γλώσσα είναι κρητική (στο ποίημα III, στ. 9 από το τέλος, άντι πικριά να διαβαστή πικριά, όπως έχει το χφ), και ή έποχή θα είναι ο 16ος αιώνας, όταν γράφτηκε και το χφ. Το χφ προτάσσει και έν, άλλο άνάλογο ποιημα πού δέν το δημοσιεύει ο σ. (ίσως να το είχε δημοσιεύσει στην έκδοση του 1945). "Η έκδοση έπιμελημένη. Μόνο στο II ποίημα, στ. 12 άντι είπα ή καρδιά μου να κοπή πρέπει, νομίζω, να γραφή ήπα ή καρδιά μου ν. κ., δηλ. πάει, κοντεύει. Στο ίδιο ποίημα στ. 25 το χφ άντι ήτοι έχει ήτις (έχω ύπόψη μου φωτογραφίες του χφ) πρέπει να γραφή ήτοι, ένδιάμεσο τύπο από το παλαιότερο ήτις στο ήτοι. Και στο στ. 30 γρ. έχ τον πολύ σου πόθο (ή γραφή του χφ) και όχι όχ. Και στο II ποίημα, τελευτ. στ., άντι και γροικās, κερά, τό θέλω γρ. και γροίκα, κερά, τό θέλω.

137. E. Κριαρά, "Η Ρίμα θρηνητική του Ιωάννου Πικατόρου. ΕΜΑ 2 (1940) [Αθ. 1950] 20-69.—Έπανέκδοση κρητική του ποιήματος από τον Βιενν. θεολ. κώδ. 244, με έκτενή εισαγωγή, σημειώσεις και γλωσσάριο.

138. Μ. I. Μανούσακα, "Ο ποιητής Γεώργιος Χούμνος νοτάριος Χάνδακος. ΕΕΒΣ 21 (1951) 280-282.—Ταυτίζεται ο ποιητής της «Κοσμογέννησης» με τον νοτάριο Χάνδακος Γεώργιο Χούμνο, πού αναφέρεται σε συμβόλαιο του 1502 και πού ή δράση του πέφτει στα χρόνια 1480-1500.—Έκτός από τη συνωνυμία άλλο τεκμήριο όμως δέν υπάρχει γι' αυτό και το συμπέρασμα είναι πιθανό μονάχα.

β) Ἡ δημοτικὴ πεζογραφία

139. *Paul Wittek*, Ein Brief des Kaisers Johannes VIII. an den osmanischen Wesir Sarıǧa Pasha vom Jahre 1432. *Byzantion* 21 (1951) 323-332.—Δημοσίευση τοῦ γράμματος, ποῦ εἶναι γραμμένο σὲ δημόδη ἑλληνικὴ, καὶ παρατηρήσεις. Σύγχρονα, ἀλλὰ καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν σ., τὸ γράμμα δημοσιεύτηκε ἀπὸ τοὺς F. Babinger καὶ F. Dölger, *BZ* 45 (1952) 20-28.

140. *A. Bombaci*, Due clauseole del trattato in greco fra Maometto II e Venezia del 1447. *BZ* 43 (1950) 267-271.—Παρατηρήσεις στὸ κείμενο (σὲ δημόδη γλώσσα) τὸ δημοσιευμένο ἀπὸ τοὺς F. Babinger καὶ F. Dölger, *Orientalia Christiana Periodica* 15 (1949) 225-258.

141. *V. Laurent* κ.ά., Le Vaticanus latinus 4789. Histoire et alliances des Cantacuzènes aux XIVe et XVe siècles. *REB* 9 (1951) 47-105.—Τὸ σημειώνουμε ἔδω γιατί στίς σελ. 70-73 δημοσιεύεται ἓνα ἐνδιαφέρον νεοελληνικὸ κείμενο τῶν μέσων τοῦ 15^{ου} αἰώνα. Ὁ Βατικανὸς λατιν. κώδ. 4789 ἔχει στὰ παράφυλλά του ἑλληνικὲς σημειώσεις σχετικὲς μὲ τὴν Κύπρο. Τὸ κείμενο ποῦ ἀναφέραμε εἶναι σὲ κυπριώτικη διάλεκτο, μὲ λατινικὰ στοιχεῖα, γραμμένο ἀπὸ τὸν Huguet de Busac, σύζυγο τῆς Καρόλας ἀπὸ τὴν οἰκογενεῖα τῶν Καντακουζηνῶν. Ὁ σ. σχολιάζει τὰ κείμενα μὲ τὸν τίτλο Alliances et filiations des Cantacuzènes au XVe s. Παράδειγμα: Aftes i tris despoteses iton adel-fades tou quir Gorgiu que tou megalou domesticou Cantacouzinous, guenos englanbrotaton que vasilicon. Ἐνδιαφέροντα: τοὺς γασιλεφ, τον vasilief, tin pian (τὴν ποιάν). Σελ. 72,1 ἀντὶ tiuta θὰ πρέπη, νομίζω, νὰ γραφῆ tinta (den ixevri tinas tinta eguenican: δὲν ἤξεύρει τινὰς τίνα ἐγενήκαν) καὶ στ. 16 zionsi—ἴσως ziousi—ζιοῦσι (ζοῦν).

142. *Ordo Portae*, Description grecque de la Porte et de l'armée du sultan Mehmed II, éditée et commentée par *Serif Bastav*, Budapest 1947. Σελ. 43. [Οὐγγροελληνικαὶ μελέται διευθυνόμεναι ὑπὸ Ἰουλίου Moravcsik, πρὸ 27].—Βιβλιοκρισία *Silvia Jannaccone*, *Byzantion* 21 (1951) 232-237. Πρόκειται γιὰ δημοτικὸ κείμενο τοῦ τέλους τοῦ 15^{ου} αἰ. Στὴν κριτικὴ ἀρκετὲς εὐστοχες διορθώσεις στὸ κείμενο.

143. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (κατὰ τὸν ἀνέκδοτον ἑλληνικὸν βαρβερινὸν κώδικα 111 τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης). *ΕΔ* 5 (1950) 851-862, καί:

144. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Αἱ τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου (κατὰ τὸν ἀνέκδοτον βαρβερινὸν ἑλληνικὸν κώδικα 111). *ΕΔ* 8 (1951) 202-204.—Δημοσίευση ἀποσπασμάτων ἀπὸ τὸ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον χρονικὸ τοῦ Βαρβερινοῦ κώδικα, ὡραιότατο δείγμα λαϊκῆς ιστοριογραφικῆς πεζογραφίας ποῦ θὰ πρέπη νὰ ἐκδοθῆ στὸ σύνολό του. Γιὰ τὸ ἔργο εἶχε μιλήσει ὁ G. Moravcsik (βλ. ἐπόμενο ἀριθμὸ) καὶ δημοσίευσε ἀποσπάσματα ὁ ἱ. Βαλέτας στὴν Ἐνθολογία τῆς Πεζογραφίας. Ὁ σ. δημοσίευσε στὸ μεταξὺ ὅλο τὸ ἀπόσπασμα τὸ σχετικὸ μὲ τὴν Ἄλωση στὴν *ΕΕΒΣ* 28 (1952.)

145. *Gy. Moravcsik*, Bericht des Leonardus Chiensis über den Fall von Konstantinopel in einer vulgärgriechischen Quelle. *BZ* 44 (1951) 428-436.—Πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο χρονικὸ τοῦ Βαρβερινοῦ κώδ. 111 (βλ. τοὺς δὺὸ προηγούμενους ἀριθμοὺς). Τὸ ἔργο (ποῦ τὸ εἶχε προσεξεί πρῶτος ὁ Σπ. Λάμπρος ἀπὸ τὸ 1908) τὸ ἔχει μελετήσῃ ὁ σ. καὶ τὸ ἔχει χρησιμοποιήσει σὲ πολλὰς μελέτες του, ποῦ δὲν τις ξέρουν (ἢ πάντως δὲν τις ἀναφέρουν) οἱ νεώτεροι μελε-

τητές. Σ' αὐτές ὁ σ. εἶχε σημειώσει πὼς σὲ πολλὰ ὁ ἀνώνυμος χρονογράφος στηρίζεται στὸν Χαλκοκονδύλη, σὲ πολλὰ ὁμοῦς εἶναι ἀνεξάρτητος. Τώρα ἀποδεικνύει πειστικώτατα πὼς γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρησιμοποίησε τὴν ἐκθεση τοῦ Λεονάρδου τοῦ Χίου (τὴν ὁποία σὲ πολλὰ σημεῖα φαίνεται νὰ μεταφράζη κατὰ λέξη). Ἡ ἐκθεση εἶχε μεταφραστῆ καὶ στὰ ἰταλικά καὶ ὁ χρονογράφος φαίνεται ὅτι τὴ γνώρισε σ' αὐτὴ τῆ μορφή.—'Απὸ τ' ἀποσπάσματα πού παραθέτει καὶ τὶς διαφορετικὲς ἀναγνώσεις στὴν ἐκδοση Ζώρα (βλ. ἀρ. 143-4) φαίνεται ὅτι τὸ κείμενο στὴν ἐκδοση αὐτὴ (ἴσως ἐπειδὴ ἔχει χαρὰ κτήρα μᾶλλον ἐκλαϊκευτικὸν) δὲν ἀποδίδει πιστὰ τὸ χφ. [Ῥσιόσο θὰ προτιμοῦσα τὶς γραφὲς *φωτιές, πετζιά, λογιῶν* (Ζώρας) παρὰ *φωτιές, πετζία, λογιών* (Moravcsik). Τὰ κείμενα τοῦ 16ου αἰ. ἔχουν τὴν τάση νὰ τονίζουν τὴν παραλήγουσα σὲ τέτοιες περιπτώσεις, χωρὶς νὰ πρόκειται γιὰ διαφορετικὸν γραμματικὸν τύπο, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τύπους ὅπως *νιάτα=νιάτα*]. Περιμένουμε μὲ ἀνυπομονησία τὴν πλήρη ἐκδοση τοῦ τόσο ἐνδιαφέροντος χρονικοῦ.

146. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Λόγοι παραινετικοὶ καὶ ψυχωφελεῖς Ἰακώβου (Ἐκ τοῦ ἀνεκδότου ἀθηναϊκοῦ κώδικος 535). Νεοελληνικά 1 (1950) 56-59.—Χωρὶς ἐνδιαφέρον παραινεσεις σὲ πεζὸ καὶ σὲ ἐκκλησιαστικὴ μισολογία γλώσσα, ἴσως τοῦ 16ου αἰ. Ὁ σ. δίνει καὶ περιγραφή ἀρκετὰ λεπτομερῆ τοῦ «ἀνεκδότου» κώδ. 535 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης. (Στὴν περιγραφή ἀναφέρεται πὼς ἔχει 107 φύλλα, στὴ σημ. 6 λέγεται ὅτι «ἐν τῇ πραγματικότητι σύγκριται ἐξ 108 καὶ οὐχὶ 107 σελίδων» — ποῖο εἶναι τὸ σωστό;). Στὸ κείμενο θὰ πρέπει νὰ γραφῆ *Μὴ γύρσενε τὸ τί πράττει ὀκάτις*, δηλ. κάποιος, κανεῖς, ὄχι ὁ κάτις, καὶ στὴ σ. 59 *Εἴ τι γὰρ ἢ δόσεις διὰ τὸν Θεὸν ἢ συμπαθήσεις* (ὄχι *εἰ δώσεις*).

γ) *Οἱ λόγιοι (Οὐμανιστὲς· Θεολόγοι)*

147. *Z. V. Udalicova*, Ἡ πάλη τῶν βυζαντινῶν μερίδων στὸ Συνέδριον τῆς Φλωρεντίας καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ Βησσαρίωνος στὴν ὑπογραφή τῆς Ἐνώσεως (ρωσσ.). *Vizantijskij Vremennik* 3 (1950) 106-132 — Γνωστὸ ἀπὸ τὴ μνεῖα στὸ *Byzantion* 21 (1951) 496 (H. Grégoire).

148. *Ch. Astruc*, Manuscrits parisiens de Gemiste Pléthon. *Scriptorium* 5 (1951) 114-116. (βλ. BZ 45 [1952] 123).

149. *M. V. Anastos*, Le calendrier et la liturgie de Georges Gémiste Pléthon. *Actes VIe Congrès Intern. d'Études Byzantines* 1 (1950) 207-219. (βλ. BZ 45 [1952] 123).

150. *B. Knös*, Gémiste Pléthon et son souvenir. *Bull. Ass. G. Budé*, N. S. 9 (1950) 97-184.

151. *Στεφανίας Μερανναίου*, Γεώργιος Γεμιστὸς ἢ Πλήθων. *Κυ Γρ* 16 (1951) 285-287.

152. *Βασιλείου Λαούρδα*. Μιχαὴλ Ἀποστόλη ἀνέκδοτα ἐπιγράμματα. *ΕΕΒΣ* 20 (1950) 172-208.—'Απὸ τὸν Παρισινὸ κώδ. 1744 δημοσιεύονται 133 ἀρχαῖο-γλώσσα ἐπιγράμματα σὶς κυριότερες χριστιανικὲς ἐορτές. Τὰ φύλλα τοῦ κώδικος, ὅπου περιέχονται τὰ ἐπιγράμματα, αὐτόγραφα· θὰ γράφτηκαν, κατὰ τὸν σ., ἀνάμεσα στὰ ἔτη 1468-1473. Τὰ περισσότερα ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο ἰαμβικούς 12σύλλαβους, ἕναν ἑξάμετρο καὶ ἕνα ἑλεγειακὸ δίσηχο. Ὁ σ. στὸ τέλος σ' ἕνα ὑπόμνημα θίγει τὰ κυριότερα φιλολογικὰ ζητήματα. Τὰ ἐπιγράμματα, ἀπὸ καιρὸ γνωστά, δημοσιεύονται γιὰ πρώτη φορά.

153. *A. Oleroff*, L'humaniste dominicain Jean Conon et le crétois Jean Grégoropoulos. *Scriptorium* 4 (1950) 104-107.

154. Βασ. Λαούρδα, 'Επιστολαὶ τοῦ Γεωργίου Καλύβα (Κρητικά Παλαιογραφικά, 13). Κρ Χρ 5 (1951) 331-336.—'Ιερὺς στῆ Σητεία (16^{ος} αἰ.). Δημοσιεύονται ἔξι ἐπιστολὲς κατ' ἐκλογὴν ἀπὸ τὸν κώδ. θεολ. 227 τῆς Βιέννης, σὲ ἀρχαία γλῶσσα.

155. Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, 'Ἡ ἀνθελληνικὴ μονορθοδοξία τῶν Ρώσων τοῦ 1Ε' αἰῶνος καὶ Μάξιμος ὁ Γραικός. ΠΑΑ 22 (1947) [Ἄθ. 1951] 185.—'Αναγράφεται μόνο ὁ τίτλος τῆς ἀνακοινώσεως.

156. Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, Μάξιμος ὁ Γραικός, ὁ πρῶτος φωτιστὴς τῶν Ρώσων. Ἄθ. 1951. Σελ. 660.—Βιβλιοκρισίτες V. Grumel REB 9 (1951) 289-290. II. I. Μπρατσιώτη, NE 50 (1951) 1254-1255. I. I. Κ., Ἄκτινες 14 (1951) 477-478.

157. Μ. I. Μανούσακα, 'Ὁ ὑπ' ἀριθ. 1254 Παρισινὸς ἐλληνικὸς κώδιξ καὶ ἡ χειρόγραφος παράδοσις τῶν ὀμιλιῶν τοῦ Μελετίου Πηγᾶ. EMA 3 (1950) 3-26.—Λεπτομερὴς περιγραφὴ τοῦ κώδικος (ἀκόμα καὶ πότε ἐγινε κτῆμα τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης τοῦ Παρισιοῦ καὶ πότε καὶ ποιὸς τὸν ἔδωσε). Ἄναγραφή καὶ τῶν τεσσάρων ἄλλων γνωστῶν κωδίκων (Χάλκης, Ἄλεξανδρείας, Μετοχίου Π. Τάφου, Θεολογικοῦ Σπουδαστηρίου Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν) ὀμιλιῶν τοῦ Πηγᾶ καὶ συγκριτικὸς πίνακας τῶν ὀμιλιῶν ποὺ περιέχουν. Ἡ ἔκδοσις τῶν ὀμιλιῶν τοῦ Πηγᾶ (ὅπως καὶ τοῦ Γερασίμου Βλάχου κ. ἄ.) θὰ μᾶς διαφωτίσῃ γιὰ τὶς πρῶτες ἀρχές (στὴν Κρήτη!) τῆς ἐντεχνῆς ρητορικῆς πεζογραφίας στῆ δημοτικῇ, ποὺ θὰ φτάσῃ ὑστερώτερα (τέλος 17^{ου}, ἀρχές 18^{ου} αἰ.), μὲ τὸν Σκοῦφο καὶ τὸν Μηνιάτη, στὴν ὀριμότητα καὶ τὴν ἀκμή.

158. Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἄνεκδοτοι ἐπιστολαὶ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ πρὸς τὴν ἱερὰν μονὴν τοῦ Γδερνέτιου. Κρ Χρ 5 (1951) 263-274. Βλ. καὶ αὐτ. 327 Ἐπιμετρον περὶ Μελετίου Πηγᾶ [Προσθήκες καὶ ἐπανορθώσεις].—Τρεῖς ἐπιστολὲς (1599-1601) ἀπὸ τὸν Πατριακὸν κώδικα 396 ἀνεκδοτες, καὶ μιὰ τέταρτη, ἀπὸ τὸν ἴδιον κώδ., δημοσιευμένη ἀπὸ τὸν Ἄγαθ. Νινολάκη (1908).

159. Polychronis K. Enepekides. Der Briefwechsel des Maximus Margounios, Bischof von Kythera (1549-1602). Ein Beitrag zur Kirchen- und Gelehrten-Geschichte der Griechen im 16. Jahrhundert und deren Beziehung zum Abendland. Jahrbuch der österr. Byzant. Gesellschaft 1 (1950) 13-16.—Κατάλογος τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μαργουνίου. Ἄναγράφονται 191 ἐπιστολὲς καὶ σημειώνονται: οἱ πρῶτες λέξεις, τὸ πρόσωπο πρὸς τὸ ὁποῖο ἀπευθύνεται, τόπος καὶ χρονολογία, σύντομη δήλωσις τοῦ περιεχομένου καὶ ποῦ δημοσιεύτηκε (ἂν εἶναι δημοσιευμένη) καὶ σὲ ποιά χφφ περιέχεται. Ὁ σ. ὁμῶς στήριζεται μόνο σὲ δύο χφφ τῆς Βιέννης, ἄγνωστα ὡς τώρα (Suppl. Gr. 115 καὶ 124) καὶ ἓνα Παρισινὸν (Suppl. Gr. 521). Ἡ κατάταξις δὲν εἶναι ἀπόλυτα χρονολογικὴ, κί' αὐτὸ ζημιώνει τὴν καθολικὴν ἐποπτεία. Μειὰ τὴν ἀναγραφὴν 175 ἐπιστολῶν παρατίθενται περιγραφὰς ἀτελῶν ἐπιστολῶν, ἐπιστολῶν πρὸς τὸν Μ., καὶ ἀκόμα προσώπων μὲ τὰ ὁποῖα ἀλληλογραφεῖ ὁ Μ. Στὸ τέλος ἐπιμετρο ὕστερα ἀπὸ τὴν δημοσίευσιν ἀπὸ τὸν Ch. Astruc στὰ Κρ Χρ 3 (1949) 211-261 ἀνάλογης ἐργασίας καὶ τὴν γνωστοποίησιν ἀπ' αὐτὸν καὶ ἄλλων δύο ἄγνωστων χφφ μὲ ἐπιστολὰς τοῦ Μ. στὸ Παρίσι. Ὁ σ. ἐτοιμάζει πλήρη ἔκδοσιν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μ.

160. Παναγ. Γ. Νικολοπούλου, Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου ἐπιστολαὶ δύο ἀνεκδοτοι (ἐκ τῶν Β. Α. Μυστακίδη καταλοίπων). ΕΕΒΣ 20 (1950) 331-339.—Ἄπὸ ἀντίγραφα τοῦ Μυστακίδη (ἀπὸ τὸ χφ Μετοχίου Π. Ταφου Κωνσταντινουπόλεως ἀρ. 328) δύο ἐπιστολές, μία πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Φιλαδελφείας (Γαβριήλ Σεῦρη) τοῦ 1590, καὶ μία «τοῖς εὐσεβέσι Χριστιανοῖς» τοῦ 1591. Τὴν πρώτην ὁ σ. δημοσιεύει καὶ κατὰ τοὺς κώδ. 79 καὶ 101 τῆς Βιβλιοθήκης τῆς

Βουλῆς και τὸν ἀρ. 1126 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης. Στὴ δευτέρα ἡ ἔνδειξη τοῦ Μυστακίδη «αὐτόγραφον Μαργουνίου». Προτάσσονται μερικὰ γιὰ τὶς ἐριδες Μαργουνίου· Σευῆρου.—Κατὰ τὸν F. D[ölger], BZ 45 (1952) 138 οἱ ἐπιστολὲς ἤδη δημοσιευμέναι (πρβ. καὶ ἀρ. 159).

161. Παναγ. Γ. Νικολοπούλου, Μαξίμου τοῦ Μαργουνίου ἑμιλία ἐπὶ διαλλαγῇ. (Ἐκ τῶν καταλοίπων Β. Α. Μυστακίδου). ΕΕΒΣ 21 (1951) 283-295.—Ἐκδίδεται τὸ κείμενον ἀπὸ τὰ κατάλοιπα Μυστακίδη, ἀντίγραφο τοῦ κώδ. 328 τοῦ Μετοχίου Π. Τάφου (ὁ σ. ὅμως ἔλαβε ὑπόψη καὶ ἄλλους κώδικας). Τοῦ 1590, μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς συνδιαλλαγῆς τοῦ Μ. μετὰ τὸν Γ. Σευῆρο.

Ε. Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΑΚΜΗ ΤΟΝ 17^ο ΑΙΩΝΑ

162. E. Κριαρᾶ, Γύπαρις, Κρητικὸν δράμα. Πηγαί· Κείμενον. Ἄθ. 1940.—Βιβλιοκρισία F. D[ölger], BZ 43 (1950) 40-41.

163. Philip Sherard, Ἡ μορφή τῆς Ἀρετούσας. ΑΕΕ 4 (1949-1950) 484-485.—Σύντομον ἀλλὰ ἔξοχο καὶ γιὰ τὴ γενικὴ ἰδέαν καὶ γιὰ τὶς λεπτότητες παρατηρήσεις τοῦ ἀρθροῦ ποὺ ἐξεχωρίζει τὴν Ἀρετούσαν ὡς τὴν κύριαν μορφήν τοῦ «Ἐρωτόκριτου» («ἢ μεταμόρφωση ἑνὸς προσωπικοῦ δράματος, ἕνα εἰκόνημα τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆ»), καὶ μιλά γιὰ τὸν πρωτόγονο, «φυσικὸ» καὶ ὄχι «μεταφυσικὸ» τρόπο τοῦ ἔρωτά της.

Ζ. 17^{ος} ΚΑΙ 18^{ος} ΑΙΩΝΑΣ

α) Γενικά

164. C. Th. Dimaras, La fortune de Voltaire en Grèce. Ἄθ. 1951. Σελ. 24 (Mélanges offerts à O. et M. Merlier).—Μέσα πρὸς 50 χρόνια, ἀπὸ τὰ 1766 ποὺ πρωτοπαρουσιάζεται τὸ ὄνομα τοῦ Βολταίρου στὴν Ἑλλάδα, ὡς τὰ 1821, παρακολουθεῖ ὁ σ. τὰ διάφορα βιβλία καὶ τοὺς συγγραφεῖς ποὺ μνημονεύουν τὸν Γάλλο φιλόσοφο. Οἱ πρώται μνείαι (τοῦ Βούλγαρι, τοῦ Μοισιόδακος, τοῦ Κοραῆ) εἶναι γεμάται θαυμασμὸ· γρήγορα ὅμως περνοῦμε στὴν πολεμικὴ ἐναντίον τοῦ Β., ποὺ κορυφώνεται στὴ δεκαετία 1790-1800. Ἡ ἱστορία τοῦ Β. στὴν Ἑλλάδα παρακολουθεῖ τὴν καμπύλην τῶν ιδεῶν, ποὺ περνοῦν σιγὰ σιγὰ ἀπὸ τὸ διαφωτισμὸν στὴν ἀντίδραση. Ὁ σ. παρακολουθώντας «τὶς ἰσχύαι τοῦ Β. στὴν Ἑλλάδα» δίνει μιὰ σύντομον, ἀλλὰ λαμπρὰ γραμμένη εἰκόνα τῆς ἱστορίας τῶν ιδεῶν στὴν κρίσιμον αὐτὴν γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸν πεντηκονταετία.

β) Ἡ ποίηση (1669-1800)

165. Ἄνθη ἐλαβείας εἰς τὴν μετὰστασιν τῆς Θεομήτορος Μαρίας. Ἀνατύπωσις ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Φλαγγινιανοῦ Ἑλληνομομοσείου Βενετίας ἈΨΗΨ. Πρόλογος Γιάννη Βλαχογιάννη. Ἐπιμέλεια, σημειώσεις κτλ. Ἀγγέλου Παπακώστα. Μετάφρασις ἀπὸ τὰ ἰταλικά Θεμιστ. Νόβα. Ἄθ. 1950. 8^ο Σελ. 114.—Βλ. Ἑλληνικά 12 (1952-53) 198-213, καὶ βιβλιοκρισία Β. Μουστάκη, ΕΔ 8 (1951) 352-353.

166. Ἐμμ. Κριαρᾶ, Κατσαίτης. Ἰφιγένεια, Θυέστης, Κλαθμὸς Πελοποννήσου, ἀνέκδοτα ἔργα. Κριτικὴ ἔκδοσις μετὰ εἰσαγωγήν, σημειώσεις καὶ γλωσσάριο. Ἄθ. 1950. 8^ο Σελ. μβ', 382. 4 πίνακες. (Ὁ τίτλος καὶ γαλλικά). [Collection de l'Institut Français d'Athènes, 43].—Τὸ χφ 28 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ποὺ ἀνήκε ἄλλοτε στὸν Ν. Γ. Πολίτη) περιέχει ἔργα τοῦ Κεφαλονίτη Πέτρου Κατσαίτη, ἕνα μακρὸ ἔμμετρο χρονικὸ πρὸς 3000 περίπου

Πολλάβους στίχους για την Άλωση της Πελοποννήσου από τους Τούρκους (1715, «Κλαθμός Πελοποννήσου») και δύο τραγωδίες («Τριγένεια» και «Θυέστης»). Τά έργα είναι γραμμένα στις αρχές του 18ου αϊ. (1716, 1720, 1721). 'Ο έκδότης, ύστερ' από μια κατατοπιστική εισαγωγή (σ. α'-μβ'), μάς δίνει τά κείμενα (σ. 1-281), πού τ' ακολουθοῦν σημειώσεις (σ. 285-328) και πολύ λεπτομερές γλωσσάριο (σ. 331-368) και πίνακες κυρίων ὀνομάτων και τοπωνυμίων, ξένων ἐκφράσεων κτλ. (σ. 369-375). 'Ακολουθοῦν ὄχι τὸ φωτογραφίες μικρογραφιῶν ἀπὸ τὸ χφ.—Μὲ τὴν ἔκδοση αὐτὴ πλουτίζεται ἡ νεοελληνικὴ φιλολογία μὲ ἕναν ἄγνωστο ὡς τώρα ποιητὴ και μὲ τρία ἔργα, πού ἀνήκουν μάλιστα σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου εἶναι μειωμένη ἡ ποιητικὴ παραγωγή. Μὲ ὅλη ὅμως τὴ μεγάλη ποσότητα τῶν στίχων τους, τά ἔργα τοῦ Κ. δὲν παρέχουν παρὰ ἐλάχιστο ἐνδιαφέρον ἀπὸ τὴν καθαρὰ λογοτεχνικὴ ἄποψη. Οἱ τραγωδίαι του εἶναι κακέκτυπα τῆς «Ἐρωφίλης» και τῶν ἄλλων κρητικῶν θεατρικῶν ἔργων, μὲ ἀφόρητους πλατυασμούς. Γ' αὐτὸ και δύσκολα μπορῶ νὰ παραδεχτῶ τὴ γνώμη τοῦ ἐκδότη (σ. κδ') πὼς ἂν τά ἔργα τοῦ Κ. ἀσφαλῶς δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦν δίπλα στὰ μεγάλα ἔργα τῆς κρητικῆς παραγωγῆς (τὴν «Ἐρωφίλη», τὴ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», τὸ «Γύπαρη»), ὅμως «μποροῦμε ἄφοβα νὰ τά τοποθετήσουμε ἀξιολογικῶς πλάι στὰ ὑπόλοιπα θεατρικὰ και ἄλλα ἔργα τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας» («Στάθῃ», «Ζήωνα», «Φορτουνάιο»), ἀπὸ τά ὅποια ὄχι μόνο δὲν εἶναι κατώτερα, «ἀλλ' ἀσφαλῶς σὲ πολλὰ και ἀνώτερα τους». Τά ἔργα τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας, και ὅταν ἀκόμα εἶναι μέτρια, ἀναπνεῶν ὅμως μέσα στὸν ἴδιο κόσμο τῆς λογοτεχνικῆς εὐφορίας, ἐνῶ ὁ Κ. ζῆ σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἡ ποίηση δὲν ἀκμάζει πιά και θρέφεται μὲ τά πενιχρὰ ψυχία τοῦ πλούσιου τραπέζιου τῆς κρητικῆς ἀκμῆς. 'Ο πρόλογος π. χ. πού κάνει ἡ Δικαιοσύνη στὸν «Θυέστη» εἶναι κακέκτυπο τοῦ θαυμάσιου προλόγου τοῦ Χάρου στὴν «Ἐρωφίλη» γ. ἄ π. 'Ο Κ. (πού ἔζησε γιὰ λίγα χρόνια και στὴν Κρήτη) γνώρισε τά ἔργα ἐκεῖνα, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ τά φτάσει.—Βλ. και βιβλιοκρισίαι *A. Mivambel*, REG 64 (1951) 406-407. *Κ. Σπυριδάκη*. Κυ Γρ 15 (1950) 219-221. *Φ. Μπομπονίδου*, ΕΔ 6 (1950) 67-68. *Γ. Κ. Σπυριδάκη*, Νεοελληνικά 1 (1950) 67-69. *Θεοδῶρον Σέδη*, Παιδεία 4 (1950) 192.

167. *Γ. Παπαχαλαράμπος*, Τὸ ποίημα τοῦ Σταυράκογλου Σπαθαρίου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ κυπριακὸν χειρόγραφον. Κυ Σπ 15 (1951) Λαογρ. Παράρτημα Π, λς' με'.—Δημοσιεύονται οἱ στ. 1-242 [Legrand 1-285] τοῦ γνωστοῦ ποιήματος «Ἱστορία τοῦ ἄρχοντος και σπαθαρίου Σταυράκη» (Legrand, Collection des monuments) ἀπὸ κυπριακὸ χφ. 'Ο σ. εἰκάζει ἀπὸ γλωσσικῆς ἐνδείξεως πὼς ὁ ἄγνωστος στιχοῦργὸς εἶναι Κυπριώτης.

γ) Ἡ δημοτικὴ πεζογραφία

168. *Δημητρίου Βασ. Οἰκονομίδου*, Ἰωάννης Ἀβραάμιος ὁ Κρής. Ἀθηνᾶ 54 (1950) 59-93.—Σύντομα βιογραφικὰ (Βενετία, 1699-1709 ἐφημέριος τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ὕστερα Βουκουρέσι. Κωνσταντινούπολη κ.ἀ. † Βιέννη 1718) και ἀναγραφή τῶν ἔργων του. Κυρίως ὁ Ἀβραάμιος ὅσο ζοῦσε στὴ Βενετία ἐργαζόταν ὡς ἐπιμελητὴς διαφόρων ἐκδόσεων. Ὑπάρχουν ἐπίσης ἀρχαιόγλωσσα ἐπιγράμματα του. Περισσότερο ἐνδιαφέροντα ὅσα γράφει ὁ σ., ἀκολουθώντας τὴν *Ar. Camariano*, πὼς ὁ Α. και ὄχι ὁ Ν. Μαυροκορδάτος εἶναι ὁ μεταφραστὴς τοῦ «Θεάτρου Πολιτικοῦ» (πού ἐξεδόθη τὸ 1758 ὡς μετάφραση τοῦ Μαυροκορδάτου)—θὰ χρειάζοταν ὅμως ν' ἀναπτυχθῆ τὸ θέμα αὐτὸ περισσότερο. Τέλος ὁ Α. ἔγραψε και λόγους («Διδαχῆς») σὲ λαϊκὴ γλώσσα. Περιέχονται σὸ χφ

637 (212) τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ σ. μῆς δίνει περιγραφή τοῦ χφ και δημοσιεύει ὀλόκληρον ἓνα λόγο «εἰς τὸ σωτήριον πάθος». Ἡ γλώσσα εἶναι λαϊκὴ με ἀρκετὲς ὅμως παραχωρήσεις στὴ λογιότερη. Παροδικὰ μᾶς δίνει ὁ σ. τὴν πληροφορία πὼς ὁ Α. στὴ Βενετία ἦταν μαθητὴς τοῦ Μηνιάτη.

169. *Ἱερομονάχου Ἀθανασίου Βαρούχα*, Ἡ ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, Λόγοι Ψυχοφελεῖς [sic]. ΕΔ 5 (1950) 489-492.— Ἀνατύπωση ἀπὸ βενετικὴ ἔκδοσις τοῦ 1880.

170. Γ. Κ. *Σπυριδάκη*, Γεράσιμος Βλάχος (1597;-1685). ΕΜΑ 2 (1940) [Ἀθ. 1950] 70-106, 157.—Βιογραφικά. Κατάλογος τῶν δημοσιευμένων ἔργων του και ἀκόμα (ἐξαιρετικὰ σημαντικὸ) τῶν ἀνέκδοτων και τῶν κωδίκων πού τὰ περιέχουν. Βλ. και βιβλιοκρισία Φ. Μπουμπουλίδου, ΕΔ 6 (1950) 940.

171. Π. Κ. *Χρήστου*, Δύο ἐγκώμια τῶν Ἁγίων Δέκα Μαρτύρων. Κρ Χρ 4 (1950) 79-92.—Δημοσιεύονται με μικρὴ εἰσαγωγή και χωρὶς ὑπομνηματισμὸ (ὑποδεικνύονται μόνο τὰ βιβλικά χωρία) ἓνα ἐγκώμιο τοῦ Θεοδώρου Παλλαδά, πρωτοπαπὰ και ἱεροκέρυκα στὴν Κρήτη (μόνο τὸ μέρος τὸ ἀναφερόμενο στοὺς Ἁγίους Δέκα) ἀπὸ κώδ. Ἁγίου Ὁρους 1592 (Καρακάλου 12) τοῦ 17ου αἰ., και ἓνα δεύτερο τοῦ Γεράσιμου Παλλαδά, πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας, ἀπὸ κώδ. 374 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθήκης, τοῦ 18ου αἰ. Τὸ πρῶτο κείμενο εἶναι χρονολογημένο 1633, τὸ δεύτερο μεταγενέστερο (ὁ Γεράσιμος Π. εἶναι πατριάρχῃς Ἀλεξανδρείας ἀπὸ 1688-1714). Γλωσσικὰ εἶναι και οἱ δύο λόγοι ἀρκετὰ ἐνδιαφέροντες, περισσότερο ὁ πρῶτος, λαϊκότερος και ἀφελέστερος, ἐνῶ τοῦ Γεράσιμου ἔχει λογίτερο χαρακτῆρα. Ἀποτελοῦν, ἰδίως ὁ πρῶτος, καλὸ δείγμα δημοτικῆς ἐκκλησιαστικῆς ρητορικῆς στὰ χρόνια πριν και σύγχρονα με τὸν Σκούφο. Τοῦ Γεράσιμου Π. σώζονται πολλὰ χφφ με διδαχὲς (βλ. Ν. Β. Τομαδάκη, Κρ Χρ. 3 [1949] 192 κέ.) και ἀξίζει πραγματικὰ νὰ μελετηθοῦν και νὰ ἐκδοθοῦν. (Ὁ Γ. Βαλέτας στὴν Ἀνθολογία τῆς δημοτικῆς πεζογραφίας, τόμ. 1, 1947, δὲν μνημονεύει οὔτε τὸν Θεόδωρο οὔτε τὸν Γεράσιμο Π.).— Τὰ κείμενα ἔχουν ἐκδοθῆ με ἀρκετὴ ἐπιμέλεια, περισσότερο τὸ 2ο. Στὸ 1ο, ἔξω ἀπὸ μερικὲς μικροδιορθώσεις στὴ στίξη, θὰ εἶχα νὰ κάμω τις ἀκόλουθες παρατηρήσεις: 511,9 και 545,3 ἀντὶ ἀπίνης πρέπει νὰ γραφῆ ἀπίτης, δηλ. ἀπίτης=ἀφοῦ, ἐφ' ὅσον, ἐδῶ εἰδικότερα: ὅσο και (ἀπίεις και νὰ μᾶς ἔτασες ὄλον τὸν κόσμον) 540, 5-6 τὴν ὁποῖαν βέβαια κατέχοντας πᾶσα ἓνας, ἐκείνην τὴν δόξαν τῆς μεγάλης σκέπτιωντας χώρας ἐκείνης, και τώρα εἰς μικρὰ σημάδια νὰ φαίνεται...δὲν μοῦ φαίνονται σίγουρα τὸ σκέπτιωντας=σκεπτόμενος, καλὸ και λαϊκὸ, δὲν ταιριάζει ὅμως ἐδῶ, ἰδίως δὲν ταιριάζει στὸ ὕφος τοῦ συγγραφέα τὸ ὑπερβατὸ πού δημιουργεῖται. Πρέπει, νομίζω, νὰ φύγη τὸ κόμμα μετὰ τὸ πᾶσα ἓνας, και τὸ σκέπτιωντας θὰ εἶναι κάποιον ἄλλο ἐπίθετο, πού δὲν μπορῶ νὰ τὸ εἰκάσω: μεγάλης και...χώρας (μεγάλησκε...). Πρέπει ἐπίσης νὰ γράψουμε ἀγκαλα και ἀνίσως, σὲ μιὰ λέξη.

172. Β. *Λαούρδα*, Τὰ ἐγκώμια Θεοδώρου και Γερασίμου Παλλαδά και ἄλλαι συμπληρωματικαὶ παρατηρήσεις περὶ τῶν Ἁγίων Δέκα Κρήτης. Κρ Χρ 4 (1950) 93-106.—Παραδέχεται ὅτι ὁ Θεόδωρος εἶχε ὑπόψη του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Βίο τοῦ Μεταφραστῆ, και τὸ Ἐγκώμιο τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης, ὁ δὲ Γεράσιμος και τὴν Ἀφήγησι. Εὔστοχος παρατηρήσεις σχετικὰ με τὴ σημασία τῶν ἐγκωμιων γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ρητορικὴ τῶν χρόνων ἐκείνων. Ὡς παράρτημα ἐπίγραμμα τοῦ Μιχαὴλ Ἀποστόλη στοὺς Ἁγίους Δέκα ἀπὸ τὸν παρισ. κώδ. 1744.

173. *Νεοφύτου Ροδινοῦ* (17ος αἰώνας), Λόγος στὴ Θεοτόκο. ΕΔ 6 (1950) 253-254.—Ἀναδημοσιεύεται (χωρὶς ν' ἀναφέρεται) ἀπὸ τὴν ἀναδημοσίευσις στὴν

Ἀνθολογία τοῦ Γ. Βαλέτα 1, 194 κέ. Παραλείπεται ὁμως τὸ τέλος τοῦ λόγου, ἐπειδὴ δὲ χωροῦσε στὴ σελίδα, χωρὶς καὶ πάλι ν' ἀναφέρεται τίποτα!

174. *Χρήστου Βονᾶ*, Συμβολὴ στὴν ἑλληνικὴ ἱστορία. Μιὰν ἀγνωστὴ λεπτομέρεια τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ. Ἡ δρᾶσις του στὴν Κεφαλλονιά. Ἠχώ τοῦ Ἰονίου φ 54-56 (1951) 7-8.—Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τοῦ Ἰωάννη Κωστῆ Λοβέρδου, Ἱστορία τῆς νήσου Κεφαλληνίας, σ. 170-172, σχετικὰ μὲ τὴ δρᾶσις τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ στὴν Κεφαλλονία (1776).

175. Ἀρχιμανδρίτου *Ἀθγουσίνου Κανδιώτη*, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός. Βόλος 1950. 8ο Σελ. 112.

176. *Φάνη Μιχαλόπουλου*, Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός (1714-1779). Ἑλληνικὴ Κύπρος 2 (1950) 236-237.—Σημείωμα.

177. *Γεωργίου Κ. Πάστρα*, Πατροκοσμᾶς ὁ Αἰτωλός καὶ σύντομος σκιαγραφία Εὐγενίου τοῦ Αἰτωλοῦ. Ἀργίτιον 1950. 8ο Σελ. 62.—Γενικὰ βιογραφικὰ γιὰ τὸν Κ. Ὁ σ., ἔξω ἀπὸ τὶς γνωστὲς πηγές, ἀρύεται τὶς πληροφορίες του καὶ ἀπὸ προφορικὰς παραδόσεις· μνημονεύει καὶ ἓνα χφ διδασκόν τοῦ Κ. πού τοῦ τὸ ἔστειλαν ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο (περιέχει 5 ὁμιλίαι στὴν Κεφαλλονία, τὸ 1777). Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καὶ ἡ εἰκόνα τοῦ Κ. ἀπὸ λαϊκὸ ζωγράφου (1767;) στὴν ἐκκλησία τοῦ ἁγ. Νικολάου στὴ Ζίτσα, πού τὴν παραθέτει ὁ σ. στὸ ἐξώφυλλο. Στις σ. 58-62 (Ἐπίμετρον) σύντομη βιογραφία τοῦ Εὐγενίου Γιαννούλη τοῦ Αἰτωλοῦ, γραμμὴν τὸ 1912 ἀπὸ τὸν Δ. Λουκόπουλο, τότε δημοδιδάσκαλο στὸ Κεφαλόβρυσσο, στὴν χειρόγραφη «πρόθεση» τῆς ἐκκλησίας τῶν Εἰσοδίων στὸ Μεγάλο Δένδρο (πηγὴ του ὁ γνωστὸς βίος τοῦ Α. Γορδίου).

178. *Νικολάου Β. Πατσέλη*, Καταγωγή καὶ θάνατος τοῦ ἁγίου Κοσμᾶ. Ἠχώ τοῦ Ἰονίου φ 57-58 (1951) 7-8.—Βιογραφικὰ, γνωσιὰ.

179. *Ἀλ. Χατζηγάκη*, Ὁ πατὴρ Κοσμᾶς. Νέος Καλλιτέχνης 1950, τεύχ. 3.

180. *Ἀλ. Χατζηγάκη*, Ἱστορικο-λαογραφικὰ Ἀσπροπόταμου. Ὁ πάτερ Κοσμᾶς. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 8 (1951) 210-212.—Μερικὲς παραδόσεις γιὰ τὸν Κοσμᾶ τὸν Αἰτωλὸ καὶ «προφητείες» του (πού δὲν εἶναι ὅλες προφητείες), μαζεμέναι ἀπὸ χωριὰ τῆς Πίνδου. Χωρὶς τεκμηρίωση.

δ) Οἱ λόγοι

181. *Μ. Ι. Μανούσακα*, Ἀνέκδοτα πατριαρχικὰ ἔγγραφα περὶ Ἀθανασίου τοῦ ῥήτορος. EMA 2 (1940) [Ἀθ. 1950] 134-151.—Ἀπὸ τὸν κώδ. Paris. Suppl. Gr. 582 σχετικὰ μὲ τὴ δρᾶσις καὶ τὸ ταξίδι στὶς ἑλληνικὰς χώρας (1643-1653) τοῦ Κύπριου λατινόφρονος ἱερομονάχου. Πρωτότυπα (ἐκτὸς ἀπὸ μιὰ ἐξαίρεση) τῶν πατριαρχῶν Νεοφύτου Β', Παρθενίου Α', Ἰωαννικίου Β', Παρθενίου Β', Ἰωαννικίου Β', τοῦ Ἱεροσολύμων Θεοφάνους Γ' κ.ἄ.

182. *Κλ. Τσούγκα*, Les débuts de l'enseignement philosophique et de la libre pensée dans les Balkans. La vie et l'œuvre de Théophile Corydalée (1563-1646). Σελ. 250.—Παρουσίασι ἀπὸ τὸν Θεόφ. Βορέα, ΠΑΑ 24 (1949) [Ἀθ. 1951] 8-10.

183. *Θνατείρων Γερμανοῦ*, Kyrillos Loukaris (1572-1638). London 1951. Σελ. 31.—Γνωστὸ ἀπὸ τὴν ἀναγραφή στὴ Θεολογία 22 (1951) 331.

184. *Μιχαὴλ Θ. Λάσκαρι*, Ὁ Χρῦσανθος Νοταρᾶς καὶ ἡ Κίνα. ΕΔ 6 (1950) 433-440.—Μὲ τὴ γνώσι τῶν πραγμάτων καὶ τὴν ἀπόλυτη βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση πού χαρακτηρίζουν τὸν σ. ἀναλύεται ἡ «Κιταῖα δουλεύουσα» τοῦ Χρ. Νοταρᾶ (Legrand, BGV III) καὶ ἐλέγχονται οἱ πηγές. Ἡ κυριότερη εἶναι ὁ Νικόλαος Σπαθῆρης, ὄχι ὁμως ἓνα ἀπὸ τὰ τρία ἐκδεδομένα βιβλία του, ἀλλὰ

τέταρτο, ανέκδοτο ως σήμερα (γραμμένο κι' αυτό ρωσικά), πού φαίνεται όμως πώς δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ μετάφραση σχετικοῦ βιβλίου τοῦ Ἰταλοῦ Ἰησοῦιτη Martino Martini (1654). Στὸ τέλος ὁ σ. παραθέτει ἀπόσπασμα ἀπὸ μετάφραση τοῦ Ν., μὲ τὸν τίτλο «Περιγραφή τῆς τῶν Σίνων ἤτοι Χιταῖ βασιλείας», ἔχει σωθῆ σὲ 4 χφφ, εἶναι ὅμως ἀνέκδοτη. Μερικὰ ἀποσπάσματα μόνο δημοσίεψε ὁ G. Giurescu (1927) καὶ ἀπὸ ἐκεῖ παίρνει καὶ ὁ σ. τὸ δημοσιευόμενον ἀπόσπασμα (γραμμένο σὲ μιὰ ἀδόκιμη μᾶλλον, δημοδέστερη, ἐνδιαφέρουσα πάντως γλώσσα).—Βλ. βιβλιοκριτικὸ σημεῖωμα *H. Grégoire*, *Byzantion* 21 (1951) 521-522.

185. *Demost. Russo*, Γεώργιος Χρυσόγονος καὶ Γεώργιος Ὑπομενάς ἐκ Τραπεζοῦντος (μετάφρασις ἐκ τῆς ρουμανικῆς [Δ. Β. Οἰκονομίδου]). Ποντιακὴ Ἔστια 2 (1951) 835-841, 886-889.—Ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ R., *Studii istorice greco-române*, Bucuresti 1939.

186. *A. B. Οἰκονομίδου*, Λάμπρος Φωτιάδης (1752-1805). *ΕΜΑ* 3 (1950) 106-140.—Βιογραφικά. Λίγα γιὰ τὴ διδασκαλία του. Οἱ συνεργάτες του. Οἱ μαθητὲς του (Ἕλληνες καὶ Ρουμάνοι). Ἐλάχιστα (καὶ γνωστὰ) γιὰ τὴ θέση του στὴ γλωσσικὴ διαμάχη καὶ τὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Καταρτζῆ. Γιὰ τὸ συγγραφικὸ του ἔργο. Δὲ γίνεται χρῆση νέων ἢ ἀνέκδοτων πηγῶν.

187. *Δημητρίου Β. Οἰκονομίδου*, Ἡ «Δικαιτικὴ Τέχνη» τοῦ Δημητρίου Καταρτζῆ-Φωτιάδου. Ἔπετ. Ἀρχεῖου Ἱστορίας Ἑλλήν. Δικαίου 3 (1950) 17-59.—Τὸ ἔργο, ἀνέκδοτο ὡς τώρα, ἐκδίδεται ἀπὸ δύο κώδικες τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Ὁ σ. προτάσσει πληροφορίες βιογραφικὲς γιὰ τὸν Κ. προσθέτοντας νέα στοιχεῖα ἀπὸ ρουμανικὲς πηγές, καὶ ἐπιτάσσει σημειώσεις εἰδικὰ γιὰ τὸ ἔργο καὶ τὴ γλωσσικὴ του μορφή.

188. *Κλέωνος Παράσχου*, Οἱ Δασκάλοι τοῦ Γένους. Ἑλληνικὴ Κύπρος 3 (1951) 66-68.—Σύντομο σημεῖωμα γιὰ τοὺς λογίους τοῦ 18ου καὶ ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰ. καὶ δημοσίευσή ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῖ πρὸς τοὺς δημογέροντες τῆς Ὑδρας (14 Ἰαν. 1820).

189. *Ἐλενθ Ε. Συνοδινοῦ*, Προεπαναστατικαὶ ἐκπαιδευτικαὶ μορφαὶ (Βούλγαρος, Θεοτόκης, Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος). Σπουδαί 2 (1951-52) 253-261.

190. *E. Turdeanu*, Le livre grec en Russie. L'apport des presses de Moldavie et de Valachie (1682-1725). *Revue des études slaves* 26 (1950) 69-87.—Γιὰ τὸν Δοσίθεο Ἱεροσολύμων, τὰ τυπογραφεῖα πού ἰδρύθηκαν ἐπὶ τῆς πατριαρχείας του στὸ Γιάσι καὶ στὸ Βουκουρέστι καὶ γιὰ τὶς μεταφράσεις του ἑλληνικῶν θεολογικῶν βιβλίων στὰ ρωσικά καὶ τὰ ρουμανικά.—Γνωστὸ ἀπὸ τὸ βιβλιοκριτικὸ σημεῖωμα τοῦ *H. Grégoire*, *Byzantion* 21 (1951) 519-521.

ε) Σχολεῖα, Ἐκπαίδευση

191. *M. I. Μανούσακα*, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πατριαρχικῆς Σχολῆς. Τὰ κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς Μανολάκη τοῦ Καστοριανοῦ ἐπὶ τῇ βάσει καὶ νέων ἀνεκδότων πηγῶν. Ἀθηνᾶ 54 (1950) 1-28.—Δημοσιεύει τὸ τέλος ἑνὸς ἀνέκδοτου λόγου τοῦ Νεκταρίου Ἱεροσολύμων (σὲ λαϊκὴ γλώσσα) πού ἐκφωνήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη στίς 6 Ἰαν. 1663, καὶ ἀπ' ὅπου βγαίνει καθαρὰ τὸ συμπέρασμα πὼς ἡ σχολὴ τοῦ Μανολάκη Καστοριανοῦ ἰδρύθηκε ἐπίσημα κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1662. Ὁ σ. ξεκαθαρίζει ὕστερα μερικὲς λεπτομέρειες σχετικὰ μὲ τὴ σχολὴ αὐτὴ (πὼς ἦταν καινούργια, μποροῦμε ὅμως νὰ τὴ θεωροῦμε ὡς ἄμεση συνέχεια τῆς Πατριαρχικῆς, πὼς συνετέλεσε στὴν ἴδρυσή της ὁ Νεκτάριος) καὶ μιλεῖ διεξοδικότερα γιὰ τοὺς πρώτους διδα-

σκάλους: τὸν Γερμανὸ Λοκρό, τὸν Καλλονᾶ, τὸν Ἰωάννη Καρυοφύλλη καὶ τὸν Ἀλέξανδρο Μουροκορδάτο.

192. *B. N. Τατάκη*, Ἡ ἀναγέννηση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ ἡ Ἀκαδημία τῶν Κυδωνιῶν. ΑΕΕ 5 (1950-1952) 136-140.—Διάλεξη. Ἐνα γενικὸ μέρος ὅπου πολὺ σωστά τονίζεται ἡ παρεξήγηση ποῦ επικρατεῖ ἀκόμα ὡς σήμερα γιὰ τὴν κατάπτωση δῆθεν τῆς παιδείας στὴν Τουρκοκρατία, καὶ ὅπου ἐξαιρεται κυρίως ἡ ἀναγεννητικὴ προσπάθεια τῶν ἐτῶν 1770-1820 (Ζωσιμάδες, Εὐγένιος Βούλγαρις, Κοραῆς): καὶ ἓνα εἰδικότερο γιὰ τὸ σχολεῖο τῶν Κυδωνιῶν.

Η. ΠΡΟΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ. ΟΙ ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ

α) *Ρήγας, Βηλαράς, Χριστόπουλος κτλ.*

193. *N. Βέη* καὶ *I. Θωμοπούλου*, Τὸ σχολεῖον τῶν ντελικάτων ἐραστῶν τοῦ Ρήγα Βελεστινῆ Φεραίου καὶ τὸ πρωτότυπον τοῦ ἔργου τούτου. ΠΑΑ 21 (1946) [Ἀθ. 1950] 251. Ἀπλῶς ἀναγράφεται στὴ σειρά τῶν ἀνακοινώσεων τῆς συνεδρίας τῆς 6 Ἰουν. 1946 καὶ γίνεται παραπομπὴ στὴ δημοσίευση: J. Thomopoulos, L'origine de l'École des amants délicats de Rhigas Velesinlis, Ἀθ. 1949. [Τὸ φυλλάδιο ἔχει τὴν ἔνδειξη: SA aus «Byzantinisch-Neugriechische Jahrbücher», Band XIX].

194. *I. A. Θωμόπουλου*, Τὸ πρότυπο τοῦ «Σχολείου τῶν ντελικάτων ἐραστῶν». ΝΕ 48 (1950) 1028-1038.—Ἀπὸ τὰ πιὸ εὐτυχημένα συμπεράσματα τῆς φιλολογικῆς ἔρευνας τὰ τελευταῖα χρόνια στάθηκε κι' ἡ ἀνακάλυψη τοῦ προτύπου τοῦ «Σχολείου τῶν ντελικάτων ἐραστῶν» τοῦ Ρήγα ἀπὸ τὸν *I. A. Θωμόπουλο*—ἀνακάλυψη ποῦ δὲν ἦταν τυχαία, ἀλλὰ ἀποτελέσματα συστηματικῆς ἔρευνας. (Ἡ ἀνακάλυψη εἶχε ἀνακοινωθῆ στὸν «Κύκλο Παλαμᾶ» στὰ 1945 καὶ ὕστερα στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν—βλ. τὸν προηγούμενο ἀριθμὸ). Τὰ πρότυπα τῶν ἔξι διηγημάτων τοῦ «Σχολείου» βρίσκονται μέσα στοὺς 42 τόμους τῶν «Contemporaines» τοῦ Γάλλου πολυγράφου Restif de la Bretonne (1734-1806), συγγραφέα ἑλαφροῦ καὶ ἀσεμνογράφου, ποῦ διαβαζόταν ὁμος πολὺ τὴν ἐποχὴ του, εἶχε ἀποκτήσει μεγάλη φήμη καὶ ἀσκησε σημαντικὴ ἐπιρροὴ στοὺς συγχρόνους του. Ὁ *P.* «δὲν ἐπῆρε νὰ μεταφράσῃ στὴν τύχη μιὰ σειρά διηγήματα τοῦ γαλλικοῦ προτύπου του, ἀλλὰ μὲ πολλὴ προσοχὴ ἔκανε μιὰ ἐπιλογή καὶ ἀνθολόγησε... μόνον ἔξι διηγήματα ποῦ τὰ βρῆκε σύμφωνα μὲ τὶς δικές του ἰδέες», «καὶ τέτοια ποῦ τὸ ἰδεολογικὸ τους μήνυμα νὰ εἶναι σύμφωνο μὲ ὅ,τι ἤθελε νὰ διδάξῃ στὴν ἐλληνικὴ νεολαία». Μιὰ πρόχειρη παράθεση τοῦ κειμένου τοῦ Ρήγα καὶ τοῦ προτύπου του ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἐνὸς διηγήματος, τοῦ «Νέου Πυγμαλιῶνος», μᾶς δείχνει καθαρά τὸν τρόπο ποῦ δούλεψε ὁ Ρήγας.—Στὴν ἀρχὴ τῆς μελέτης ὁ *σ.* ἀντικρούει τὶς γνώμες τοῦ Ἀπ. Δασκαλάκη σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο, καὶ στὸ τέλος θίγει εἰδικότερα τὰ ἐξῆς ζητήματα: 1) τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου, 2) γιατί ὁ Ρήγας δὲν ἀναφέρει τὸ πρότυπό του, 3) τοὺς παρεμβλητοὺς στίχους (εἶναι καὶ φαναριώτικοι, ἀλλὰ καὶ ἀπαράλλαχτοι μὲ γαλλικὰ τραγούδια τῆς ἐποχῆς), 4) ἀν προσηγῆται τὸ «Σχολεῖον» ἢ τὸ «Ἀπάνθισμα Φυσικῆς» (ποῦ κυκλοφόρησαν καὶ τὰ δυὸ τὸ 1790 ὁ *σ.* πιστεύει ἀναμφισβήτητα—καὶ μὲ πειστικὰ ἐπιχειρήματα—πὼς προηγείται τὸ «Σχολεῖον»), καὶ 5) γιὰ τὴν ἐπίδραση τῶν Γάλλων πεζογράφων τοῦ κλίματος τοῦ Restif στ' ἀνάλογα ἐλληνικὰ πεζογραφήματα. Ὁ *σ.* εἰτοιμάζει νέα ἔκδοση τοῦ «Σχολείου» μαζί μὲ τὸ γαλλικὸ κείμενο καὶ Ἐπιλεγόμενα. Περιμένουμε τὴν ἔκδοση αὐτὴ μὲ ἀνυπομονησία.

195. *Νίκου Α. Βέη*, 'Ο Ρήγας και ὁ ποιητὴς Καρασούτσας—βλ. Λ.

196. *Μιχ. Περάνθη*, Τὸ ποιητικὸ κήρυγμα τοῦ Βελεστινλή. Κρικός (Λονδίνου) 1 (1950-1951) φ 1, 15-16.—Σημείωμα.

197. *Δ. Πουρνάρα*, 'Η ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ ὁ Ρήγας Φεραῖος. Νέος Καλλιτέχνης 1951, τευχ. 3-4,

198. *Ι. Κ. Βασδαβέλλη*, Μεγάλες μορφές τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀθανάσιος Χριστόπουλος, ὁ ποιητής, ὁ δικαστής, ὁ ἄνθρωπος. Βιογραφικὸ σχεδιάσμα. Κρικός (Λονδίνου) 1 (1950-51) φ 3, 17-22.

199. [*Α. Ψαλίδας*]. Καλοκινήματα ἤτοι ἐγχειρίδιον κατὰ φθόνου καὶ κατὰ τῆς Λογικῆς τοῦ Εὐγενίου. Συντεθὲν ὑπὸ τοῦ Δ... καὶ ἰδίους ἀναλώμασι διὰ τύπων ἐκδοθὲν χάριν τῶν φιλαληθεσιῶν Ἑλλήνων. Παιδικὸ Χωριὸ Πεσταλότσι, Τρόγκεν-Ἑλβετία (1951). 16^ο Σελ. 25.—Ἀνατύπωση ἀπὸ ἀνώνυμο φυλλάδιο τοῦ 1795 ἀποδιδόμενον στὸν Ἀθανάσιο Ψαλίδα. Δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπολύτως σημεῖωμα τοῦ ἐπιμελητῆ τῆς ἀνατυπώσεως, ἔξω ἀπὸ ἓνα στὸ τελευταῖο φύλλο ποῦ πληροφορεῖ πὼς ἡ ἀπλή αὐτὴ ἀνατύπωση ἀπὸ τὴν ἐκδοση τοῦ 1795 τῆς Βιέννης «στοιχειοθετήθηκε στὸ τυπογραφεῖο τῶν Ἑλληνικῶν σπιτιῶν τοῦ παιδικοῦ χωριοῦ Πεσταλότσι καὶ τυπώθηκε στὸ τυπογραφεῖο Fritz Meili τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1951 σὲ πενήντα ἀντίτυπα».

β) Ἑπτανήσιοι προσολωμικοὶ

200. *Α. Χ. Ζώη*, Κεφαλληνιακὰ ἱστορικὰ σημεῖωματα. Χ. ἱερ. Ποβερέτος — Ἀντ. Μαρτελάος. Ἠχώ τοῦ Ἴονίου φ 54-56 (1951) 6.—Δημοσιεύεται ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ πρώτου πρὸς τὸν δεύτερο, 1804, 1 Ἀπρ. ἔ. π. Τὸν εὐχαριστεῖ γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Ὕμνου στὸν Βοναπάρτη.

201. Σάτιρα *Νικ. Κουτιούζη*. Ὁ Βιβλιόφιλος 4 (1950) 57.—Ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν «Ποιητικὸν Ἀνθῶνα».

γ) Προ- καὶ μετεπαναστατικὴ λογοτεχνία. Ἀπομνημονεύματα

202. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Ἡ ἑλληνικὴ ποίησις καὶ ἡ προπαρασκευὴ τῆς Ἐπαναστάσεως. ΕΔ 5 (1950) 451-456.—Ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς «Θρήνους» γιὰ τὴν Ἄλωση, τὸν Ματθαῖο Μυρέων, τὸ Ρήγα, τὸ Μαρτελάο, τὸ Σολωμό, τὸν Κάλβο καὶ τὸν Α. Ρ. Ραγκαβῆ, ποὺ τονίζουν ὅτι ἡ Ἑλλάδα δὲν πρέπει νὰ περιμένη ξένη βοήθεια, ἀλλὰ νὰ στηριχθῆς στὶς δυνάμεις τῆς γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση. ('Ἀλλὰ τὸ *Μὴν ἐλπίζετε εἰς ξένους* καὶ ἡ «Μασσαλιώτιδα» δὲν εἶναι τοῦ Ρήγα).

203. *Γιώργου Μιχαηλίδη*, Ὁ Μακρυγιάννης καὶ ὁ νεοελληνικὸς μύθος. ΝΕ 47 (1950) 436-443.—Πολὺ ἀξιοπρόσεχτες σκεψεις καὶ λεπτὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴ λογοτεχνικὴ σημασία τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Μακρυγιάννη, γιὰ τὴν ὑφὴ τοῦ λόγου του, τὸ λογοτεχνικὸ εἶδος στὸ ὁποῖο πρέπει νὰ τὰ κατατάξουμε. Στὸ τέλος ἡ πολὺ σωστὴ, κατὰ τὴ γνώμη μου, παρατήρηση πὼς τ' «Ἀπομνημονεύματα» δὲν μποροῦμε νὰ τὰ τοποθετήσουμε μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἔντεχνης λογοτεχνίας, ἀλλὰ ἀνάμεσα στὰ ἔργα τῆς δημοτικῆς παραγωγῆς, καὶ ὅτι γράφοντας τὸ ἔργο ὁ Μ. δὲν ἦταν δεμένος μόνο μὲ τὸ παρόν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν παράδοση, «τὴ μεγάλη καὶ πλούσια κληρονομία τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς», ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ ἀκριτικοῦ τραγουδιοῦ, τὸν νεοελληνικὸ μῦθο. «Ἡ προσωπικότητά του ... ταυτίζεται μὲ τὴ συνολικὴ ἐθνικὴ προσωπικότητα καὶ μορφή». «Κι' ἔδωσε ἔτσι στὸ ἔργο του ὄχι μονάχα τὴ ζεστὴ πραγματικότητά τῆς ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, μὰ καὶ τὸ συνολικὸ μῦθο τῆς νεοελληνικῆς ἐθνότητος, δηλ. τὸ σύνολο

τῶν μορφῶν τοῦ ἑλληνικοῦ "πιστεύω" ποῦ εἶναι ἀπρόσωπο κι' εἶναι συνολικό καί ποῦ καθένας ἀναγνωρίζει ἐκεῖ μέσα τὸν ἑαυτό του μὲ τις τάσεις του καί τις ἐπιδιώξεις του».

Θ. Ο ΚΟΡΑΗΣ ΚΑΙ Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΟΥ

α) Ὁ Κοραῆς

204. Κοραῆ, Ἐκλεκτὲς σελίδες. Εἰσαγωγή Νίκου Α. Βέη (Ἀκαδημαϊκοῦ). Ἐπιμέλεια καί ἐκλογή Μ. Χ. Οἰκονόμου. Ἀθ., Ἐκδ. Οἶκος Γ. Παπαδημητρίου, (1951). 8^ο Σελ. 204. [100 Ἀθάνατα Ἔργα, ἀρ. 5].—Καλὴ ἐκλογή: Αὐτοβιογραφία, Πολιτικαὶ παραινέσεις πρὸς τοὺς Ἕλληνας, Ὁ Παπατρέχας, δύο μεγαλύτερα ἀποσπάσματα (ἀπὸ τοὺς Αὐτοσχεδίους Στοχασμοὺς καί τὰ Προλεγόμενα στοὺς «Παραλλήλους Βίους» τοῦ Πλουτάρχου) καί τρεῖς ἀπὸ τις ἐπιστολές του πρὸς τὸν Πρωτοψάλτη Λῶτο. Ἡ εἰσαγωγή τοῦ Ν. Βέη (σ. 5-82) διεξοδική (μὲ πολλές, βιβλιογραφικὲς κυρίως, πληροφορίες καί ἐξαντλητικὴ σχεδὸν ἀναγραφή τῶν ἔργων του). Ἴσως ὅμως γιὰ μιὰ τέτοια μικρὴ ἀνθολογία νὰ μὴ χρειάζοταν ἴσο διεξοδικὴ εἰσαγωγή, καί τότε τὰ ἀνθολογημένα κείμενα θὰ μπορούσαν νὰ ἦταν περισσότερα.

205. Aretée, A'. Des causes et des signes des maladies aiguës. B'. Des causes et des signes des maladies chroniques, traduits du grec par le Dr Adamant Coray. Publiés d'après le manuscrit n° 191 de la Bibliothèque Coray en Chio par Aristote P. Kousis. Ἐν Ἀθήναις 1948. Πραγματεῖα τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν τόμ. II', Ἀθ. 1950. 4^ο Σελ. 107.—Τὴ μετὰφραση ἔκαμε ὁ Κ. στὰ 1793 καί τὴν ἄφησε ἀθεώρητη, τὸ χφ εἶναι αὐτόγραφο.

206. Ἀρ. II. Κούζη, Τὰ ἀνέκδοτα ἐπιγραφικὰ χειρόγραφα τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ. ΠΑΑ 22 (1947) [Ἀθ. 1951] 92-109.—Συνέχεια τοῦ προηγουμένου ἀρ.

207. Δημ. Γιάκου. Ἡ συμβολὴ τοῦ Κοραῆ στὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση τῆς χώρας (Ἀπόσπασμα ἀπὸ διάλεξη). Λογοτεχνικά Χρονικά, Περ. Β' 1 (1950-51) 30-32, 45-47.—Γιὰ τὴ σημασία ποῦ ἔδωσε ὁ Κ. στὴν παιδεία. Ἐκλαϊκευτικὴ διάλεξη.

208. C. Dimaras, Le souvenir de Coray. La Revue d'Athènes 2 (1951) τεύχ. 9.

209. Πολυχρ. Κ. Ἐνεπεκίδη, Ἐπιστροφή εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ Κοραῆ. ΕΔ 6 (1950) 105-109.—Γενιζότατες σκέψεις γιὰ το πῶς πρὲπει νὰ λύσουμε τὸ πρόβλημα τῆς ἐλαφῆς τῆς νέας Ἑλλάδας πρὸς τὴ Δύση μὲ τὸ δίδαγμα τοῦ Κ. Σημειώνουμε τὴν πληροφορία ὅτι «αἱ σκέψεις ποῦ ἀκολουθοῦν ἔχουν ὡς πυρῆνα μιὰν μικρὰν εἰσαγωγὴν, ἡ ὁποία εἶχε προταχθῆ εἰς χειρόγραφον ἐργασίαν περὶ νέων ἐπιστολῶν τοῦ Κ. ὑπὸ τὸν τίτλον: "Ἄγνωστοι αὐτόγραφοι ἐπιστολαὶ καὶ σημειώματα Κοραῆ ἐξαχθεῖσαι ἐκ τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ ἀρχείων Παρισίων, Besançon, Frenay, Βιέννης καὶ Βερολίνου».

210. Γιάννη Ἀργ. Τόζη, Ὁ Κοραῆς ἀφανὴς συνεργάτης γαλλικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. ΝΕ 48 (1950) 1493-1499.—Δημοσιεύεται (μόνο ἡ φωτοτυπία!) ἐνὸς ἀνυπόγραφου σημειώματος τοῦ Κ. πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς Michaud, ἐκδότες τῆς «Biographie Universelle» (1811-1828), σχετικὰ μὲ τὸν Μελέτιο Ἀθηνῶν. Τὸ σημείωμα εἶναι κολλημένο στὸν α' τόμο τοῦ ἀντιτύπου ποῦ βρίσκεται σήμερον στὴ Δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῆς Νέας Ὑόρκης, καὶ χρονολογεῖται ἀπὸ τὴ σφραγίδα τοῦ ταχυδρομείου στὰ 1820. Ὁ σ. ἐξετάζει ἐπίσης τὴν τύχη τοῦ ἀντιτύπου ὧσπου νὰ φτάσῃ στὸν σημερινὸ κάτοχο. Στὶς ἐκτενεῖς σημειώσεις πληροφορίες

γιὰ τὶς σχέσεις τοῦ Κ. μὲ τοὺς Ἀμερικανοὺς Thomas Jefferson καὶ Edward Everett.

β) Ὁ κύκλος του

211. Κ. Θ. *Δημαρᾶ*, Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία Δούκα—Βάμβα. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 7 (1950) 46-48.—Ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο τοῦ Βάμβα ποὺ βρίσκεται στὴν κατοχὴ τοῦ σ. δημοσιεύονται δύο γράμματα, ἓνα τοῦ Δούκα πρὸς τὸν Βάμβα, ἀπὸ τὴν Αἴγινα, 26 Ὀκτ. 1833, καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Βάμβα πρὸς αὐτόν, Ἐρμούπολη (Σύρου) 12 Νοε. 1833. Ἀρχαιόλογοςσ καὶ τὰ δύο. Σχολιάζονται εὐστοχα καὶ ἐξαντλητικὰ ἀπὸ τὸν σ., ποὺ τονίζει κυρίως τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ψυχολογία τῶν δύο λογίων.

212. *Σοφοκλέους Δ. Λώλλη*, Νεόφυτος Δούκας. Μυτιλήνη 1951. 8ο Σελ. 18 (Ἀνάτυπον ἀπὸ τὸν «Ποιμένα»).—Διάλεξις καμωμένη τὸ 1946.

213. *Δημ. Σ. Μπαλάνου*, Ἀνέκδοτα ἔργα Θεοκλήτου Φαρμαζίδου. ΠΑΑ 18 (1943) [Ἀθ. 1950] 226-238.—Χειρόγραφα ποὺ βρέθηκαν στὸ σπίτι τοῦ Ἀγγέλου Μ. Δ. Καλλιφρονᾶ καὶ παραδόθηκαν ἀπ' αὐτόν στὸν σ. Σήμερα στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, ἐκτὸς ἀπὸ δύο ἐπιστολὲς τοῦ Κοραῆ πρὸς τὸν Φ. στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν. Ὁ σ. χωρίζει τὰ ἔργα σὲ διάφορες κατηγορίες (κατὰ τῆς παπικῆς ἐκκλησίας, πολεμικὰ κατὰ Κωνστ. Οἰκονόμου, πανεπιστ. παραδόσεις κ. ἄ.). Στὸ τέλος πλήρης κατάλογος τῶν χρφ.

I. Ο ΣΟΛΩΜΟΣ

α) Κείμενα

214. *Λεων. Χ. Ζώη*, Μία ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Νεοελληνικά 1 (1950) 54-55.—Σύντομο σημείωμα πρὸς τὸν Γεώργιο Δε Ρώσση, ὅμοιο μὲ τὰ δημοσιευμένα στὴν ΑΕΕ 4 (1949) 155 κέ. ἀπὸ τὸ «εὔρημα Κονόμου». Ὁ ἐκδότης μᾶς πληροφορεῖ πὼς «ἀνευρέθη εἰς φάκελον διαφόρων ἐπιστολῶν ἐπιφανῶν προσώπων μὲ ἐτέραν μικρὰν τοῦ αὐτοῦ Σολωμοῦ» καὶ τὴ χρονολογεῖ «πιθανόν τὸ 1824» (σωστότερα 1824-1828).

215. *Λεων. Χ. Ζώη*, Ἀπὸ τὴν ζώην τοῦ ἐθνικοῦ ποιητοῦ μας Σολωμοῦ. Ἐν ἄγνωστον χειρόγραφον. ΕΔ 8 (1951) 223-224.—Ἐπιστολὴ - πληρεξούσιο τοῦ Σ. ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, 22 Ἀπρ. 1833, μὲ τὸ ὁποῖο διορίζει τὸν ἀδερφό του Δημήτριον ἐπίτροπον σὲ μιὰ οἰκογενειακὴ χρηματικὴ του ὑπόθεσις. Ἰταλικὸ κείμενο, μετάφρασις καὶ—εὐτυχῶς—φωτοτυπία, καθὼς καὶ λίγα, πολὺ χρήσιμα καὶ κατατοπιστικὰ σχόλια. Ἡ φωτογραφία ἐπέτρεψε στὸν Κ. Δ. Μέρτζιο (αὐτ. 612) νὰ κάμῃ ἓνα διὸ διορθώσεις στὴ μεταγραφή τοῦ ἰταλικοῦ κειμένου καὶ στὴ μετάφρασις. Γιὰ τὸ promettendo ἀντὶ permettendo δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀλλὰ τὸ Egli νομίζω ὅτι μᾶλλον καλὰ τὸ διαβάσει ὁ πρῶτος ἐκδότης καὶ δὲν πρέπει νὰ διορθωθῇ σὲ Igl (βραχυγραφία ἀντὶ γιὰ legale): Come Egli mio procuratore sarà per giudicare. Στὴν τελευταία γραμμὴ ἐπίσης, ἀντὶ come da me fosse fatto πρέπει νὰ γραφῇ come se da me, ὅπως καθαρὰ φαίνεται στὴ φωτοτυπία.

216. *Ντίνου Κονόμου*, Σολωμοῦ ἀνέκδοτα γράμματα στὸν Ἰωάννη Γαλβάνη. Ἀθ. 1950. 8ο Σελ. 89. [Collection de l'Institut Français d'Athènes, 72].—Θὰ κριθῇ. Βλ. καὶ βιβλιοκρισίαν *Κώστα Προσοῆ*, Κυ Γρ 16 (1951) 125-126.

217. *Ντίνου Κονόμου*, Ἀνέκδοτα γράμματα (τοῦ Δ. Σολωμοῦ στὸν Π. Τζέν καὶ τοῦ Γ. Δε Ρώσση στὸν Α. Κάλβο). Πανδώρα (Καλλιθέας Ἀθηνῶν) 1950, 55-57.

218. *N[τίνου] Κ[ρονόμου]*, *Ένα ανέκδοτο ιταλικό γράμμα του Σολωμού. Έπτανησιακά Φύλλα φ 16 (Ιούλιος 1951) 269.— Γράμμα του Σ. από την Κέρκυρα, 24 Φεβρ. 1835, πρὸς τὸν Πέτρο Τζέν σὴν Κεφαλληνία. Δημοσιεύεται τὸ ἰταλικὸ κείμενο καὶ μετάφραση, καὶ τὰ δύο μὲ πολλή, καθὼς φαίνεται, ἀκρίβεια (ένα· δυό, μάλλον τυπογραφικά, λάθη χωρὶς ἰδιαίτερη σημασία, στ. 1 γρ. al, 7 ἴσως che ἀντὶ chè, 8 sarete). Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲ δίνεται καμιά πληροφορία οὔτε γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ μορφή τοῦ γράμματός οὔτε γιὰ τὴν προέλευση. Στὰ ἐλάχιστα εἰσαγωγικά πού σημειώνει ὁ ἐκδότης ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε πὼς ὀλόκληρη ἡ ὑπογραφή τοῦ Σ. (καὶ μάλιστα μὲ τὴ μορφή D. Solomòs) βρίσκεται καὶ σ' ἄλλα γράμματα τοῦ ποιητῆ (μόνο στοὺς πολὺ δικούς του ὑπόγραφε μὲ D. ἢ D. S.) καὶ δὲ ν βρῖσκεται πρὸ παντὸς σὶτὸ αὐτόγραφο Chiudi nella tua anima... *Ἡ φωτοτυπία τοῦ Κ. Καιροφύλα στὰ Ἀνέκδοτα Ἔργα εἶναι... «photomontage». Πῆρε μιὰ φωτογραφία τῆς σολωμικῆς φράσης κι' ἄλλη μιὰ ἀπὸ νεανικὴ τοῦ ὑπογραφῆ καὶ τὰ συναρμολόγησε! (*Ἄμα προσέξῃ κανεὶς θὰ ἰδῆ ὅτι ὁ γραφικὸς χαρακτήρας τῆς ὑπογραφῆς εἶναι ὁ νεανικότερος τοῦ Σ., ἐνῶ τῆς φράσης εἶναι τῶν ὀριμότερων χρόνων). Πρὸς τὸν Πέτρο Τζέν δὲν ἔχουμε ἄλλο γράμμα τοῦ Σ., ἀναφέρεται ὅμως στὰ γράμματα πρὸς τὸν ἀδερφό του, ὅπως ἀναφέρεται ἐκεῖ καὶ ὁ Τάσσης (ποιὸς εἶναι;) καὶ μάλιστα τὸ συγκεκριμένο περιστατικὸ τῆς ἀνάγκης νὰ διοριστῆ σὲ κάποια θέση.

219. Διονυσίου Σολωμού, Νικηφόρος ὁ Βρυέννιος (Σχεδιάσμα). ΕΔ 8 (1951) 147-148.—Μιὰ ὑποσημείωση μᾶς πληροφορεῖ: «Συμπληρωμένο μὲ διάφορους ἄλλους στίχους τοῦ Σολωμοῦ (προσπάθεια: Μαρίνου Σιγούρου)». Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς «προσπάθειας» εἶναι ἓνα συνονθύλευμα στίχων τοῦ ποιητῆ ἀπὸ τοὺς «Ἐλεύθερους Πολιορκημένους», τὸν «Κρητικὸ», τὸν «Πόρφυρα», πολλῶν μάλιστα παραποιημένων, μαζὶ μὲ στίχους τοῦ «Νικηφόρου Βρυέννιου» καὶ τὶς σημειώσεις τοῦ Πολυλά πού συνοδεύουν τοὺς ἀποσπασματικὸς στίχους. Π.χ.

(*Ὁ νοῦς του ἐβυθίζετο εἰς τὸ μέλλον κι' ἔλεγε πρὸς τὴν *Ελλάδα)
 Ἐχαμογέλασε γλυκὰ στὸν πόνο τῆς ψυχῆς τὸ ν
 κι' ἐφώναξε: Ὡ θεϊκιά κι' ὄλη αἵματα πατρίδα,
 ἐγὼ σὲ ἀσπάζομαι εἰς τὸ μέλλον μὲ ἀπειρη δόξα | στίχος;!]
 ... ἡ ψυχὴ μου ἐδέχτη
 τὸν ἥλιο τῆς ἐλπίδας μου, ἥλιο μὲ δίχως γνέφι,
 καὶ μὲ τοὺς ἤχους τ' ἀηδοῦνθ' ἰσοτικὰ τὴ θρέφει.

Τὶ νόημα ὅμως ἔχει μιὰ τέτοια «προσπάθεια»; Κι' ἔχουμε τὸ δικαίωμα νὰ παραποιῶμε μὲ τέτοιον τρόπο στίχους τοῦ Σ.;

220. Σπ. Βουτινᾶ, Δυὸ ἰταλικά σονέττα τοῦ Σολωμοῦ (μετάφραση). Συμπόσιο (Πατρῶν) 1950, 29.

221. Κώστα Καιροφύλα, Ὁ Σολωμὸς γιὰ τὸν ἅγιο Διονύσιο. ΕΔ 8 (1951) 251-252.—Ἀπὸ τὶς δύο σελίδες τοῦ ἀρθροῦ, περισσότερο ἀπὸ τὴ μιὰ πιάνει μυθιστορηματοποιημένη ἀφήγηση γιὰ τὸ γνωστὸ ἐπεισόδιο τοῦ Ἁγίου μὲ τὸ φονιά τοῦ ἀδερφοῦ του, καὶ ἀκολουθεῖ μετάφραση, «ἄτεχνη» ὅπως λέει ὁ σ., ἀπὸ τρία νεανικά ἰταλικά σονέττα πού ἔχει ἀφιερῶσει, κατὰ τὸν σ., ὁ Σ. στὸν ἅγιο Διονύσιο. Γὰ δυὸ (τὸ πρῶτο καὶ τὸ τρίτο) ἀναφέρονται πραγματικὰ στὸν ἅγιο Διονύσιο (εἶναι τὰ δημοσιευμένα ἀπὸ τὸν Δε Βιάζη σ. 363 καὶ ἀπὸ τὸν Κ. Καιροφύλα Ἀνέκδ. Ἔργα² σ. 76) ἀλλὰ τὸ ἄλλο (αὐτὸ πού δημοσιεύεται δεύτερο) δὲν ἔχει καμιά σχέση μὲ τὸν Ἅγιο. Εἶναι γραμμένο γιὰ τὸ θάνατο τοῦ πάπα Πίου Ζ' καὶ δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν Δε Βιάζη σ. 369 μὲ τὴν ἐπιγραφή

Sulla morte di Pio VII!! [Γιὰ τὸ λάθος αὐτό, πού ἐπαναλήφθηκε καὶ στὴν ἔκδοση τῶν μεταφράσεων τοῦ σ. σὲ βιβλίο, Ἄθ. 1954, βλ. καὶ ΝΕ 57 (1954) 1667]. Καὶ ἡ μετάφραση τῶν στ. 6 καὶ 8 λανθασμένη· καὶ στὸν προτελευταῖο στίχο: *infra i mitrati*—ἀνάμεσα σ' ὄσους φοροῦν τὴ μίτρα, δηλ. τοὺς πάπες, ὄχι: *ἅγιος δὲν ἦταν ἄλλος*.

222 Διον. Σολωμοῦ, Ἐπὶ τὰ ἰταλικά σονέτα Διασκευὴ II. *Λευκαδίτη*. Ἐκδ. Α. Πολίτη, τόμ. 2, σ. 123). Μετάφραση σὲ 15σύλλαβο.

223. Ἰταλικά Ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ, μετάφραση Γ'εράσιμος Σπαταλά, Ἄθ. 1948.—Βιβλιοκρισία *Μ[ανώλη] Γ[ιαλουράκη]*, Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1951, 74-75.

224. Dionigi Solomos, Inno alla Libertà. Traduzione dal greco in ottonari rimati—col testo originale a fronte—di *Cesare Sofianopoulos*. Editrice Golfo, Trieste (1951). 12^ο Σελ. 113.—Βλ. Ἑλληνικά 12 (1952-53) 215-216.

β) Μελέτες - Κριτικά

225. *Δημήτηρ Γιάκου*, Δυὸ διδάγματα ἀπὸ τὸν Ὕμνο τοῦ Σολωμοῦ. Μακεδ. Ἡμερολόγιον 21 (1951) 181-188.—Τὸ πρῶτο δίδαγμα: πὼς μόνοι τους οἱ Ἕλληνες πρέπει ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία, νὰ μὴν περιμένουν τὴν ξένη βοήθεια· τὸ δεύτερο: πὼς πρέπει νὰ χυπηθῆ ἡ διχόνοια. (Οἱ στίχοι τοῦ Σ. παρατίθενται ἀπρόσεκτα, καί, γιὰ οἰκονομία χώρου, δύο στίχοι τοῦ «Ὕμνου» γράφονται σὰν ἕνας!).

226. *Βασ. Δεδούση*, Ὁ Διονύσιος Σολωμός. Ἡ καλλιτεχνικὴ του πορεία. Μορφές 4 (1950) 366-369.—Κυρίως γιὰ τὸ ζήτημα τῆς «ἐλληνικότητας» καὶ τῆς «εὐρωπαϊκότητας». Ἐχει χρησιμοποιηθῆ ἐξαντλητικὰ (χωρὶς οὔτε μιά φορά ν' ἀναφέρεται!) τὸ ἄρθρο μου «Ὁ Σολωμός ποιητὴς ἐθνικὸς καὶ εὐρωπαῖος» (Θέματα τῆς Λογοτεχνίας μας σ. 10-45)—ἀκόμα καὶ μιά παραπομπὴ σ' ἕναν στοχασμὸ τοῦ A. Gide! Τὸ συμπέρασμα ὅμως, κατὰ περιέργο τρόπο, εἶναι ὅτι πρέπει ν' ἀποκλεισθῆ ἡ εὐρωπαϊκὴ ἐπίδραση ἀπὸ τὴ λογοτεχνία μας.—Εἰδικότερα θὰ εἶχα νὰ παρατηρήσω: 1) ὅτι γιὰ τὸ Φόσκολο δὲν μποροῦμε νὰ λέμε ὅτι ξέχασε τὴν πατρίδα του καὶ ἐγινε Ἰταλὸς ποιητὴς, οὔτε νὰ τὸν συγκρίνουμε μὲ τὸν Μωρεάς (καὶ τὸν Καπετανάκη!). Ὁ Φόσκολος δὲν εἶναι Ἕλληνας ὅπως ὁ Σολωμός—μόνο ἡ μητέρα του ἦταν Ἑλληνίδα. 2) Ὅτι ὁ Σ. ἔγραψε *διὰ λόγος* δὲ νομίζω πὼς ἔχει καμιά σχέση μὲ τὴν πλατωνικὴ «ἰδέα». Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ μορφὴ τοῦ διαλόγου ἦταν πολὺ συνηθισμένη (καὶ ὁ «Λογιότατος Ταξιδιώτης» τοῦ Βηλαρά σχεδὸν μορφὴ διαλογικὴ ἔχει). 3) Γιὰ τὴ σημασία πού παίρνει στὸ Σ. ἡ λέξη «μορφὴ» πρέπει νὰ ἔχουμε πρὸ παντὸς ὑπόψη μας πὼς εἶναι διατυπωμένος ὁ ὅρος στὰ ἰταλικά αὐτόγραφα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μεταφράζονται τὰ περισσότερα κείμενα (Στοχασμοὶ τῶν Ἑλεύθ. Πολιορκημένων κ.ἄ).—Οἱ σκέψεις τοῦ σ. (ἀκόμα καὶ ἡ παραπομπὴ στὸν A. Gide) ξαναχρησιμοποιοῦνται καὶ σὲ ἄλλο του κείμενο σχεδὸν ἀπαράλλαχτα: Ἡ ἀνταπάντησι τοῦ κ. Δεδούση σχετικὰ μὲ τὸ Μήνυμα τῆς Θεσσαλονίκης. Μορφές 4 (1950) 441-442.

227. *Γεωργίον Θ. Ζώρα*, Σολωμικά (ὁ Σολωμός καὶ ὁ Μόντης). ΕΔ 8 (1951) 230-232.—Ὁ σ. βρῆκε πὼς ἕνα ἰταλικὸ σονέτο τοῦ Σ. (Sulla morte di Gesù Cristo—βλ. τῶρα Ἄπαντα, ἔκδ. Α. Πολίτη, τόμ. 2, σ. 127· ὁ σωστὸς τίτλος εἶναι: La Crocifissione del Signore) ἔχει τὶς ἴδιες ὁμοιοκαταληξίες μὲ δύο τοῦ Monti. Στηριζόμενος στὸ γεγονός αὐτὸ θεωρεῖ ὅτι ἀνακάλυψε «τὴν κλεῖδα ἣτις μᾶς ἐξηγεῖ τὴν ἀρχὴν τῶν περισσοτέρων, ἴσως πάντων, τῶν ἰταλικῶν δεκατετραστίχων τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητοῦ, διὰ τὰ ὁποῖα τόσαι ἀνακρίβειαι καὶ ἐπιπολαιό-

τητες ἐλέχθησαν [ἀπό ποιούς;]. «Τὰ ἰταλικά δεκατετράστιχα δὲν εἶναι εἰμῆ ἀπομίμησις ἢ μᾶλλον ἀνάπλασις ἰταλικῶν προτύπων συγχρόνων ἢ παλαιότερων ποιητῶν, τὰ ὁποῖα ὀρίζοντο κατὰ τὰς φιλολογικὰς συγκεντρώσεις», καὶ ἐπιφυλάσσεται ὁ σ. νὰ ἐπανελθῆ στὸ θέμα αὐτὸ ἄλλοτε λεπτομερέστερα σὲ ἐκτενῆ καὶ διεξοδικὴ μελέτη.— Ἄλλὰ: ὅτι στὰ ἰταλικά αὐτὰ σονέττα μὲ ὑποχρεωτικὲς ὁμοιοκαταληξίαις ἔπαιρναν κάποιε καὶ ἔτοιμες ὁμοιοκαταληξίαις ἀπὸ ἄλλα γνωστὰ σονέττα, εἶναι φυσικό, καὶ ἀσφαλῶς θὰ ὑπάρχουν καὶ ἄλλα τοῦ Σ. ὅπου μπορεῖ νὰ διαπιστωθῆ τὸ ἴδιο. Ἡ γενίκευση ὅμως εἶναι παρακινδυνευμένη καὶ δὲ νομίζουμε πὼς μὲ τὴ λεπτομέρεια αὐτὴ «ἡ μελέτη τῆς νεανικῆς ἰταλικῆς ποιητικῆς παραγωγῆς αὐτοῦ τίθεται ἐπὶ νέων βάσεων, δέον τοῦ λοιποῦ νὰ ἐξετασθῆ ὑπὸ νέον πρίσμα». Μάλιστα τὴν ἀξία τοῦ γεγονότος λιγοστεύει μιὰ λεπτομέρεια πού δὲν τὴν ἤξερε ὁ σ., πὼς τὸ σονέττο αὐτὸ τοῦ Σ. δὲν ἀκολουθεῖ τὰ σονέττα τοῦ Μόντι, ἀλλὰ ἓνα σονέττο (ποῦ ἔγνωστο καὶ κλασσικὸ) τοῦ θρησκευτικοῦ ποιητῆ Ονοφρίο Μινζονί (1734-1814), καὶ αὐτοῦ τοῦ σονέττου τὶς ὁμοιοκαταληξίαις χρησιμοποίησε καὶ ὁ Μόντι στὰ δύο του σονέττα. Στὸ χφ τοῦ Σ. ρητὰ ἀναφέρεται: colle rime del Minzoni. Ὡστε τὸ πρᾶγμα συνηθίζονταν γενικότερα καὶ τὴ γενικότερη αὐτὴ συνήθεια ἀκολούθησε καὶ ὁ Σ. ἢ οἱ φίλοι πού τοῦ ἔδωσαν τὶς ὁμοιοκαταληξίαις. Καὶ ἀσφαλῶς δὲν μποροῦμε νὰ ἐπανεξετάσουμε «ἐπὶ νέων βάσεων» καὶ τὴν ποίηση τοῦ Μόντι γιὰ τὸ γεγονός αὐτό. Ἐς σημειώθη ἀκόμα ὅτι καὶ τὸ σονέττο τοῦ Σ. Per Mopaca (Ἄπαντα, τόμ. 2, 145) εἶναι γραμμένο πάνω στὸ ἴδιο θέμα καὶ τὶς ἴδιες ὁμοιοκαταληξίαις μ' ἓνα σονέττο τοῦ Angelo Mazza (1741-1817).

228. Ἰστοριοδίφῃ [Ντίνου Κονόμου;], Σολωμικά. Μερικὲς σκέψεις πάνου στὸ «Ὀνειρο». Ἑπτανησιακὰ Φύλλα φ 16 (Ἰούλιος 1951) 260-262.— Εἶναι γνωστὴ ἡ συζήτηση γιὰ τὸ σατιρικὸ «Ὀνειρο» τοῦ Σ., καὶ κυρίως γιὰ τὴ χρονολόγησή του (βλ. τὰ σχετικὰ, Ἄπαντα, τ. 1, 370) καὶ γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ σατιριζομένου (ἂν εἶναι ὁ Ἀντώνιος ἢ ὁ Ἰωάννης Μαρτινέγκος). Ἄλλου ἔχω ἐκθέσει τοὺς λόγους, ἑξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς, πού καθιστοῦν βέβαιη τὴ χρονολόγησι στὰ 1826 καὶ ὅτι συνεπῶς τὸ σατιριζόμενον πρόσωπο εἶναι ὁ Ἰωάννης. Ὁ σ. δέχεται αὐτὴ τὴν ἀποψη. Τὸ ἐπιχείρημά του ὅμως ὅτι, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ κείμενο, ὁ Σ. ἔπρεπε νὰ ἦταν αὐτόπτης μάρτυς τῆς κηδείας, εἶναι μὲν σωστὸ, δὲν εἶναι ὅμως ἀρκετὸ, γιατί, ὅπως ἀπέδειξε ἡ ἔρευνα, καὶ τὸ 1836 (ὅταν πέθανε ὁ Ἀντώνιος) ὁ Σ. βρισκόταν κατὰ σύμπτωση στὴ Ζάκυνθο—χωρὶς βέβαια καὶ αὐτὸ πάλι νὰ μῆς ἀναγκάζη νὰ παραδεχτοῦμε πὼς τότε γράφτηκε καὶ τὸ ποίημα. Νέο στοιχεῖο γιὰ τὴ χρονολόγησι στὰ 1826, πού, ὅσο ἔξω, δὲ χρησιμοποιήθηκε ὡς τώρα στὴ συζήτηση, εἶναι ὅτι ὁ «παπὰ Τσετσές» (τοῦ σ. 16) πέθανε στὰ 1831· ὁ σ. παραπέμπει ἀόριστα στὸν Δε Βιάζη, χωρὶς ἀκριβέστερη παραπομπή (στὴν ἐκδοσὴ τῶν Ἄπάντων τοῦ Δε Βιάζη δὲ σημειώνεται τίποτα παρόμοιο). Τὸ πρᾶμα θὰ ἔπρεπε νὰ τονισθῆ περισσότερο, γιατί εἶναι βασίμο ἐπιχείρημα γιὰ τὴ χρονολόγησι στὰ 1826. Δεύτερο στοιχεῖο εἶναι αὐτὸ πού λέγεται στὸ τέλος τοῦ ἄρθρου, πὼς τὸ ἄρχειο τοῦ περιοδικοῦ κατέχει παλαιὸ ἀντίγραφο, ὅπου ἀνογράφεται ὅτι τὸ ποίημα ἀποτελεῖ σάτιρα κατὰ τοῦ Ἰωάννου Μαρτινέγκου. (Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ εἶναι ὅμως ἀπλῶς ἐνισχυτικὸ, γιατί καὶ ἡ πρώτη δημοσίευσή στὸν Ἐωσφόρο τῆς Κέρκυρας ἔδινε τὴν ἴδια πληροφορία). Ἄλλὰ κυρίως τὸ ἄρθρο ὑποστηρίζει μιὰ ἄλλη ἀποψη τοῦ σ. γιὰ τὴν ἀπόδοσι στὸν Ἰωάννη Μαρτινέγκο: ὅτι ὁ Σ., φύση φιλελεύθερη, πού ἦρθε σὲ σύγκρουσι καὶ μὲ τὴν ἀγγλικὴν προστασία, δὲν μποροῦσε νὰ σατιρίσῃ τὸν Ἀντώνιο Μαρτινέγκο, πού ὁ σ. τὸν παρουσιάζει περίπου σάν ἀγωνιστὴ τῆς ἐλευθερίας τοῦ

λαού. Μιά τέτοια άποψη δέν μπορεί όμως, νομίζω, νά γίνη δεκτή. Πρώτα, γιατί ό,τι έχουμε θετικά μαρτυρημένο γιά τόν Α. Μαρτινέγκο (ό Χιώτης—σιόν όποιον παραπέμπει ό σ.—κ.α) είναι όλότελα διαφορετικό ό Μ. μάς παρουσιάζεται άρπαγας και έκμεταλλευτής του λαού—ή μήπως παρασύρθηκε ό σ. από πρόσφατη «δραματοποίηση» του προσώπου του Μ.; *Έπειτα, τό «Όνειρο», κι' ας γράφτηκε γιά τήν κηδεία του Ίωάννη, σατιρίζει έμμεσα -άλλά πολύ ρητά—και τόν Άντώνιο πού ζούσε ακόμα (στ. 84 και 93-94). Άν ό Α. Μαρτ. από ύπολογισμό ήρθε σέ αντίθεση με τό άρχοντολόγι του νησιού, αυτό δέ σημαίνει πώς μπορούμε νά τόν παραστήσουμε και ήρωα, γιατί αυτό λίγο θά διέφερε από παραποίηση τής Ιστορίας.

229. *Κώστα Καροφύλια*, Ό Σολωμός και ή μουσική. ΕΔ 7 (1951) 779-780. — Μερικά από τά γνωστά και πολλές φορές αναφερόμενα «άνέκδοτα», πού δέ φαίνονται και τόσο γνήσια. *Έτσι δέ φανιάζομαι πώς ό Σ. «τά περισσότερα ποιήματά του τά συνέθετε τραγουδώντας τα πάνω σέ γνωστές μελωδίες, κυρίως από Ιταλικά μελοδράματα [!], ή σέ αυτόσχεδιασμένες δικές του μουσικές συνθέσεις!» Και πάντως πλάστο πρέπει νά είναι τό «άνέκδοτο» γιά τή σύνθεση του τραγουδιού του «Ό θάνατος του βοσκου», πού τοποθετείται και στην Κέρκυρα, ένώ τό ποιήμα είναι από τά νεανικά τής Ζακύνθου.

230. *Άντώνη Κόμη*, Μιά παράτολμη έρμηνεία του «Πόρφυρα». Άθ. 1951, Μαυρίδης. 12^ο Σελ. 38. — Κυρίως άνασχευή μιás γνώμης του Φ. Μιχαλόπουλου, έφ. Καθημερινή 9 Σεπτ. 1935, πώς τό περιεχόμενο του «Πόρφυρα» είναι έρωτικό και πώς ό Σ. είχε συνδεθί έρωτικό με τόν νέο Άγγλο στρατιώτη πού κατασπάραξε ό πόρφυρας. Δέν πρόκειται γιά «παράτολμη», όπως κάποις ήπια τήν άποκαλεί ό σ., παρά γιά όλότελα άπαράδεκτη γνώμη, όπως έχω σημειώσει και άλλου προ καιρού (NE 23 [1938] τεύχ. 276). Ό σ. άνασχευάξει με ίσχυρά έπιχειρήματα τή γνώμη αυτή, μόνο πού δέ χρειάζονταν, αλήθεια, τόσα γιά νά δείχτη τό έντελώς άσύστατο του πράγματος. Στο δεύτερο μέρος άναιρούνται, πολύ πειστικά έπίσης, άλλες άσύστατες γνώμες του Φ. Μιχαλόπουλου γιά τή σάτιρα «Γεωργός και Μεταπάτης» και άποδεικνύεται πώς ή σάτιρα είναι πολιτική και άφορά τόν Δημήτριο Σ., και πώς συγγραφέας της είναι ό Ίωάννης Πετριτόπουλος. (Άλλά κι' έδω δέν χρειάζονταν ίσως τόσα πολλά τό πράγμα γίνεται άμέσως φανερό).—Στή σ. 25 παρατίθεται μετάφραση δική μου ενός πεζού σχεδιάσματος του «Πόρφυρα» από τόν Α' τόμο των «Άπάντων». ή παραπομπή όμως δέ γίνεται εκεί, αλλά σέ άρθρο του Γ. Σπαταλά! (βλ. άρ. 234). Και γιά τό ζήτημα του ήμιστίχιου πώς (όχι πού) ποτέ κανείς δέ θά τό μάθη έπρεπε νά μνημονευτούν όσα είχαν σημειωθί στο άρθρο μου γιά τόν «Πόρφυρα» στη NE έ. ά. (Τά χαφ του «Πόρφυρα» δέ βρίσκονται στην Τεκτονική Στοά, αλλά στην Έθνική Βιβλιοθήκη).

231. *Θεοδ. Μακρή*, Σολωμικοί παρατονισμένοι σίχοι. NE 49 (1951) 544-547. — *Υποστηρίζει τή γραφή με τό κύμα με ις άνέμους παλεύω (βλ. άρ. 232), φέροντας άνάλογα παραδείγματα από άλλους «παρατονισμένους» σίχους του Σ. Οι άλλοι όμως αυτοί σίχοι είναι κανονικά τονισμένοι («νταντέσκο», τόνος στην 4η, 7η, 10η συλλαβή), όπως κι' οι 15σύλλαβοι πού αναφέρει (τέτοιοι σίχοι με έναν μόνο τόνο σέ όλο τό β' ήμιστίχο—τή 14η συλλαβή—ύπάρχουν πάμπολλοι και στα δημοτικά τραγούδια και στην έντεχνη ποίηση). *Άσχετο είναι και τό κόμμα τής λέξης (θερι-ομένα) στον «Υμνο» (στρ. 51). Πραγματικά παρατονισμένους σίχους δέ θά δεχόταν ποτέ ό Σ. Και τή στιγμή πού ή Ιταλική στιχουργία δέ δέχεται τόν τονισμό στην 3η, 7η και 10η συλλαβή, δέν μπορούμε πιά, νομίζω,

νά ἐπιμένουμε στὸν στίχο τοῦ «Λάμπρου» ὅπως μᾶς τὸν παράδωσε ὁ Πολυλάς. Ἄξιολογώσεχα ὅσα σημειώνει στὴν ἀρχὴ ὁ σ. γιὰ τὴ συμβολὴ τοῦ Πολυλά καὶ τὴν παραγνώρισή του ἀπὸ τοὺς κριτικούς.

232. *Λίον Πολίτη*, Σολωμικά Παραλειπόμενα. ΝΕ 48 (1950) 1545-1557.— Συναγωγή μικρότερων σημειωμάτων. Α) Μιὰ ἑλληνικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Σ. Ἄνα δημοσιεύεται (μὲ διορισμένες διορθώσεις) αὐτόγραφο σημεῖωμα τοῦ Σ. ποὺ ἀνακαλύφθηκε πρόσφατα. Β) Σ. καὶ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ». Σὲ αὐτόγραφο τετράδιο ὁ Σ. ἔχει σημειώσει στίχους ἀπὸ τὴ «Θυσία τοῦ Ἀβραάμ», πράγμα ποὺ μᾶς ἀποδεικνύει τὴ μελέτη τοῦ κρητινοῦ κειμένου ἀπὸ τὸν Σ. Γ) «Κλείσε στὴν ψυχὴ σου τὴν Ἑλλάδα». Ἄνακοίνωση παραλλαγῆς τοῦ γνωστοῦ σιοχασμοῦ, ἀπὸ γφ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, χωρὶς τὴν προσθήκη «o altra cosa», ποὺ τόσες συζητήσεις καὶ παρεξηγήσεις εἶχε δημιουργήσει. Δ) «Καὶ σὺ σ' ἐσέ' ἔχεις μέρος». Ἕνα πεζὸ ἀνέκδοτο ἰταλικὸ κείμενο ἐρμηνεύει ἰκανοποιητικώτατα τὸν δυσκολονόητον αὐτὸ στίχο τοῦ «Πόρφυρα». Ε) Ἕνα χειρόγραφο νεανικῶν ἰταλικῶν ποιημάτων. Πρόσφατο ἀπόκτημα τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης ἀπὸ τὸ «εὐρημα Κονόμου» (βλ. ΑΕΕ 4 [1949] 153-171). Περιέχει 80 νεανικά ἰταλικά, σονέττα κυρίως, καὶ εἶναι σημαντικώτατο καὶ γιὰ τὶς αὐτόγραφες διορθώσεις τοῦ Σ. καὶ γιὰ τὴν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χρονολογήσουμε ὅλα σχεδὸν τὰ νεανικά ἰταλικά ποιήματα (πάντως ὅλα ὅσα περιέχονται στὸ γφ) πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκδοση τῶν «Rime Improvisate», δηλ. πρὶν ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 1822. Ϛ) Κριτικὰ καὶ μεταφραστικά. α) Ὑποστηρίζεται μὲ πρόσθετα ἐπιχειρήματα ἢ γραφὴ *κατ' Αὐτὸν* (ἀντὶ *κατ' Αὐτῶν*) στὸ «Λάμπρο», ἀπ. 25 στρ. 2, καὶ ἀντικρούεται ἢ ἀντίθετη γνώμη τοῦ Φ. Μιχαήλου. β) Ἀπὸ αὐτόγραφο τετράδιο τοῦ Σ. βγαίνει τὸ συμπέρασμα πὼς ὁ (ἄμετρος ἄλλωστε) στίχος τοῦ «Λάμπρου» ἀπ. 9 στρ. 1 πρέπει νὰ διορθωθῆ: *μὲ τὸ κύμα μὲ τὸ ἄνεμος* (ὄχι *ἀνέμους*) *παλεύω*. γ) Δημοσίευση καὶ ἐρμηνεία νεανικοῦ ἰταλικοῦ σονέττου. δ) Διορθώνεται ἓνας στίχος στὸ ἰταλικὸ σονέττο στὸν Ἅγιο Διονύσιο καὶ ἐλέγχεται ἢ μεταφρασθῆ του ἀπὸ τὸν Γ. Σπαταλά. ε) Τὸ ἴδιο ἐλέγχεται ἢ ἐρμηνεύει ἀπὸ τὸν Γ. Σπαταλά τοῦ σονέττου «Στὸν Ὁρφέα». Ϛ) Χρονολογικά. α) Δημοσιεύεται ἢ ληξιαρχικὴ πράξις θανάτου τοῦ πατέρα Δε Ρώσση, ποὺ χρονολογεῖ τὸ ποίημα «Πρὸς τὸν Κ^ο Γεώργιο Δὲ Ρώσση» τὸν Μάη τοῦ 1824. β) Ἐπίσης ἀπὸ ληξιαρχικὴ πράξις καὶ ἄλλες ἐνδείξεις χρονολογεῖται τὸ ἰταλικὸ σονέττο «Στὴν Κ^α Στυλιανὴ Μακρῆ» (γυναίκα τοῦ Ροβέρτου Σολωμοῦ) στὰ 1820. Η) Ὁ Σολωμὸς στὴν Κρεμόνα. Δημοσιεύεται μνεία τοῦ Σ. ἀπὸ τὸν Β. Bellini, ποὺ ἦταν καθηγητὴς στὴν Κρεμόνα καὶ δίδαξε τὸν Σ. τ' ἀρχαῖα ἑλληνικά.

233. *Ν. Ποριώτη* (†), Ἄνεκδοτες σελίδες. Σολωμὸς μεταφραστῆς. ΝΕ 47 (1950) 285-288.— Ὑστερ' ἀπὸ μιὰ εἰσαγωγή, ὅπου ἐξετάζονται οἱ δύο τρόποι τῆς μετάφρασης ποιητικῶν κειμένων (ὁ πιὸ ἐλεύθερος καὶ ὁ πιστότερος στὸ νόημα καὶ στὴ μετρικὴ μορφή τοῦ πρωτοτύπου), ὁ σ. συγκρίνει τὴ μετάφραση τῆς Ὠδῆς τοῦ Πετράρχη ἀπὸ τὸν Σ. καὶ βρῖσκει πὼς ἢ περιτεχνὴ στὴ μετρικὴ μορφή πετραρχικὴ Ὠδὴ ἀπλοποιεῖται ἀπὸ τὸ Σ. μὲ τὴ «μονόχορδη ἀρμονία» τῶν δέκα ἀπλῶν τετραστίχων τῆς μετάφρασης.— Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ὡστόσο ἀπὸ τὸν τόσο ἔμπειρο στὰ στιχογραφικὰ Ποριώτη ξεφεύγει τὸ σημαντικό γεγονός πὼς ὁ Σ. δὲν ἤθελε ν' ἀποδώσει στὰ ἑλληνικά τὴν ποίηση τοῦ Πετράρχη, παρὰ νὰ δοκιμάσει τὴ νεοελληνικὴ ποιητικὴ γλῶσσα καὶ τὰ ποιητικὰ ἐκφραστικὰ μέσα ποὺ τοῦ ἔδινε ἢ πενιχρὴ σύγχρονη ποιητικὴ παράδοση.

234. *Γεράσιμον Σπαταλά*, Μιὰ σοβαρὴ παρεξήγηση στὸν «Πόρφυρα». Νέος Νουμάς 1 (1949-50) τεύχ. 1, 9 10.— Ἡ σοβαρὴ παρεξήγηση εἶναι τοῦ Φ. Μιχαήλου.

πουλου, πού ἀπό κάποια φράση στή δημοσίευση Καιροφύλα ἔβγαλε τὸ συμπέρασμα πὼς δῆθεν ὁ Σ. εἶχε δεσμὸ ἐρωτικὸ μὲ τὸν Ἄγγλο νέο τοῦ «Πόρφυρα»! (βλ. καὶ ἀρ. 230). Τὴν ἐξωφρενικὴ (ὅπως τὴν εἶχα ὀνομάσει κι' ἐγὼ) θεωρία δίκαια ἀντικρούει ὁ σ. Μὲ τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρμηνεύσῃ καὶ τὸ ἰταλικὸ πεζὸ το πρωτοδημοσιευμένο ἀπὸ μένα, NE 23 (1938) 806, διορθώνοντας ὀρισμένες δικές μου παρεξηγήσεις στὴ μετάφραση πού εἶχα δώσει ἐκεῖ. Γιατί ὅμως ὁ σ., ὕστερ' ἀπὸ τόσα χρόνια, ἐλέγγει τὴ μετάφραση ἐκείνη καὶ δὲν ἀναφέρεται καθόλου στὴν καινούργια διορθωμένη μετάφραση πού ἔδωσα στὸν Α' τόμο τῶν «Ἀπάντων» (1948, σ. 359), ἀφοῦ μάλιστα παίρνει ἀπὸ τὸ δημοσιευμένο ἐκεῖ κείμενο τὴ σωστότερη ἀνάγνωση *schiere compagne* ἀντὶ *schiere compresse* ὅπως εἶχα διαβάσει στὴ NE ἔ. ἀ.; («τὸ χφ τοῦ Σ. φαίνεταί πὼς λέει σωστότερα *schiere compagne*» γράφει ὁ σ!). Ἄς προσθέσω ἐδῶ πὼς τὴν ἐρμηνεῖα *tromba*=τουφέκι, πού τὴ δέχτηκα καὶ στὸν Α' τόμο τῶν «Ἀπάντων» (ἔ. ἀ.) δὲν τὴ δέχομαι πιά, γιατί στὰ ἰταλικά ἡ λέξη δὲν ἔχει ποτὲ τὴ σημασία αὐτὴ, ἀλλὰ σημαίνει πάντα σάλπιγγα.—Τὸ τελικὸ συμπέρασμα τοῦ σ., πὼς «τὰ κείμενα τῶν ποιημάτων τοῦ Σ. ὅπως τὰ ταχτοποίησε ὁ Πολυλάς εἶναι ὅ,τι τελειότερο καὶ κριτικότερο μορφοῦσε νὰ γίνῃ» καὶ πὼς εἶναι «πλόνη καὶ ματαιοπονία» νὰ καταπιανόμεσθε μὲ τὰ σολωμικὰ χφ, εἶναι φανερὸ πόσο εἶναι σφαλερῆ. Εἶμαι ἀπὸ ἐκείνους πού ἐπίμονα ὑποστηρίζω πόσο εὐσυνείδητη καὶ μοναδικὴ εἶναι ἡ δουλειὰ τοῦ Πολυλά. Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει πὼς πρέπει νὰ σαματίσῃ ἡ ἔρευνα, κι' ἔνα πνεῦμα κατ' ἐξοχὴν κριτικὸ ὅπως ἦταν τοῦ Πολυλά νὰ τὸ ἀντικρίξουμε σήμερα μὲ τόσο ἄκριτο δογματισμό.

235. Γερ. *Spatalā*, Τὰ «Σολωμικὰ Παραλειπόμενα», NE 49 (1951) 406-408.—Ἀμφισβητοῦνται ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο ἄρθρο μου (ἀρ. 232) τ' ἀκόλουθα σημεία: α) Γιατὴ τὴν ἐρμηνεῖα τῆς «Γυναίκας τῆς Ζάκυθος» δὲν ἔχει σημασία ἂν τὸ ἰταλικὸ σονέττο γιὰ τὴ Στυλ. Μακρῆ χρονολογεῖται στὰ 1820 [ἀλλὰ φυσικὰ δὲν ἐπρόκειτο νὰ στηριχτοῦμε μόνο σ' αὐτὴ τὴν ἔνδειξη· γιὰ ποιοὺ λόγους ἢ «Γυναίκα τῆς Ζάκυθος» δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ γυναίκα τοῦ Ροβέρτου Σολωμοῦ ἀνέπτυξα στὴν εἰσαγωγὴ τῆς ἔκδοσης πού ἔδωσα, *Αθ. 1944, 15-19], β) ἡ ἀποκάτασταση τοῦ στίχου *μὲ τὸ κῆμα μὲ τὸ ἀνεμους παλεύω* μποροῦσε νὰ εἶχε γίνῃ καὶ χωρὶς τὴ μαρτυρία τοῦ χφ [μποροῦσε, βέβαια· εἶναι ὅμως μεθοδολογικὰ ἀπαράδεκτο ν' ἀρνούμαστε ἀποδεικτικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τίς πρώτες πηγες, Δίκιο ἔχει ὁ σ. πὼς ὁ ἰταλικὸς στίχος *sul trono umile la Vergine ascende* δὲν εἶναι ἀνάλογος, καὶ πὼς τὸ *umile* στὴν ποίηση τονίζεται στὴν παραλήγουσα], γ) γιὰ τὸ *captade*: *caritade* παραδέχεται τὴ διόρθωση αὐτὴ πού «ὀφείλεται στὴν τύχη» καὶ δικαιολογεῖ τὸ δικό του μεταφραστικὸ λάθος ἀπὸ τὴν ἐσφαλμένη γραφὴ προσθέτει ὅμως ὅτι εἶναι βέβαιος πὼς ἀπολύτως κανένας δὲν μποροῦσε νὰ φανταστῇ πὼς τὸ *cantade* ἦταν λάθος ἀντὶ γιὰ *caritade* [ἐδῶ πρέπει νὰ πῶ πὼς φίλος πού ξέρει καλὰ τὰ ἰταλικά εἶχε κάμει ἀμέσως τὴ διόρθωση, πολὺ προτὺ τὴν ἐπαληθεύσω ἀπὸ τὸ χφ], δ) ἡ ἐρμηνεῖα του τοῦ σονέττου Orfeo (Τραγουδιστῆς=ὁ Βορίονι καὶ ὄχι ὁ Ὁρφέας κτλ.) ἔστι μόνον δὲν εἶναι λανθασμένη, ἀλλὰ ἡ μόνη σωστή. [Ὁμολογῶ καὶ πάλι ὅτι δὲν μὲ πείθουν τὰ ἐπιχειρήματά του, ὅσο κι' ἂν παραθέτῳται πολλὲς φορὲς μὲ συγκινητικὴ ἀφέλεια («μὰ ναί... εἶναι θεοφάνερο». «Ποιός, ὁ Ὁρφέας; Μ' αὐτὸς ἦταν πεθαμένος ἀπὸ χιλιάδες χρόνια!»] [κ.ἀ.τ.). Τὸ σονέττο ἀλήθεια εἶναι δυσκολονόητο· δὲν πρόκειται ὅμως ἐδῶ νὰ τὸ ἀναλύσω].—Καὶ κατὰ ἄλλο: ἡ ἀπάντηση εἶναι γραμμὴν σὲ βίαιον τόνο καὶ σὲ ὕψος ἐντελῶς ἀπαράδεκτο. Ὁ σ. ἀποτελεῖ ἐπιβίωση παλιῶν μεθόδων τῆς φιλολογικῆς ἔρευνας καὶ κριτικῆς. Ἐλπίζουμε ὁ τρόπος αὐτὸς σιγὰ σιγὰ

να λησμονηθῆ και να μιλούμε για τὰ ζητήματα τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας με ἀντικειμενικότητα και με ἤθος.

γ) *Βιογραφικά*

236. *Μαριέτας Ε. Γιαννοπούλου* (*Ἑπιταφίαις*), Δημήτρης Σολωμός, ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἔθνικοῦ ποιητῆ. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 8 (1951) 241-245.—Σκιαγραφία τῆς πολιτικῆς δράσης τοῦ Δημητρίου Σ., κυρίως με βάση «παμφλέτεια», δηλ. ἔντυπα φυλλάδια ἢ λυτὰ φύλλα ποῦ ἐβγοζαν οἱ πολιτικοὶ του ἐχθροί. Τὰ «παμφλέτεια» συγκεντρώνονται γύρω στὰ χρόνια 1850-52, ὅταν παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ προέδρου τῆς Γερουσίας, και στὰ 1879 ὅταν ἦταν ὑποψήφιος δήμαρχος Ζακύνθου. Ὁ συντηρητικὸς χαρακτήρας τοῦ Δημ. Σ. εἶναι γνωστός, ἀλλὰ πρέπει και νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας πὼς δὲν μπορούμε νὰ στηρίξουμε τὴν κρίση μας για τὸ χαρακτήρα ἑνὸς ἀνθρώπου μόνο στις βίαιες ἐπιθέσεις τῶν ἀντιπάλων του.

237. *Μαριέτας Ε. Γιαννοπούλου*, Γύρω στὴν Ἀγγέλικα Νίκη, τὴ μητέρα τοῦ ἔθνικοῦ ποιητῆ. Ἀλκυονίδες (Δελτίον τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Διανοουμένων Γυναικῶν), ἔτ. Β', φ 8 (Ὀκτ. - Νοε. 1951) 1-4.—Σύντομη σκιαγραφία τῆς μητέρας τοῦ Σ., με προσπάθεια νὰ τονιστῆ τὴ χρωστᾶ σ' αὐτὴν ὁ ποιητής. Ἡ σκιαγράφηση περισσότερο συναισθηματικὴ και σὲ πολλὰ σημεία με πολλὴ δόση ὑπερβολῆς. Ἡ σ. δὲν ἔχει ὑπόψη τῆς νέας στοιχεῖα βιογραφικά, ἀλλὰ βασίζεται στὰ παλιότερα γνωστά φαίνεται ὅμως ὅτι δὲν ξέρει και τὰ γράμματα τοῦ Σ. πρὸς τὴ μητέρα του ποῦ ἀνακοίνωσα πρὸ ἐτῶν (NE 29 [1941] τευχ. 347), ὅπου κυρίως ἔπρεπε νὰ παραπέμψῃ για νὰ δείξῃ τὴν ἀγάπη ποῦ ἔτρεφε στὴ μητέρα του ὁ ποιητής (τουλάχιστο ὡς τὴν ἀρχὴ τῆς μεγάλης δίκης) και ὄχι στὰ γράμματα πρὸς τὸν Γαλβάνη τὰ ἐκδομένα ἀπὸ τὸν Ντίνο Κονόμο. Ἔτσι ἐπαναλαμβάνει και τὸ λάθος τῶν παλιότερων βιογράφων πὼς ὁ Σ. ἔφυγε στὴν Ἰταλία μαζὶ με τὸν ἀδελφὸ του τὸ Δημήτρη, ἐνῶ τοῦ γράφει ἀπὸ τὴν Ἰταλία στὰ 1815-1817. Ἐπίσης νομίζω πὼς πρέπει νὰ πάψουμε πιά νὰ ἐπαναλαμβάνουμε ὅτι ἐλληνικὰ ἄρχισε νὰ γράφῃ ὁ Σ. για πρώτη φορά ὕστερ' ἀπὸ τὴ συνάντησή του με τὸν Τρικούπη, ἀφοῦ ἔχουμε τὴ ρητὴ μαρτυρία τοῦ Στραγγῆ (ἀργὸς 1822) ὅτι ἀσχολεῖται πιά μόνο με τὴν ἐλληνικὴ ποίηση και εἶχε γράψῃ κιόλας τὴν «Τρελὴ Μάνα».

238. *Λεων. Χ. Ζώη*, Σολωμικά (Ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς μητρὸς τοῦ Διον. Σολωμοῦ). Ἠχώ τοῦ Ἰονίου φ 46-47 (1950) 11.

239. *Κώστα Καιροφύλα*, Μία σαιξπηρικὴ τραγωδία. Ὁ Σολωμός και ἡ μάνα του. Ἐκλογὴ 7 (1951) 47-62.—Κυρίως ἐξιστὸρηση τῆς οἰκογενειακῆς δίκης, διαφορετικὰ κάπως ἀπ' ὅτι τὸ ἔκαμε ὁ σ. στὸν «Ἀγνωστο Σολωμό». Λαμβάνοντας ὑπόψη μερικὰ ἀπ' ὅσα τοῦ παρατηρήθηκαν στὸ μεταξύ, ρίχνει τώρα τὸ ἄδικο περισσότερο στὸν Ἰωάννη Λεονταράκη. Στηρίζεται και σὲ ἐπιστολὲς και ἔγγραφα ποῦ δημοσιεύτηκαν στὸ μεταξύ (τὰ γράμματα τοῦ Σ. πρὸς τὴ μητέρα του, NE 29 [1941] τευχ. 347, τὰ γράμματα τῆς μητέρας τοῦ Σ. πρὸς τὸν Ἰωάννη, NE αὐτ. τευχ. 349, και τὰ γράμματα τοῦ Σ. πρὸς τὸν Ἰωάννη Γαλβάνη, βλ. ἐδῶ ἀρ. 216). Ὡστόσο σὲ πολλὰ σημεία ἡ ἐξιστὸρηση ἀπέχει ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Καὶ ὁ σ. ξαναδημοσιεύει και τὸ γράμμα Διονυσίου πρὸς Δημήτριο ποῦ ἀποδείχτηκε πλαστό! (NE ἔ. ἀ. τευχ. 350).—Τὸ ἄρθρο, προορισμένο για μεγάλο κύκλο ἀναγνωστῶν, δὲν εἶναι τεκμηριωμένο· εἶναι ὅμως μεγάλο τὸ κακὸ ποῦ κάνουν τέτοια ἐκλαϊκευτικὰ ἄρθρα, ὅταν δὲν μεταδίδουν ἀπόλυτα ἐξακριβωμένα τὰ γεγονότα.

240. *Στεφ. Ι. Μακρυμίχαλου*, "Ἦξερε ὁ Σολωμός ἀγγλικά; NE 47 (1950) 123-124.—'Αναφέρεται σὲ ἄρθρο τοῦ R. Jenkins, περ. Hermes (Λονδίνου), Νοε. 1949, ὅπου σχολιάζεται ἓνα γράμμα τοῦ Σ. ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα στὴν ΑΕΕ 4 (1949) 159-167. Ὁ Ἄγγλος (μᾶλλον Σκώτος) στρατιώτης δὲν εἶπε Ἰαφέντη, ὅπως γράφει ὁ Σ., ἀλλὰ *a didna meant l'offend ye*. Ὅσο γιὰ τὸ συμπέρασμα τοῦ σ. πὸς ὁ Σ. δὲν ἤξερε ἀγγλικά, δὲν μπορεῖ νὰ στηριχθῇ.

241. *Γεωργ. Χρ. Σούλη*, Ὁ Διονύσιος Σολωμός καὶ ὁ Nathaniel Parker Willis. NE 47 (1950) 222-223.—'Απὸ τὸ ὀδοιπορικὸ τοῦ ἀμερικανοῦ δημοσιογράφου, ποιητῆ καὶ δραματογράφου N. P. Willis (1806-1867), τὸ δημοσιευμένο στὸ Λονδίνο τὸ 1835, ἀναδημοσιεύεται ἓνα χαρακτηριστικὸ κομμάτι ὅπου περιγράφονται ὁ Σ. καὶ ὁ Ἄνδρέας Μουστοξύδης, πού τοὺς γνώρισε ὁ Ἄμερικανὸς λόγιος στὴν Κέρκυρα σὲ μιὰ δεξίωση στὰ 1831/32. Ὁ Σ. «εἶναι ἓνας ὑπερβολικὰ ὠραίος ἄνδρας μὲ μεγάλα μαῦρα μάτια, τρυφερὰ σχεδὸν σὰν γυναίκα». Ὁ Μουστοξύδης «ἓνας μικροσόμος ἄνθρωπος μὲ ἓνα υελαγχολικὸ βλέμμα καὶ ἓνα πονηρὸ καὶ σταχτὶ μάτι, σχεδὸν κρυμμένο ἀπὸ τὰ ἐξογκωμένα του φρύδια».

242. *Γεορ. Σπαταλά*, Δ. Σολωμός καὶ Σπ. Τρικούπης. ΕΔ 8 (1951) 385-389.—'Αναδημοσιεύεται, μεταφρασμένη, ἡ γνωστὴ ἐπιστολὴ τοῦ Σπ. Τρικούπης πρὸς τὸν Ἰάκ. Πολυλά ἢ δημοσιευμένη στὴν Ἐκθεσὴ Πεπραγμένων τῆς Ἐκατονταετηρίδας τοῦ Σ., ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν πρώτη τους γνωριμιά καὶ γιὰ τὴν ἐπίδραση πού ἄσκησε ὁ Σπ. Τρικούπης στὸν Σ. Πῶς ἡ γνωριμιά μὲ τὸν Τρ. δὲ στάθηκε ἡ μοναδικὴ ἀφορμὴ γιὰ νὰ γράψῃ ὁ Σ. ἑλληνικά, κ' ὅτι εἶχε κιόλας ἀπὸ πρὶν γράφει τὴν Ἐρμηλὴ Μάνα», εἶναι πράγματα πού ἔχουν εἰπωθῆ πολλὰ φορές, καὶ ὁ σ. μὲ τὸ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνῃ βιάζει ἀνοιγμένους πόρτες. Οἱ πάρα πέρα συλλογισμοὶ του ὅμως, πῶς ὁ Σ. δειχτήκε ἐπιφυλακτικὸς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς πρὸς τὸν Τρ., πῶς οἱ χαρακτηριστοὶς των ἦταν δλότεια διαφορετικοί, καὶ πῶς «ἡ διαφωνία αὐτῆ, σιωπηρὴ καὶ μετριοπαθῆς, μπορεῖ νὰ ὑπῆρχε ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πού γνωρίστηκαν»—ὅλ' αὐτὰ δὲ στηρίζονται πουθενὰ παρὰ σὲ εἰκασίες καὶ σὲ «ἐξ ἀποσιωπήσεως» ἐπιχειρήματα. Ἀντίθετα, ὅτι ξέρουμε θετικὰ μᾶς κάνει νὰ συμπεραίνουμε πὸς στενὴ καὶ εἰλικρινῆς ἦταν ἡ φιλία πού ἔνωσε τοὺς δύο ἄντρες, τὸν ποιητῆ καὶ τὸν πολιτικόν. Κάτι πού εἶναι λιγότερο γνωστὸ (τὸ ἀναφέρει ὁ Ν. Τωμαδάκης, ὁ Σολωμός καὶ οἱ ἀρχαῖοι, Ἀθ. 1943, σ. 143) εἶναι πὸς σ' ἓνα χφ σχεδιάσμα τοῦ «Διαλόγου» στὴν Τεκτονικὴ Στοῦ Ζακύνθου (τόρα Ἄπαντα, τόμ. 2, 28-30) τὰ πρόσωπα σημειώνονται: *Ποιητής, Σπρω. Τρικούπης καὶ ἓνας σοφολογιώτατος*. Ὡστε σὲ τόσο ἐμπιστευτικὴ θέσῃ ἔνωθε τὸν Τρ. ὁ Σ. Καὶ γενικά, ὅσο κ' ἂν εἶναι βέβαιο πὸς πρὶν ἀπὸ τὴ συνάντησιν ὁ Σ. εἶχε ἀρχίσει νὰ γράφῃ ἑλληνικά, δὲν μπορεῖ ν' ἀμφισβητηθῇ ἡ ἀποφασιστικὴ ἐπίδραση τοῦ Τρ., πού ἦρθε σὲ μιὰ κρίσιμη ὥρα τῆς ποιητικῆς πορείας τοῦ Σ., οὔτε καὶ ἡ θαυμαστὴ πραγματικὰ διαίσθησιν τοῦ Τρ. καὶ ἡ ποιητικὴ του κατανόησιν.—Καὶ μερικὲς χρονολογίαι πού μᾶς δίνει ὁ σ. χωρὶς νὰ στηρίζεται πουθενὰ: «τὴν Ἰταλικὴν τοῦ Ἰωθὴ γιὰ πρώτη λειτουργία πού εἶχε γράψῃ τὸ 1816 στὴν Ἰταλία» [στὴν Ἰταλία ναί, ἀλλὰ τὸ 1816—πού τὸ ξέρουμε;]. «Ὁ σ. ἀπὸ τὸ 1820 περίπου εἶχε πάψει νὰ καταγίνεται μὲ τὴν ἰταλικὴ λογοτεχνία» [θέλει νὰ πῇ: νὰ γράφῃ ἰταλικά; ἀλλὰ τί σημαίνει «ἀπὸ τὸ 1820 περίπου»;].

Κ. Η ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΣΧΟΛΗ

Β α λ α ω ρ ί τ η ς

243. *Ντίνου Κονόμου*, Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Ἄριστ. Βαλαωρίτη καὶ τοῦ Κωνστ. Λομβάρδου. (Ὁ ριζοσπαστισμὸς καὶ ἡ ἔνωσιν τῆς Ἐπτανήσου). NE 47

(1950) 787-791.—“Ένα γράμμα τοῦ Β. πρὸς τὸν Λομβάρδο τῆς 1ης Ἀπριλίου 1871 (πρόκειται γιὰ λάθος ἢ χρονολόγησι κατὰ τὸ Γρηγοριανὸ ἡμερολόγιον;), σύντομη ἀπάντησι τοῦ Λομβάρδου, 24 Μαρτίου, καὶ ἐκτενὴς ἀντιἀπάντησι τοῦ Βαλαωρίτη, 17 Ἀπριλίου 1871. Σχετικὰ μὲ τὴν πολιτικὴν συνεργασίαν Β. Λομβάρδου. Τὸ δευτέρου γράμμα τοῦ Β. σημαντικὸν καὶ γιὰ τὴν ἐξιστορεῖ μὲ πολλὰς λεπτομέρειας τὰ περιστατικὰ τῆς Ἑνώσεως, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν εἶναι πολὺν ἀντιπροσωπευτικὸν καὶ τοῦ ὕφους καὶ τοῦ χαρακτῆρα τοῦ ποιητῆ. Μερικὰς ἀβλεψίαι καὶ ἄνορθογραφίαι (εἰμῆ=εἰμί, νὰ δοθεῖ, εἴμεθα παρατατ.) δὲν ξέρομε ἂν βρισκώμεθα σὲ τὸ πρῶτό τυπο ἢ εἶναι λάθη ἀντιγραφικὰ ἢ τυπογραφικὰ. Δὲ σημειώμεται ἀπὸ ποῦ προέρχονται καὶ ποῦ βρίσκονται σήμερον τὰ δημοσιευόμενα κείμενα.

Ζαμπέλιος

244. *Φάνη Μιχαλόπουλου*, Σπυρίδων Ζαμπέλιος (1815-1881). ΑΕΕ 5. (1950-52) 33-45, 109-119.—Μονογραφία καὶ προσπάθεια κριτικῆς τοποθετήσεως. “Υστερὸν ἀπὸ μιὰ εἰσαγωγή γιὰ τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννη Ζ., κεφάλαια: Τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Σπυρίδωνος (1815-1850) (ὅπου κυρίως γιὰ τὰ ποιητικὰ του πρῶτόλειον), Ὁ Ζ. ὡς πολιτικὸς καὶ ἱστορικὸς, Ὁ Ζ. ὡς κριτικὸς καὶ μυθιστοριογράφος.—Ἡ μελέτη ἔχει ἓνα βασικὸν μειονέκτημα, τὴν ἔλλειψιν ἀντικειμενικότητος καὶ τὴν ὑπερβολήν, καὶ γι’ αὐτὸ δὲν πείθει. Καὶ ἡ ἔρευνα δὲν πάει σὲ βάθος, δὲ γίνεται καθόλου λόγος γιὰ τὴν ἱστορικὴν μελέτην τοῦ Ζ. τὴν δημοσιευμένην στὰ περιοδικὰ, ἀλλὰ ἀναλύονται μόνον τὰ μεγάλα καὶ γνωστὰ ἔργα του. Κυριαρχεῖ πρὸ παντὸς ἡ πρόθεσις ν’ ἀναδειχθῇ ὁ Ζ., ἀκόμα καὶ (σήμερον!) οἱ κρίσεις του γιὰ τὰ τελευταῖα ὀπισπασματικὰ τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ ἡ προσπάθεια αὐτῆς πηγαινεὶ μαζὶ μὲ μιὰ ἐπικριτικὴ, μὴ ἀντικειμενικὴ ἐπίσησιν, διάθεσις ἐναντίον ὄλων τῶν ἄλλων, διάθεσις ποὺ πολλὰς φορὰς ἀγγίζει τὴν ἀπρέπειαν καὶ ἄλλες φορὰς τὴν ξεπερνᾷ. Ὁ Πολυλάς εἶναι «τὸ πρῶτοπαλλήκαρον τοῦ κύκλου», «ὁ σολωμικὸς θρόνος ὅπως τὸν πλαστούργησε ὁ Πολυλάς», «ὁ Ζαμπέλιος δὲν ἔγραψε κοινὴν ἱστορίαν, ὅπως ὁ Παπαρηγόπουλος», «παρὰ τὴν ὑπαρξὴ Πολιτικῶν [πρόκειται γιὰ τὸν Ν. Γ. Πολίτη] καὶ Ἀποστολάκηδων», «ποῦ νὰ καταλάβῃ ὁ [Ν. Γ.] Πολίτης καὶ ὁ ἠλίθιος ἐκεῖνος Ἀποστολάκης τὸ μέγιστον ἔργον τοῦ Ζαμπέλιου καὶ τὸν ἐλέγχουν, μικρολογώντας καὶ ἀνοηταίνοντας...»! Τέτοιαις ἐκφράσεσιν θέτουν ἓνα ζήτημα ἡθους στὰ γράμματά μας καὶ ξαφνιάζουν δυσάρεστα σ’ ἓνα περιοδικὸν σὰν τὴν ΑΕΕ.—Ἴσως ἡ καθιερωμένη κρίσις γιὰ τὸν Ζ., κυρίως γιὰ τὸ ἱστορικὸν του ἔργον, τοὺς «Κρητικὸς Γάμους» κτλ., νὰ πρέπη ν’ ἀλλάξῃ. Μὲ τὴν μελέτην ὁμοίως αὐτῆ, ἔτσι ὅπως εἶναι γραμμμένη, δὲν τὸ κατορθώνει ὁ σ.

Θεοτόκης

245. *Κ. Θεοτόκη*, Ἀπ’ τὴν «Ἀντιφεγγίδες». Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 7 (1950) 180.—Δυὸ πεζοτράγουδα, γραμμμένα, κατὰ τὸ σύντομον σημείωμα, στὰ 1893-94. Προέρχονται ἀπὸ τὰ κατάλοιπα τοῦ Θ. ποῦ βρίσκονται στὴν Κέρκυρα, στὴν κατοχὴν τοῦ ἀνεπιού του κ. Μάρκου Θεοτόκη, καὶ εἶχαν δημοσιευθῆναι στὴν ἐφημ. Κερκυραϊκὰ Νέα (5 Ἰουλίου 1948). Ὁραιοτάτα δείγματα ἔξοχης μεταχειρίσεως τῆς γλώσσας, ποῦ εἶναι σὰ νὰ ἔρχονται ἀπὸ ἄλλη ἐποχὴ. “Ἄς εὐχηθῶμε γρηγορῆν τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Κερκυραίου διηγηματογράφου, ποῦ ἐτοιμάζει ὁ κ. Μάρκος Θεοτόκης.

246. *Κ. Θεοτόκης*. Τεύχος ἀφιερωμένον σ’ αὐτόν. ΕΔ 8 (1951) 683-737.—Δημοσιεύονται τ’ ἀκόλουθα κείμενα τοῦ Θ.: 683-4 τρία συνέτα, 690 Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τοῦ Λουκρητίου, 699-714 Οἱ δυὸ ἀγάπες, 723-8 Ἀπόσπασμα

ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα «Ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος τοῦ Καραβέλα», 728 σονέτα, 733-734 ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν «Νάλα καὶ Νταμαγιάντη».

247. *Δημήτρης Γιάκου*, Ὁ μεταφραστής. ΕΔ 8 (1951) 715-719. — Τονίζεται ἡ σημασία πού εἶχε στὴ μεταφραστικὴ μας λογοτεχνία τὸ λαογραφικὸ κίνημα τοῦ Ν. Γ. Πολίτη. Ἄλλὰ ὁ Θεοτόκης ξόδεψε τὸ μεταφραστικὸ του τάλαντο, τὴ σοφία του καὶ τὴ δημιουργικὴ του πνοὴ σὲ ἔργα πού ἔμειναν ξένα.

248. *Εὐφρῆνης Δενδροῦ*, Ὁ Θεοτόκης ποιητής. ΝΕ 47 (1950) 532-535. — Διάλεξη στὸ Βρετανικὸ Ἰνστιτούτο Κερκύρας. Λίγα γιὰ τὶς ποιητικὲς μεταφράσεις τοῦ Θ. καὶ περισσότερο γιὰ τὰ λιγοστὰ σονέτα του, πού τὰ περισσότερο ἔχουν δημοσιευτῆ στὴν «Κερκυραϊκὴ Ἀνθολογία» (1915 κέ.) μερικὰ ξαναδημοσιεύει ἢ σ., ὅπως δημοσιεύει κι' ἕνα (ἀνέκδοτο ;) πού ἀναφέρεται σὲ μιὰ διάλεξη τῆς ἴδιας γιὰ τὸν Μαβίλη. Ἄλλὰ, ἐκτός ἀπ' αὐτά, «ὑπάρχουν κι' ἄλλα», πού τὰ εἶχε διαβάσει ὁ ἴδιος ὁ Θ. τῆς σ. καὶ πού μένουν ἀνέκδοτα—ὅπως ἀνέκδοτο, φαίνεται, εἶναι καὶ τὸ σονέτο πού ἔγραψε ὁ Θ. γιὰ τὸ θάνατο τῆς μικρῆς του κόρης (1900). Θ' ἄξιζε νὰ μαζευτοῦν καὶ νὰ τυπωθοῦν τὰ σονέτα, πού δείχνουν μιὰ λυρική πτυχὴ τοῦ συγγραφέα τοῦ «Κατάδικου» καὶ μᾶς μεταφέρουν στὴν ἀνώτερη πνευματικὴ καὶ ἀρχοντικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς παλιᾶς Κέρκυρας, ὅπως μᾶς μεταφέρει καὶ ἡ σύντομη αὐτὴ διάλεξη τῆς σ. πού ἔζησε στὴν ἴδια ἀτμόσφαιρα καὶ γνώρισε στενὰ τοὺς πρωτεργάτες τῆς.

249. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Ὁ πεζογράφος. ΕΔ 8 (1951) 691-698. — Ὁ «σοσιαλισμὸς» τοῦ Θεοτόκη καὶ τὸ μυθιστόρημα «Οἱ Σκλάβοι στὰ δεσμά τους». Ὁ δυνατὸς πεζογράφος. Ἀνάλυση καὶ ἔκθεσις τοῦ ἔργου του «Ἡ τιμὴ καὶ τὸ χοῦμα».

250. *Σπύρου Μελά*, Κωνσταντῖνος Θεοτόκης. ΕΔ 8 (1951) 685-689. — Ἀναγνωρίζεται (παρὰ τὶς ἀγχές τοῦ σ. γιὰ τὴν «ἐλληνικότητα») πὼς μολονότι ἀκολούθησε πρότυπα ξένα (τὸν «πραγματισμὸ»), εἶναι ἄξιος (μαζὶ μὲ τὸν Κ. Χατζόπουλο) «νὰ πάρῃ θέση ἀνάμεσα στοὺς πρώτους εὐρωπαίους τῆς σχολῆς». Ἐξετάζεται τὸ πεζογραφικὸ του ἔργο καὶ χωρίζεται σὲ δύο κατηγορίες: στὰ καθαρὰ λογοτεχνήματα («Κορφατικὲς Ἱστορίες», «Καραβέλας») καὶ στ' «ἀποδειχτικά» (δηλ. τὰ ἔργα μὲ θέση: «Τιμὴ καὶ χοῦμα», «Σκλάβοι στὰ δεσμά τους», «Κατάδικος»). Ἐξαιρεται ἡ ὑπεροχὴ τῶν πρώτων καὶ ἰδίως τοῦ «Καραβέλα».

251. *Φαίδωνος Κ. Μπομπουλίδου*, Τὸ ποιητικὸν ἔργον τοῦ Θεοτόκη. ΕΔ 8 (1951) 735-737. — Βιβλιογραφικὴ ἀναγραφὴ γιὰ τὰ δημοσιευμένα σονέτα. Ὁ σ. τὰ ξεχωρίζει σὲ δύο κατηγορίες ἀπὸ ἀποψη περιεχομένου: «ὅσα ἐκφράζουν ζωηρὰς συναισθηματικὰς καταστάσεις» καὶ «ὅσα ἐκθέτουν τὰς ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πεδίου ἰδέας του». Στιχογραφικὲς καὶ ἄλλες παρατηρήσεις. (Ὁ σ. παραπέμπει μὲ λατινικοὺς ἀριθμοὺς, δὲ λέει ὅμως πού παραπέμπει).

252. *Γεορ. Σπαταλά*, Γύρω ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κ. Θεοτόκη. ΕΔ 8 (1951) 720-722. — Σημειώματα. Λεπτομέρειες ἀπὸ προσωπικὴ γνωριμία. Βιβλιογραφικὲς πληροφορίες (μερικὲς καὶ γιὰ ἀνέκδοτα ἔργα).

253. *Ἀγγελου Φουριώτη*, Ὁ ἠθογράφος. ΕΔ 8 (1951) 729-732. — Κριτικὲς παρατηρήσεις.

Κάλοσ

254. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Ἄγνωστοι καὶ λησμονημένοι σελίδες τοῦ Κάλβου. Θεολογικὴ ἐπίκρισις. ΕΔ 6 (1950) 119-122. — Μᾶλλον «Ἐπίκρισις θεολογική», ὅπως ἔχει ὁ τίτλος στὴ δημοσίευση. Ἀνατύπωση θεολογικοῦ ἄρθρου ἀπὸ τὴν ἔφημερίδα «Πατρὶς» τῆς Κέρκυρας, ἔτος Α' ἀρ. 3, 29 Ἰανουαρίου 1849. Τὸ ἄρθρο (ἀνυπόγραφο) ἀποδίδεται στὸν Κ. ἀπὸ μαρτυρία τοῦ Π. Χιώτη.

255. Γεωργίου Θ. Ζώρα, Αί περί τοῦ Α. Κάλβου πρῶται ἑλληνικαὶ κρίσεις. ΕΔ 6 (1950) 615-622.—Τὸ ἄρθρο, πού εἶναι ἀπόσπασμα «ἀπὸ εὐρύτεραν μελέτην», θέλει ν' ἀποδείξῃ πὼς ὁ Κ. δὲν ἔμεινε ἄγνωστος καὶ παραμελημένος, ὅπως πιστεύεται συνήθως. Διαιρεῖται σὲ τρία μέρη: Α) Ποιήματα ἀφιερωθέντα εἰς τὸν Κάλβον: ἐκτὸς ἀπὸ τους γνωστοὺς στίχους τοῦ Α. Σούτσου ἀναφέρονται δυὸ ἰταλικά ποιήματα ὅταν ἔγινε καθηγητὴς στὴν Ἴόνιο Ἀκαδημία καὶ ἓνα σχέδιο ὠδῆς χειρόγραφο τοῦ Κ. Δοσίου (τ' ἄλλα πού ἀναφέρονται: τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ Σκίπη καὶ τοῦ Σικελιανοῦ! εἶναι πολὺ μεταγενέστερα). Β) Ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολὴ περὶ τοῦ Κάλβου. [Παρ' ὅλα τὰ στοιχεῖα πού προσάγονται, δὲ φαίνεται ὅτι ἡ Ἑπτανησιακὴ Σχολὴ ἔξε τιμήσῃ τὸν Κ.— πὼς δὲν τὸν ἐγνώριζαν νομίζω πὼς δὲν τὸ ὑποστήριξε κανεὶς]. Χρήσιμη εἶναι ἡ συναγωγή ὕλικου στὸ Γ' μέρος: Προπαλαμικαὶ κρίσεις τῆς Ἀθηναϊκῆς Σχολῆς (μολονότι δὲν πρόκειται γιὰ τὴν ἀθηναϊκὴν ποιητικὴν Σχολήν, ἀλλὰ γιὰ πληροφορίας στὴν Ἀθήνα). Κι' ἐδῶ ὅμως τὸ περισσότερο ὕλικὸ ἀποτελοῦν βιβλιογραφικὰς ἢ βιογραφικὰς πληροφορίας, ὄχι κρίσεις (καὶ μάλιστα καταφατικὰς) γιὰ τὸ ποιητικὸν τοῦ ἔργου. Ἄν θέλουμε νὰ ξεχωρίζουμε τὸ οὐσιώδες ἀπὸ τὸ συμπτωματικόν, τὴν ποιητικὴν ἀποτίμησιν τοῦ Κ. ἔφερε πραγματικὰ ὁ Παλαμᾶς μὲ τὴν διάλεξίν του τὸ 1889. Αὐτὸ παραμένει τὸ οὐσιαστικόν γεγονός. (Ἄς σημειωθῇ καὶ μιὰ ἄλλη «προπαλαμικὴ» μνεία τοῦ Κάλβου ἀπὸ τὸν Ν. Γ. Πολίτη στὴν εἰσήγησιν τοῦ Α' Φιλαδελφείου ποιητικοῦ ἀγῶνος, πού δημοσιεύτηκε στὴν Ἑστία, στὸ τεῦχος τῆς 30 Ἀπρ. 1889 [ἡ διάλεξιν τοῦ Παλαμᾶ δημοσιεύτηκε στὰ τεύχη 26 Νοε. - 17 Δεκ. 1889 τῆς Ἑστίας]: «ὁ ἀναδιφῶν τὴν ἱστορίαν τῶν [ποιητικῶν] ἀγῶνων τούτων, εἰς οὓς δὲν κατήλθον ὅπως ἀγωνισθῶσι ζῶντες ἔτι τότε, οὔτε ὁ Σολωμός, οὔτε ὁ Κάλβος, οὔτε οἱ Σούτσοι, οὔτε ὁ Βαλαωρίτης...»).

256. Γεωργίου Θ. Ζώρα, Ἡ αἰσιοδοξία εἰς τὸν Κάλβον. ΕΔ 8 (1951) 409-416.—Συνέχεια τῶν ἄρθρων τοῦ σ. γιὰ τὴν θρησκευτικὰ καὶ ἄλλες ιδέας τοῦ Κ. (ΕΔ 1949 κ.ἄ.π.): ἡ αἰσιοδοξία πηγάζει, κατὰ τὸν σ., ἀπὸ τὴν πίστιν στὸ Θεόν. Τὰ ἐπιχειρήματα ὅμως δὲ φαίνονται ἐδῶ πειστικά, καὶ τὸ περιεργὸν εἶναι ὅτι ἀπὸ τους συγκεκριμένους στίχους πού παραθέτονται, οἱ περισσότεροι ἐνισχύουν μᾶλλον τὴν ἀντίθετον ἄποψιν, ἐνῶ ἡ ιδέα τῆς αἰσιοδοξίας ὑποστηρίζεται μὲ γενικότερες καὶ μὲ ἀφθονήν παραθεσὴν τῶν γνωμῶν ἄλλων συγγραφέων (Κ. Τσάτσου, Α. Γέροντα, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου). Ἰδίως, νομίζουμε, τὸ ζήτημα δὲν τίθεται στὴ σωστή του βάση ὁ ποιητὴς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ μονοκόμματος τύπος πού μᾶς παρουσιάζει ὁ σ.: «Οὐδέποτε ὅμως ἠσθάνθη ἀπογοήτευσιν καὶ ἀπαισιοδοξίαν... ἔψαλλε μόνον τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀνθρώπινον μεγαλεῖον...». Ὅχι. Ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὁ Κ. εἶναι ποιητὴς μπορεῖ νὰ ψάλλῃ τὴν ἀρετὴν, ἀλλὰ παράλληλα καὶ τὴ δυστυχία. Ἄν εἶναι δὰ ποιητὴς πού εἶναι διχασμένος: πολὺ εὐστοχα ἄλλωστε μίλησαν οἱ κριτικοὶ του γιὰ «ἀντινομία» μέσα στὸ ἔργο τοῦ Κ. Γενικὰ νομίζω πὼς τέτοιες μελέτες, ὅπου κάπως ἀποκλειστικὰ ζητεῖται μιὰ ιδέα σ' ἓνα ποιητικὸν ἔργο, κι' ἂν ἀκόμα πετύχουν, δὲ μᾶς πλησιάζουν περισσότερο στὸ καφετρὸ σημεῖον πού εἶναι ἡ ποιητικὴ προσωπικότης καὶ ἡ μετουσίωσιν τοῦ γύρω αἰσθητοῦ κόσμου στὴν καλλιτεχνικὴν προσωπικότητά τοῦ ποιητῆ.

257. Κ. Δουλούδη, Μιὰ ἄγνωστη πιυχὴ τῆς ζωῆς τοῦ Κάλβου στὴν Ἀγγλία. Κυ Γρ 16 (1951) 59.—Ἐπιστολή. Ὁ Κ. ἀναφέρεται στὰ ἀρχεῖα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Looth (προστίου τοῦ Λονδίνου) ὡς Doctor of Medicine.

258. Πέτρον Μαρκάκη, Ἡ φυσιολατρεία στὸν Ἀνδρέα Κάλβο. Ψυχογραφικὴ σκιαγραφία. Ὁμιλία. Προλεγόμενα Γ. Κ. Σταμπολῆ. Ἀθ. 1950. 16ο Σελ. 24 [Ἐκδοσὴ Ἐπιστημονικῆς Φυσιολατρικῆς Ἐνώσεως].—Διάλεξιν σὲ φυσιολα-

τρικὸ σωματεῖο. Δὲ νομίζω ὅμως πῶς ὁ ὅρος «φυσιολατρεία» εἶναι ἐδῶ στὴ θέση του. Ὁ σ. μιλά γιὰ τὶς εἰκόνες τοῦ Κ. ποὺ εἶναι παρμένες ἀπὸ τὴ φύση. Ἡ βάση τῆς μελέτης, πῶς αὐτὲς εἶναι παρμένες μόνο ἀπὸ τὸ φυσικὸ περιβάλλον τῆς Ζακύνθου, εἶναι καθ' ἑαυτὴ ἀμφισβητήσιμη καὶ ἀναιρεῖται ἄλλωστε ἀπὸ ὅ,τι γράφει στὸ τέλος ὁ σ. γιὰ τὴν ἐπίδραση τῶν Ἑλλήνων προρομαντικῶν. Καὶ ἡ προσπάθεια ψυχαναλυτικῆς ἐρμηνείας δὲν εἶναι κι' αὐτὴ εὐστοχη.— Βιβλιοκρισία *Μαριέτας Ε. Γιαννοπούλου* (*Ἑπτανησίας*), ΕΔ 6 (1950) 151-152.

259. *Μιχ. Γ. Πετρίδης*, Ἡ ποίηση τοῦ Α. Κάλβου. Ἀπόψεις καὶ χαρακτηρισμοί. Κρίκος (Λονδίνου) 1 (1950) φ 10-11, 27-28.—Προσωπικὲς σκέψεις χωρὶς, φαίνεται, τὴ γνώση τῆς πλούσιας τελευταῖα βιβλιογραφίας.

260. *Γεο. Σπαταλά*, Ἡ στιχογραφία τοῦ Κάλβου. Νέος Καλλιτέχνης 1950, τευχ. 3.—Δὲν τὸ εἶδαμε.

Καλοσγοῦρος

261. *Κ. Φ. [Φ. Κονιδάρη;]*, Ἐπιφανεῖς Ἴόνιοι. Γεώργιος Καλοσγοῦρος. Ἡχώ τοῦ Ἰονίου φ 51-53 (1950) 16-17, φ 54-56 (1951) 8.—Σύντομο βιογραφικὸ σημεῖωμα δημοσιεύεται καὶ ἀπόσπασμα ἀπὸ (ἀνέκδοτο;) γράμμα τοῦ Παλαμᾶ πρὸς τὸν Κ. (1894).

Λασκαράτος

262. *Α. Λασκαράτος*. Ἀφιέρωμα. ΕΔ 7 (1951) τευχ. 73, σ. 243-320.—Ἐκτὸς ἀπὸ γνωστὰ κείμενα καὶ ποιήματα τοῦ Α. (Στὴ Γυναίκα μου, Εἰς τὸν Ἑρωτα, Γιατί τὰ τάλαρα τὰ λένε τάλαρα, Χαρακτῆρες κτλ.), δημοσιεύονται, σταχυολογημένα ἀπὸ παλιὰ περιοδικὰ ἀπὸ τὸν Χ. Γ. Σακελλαριάδη, καὶ μερικὰ λιγότερο γνωστὰ: Ὅταν ἔτοιμοθάνατος (1885) (σονέττο), ὁ ὀγδοηκοστός μου (1892), Μύθοι (1885), Ἀφιερώνεται εἰς τοὺς «ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους» ἀντιπάλους καὶ διώχτας μου (1885).

263. *Γ. Δεστούνη*, Χαρακτηρολογία τοῦ Λασκαράτου ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς ψυχιατρικῆς. Ἡχώ τοῦ Ἰονίου φ 60-62 (1951) 7-8.—Ἀπὸ τοὺς «Χαρακτῆρες» τοῦ Α. παραβάλλει μερικοὺς πρὸς γνωστοὺς ἐπιστημονικὰ πιστοποιημένους ψυχολογικοὺς τύπους.

264. *Κώστα Καιροφύλα*, Ἀνδρέας Λασκαράτος (Ἡ περιπετειώδης ζωὴ του). ΕΔ 7 (1951) 301-302.—Γνωστὰ ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του.

265. *Ἀνδρέα Καρανιώνη*, Γιὰ τοὺς στίχους τοῦ Λασκαράτου. ΕΔ 7 (1951) 303-306.—Ἀξιοπρόσεχτοι στοχασμοὶ γιὰ τὴν «παράξενη περίπτωσι» τοῦ Α., ποὺ ὁ σ. τὸν βλέπει σὰν ἕναν «νευρωτικὸ τῆς ἀπόλυτης ἄρετῆς καὶ τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας», ποὺ θέλησε νὰ καθαρῖση τὸ στάβλο τοῦ Αὐγείου καὶ καταδικάστηκε νὰ μείνῃ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ μέσα σ' αὐτὸν τὸ στάβλο. Τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον μέρος εἶναι τὸ Γ' τοῦ ἄρθρου, ὅπου ἐξετάζεται ἡ ποιητικὴ προσφορὰ τοῦ Α. καὶ ἡ μουσικὴ τοῦ στίχου του καὶ τονίζονται τὰ θετικὰ στοιχεῖα τοῦ λυρισμοῦ του.

266. *Ἐλένης Λαμπίρη*, Τὸ πρόβλημα Λασκαράτου. Ἀπόκριση σ' ἐκείνους ποὺ νομίσανε πῶς τὸ λύσανε. Ἀθῆναι - Πάτριαι <1951>. 12^ο Σελ. 23.—Κυρίως ἀπόκριση στὸ ἄρθρο τοῦ Σπ. Μελά (ἀρ. 268). Ἡ σ. εἶναι ἐγγονὴ τοῦ Α. (ἔτοιμάζει μάλιστα καὶ ἕνα βιβλίον «Ὁ Νόμος μου») καὶ φυσικὸ εἶναι νὰ παρασύρεται σὲ ὀρισμένες ὑπερβολές. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ πολλὲς εὐστοχες παρατηρήσεις σὲ ἄστοχες κρίσεις τοῦ ἐπικρινόμενου ἄρθρου.

267. *Σπύρου Μαρινάτου*, Ὁ Ἀνδρέας Λασκαράτος (ὡς ἀνθρώπινος χαρακτήρ). ΕΔ 7 (1951) 273-275.—Κυρίως γιὰ τὴ στάση του ἀπέναντι στὴ θρησκεία. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα δὲ νομίζουμε πῶς λύνεται μὲ τὴ διαπίστωση πῶς ὁ Α.

«Είναι συγγνωστός, διότι τοῦ ἦτο ἀδύνατον νὰ γνωρίζη [γιατί;] πόσον ἡ θρησκεία εἶναι ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμος εἰς κάθε κοινωνίαν». Ὁ Λ., ὅπως ἔχει συχὰ τονιστῆ, ἦταν τύπος στο βάθος θρησκευτικός, καὶ μιὰ τέτοια ἀντιθρησκευτικὴ ὠφελμιστικὴ ἀντίληψη θὰ τοῦ ἦταν ἀσφαλῶς ὀλότελα ξένη.

268. *Σπύρον Μελά*. Ὁ «φιλόνομος» στοχαστής. Ἀνδρέας Λασκαράτος (ἕνας ξεστρατισμένος μαχητής). ΕΔ 7 (1951) 245-256.—Κυρίως γιὰ τὴ μαχητικὴ στάση τοῦ Λ. καὶ τὰ «Μυστήρια τῆς Κεφαλονιάς». Προσπάθεια ν' ἀντιμετωπισθῆ τὸ ζήτημα τοῦ Λ. ἀπὸ τὴ σημερινὴ σκοπιά. (Ἀντίκρουση στὶς γνώμες τοῦ σ. βλ. ἀρ. 266).

269. *Γρηγορίου Ξενοπούλου*, Ἀνδρέα Λασκαράτου ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο. ΕΔ 7 (1951) 291-299.—Ἀναδημοσίευση (χωρὶς νὰ μνημονεύεται).

270. *Λιονυσίου Η. Ποταμιάνου*, Ὁ Λασκαράτος καὶ ἡ μοναξιά (μελέτη). ΕΔ 7 (1951) 277-278.

271. *Λιονυσίου Η. Ποταμιάνου*, Λασκαράτος ὁ στοχαστής. Ἡχώ τοῦ Ἰονίου φ 60-62 (1951) 5-6.—Τὸ 1921 ὁ Δ. Π. Ταγκόπουλος τύπωσε τοὺς «Στοχασμοὺς» τοῦ Λ. ἀπὸ χφ πού εἶχε παραδώσει ὁ ἴδιος ὁ Λ. τὸ 1884 στοῦ σύλλογο «Βύρων». Ὁ σ. τώρα εὐτύχησε νὰ βρῆ (δὲ μᾶς λέει ὁμοῦς πού) τὸ πρῶτο σχέδιο τῶν «Στοχασμῶν» σ' ἕνα τετράδιο αὐτόγραφο μεγάλου σχήματος (19×28 ἐκ.). Στὸ πρῶτο αὐτὸ σχέδιο ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ στοχασμοὶ πού τοὺς παρέλειψε ἀπὸ τὸ ὀριστικὸ κείμενο ὁ Λ., φοβούμενος ὅτι δὲν εἶναι δικοὶ του, παρὰ ἀναμνήσεις ἀπὸ στοχασμοὺς ἄλλων. Τοὺς στοχασμοὺς αὐτοὺς (ὄλους;) δημοσιεύει ὁ σ.

272. *Μαρίνου Σιγούρου*, Ἀνδρέας Λασκαράτος. ΕΔ 7 (1951) 279-286.—Ἀνατύπωση τοῦ προλόγου ἀπὸ τὴν ἔκδοση στὴ βιβλιοθήκη Φέξη—χωρὶς ν' ἀναφέρεται αὐτὸ πούθενά.

273. *Στέλιου Σπεράντισα*, Γιὰ τὸν εὐθυμογράφο ποιητῆ (Σκόρπιες σημειωσοῦλες). ΕΔ 7 (1951) 272.—Διάφορα «ἀνέκδοτα». Στὸ τέλος δημοσιεύεται ἕνα «Ἐπιτύμβιο» τοῦ Λ. παραχωρημένο στοῦ σ. ἀπὸ τὴν ἐγγονὴ τοῦ Λ. δ. Λαμπίρη (ἀνέκδοτο;).

274. *Πάνου Σηλιωτόπουλου*, Ἀνδρέας Λασκαράτος (μελέτη). ΕΔ 7 (1951) 259-268.—Γενικὲς παρατηρήσεις στὴν ἀρχή, καὶ ὕστερα κριτικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου του. Δύσκολα ὁμοῦς μπορεῖ νὰ συμφωνήσῃ κανεὶς μὲ τὸ συμπέρασμα πὼς ὁ Λ. «ἦταν ἀπλῶς ἕνας φανατισμένος λιβελλογράφος καὶ μόνο σὰν τέτοιο πρέπει νὰ τὸν κρίνουμε».

275. *Νίκου Σταθάτου*, Ἡ γυναίκα τοῦ Λασκαράτου ΕΔ 7 (1951) 265-266.

276. *Κωνσταντίνου Α. Σφήκα*, Ἀγνωστες σελίδες. Ἐνα πολύκροτο ἐπεισόδιο τοῦ Λασκαράτου (Ἡ δίκη του μὲ τὸν Λομβάρδο) ΕΔ 7 (1951) 287-289.

Μ α θ ι λ η ς

277. *Δημ. Ἀνδριοπούλου*, Τελευταῖες ὥρες τοῦ Μαβίλη. ΕΔ 8 (1951) 651-652.—Λογοτεχνικὴ διήγηση. Σημείωση τοῦ σ. στοῦ τέλος πὼς ὅτι ἔγραψε τοῦ «τὰ ἐδιηγῆθη ὁ Ἀναστ. Τσέκερης, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Ζαῖμι Μεγαλοπόλεως, ὁ ὁποῖος ὑπηρετῆσε ὡς ἐθελοντῆς Γαριβαλδινὸς στοῦ λόχου τοῦ Μ. καὶ ἔλαβε μέρος στὴ φονικὴ μάχη τοῦ Δρίσκου».

278. *Δημήτρη Γιάκου*, Ὁ εὐπατρίδης. ΕΔ 8 (1951) 653-657.—Ἐξαγωγή τῆς εὐγένειας στοῦ ἔργου του καὶ τῆς συνέπειας στὴ ζωὴ του.

279. *Ἀνδρέα Καρανιώνη*, Λορέντισος Μαβίλης. ΕΔ 8 (1951) 635-642.—Κριτικὴ παρουσίαση τοῦ ἔργου τοῦ Μ. μὲ λαμπρὲς ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις. Ἰδιαιτέρως ἀξιοπρόσεχτα ὅσα σημειώνει ὁ σ. γιὰ τοὺς 15σύλλαβους τῆς μετάφρασης τοῦ «Νάλα καὶ τῆς Νταμαγιάντης». Κυρίως ἀναλύονται κριτικὰ τὰ σονέττα του.

Στὸ τέλος μερικὲς παρατηρήσεις, κάπως τολμηρές, γιὰ τὰ ἐρωτικὰ σονέττα καὶ τὸν αἰσθησιασμό τοῦ ποιητῆ.

280. *Ρολάνδης Κωνσταντινίδου*, Λορέντζος Μαβίλης. Ὁ ἥρωας τοῦ Δρίσκου κι' ὁ τρυφερός ποιητὴς τῶν σονέττων. Κυ Γρ 16 (1951) 349-355.—Κριτικὸ σημεῖωμα γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Μ. καὶ τὰ θέματά της.

281. *Σπύρου Μελά*, Ὁ ἥρωας ποιητῆς. Λορέντζος Μαβίλης. ΕΔ 8 (1951) 621-624.—Γενικὴ ἀξιολόγηση μὲ πολλὰς εὐστοχες παρατηρήσεις. Προσωπικὲς ἀναμνήσεις· περισσότερο γιὰ τὴν ἀγόρευσίν του στὴ Βουλὴ.

282. Κριτικὴ ἀνθολογία γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Λορέντζου Μαβίλη (Ἐπιμελεία: *Φαίδ. Κ. Μπουμπουλίδου*). ΕΔ 8 (1951) 661-667.—Ἀποσπάσματα χωρὶς παραπομπὲς ἢ ἄλλη τεκμηρίωση.

283. *Μυρτιώτισσας*, Μαβίλης. Ἀνέκδοτα γράμματα. ΝΕ 49 (1951) 43-44.—Τέσσερα σύντομα δελτία τοῦ Μ. πρὸς τὴ σ. ἀπὸ τὴν ἐκστρατεία τοῦ 1912. Συγκινητικά, γιατί εἶναι σὰν τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του (Βόλος 27 Ὀκτ., Τύρναβον 30 Ὀκτ., Σιάτιστα 6 Νοεμ., Γρεβενὰ 11 [Νοεμ.]). Τὸ σύντομο σημεῖωμα τῶν Γρεβενῶν εἶναι χρονολογημένο μόνο «11 Κυριακὴ». Εἶναι φανερό ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν 11 Νοεμβρίου—ποῦ ἦταν ἄλλωστε Κυριακὴ, ἀφοῦ ἡ 27 Ὀκτ. ἦταν Σάββατο. Εἶναι λοιπὸν τὸ τελευταῖο, καὶ εἶναι λάθος ποῦ δημοσιεύεται τρίτο, πρὶν ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς Σιάτιστας.—Διάφορες ἄλλες προσωπικὲς ἀναμνήσεις.

284. *Κωστὴ Παλαμά*, Ὁ ποιητῆς. ΕΔ 8 (1951) 632-634.—Ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν Νουμά 10 (1912) 529-532 (χωρὶς νὰ δηλώνεται—κατὰ τὴ χειριστὴ συνήθεια τοῦ περιοδικοῦ).

285. *Ζ. Παπαντωνίου*, Λορέντζος Μαβίλης. ΕΔ 8 (1951) 629-631.—Κι' αὐτὸ ἀνατύπωση ἀπὸ τὰ Παναθήναια, ἔτ. ΙΓ' (1913) 124-127 (πάλι χωρὶς νὰ δηλώνεται).

286. *Γ'νκερίας Πρωτοπαῖ*, Στὸν Λορέντζο Μαβίλη (Σὰν ἐλεγεία). ΕΔ 8 (1951) 658-660.—Λογοτέχνημα.

287. *Σωτήρη Σκίπη*, Λορέντζος Μαβίλης, ἱεροφάντης τῆς ἐλληνικῆς ιδέας. ΕΔ 8 (1951) 625-627.—Ἡ λατρεία του πρὸς τὴν πατρίδα βασικὴ ιδέα τῆς ποιήσεώς του, ποῦ ποτὲ δὲν ἄλλαξε. Ὁμιλία τοῦ 1937. (Ἀναδημοσίευση—χωρὶς ν' ἀναφέρεται—ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ σ.: Κάτω ἀπὸ τὸ δένδρον τῆς ζωῆς, Δοκίμια καὶ πορτραῖτα, Ἀθ. 1938, σ. 43-49).

288. *Ἀγγελίου Φουριώτη*, Ὁ ἐθνισμὸς τοῦ Λορέντζου Μαβίλη. ΕΔ 8 (1951) 668-671.

Μ α ρ κ ο ρ ᾶ ς

289. *Γεράσιμος Μαρκοῦρας*, Ἀπαντα. Ἀναστύλωσε Γ'. *Βαλέτας*. Ἀθ., Ἐκδόσεις Πηγῆς, 1951. 80 Σελ. 392.—Βλ. Ἑλληνικά 13 (1954) 363-378.

290. *Δημήτρη Γιάκον*, Ἡ πατριδολατρεία τοῦ Μαρκοῦρα. Νέος Νουμάς 1 (1949-50) τευχ. 3, 16-17.—Κυρίως γιὰ τὰ «Κάστρα» καὶ τὸν «Ὀρκο».

291. *Γεο. Σπαταλά*, Γεράσιμος Μαρκοῦρας. ΕΔ 6 (1950) 443-447.—Γενικὰ γιὰ τὸ ποιητικὸν τοῦ ἔργο. Ἀναδημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἀπὸ παλιὰς κριτικὲς τοῦ Βυάιλα Ἀρμένη, Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Μητσάκη καὶ Γ. Καλοσγούρου. Πληροφορίες καὶ γιὰ ποιήματα τοῦ Μ. δημοσιευμένα ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκδοσὴ τῶν «Μικρῶν Ταξιδιῶν» (1899) ὡς τὸ θάνατό του (1911).

Μ α ρ τ ζ ῶ κ η ς

292. *Ν. Μποχλόγυρον*, Ἡ τραγικὴ παρουσία τοῦ Μαρτζώκη. Νέος Καλλιτέχνης 1951, τευχ. 2.

Π ο λ υ λ ᾶ ς

293. *Πολυλᾶς*; Ἄπαντα τὰ λογοτεχνικά καὶ κριτικά. Ἀνατύλωση Γ'. Βαλέτας. Ἀθ., Ἐκδ. Πηγῆς, 1950. 8ο Σελ. 520. [Νεοελληνική Βιβλιοθήκη].—Θὰ κριθῆ.—Βλ. βιβλιοκρισία Θ. Μακρῆ, Κερκυραϊκά Χρονικά 1951, 119-122.

294. Ἰακώβου Πολυλᾶ, Ἐνα μικρὸ λάθος. Νεοελληνικά 1 (1950) 5-16.—Ἀναδημοσίευση. Σκοπὸς τοῦ περιοδικοῦ, κατὰ τὸ προτασσόμενον σημεῖωμα τοῦ ἐκδότη, εἶναι καὶ τὸ «νά καταστήσῃ προσιτὴν εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινόν, τοὺς φιλολόγους, τοὺς ἐπιστήμονας, τοὺς καλλιτέχνας καὶ φιλοτέχνους τὴν Νεοελληνικὴν δημιουργικὴν παραγωγὴν, ἧτοι "κλασσικά" ἔργα τῶν διασημοτέρων πεζογράφων καὶ ποιητῶν...». Δὲν ἀναφέρεται ὅμως ἀπὸ ποῦ γίνεται ἡ ἀναδημοσίευση οὔτε πότε πρωτοδημοσιεύτηκε τὸ διήγημα, πράγματα ποῦ θὰ ἐνδιέφεραν, τουλάχιστον τοὺς «φιλολόγους» καὶ τοὺς «ἐπιστήμονας». Ὁ ἐκδότης διαίρει τὸ διήγημα σὲ «ἐνόητες», ποῦ τίς ἀριθμεῖ ἀπὸ 1-15 (γιατί);.

295. Ἀνδρέα Καρανιώνη, Τὸ παράδειγμα τοῦ Πολυλᾶ. ΕΔ 5 (1950) 919-921.—Γενικὰ γιὰ τὴν ἐπτανησιακὴ σχολὴ καὶ εὐστοχες κρίσεις γιὰ τὴν κριτικὴ, ποῦ στάθηκε ἡ χαρακτηριστικότερη ἐκδήλωση τοῦ Π. Δύσκολα ὅμως θὰ συμφωνήσῃ κανεὶς μὲ τὸν σ. ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Σολωμὸ, τὸν Π. καὶ τὸ Μαβίλη, οἱ ἄλλοι ἐκπρόσωποι τῆς ἐπτανησιακῆς σχολῆς ἔχουν σήμερον «ἀχρηστευθῆ» (καὶ ὁ Τυπάλδος);.

296. Σπύρου Μελά, Ἰάκωβος Πολυλᾶς. Ἐνας κριτικὸς νοῦς. ΕΔ 5 (1950) 893-896.—Ἐξαγωγή, μὲ κάποια δόση ὑπερβολῆς, τῶν «Προλεγομένων» στὴν ἔκδοση τοῦ Σολωμοῦ ἀνάμεσα σὲ ὅλη τὴν ἄλλη δημιουργικὴ ἐργασία τοῦ Π.

297. Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου, Ἰάκωβος Πολυλᾶς. Πληροφορίαι καὶ παρατηρήσεις. ΕΔ 5 (1950) 937-944.—Τρία μικρότερα κεφάλαια: I Γενεαλογικά (πληροφορίες ἐρανισμένες ἀπὸ τὸν E. R. Rangabé). II Σολωμὸς καὶ Πολυλᾶς (γνωστὰ πράγματα γιὰ τὶς σχέσεις τῶν δύο, ἐρανισμένα ἀπὸ μελέτες τοῦ Γ. Καλοσογούρου καὶ τοῦ Μαρίνου Σιγούρου· δίνονται λεπτομερεῖς βιβλιογραφικὲς ἀναγραφές—πρὸς τί;—κοινότητων βιβλίων, ὅπως τῆς ἐκδόσεως τῶν «Εὐρύσκομένων» τοῦ Σολωμοῦ τοῦ 1859· καὶ τέλος ὁ σ. ἀναλύοντας μετρικὴ τὴν «ᾨδὴ εἰς τὸν θάνατον Δ. Σολωμοῦ» τοῦ Π. μετᾶ τὶς στροφές καὶ τὶς βρῖσκει (σωστὰ) δεκαεῖς, τὰ μπερδεύει ὅμως στὴν ἀρίθμηση τῶν στίχων καὶ βγάζει τὶς ἐξάστιχες στροφές πεντάστιχες | ! |). III Μετρικά (κοινὰ πράγματα γιὰ τὸν 15σύλλαβο, 11σύλλαβο καὶ τὸν 13σύλλαβο, μὲ ἀφθονα πάλι ἐρανίσματα ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, τὸν Ἡλ. Βουτιερίδη, τὸν Μαβίλη κ.ά. Καὶ ἓνα λάθος: τὰ τριετιχα στὸ σονέττο «Κούγκι» δὲν ἔχουν τὴ μορφή γγε γεγ, ἀλλὰ γδγ δγδ).

298. Κριτικὴ ἀνθολογία περὶ τοῦ ἔργου τοῦ Πολυλᾶ. Ἐπιμελεία Φ. Κ. Μπουμπουλίδου. ΕΔ 5 (1950) 931-936.—Ἀποσπάσματα ἀπὸ μελέτες τοῦ Γ. Καλοσογούρου, I. Γρυπάρη, Ν. I. Βασιλειάδη, Κ. Παλαμᾶ, Α. Μαβίλη, D. C. Hesselting, Θ. Βελιανίτη, Α. Μ. Ἀνδρεάδη, Τ. Ἄγρα, Φ. Μιχαλόπουλου.

299. Γερασίμου I. Σαλβάνου, Ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἰακώβου Πολυλᾶ. ΕΔ 5 (1950) 923-927.—Σύντομη ἀλλὰ οὐσιαστικὴ σκιαγραφία.

300. Μαρίνου Σιγούρου, Ἰάκωβος Πολυλᾶς. ΕΔ 5 (1950) 897-908.—Ἀνατύπωση (χωρὶς ν' ἀναφέρεται!) ἀπὸ τὸν πρόλογο τῆς ἐκδόσεως Φέξη.

Τ ε ρ τ σ έ τ η ς

301. Γεωργίου Τερτσέτη, Ἀνέκδοτη σκιαγραφία τοῦ Κολοκοτρώνη (Ἀνακοίνωση: Ντίνου Κονόμου). ΕΔ 6 (1950) 571-573.—Χαριτωμένο κείμενον τοῦ Τ.

Δημοσιεύεται χωρίς κανένα σχόλιο ἢ πληροφορία (ποῦ βρίσκεται τὸ χφ κτ.). Μερικὰ σημεῖα στὸ κείμενο ὑποπτα.

302. *Γεωργίου Τερτσέτη*, Ἀνέκδοτοι στίχοι. Ὀνειρο τοῦ Κίτσου. Ἀνακοίνωση *Ντίνου Κονόμου*. ΕΔ 6 (1950) 574.— Εἴκοσι ὀχτὼ 15σύλλαβοι, ἀνομοιοκατάληκτοι κατὰ τὸ ὕψος τοῦ Τ., στίχοι. Ὁ ἐκδότης στὴ βραχύτατη (δυσὶ ἀράδες) σημείωσή του τὸ τοποθετεῖ χρονολογικὰ «στὴν ἐποχὴ πού τυπώθηκε ἡ Ἀπλὴ Γλώσσα» [δηλ. τὸ 1847], δὲν ἐξηγεῖ ὁμως γιατί. Ἄν ὁ Κίτσος, πού παρουσιάζει ὁ ποιητὴς νὰ ὄνειρεύεται στὰ 35 του χρόνια πὼς πεθαίνει, εἶναι ὁ Κίτσος Μπότσαρης ἢ ἄλλος κλέφτης ἢ ἀγωνιστής, δὲν ξέρουμε.

303. *Γεωργίου Τερτσέτη*, Ἀγνωστα κείμενα. Ἀνέκδοτος λόγος τῆς 2ῆς Μαρτίου 1874. (Ἀνακοίνωση: *Ντίνου Κονόμου*). ΕΔ 7 (1951) 483-488.— Ὁ λόγος, καθὼς μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἐκδότης (ἀπὸ πού ἔχει τις πληροφορίες του;) δὲ διαβάστηκε ἐκεῖνο τὸ χρόνο, γιατί ὁ Τ. ξαφνικὰ ἀρρώστησε καὶ στὶς 15 Ἀπριλίου πέθανε. Εἶναι λοιπὸν ὁ δημοσιευόμενος λόγος; τὸ κύκνειο ἄσμα τοῦ Τ. καί, σὰν ἀπὸ κάποια μοιραία σύμπτωση, ἀφιερωμένος στὴ μνήμη τοῦ Ἀναστ. Πολυζωΐδη, πού μόλις εἶχε πεθάνει. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον, γιατί, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὅπου ἀναφέρεται μὲ λίγα λόγια στὸ κίνημα τοῦ 1831 (καὶ μᾶλλον καταδικάζει τὴ στάση τοῦ Πολυζωΐδη), κυρίως ὁ λόγος εἶναι μιὰ ἐξιστόρηση τῆς δίκης τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Πλαπούτα, ὅπου, ὅπως εἶναι γνωστό, ὁ Πολυζωΐδης μαζί μὲ τὸν Τ. ἀρνήθηκαν νὰ ὑπογράψουν τὴ θανατικὴ καταδίκη. Ὁ λόγος, ὅπως ὅλα τὰ περὶ κείμενα τοῦ Τ., ἔχει χάρη καὶ ζωντάνια, ἀφοῦ μάλιστα πρόκειται γιὰ προσωπικὲς καὶ σπουδαιότατες ἀναμνήσεις.— Τὸ κείμενο δημοσιεύεται, ὅσο μπορούμε νὰ καταλάβουμε, προσεκτικὰ ἀπὸ τὸν ἐκδότη, χωρίς νὰ λείπουν ἓνα-δυσὶ μικρολαθῆκια. Ἀλλὰ δυστυχῶς κι' ἐδῶ πάλι δὲ γίνεται καμιὰ μνεῖα τῆς πηγῆς (χειρόγραφο; αὐτόγραφο; πού βρίσκεται κτλ.)

304. *Γεωργίου Τερτσέτη*, μετάφρασις *P. Ἀγγελιδάκη*, Πρὸς τὴν Α. Μ. τὸν αὐτοκράτορα τῶν Γάλλων Ναπολέοντα Γ' (Ἐπιστολή). ΕΔ 5 (1950) 690-692.— Μετάφραση τοῦ λίγο γνωστοῦ αὐτοῦ κειμένου τοῦ Τ. (1866), πού ὅμως (ὅπως μᾶς πληροφορεῖ τώρα ὁ Στ. Σκοπετέας, Γεώργιος Τερτσέτης, Ἀθ. 1954, σ. 33, σημ. 126) εἶχε δημοσιευτῆ καὶ ἑλληνικὰ (καθαρεύουσα) ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Τ.

305. Κριτικὴ ἀνθολογία γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Γεωργίου Τερτσέτη. ΕΔ 5 (1950) 711-713.— Ν. Tommaseo, J. Lamber, Σπ. Δε Βιάζης, Κ. Παλαμάς, Δ. Στεφάνου, Η. Βουτιερίδης, Γ. Βαλέτας, Φ. Μιχαλόπουλος.

306. Στοχασμοὶ τοῦ Τερτσέτη (Ἐπιμελεία *Φ. Κ. Μπονμπουλίδου*). ΕΔ 5 (1950) 700-705.— Χρήσιμο ἔρᾶνισμα ἀπὸ τὰ ἔργα του μὲ εἰδο/ογικὴ κατάταξη (Ἑπανάστασις· Ἀγών. Παιδεία. Πολίτευμα. Πολιτικὴ. Διάφοροι στοχασμοὶ. Ἑλληνισμός).

307. *Ντίνου Κονόμου*, Ἀνέκδοτο παραινετικὸ γράμμα τοῦ Γ. Τερτσέτη στὸ Δημ. Μπότσαρη. ΝΕ 48 (1950) 850-856.— Γιὰ τὸ ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον αὐτὸ κείμενο βλ. τίς παρατηρήσεις καὶ διορθώσεις Ἑλληνικά 12 (1952-53) 151-163.

308. *Ντίνου Κονόμου*, Μιὰ ἀνέκδοτη κωμωδία τοῦ Γ. Τερτσέτη «Ὁ θρίαμβος τοῦ ποιητικῶν διαγωνισμοῦ κατὰ τὸ 1858». ΕΔ 6 (1950) 575-588.— Μιὰ ὀλόκληρη κωμωδία σὲ τρεῖς (μικρὲς βέβαια) πράξεις καὶ σὲ (ἐντεκασύλλαβους) στίχους! Ἡ κωμωδία εἶχε ὑποβληθῆ στὸ Ράλλειο ποιητικὸ διαγωνισμὸ τοῦ 1858, δὲ νομίζουμε ὅμως ὅτι προσφέρει πολλὰ στὴ λογοτεχνικὴ δόξα τοῦ Τ., καὶ πάει κανεὶς καὶ συμφωνήσῃ μὲ τοὺς κριτὲς πού βρῆκαν ὅτι περιέχει «ψυχρὰ διανοήματα καὶ περιπετειὰς ἀπιθάνους». Ὁ ἐκδότης δὲ μᾶς δίνει πάλι καμιὰ πληροφορία γιὰ τὸ χειρόγραφο, ἀπ' ὅπου τὸ δημοσιεύει, φαίνεται ὁμως πὼς θὰ

πρόκειται για αὐτόγραφο, ἂν κρίνουμε ἀπὸ τὴν, ἀσαφῆ κατὰ τὰ ἄλλα, σημεῖωση πῶς: «ἢ ἀντιγραφὴ τοῦ κειμένου τῆς κωμωδίας ἀπὸ τὸ αὐτόγραφο τοῦ Τ. δὲν παραλείπει τὸ τελικὸν ν στὴν αἰτιατικὴν, ὅπου παρουσιάζεται, κι' αὐτὸ ἀπὸ σεβασμὸν στὴν παράδοση τῶν χειρογραφῶν». Ἡ ἔκδοσις φαίνεται προσεγμένη, ποῦ καὶ ποῦ χρειάζονται μερικὲς διορθώσεις — ἴσως νὰ πρόκειται καὶ γιὰ λάθη τυπογραφικὰ. Φυσικὰ μ' ὅλη τὴ λίγη λογοτεχνικὴ τῆς ἀξία, ἡ κωμωδία δὲν παύει νὰ ἔχη ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον φιλολογικὸ καὶ γραμματολογικὸ. Ἴσως στὸ πρόσωπο τοῦ Λαμπρινιάδη νὰ σατιρίζῃ ὁ Τ. τὸν πολυγράφο καὶ καθαρολόγο ποιητὴ Ἀντωνιάδη. Ἴσως καὶ μιὰ μικρὴ ἔρευνα νὰ ἔβρισκε σὲ ποιοὺς ἀνήκουν οἱ ἄλλοι καθαρευόντες στίχοι ποῦ ἀναφέρονται (σ. 584). Ὅσο γιὰ γράμματα τοῦ Σολωμοῦ πρὸς τὸν Τ. ποῦ νομίζει ὁ ἐκδότης πῶς στιχογραφοῦνται μὲς στὴν κωμωδία, δὲ νομίζω πῶς ἔχει δίκιο. Οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς ἰδέες τοῦ Σολωμοῦ ποῦ στιχογραφοῦνται, σὰν νὰ περιέχονται δηθὸν σὲ γράμματα τοῦ Σολωμοῦ, εἶναι ἰδέες ποῦ ἔχουν ἀναπτυχθῆ στὸ «Διάλογο». Καὶ «τὸ θέμα ἐνὸς τραγουδιοῦ ποῦ ἐτοίμαζε ὁ ἔθνικὸς ποιητὴς τὰ τελευταῖα χρόνια» δὲν εἶναι κάτι καινούργιο, ὅπως νομίζει ὁ ἐκδότης. Πρόκειται γιὰ τὸν «Ἀνατολικὸ Πόλεμο», ποίημα μὲ ἦρωα τὸν Χατζηπέτρο, γιὰ τὸ ὁποῖο ἔχουμε πολλὰς πληροφορίας καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο μᾶς σώζονται λίγοι στίχοι (βλ. Σολωμοῦ Ἄπαντα τόμ. 1 σ. 261 καὶ 362, καὶ Α. Πολίτη, Χρονολογικὰ ζητήματα σ. 690).

309. *Ντίνου Κονόμου*, «Ἑπαινὸς στὸν Ἀστιγκα». Ἀπὸ τὰ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Γ. Τερτσέτη. ΕΔ 5 (1950) 675 - 680. — Ἐνα ἄλλο πρῶτο καὶ ἔξοχο πεζὸ τοῦ Τ. (βλ. καὶ ἀρ. 307). Ἡ δημοσίευσίς κι' ἐδῶ χωρὶς κανέναν ὑπομνηματισμὸν καὶ μὲ μιὰ μικρὴ μονάχα εἰσαγωγή. Ἀλλὰ τὸ κείμενο, ἔξω ἀπὸ ἕνα-δύο σημεῖα καὶ μερικὲς ἀμέλειες στὴ στίξιν, φαίνεται ὅτι ἔχει ἀποδοθῆ πιστά. Ὁ Ἀστιγξ δὲν τραυματίστηκε στὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου [!], ὅπως σημειώνει ὁ ἐκδότης, ἀλλὰ στὴν πολιορκία (ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας) τοῦ Ἀνατολικοῦ, καὶ πέθανε στὴ Ζάκυνθο στίς 20 Μαΐου / 1 Ἰουνίου 1828. Οἱ ἄλλες εἰδήσεις τοῦ ἐκδότη σημειῶνται: ἡ ἐπίσημη ταφὴ στὸν Πόρο ἔγινε στίς 20 Μαΐου 1829, ἕνα χρόνον ἀκριβῶς μετὰ τὸ θάνατό του. Κιόλας ἀπὸ τὸ Φλεβάρη τοῦ ἴδιου ἔτους ὁ Καποδίστριας σχεδίαζε τὴν ἐπίσημη αὐτὴ τελετὴ, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ σχετικὸ ἔγγραφο τοῦ τῆς 17/29 Φεβρ. 1829 πρὸς τοὺς Α. Μαυροκορδάτο, G. Finley καὶ Ν. Καλέργη (Correspondance du Comte J. Capodistrias président de la Grèce, τόμ. 3ος, Genève - Paris 1839, σ. 52 - 55), ὅπου καὶ ὀρίζεται ὡς ὁμιλητὴς ὁ Σπυρίδων Τρικούπης. Ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Τρικούπη εἶναι δημοσιευμένος στὸ ἔργο του: Σπυρίδωνος Τρικούπη, Οἱ σωζόμενοι λόγοι, ἐκφωνηθέντες εἰς ἐπὶ τῆς ἑλληνικοῦ λαοῦ ἐπὶ τῆς Ἐπαναστάσεως... Ἐν Παρισίοις 1836, σ. 79-82, ὅπου ὁμως στὸν τίτλο ἀπὸ (τυπογραφικὸ;) λάθος ἀναφέρεται πῶς ὁ λόγος ἐκφωνήθηκε στὸν Πόρο «τὴν 20 Μαΐου 1828, ἡμέραν καθ' ἣν ἐτελεῖτο ἡ ἐπικήδειος μνήμη τοῦ μακαρίτου Φραγκίσκου Χάσιγξ» (τὸ λάθος ἐπαναλαμβάνεται καὶ στὴ δευτέρη ἔκδοσις, Ἀθ. 1862, σ. 57). Ὅτι ὁμως ὁ λόγος ἐκφωνήθηκε τὸ 1829 καὶ ὄχι τὸ 1828 εἶναι φανερό, ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα, καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ κείμενο, ποῦ μνημονεύει (σ. 89) καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Μεσολογγίου. — Καὶ τοῦ Τ. ὁ λόγος γράφτηκε τὸν ἴδιον καιρὸν, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπίσημης ταφῆς στὸν Πόρον φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ ὀρισμένους περιτοπὲς καὶ εἰδικότερα ἀπὸ τὴ μνεῖα (σ. 679 β) τῆς Συνέλευσης ποῦ μέλλει νὰ συνέλθῃ. Πρόκειται βέβαια γιὰ τὴν Δ' Συνέλευσις τοῦ Ἄργους· τὸ ψήφισμα γιὰ τὴν ἐκλογή τῶν πληρεξουσίων δημοσιεύτηκε στίς 4 Μαρτίου 1829, ἡ Συνέλευσις ὀρίστηκε ἀρχικὰ γιὰ τίς 15 Μαΐου, τελικὰ ὁμως συνήλθε στίς 25 Ἰουνίου τοῦ ἴδιου χρόνου. Ὡστε μποροῦν νὰ περιοριστοῦν πολὺ

περισσότερο τὰ χρονικά ὄρια μέσα στὰ ὁποῖα γράφτηκε ὁ λόγος καὶ ποῦ ὁ ἐκδότης τὰ ὁρίζει 20 Μαΐου 1828-20 Μαΐου 1829.— Πῶς ὁμως ἔγραψε ὁ Τ. ἕναν λόγο γιὰ τὸν Ἄστιγξ; μήπως ἐπρόκειτο νὰ ἐκφωνήσῃ σὺτὸς τὸν ἐπικήδειο ἀντὶ γιὰ τὸν Σπ. Τρικούπη; Ἡ πρόσφατη ἀποκάλυψη τοῦ Στ. Σκοπετιά (Γεώργιος Τερτσέτης, Ἀθ. 1954, σ. 12-13), πῶς ὁ Τ. στὴν περίοδο 1827-1829 βρισκόταν στὴν Ἑλλάδα, ἴσως νὰ χύνη κάποιο φῶς στὸ ζήτημα. Πιθανὸν νὰ τὸν εἶχε ὀρίσει ὁ Τρικούπης (ποῦ τὸν γινώριζε ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο) γι' ἀντικαταστάτη του, τελικὰ ὁμως δὲν εἶπε τὸ λόγο, γιατί ἀρρώστησε βαριά «διὰ τῶν κακουχιῶν τοῦ χειμῶνος» [1829] (ὅπως ἀναφέρεται σὲ πιστοποιητὶ τοῦ Τζώριζ, Σκοπετιάς Ἔ.Ἄ.) καὶ ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ στὴ Ζάκυνθο.

310. *Νίκου Α. Βέη*, Ὁ Γεώργιος Τερτσέτης καὶ ἡ ψὸδὴ αὐτοῦ ἐπὶ τῇ θεμελιώσει τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (2/14 Ἀυγούστου 1859). ΠΑΑ 22 (1947) [Ἀθ. 1951] 227.— Μόνον ὁ τίτλος (μὲ τὴ δήλωση πὼς θὰ δημοσιευτῇ στὴ σειρά τῶν Πραγματειῶν).

311. *Ἀγγελίου Βλάχου*, Γεώργιος Τερτσέτης. ΕΔ 5 (1950) 667-674.— Ἀνατύπωση τῆς γνωστῆς σημαντικῆς μελέτης ἀπὸ τὰ «Ἀναλεκτα», τόμ. Β' (Ἀθ. 1901).

312. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, «Τὸ ὄνειρον τοῦ βασιλέως» τοῦ Γεωργίου Τερτσέτη. ΕΔ 5 (1950) 693-699.— Περίληψη καὶ παράθεση στίχων τοῦ γνωστοῦ ποιήματος (πρωτοδημοσιευμένου ἀπὸ τὸν Δ. Στεφάνου, Γεώργιος Τερτσέτης, Διαλέξεις Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσός, 1916). Γινῶμες τοῦ Στεφάνου καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ λόγους τοῦ Τ. παρεντίθενται καὶ στὴ σύντομη εἰσαγωγή.

313. *Ι. Λαμπρινίδη*, Ἡ δίκη τοῦ Τερτσέτη. ΕΔ (1950) 706-710.— Σύντομη ἐξιστόρηση τῶν περιστατικῶν τῆς δίκης τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ Πλαπούτα καὶ τῆς στάσης τοῦ Τ. σ' αὐτὴν (καθὼς καὶ τῶν περιστατικῶν τῆς δίκης ἐναντίον τοῦ Τ. ποῦ ἐπακολούθησε) ἐπὶ τῇ βάσει τῆς «Ἀπολογίας» του.

314. *Μιχ. Θ. Λάσκαρι*, Ὁ Τερτσέτης φοιτητῆς στὴν Παβία (Ἕνα ἀνέκδοτο γράμμα του). ΕΔ 6 (1950) 597-598.— Γράμμα τοῦ Τ. ἀπὸ τὴν Παβία. 29 Νοέ. 1819, πρὸς τὸν Μουστοξύδη, ἰταλικὰ γραμμένο, τυπώνεται δυστυχῶς μόνον σὲ μετάφραση. Τὸ γράμμα σὺζεται στὰ χαρτιά τοῦ Μουστοξύδη στὴν Κέρκυρα, καὶ εἶναι κρίμα ποῦ ὁ σ. δὲ μᾶς ἔδωσε καὶ τὸ ἰταλικὸ πρωτότυπο, γιατί τὸ γράμμα (ποῦ εἶναι καὶ τὸ πρῶτο γραπτὸ τοῦ Τ. ποῦ μᾶς γίνεται γνωστό!) φαίνεται γραμμένο σ' ἕνα ὕφος ρομαντικὸ καὶ δακρυστάλαχτο, τόσο σύμφωνο μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς (καὶ ὁ Τ. εἶναι ἀκόμα μόνον 19 χρονῶν), ἀλλὰ καὶ τόσο ἀντίθετο μὲ τὸν νηφάλιο ρεαλισμὸ τοῦ Τ. στὰ ὄριμα χρόνια.

315. *Σπύρου Μελά*, Γεώργιος Τερτσέτης (Ἡθὸς καὶ χαρακτῆρας). ΕΔ 5 (1950) 645-648.— Ἐξαγωγή τῆς στάσης του στὴ δίκη τοῦ Κολοκοτρώνη, τῆς πεζογραφίας του καὶ τῶν ἀπομνημονευμάτων τῶν ἀγωνιστῶν. Ἀλλὰ, βέβαια ἀπὸ παραδρομὴ, τὸν χαρακτηρίζει ὁ σ. «πρόδρομο τῆς λαογραφίας καὶ τοῦ λαογραφικοῦ ἀρχείου». Ἀβάσιμα καὶ τὰ ὅσα λέγονται γιὰ τὴ συμμετοχὴ τοῦ Τ. στὸν Ἀγῶνα. [Βλέπε τώρα γι' αὐτὸ Στ. Χ. Σκοπετιά, Γεώργιος Τερτσέτης, Ἀθ. 1954].

316. *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, Βιβλιογραφία Γεωργίου Τερτσέτου. ΕΔ 6 (1950) 589-590.— Συμπλήρωμα σὲ προηγουμένη ἀναγραφή. Δὲν νομίζω πὼς βοηθᾷ τὸ μελετητὴ (κι' αὐτὸ βέβαια τὸ νόημα ἔχει μιὰ βιβλιογραφία) ἢ παράθεση «λημμάτων» μὲ τίς γενικὲς ἱστορίες τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ἢ ἐνὸς ἀρθροῦ ὅπου παροδικὰ γίνεται κάποια ὀσήμαντη μνεία γιὰ τὸν Τ. (Γ. Βλαχογιάννη, Ἱστορικὰ Ραλίσματα κ. ἄ.), καὶ νὰ μπαίνουν τὰ «λήμματα» αὐτὰ ἀνάκατα μὲ εἰδικὲς μελέτες (ὅπως τοῦ Φ. Μιχαλόπουλου στὴν ΑΕΕ), ποῦ αὐτὲς πραγματικὰ ἐνδισφύρουν τὸν εἰδικό.

317. *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, Γεώργιος Τερτσέτης. ΕΔ 5 (1950) 649-663.—'Από ανέκδοτη μελέτη τοῦ σ. για τὸ βίο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Τ. δημοσιεύονται : α) «Γενικά»—γενικότερα δηλ. για τὴν ἱστορικὴ σημασία τῶν Ἑπτανήσων (ὅπου ὁμως εἶναι ἀνακριβῆ ὅσα λέγονται ὅτι «εἰς τὰς μεγάλας νήσους τοῦ γλαυκοῦ Ἰονίου εἶχον... συσταθῆ σχολεῖα καὶ Ἀκαδημαῖαι... ἰδρύνονται ἰδιωτικὰ τυπογραφεῖα καὶ ἐκδίδονται ἔφημερίδες» [πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐπανάσταση!]), καὶ για τὴν ἑπτανησιακὴ Σχολή (ὁ σ. διακρίνει λογοτεχνία προσολωμικὴ, σολωμικὴ, μετασολωμικὴ, ἀλλὰ καὶ «ἔξωσολωμικὴ»: Κάλβο, Βαλαωρίτη κ.ἄ.), β) «Βιογραφικά» (ποῦ δὲν εἶναι ὁμως, καθὼς φαίνεται, ἀποτέλεσμα ἰδιαίτερης ἔρευνας. Σημειῶνω μονάχα τὴ δημοσίευση μιᾶς ἀνέκδοτης ἐπιστολῆς τοῦ Π. Σούτσου πρὸς τὸν Τ. [1835] για τὴν «Ἀπολογία»), καὶ γ) «Ἐργογραφικά» (ἐπιμελημένη ἀναγραφή τῶν δημοσιευμάτων τοῦ Τ. πολὺ χρήσιμη· γιατί ὁμως σὲ ἑλληνικὰ συντεταγμένη βιβλιογραφία τὰ κακόζηλα s. appo, s. loco;). Καὶ γιατί (στὴ σ. 659) χαρακτηρίζεται ὁ Τ., σὰ νὰ ἦταν ξένος, «ἑλληνολάτρης Ζακύνθιος»;

318. *Δ. Ι. Παγιάννη*, Συμπληρωματικά για τὸν Τερτσέτη. ΕΔ 5 (1950) 867-868—Χρήσιμη σταχυολογία ἀπὸ παλιῆς ἔφημερίδες πληροφοριῶν σχετικῶν μὲ τὸν Τ., καὶ κυρίως για τὴ δράση του στὴ θέση τοῦ ἀρχαιοφύλακος τῆς Βουλῆς.

Τυπὰ λ δ ο ς

319. *Ἰουλίου Τυπάλδου* (μετάφραση *Μαριέτας Ε. Γιαννοπούλου*), Μιὰ νύχτα στὴν Ἁγιά Σοφιά. ΕΔ 7 (1951) 873-874.—Για τὸ κείμενο δημοσιεύεται μόνον ἡ σημείωση: «Τὸ ποίημα τοῦτο εἶν' ἓνα ὅπὸ τ' ἀνέκδοτα ἰταλικά ποιήματα τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου ποῦ μᾶς παραχωρήθηκαν ἀπὸ τὸν κ. Ντίνο Κονόμο για μετάφραση καὶ μελέτη». [Πρωτότυπο καὶ μετάφραση δημοσιευμένα τώρα στὰ Ἑλληνικά 12 (1952-53) 341-371].

320. [*Ντ. Κονόμου*], Ἀνέκδοτοι στίχοι τοῦ Τυπάλδου (φωτοτυπία χειρογράφου). ΕΔ 5 (1950) 242.—Φωτοτυπία καὶ μεταγραφή 12 δεκαπεντασύλλαβων στίχων μὲ τὴ σύντομη σημείωση πὼς ἀνήκουν στὴ συλλογὴ χειρογράφων τοῦ κ. Ντίνου Κονόμου καὶ πὼς ἀπὸ τὸ περιχόμενον θὰ γράφτηκαν στὰ τελευταία χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ Τ. [Δημοσιεύτηκαν ὀριστικά στὰ Ἐπαντα, Ἄθ. 1953, σ. 111]. Στὸν τελευταῖο στίχο πρέπει νὰ διαβαστῆ *Τὴν εὐτυχία ποῦ ἐσβήσθηκε* (ὄχι *εὐτυχία, σβήσθηκε*), ὅπως φαίνεται καθαρὰ στὸ αὐτόγραφο [τὸ λάθος πέρασε καὶ στὴ δημοσίευση τῶν Ἀπάντων].

321. *Ντίνου Κονόμου*, Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Τυπάλδου. ΝΕ 49 (1951) 94-96.—Ὁ κ. Κονόμος ἐξακολουθεῖ νὰ δημοσιεύῃ χωρὶς κανέναν ὑπομνηματισμὸ καὶ μὲ πολλὰ λάθη τὸ ἀνέκδοτο ὕλικὸ ποῦ ἔχει τὴν τύχη ν' ἀνακαλύπτη. Ἐδῶ ὑπόσχεται πὼς για ὅλα τὰ συναφῆ προβλήματα «θὰ γίνῃ διεξοδικὸς λόγος στὸν πρῶτο τυπάλδικὸ τόμο [ἐννοεῖ τὸν τόμο μὲ ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Τυπάλδου ποῦ θὰ ἐκδώσῃ ὁ ἴδιος], ποῦ θὰ δώσῃ, πιστεύουμε, στὸν ποιητὴ τὴν πραγματικὴν θέσιν ποῦ ἀξίζει νὰ ἔχη στὰ νεοελληνικά γράμματα». Δημοσιεύεται ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ ἀνέκδοτη τραγωδία μὲ θέμα τὴν ἄλωση τῆς Πόλης καὶ δυὸ μικρότερα ποιήματα (ἀποσπάσματα): Ἡ ἐξόριστη καὶ Ἡ μάνα. Τὸ ἀπόσπασμα τῆς τραγωδίας εἶναι στιχομυθία ἀνάμεσα στὸ χορὸ [γερόντων] καὶ τὸν Κωνσταντῖνο Παλαιολόγο σὲ πολὺ εὐκαμπτοὺς καὶ δραματικὸς ἐντεκασύλλαβους μὲ συχνὰ μετρικὰ διασκευασίματα. Στὴν ἔκδοση δὲ γίνεται, φυσικά, καμιά προσπάθεια ὀρθογραφικῆς ὁμοιομορφίας, τὸ κείμενο τυπώνεται, ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση, μὲ τὴν ὀρθογραφία τοῦ χφ (*μυρολόγια, νεκρομένα, ποῦ, ὀποῦ*), ἀλλὰ

ὄχι μὲ συνέπεια. Σὲ πολλὰ σημεῖα ἡ ἀμελημένη στίξη δυσκολεύει τὴν κατανόηση: στὴ σ. 94 β στ. 5 γράφει: *τύμπανα πού ἀκλονθοῦν χαρᾶς τραγούδια*. (ἀπαραιτήτη ἢ τελεία): αὐτ. σ. 20: *ὀρκίζω*: (δύο τελείες· ὁ ὄρκος εἶναι οἱ δυὸ ἐπόμενοι στίχοι). Στὴ σ. 95 β, ὁ στ. 13 *Στὸ χῶμα νὰ γείρω δπου τὰ πόδια ἄμετρος* πρέπει ἴσως νὰ γραφῆ: *νὰ τὸ γείρω*. Τὸ ἴδιο ἄμετρος εἶναι καὶ ὁ στ. 7 τῆς ἴδιας σελίδας: *Ἀλλὰ ἐκείνη πού ἡ τρομάρα πλακωμένη*—καὶ ἀκατανόητος. Μήπως: *ἐκτιούς* (τοὺς καιρούς;). Στὴν «Ἐξόριστη», στὸν προτελευταῖο στίχο τῆς 2ης στροφῆς πρέπει, φυσικά, νὰ γραφῆ *καρδία*, ἐπίσης ὅλη ἢ 3η στροφή νὰ μῆ μέσα σὲ εἰσαγωγικά (εἶναι τὰ λόγια τῆς ἐξόριστις Μαρίας). Ἀξιοπρόσεχτη ἡ στιχουργικὴ μορφή, πού πλαταίνει τὴ συνηθισμένη ὀγτάστιχη στροφή τοῦ Τυπάλδου σὲ δεκάστιχη (μὲ τὴν παρεμβολὴ ἑνὸς 7ου καὶ 8ου στίχου), καὶ τὴν ἀπλώνει μάλιστα (στὴν τελευταία στροφή) σὲ 14 στίχους. Γιὰ τὴ «Μάνα» (τὸ τρίτο δημοσιευμένο ποίημα) μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἐκδότης πῶς «ὅπως τεκμαίρεται [μὲ μέση σημασία] ἀπὸ εὐρεθέντα σχεδιαγράμματα [γρ. σχεδιάσματα] τῆς “Ἐξόριστης” ἀποτελεῖ ἄλλη μορφή τοῦ ποιήματος αὐτοῦ μὲ ἀναθεωρημένο τίτλο». Φαίνεται νὰ εἶναι μιὰ μετρικὴ ἀναπροσαρμογὴ στὸν ἀνομοιοκατάληκτο 15σύλλαβο, κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ Γ' Σχεδιάσματος τῶν «Ἐλεύθερων Πολιορκημένων», ἀσφαλῶς τῆς τελευταίας πιά ὄριμης περιόδου τοῦ ποιητῆ. Δὲ σώζονται ὅμως παρὰ μόνο οἱ πέντε πρῶτοι στίχοι (δὲν εἶναι «πεντάστιχο», ὅπως κακὰ τὸ χαρακτηρίζει ὁ ἐκδότης). Καὶ φυσικά ἡ πρώτη λέξη εἶναι *παλεύουν* (*παλαίουν* θὰ εἶχε γράψει μὲ τὴν ὀρθογραφία τοῦ καιροῦ τοῦ ὁ Τ.) καὶ ὄχι *παλαίουν* [!]. [Τὰ ποιήματα τώρα ξαναδημοσιευμένα στὰ Ἐπαντα τοῦ Τυπάλδου, ἀναστύλωσε Ντίνος Κονόμος, Ἀθ. 1953, σ. 120 καὶ 105-106. Μερικὰ ἀπὸ τὰ λάθη πού σημειώνονται ἐδῶ ἔχουν διορθωθῆ, ὄχι ὅμως ὅλα].

322. [*Ντίνου Κονόμου*], Ἀνέκδοτοι στίχοι τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου [χωρὶς τίτλο]. Ἐπτανησιακὰ Φύλλα φ 16 (Ἰούλιος 1951) 259.—Ὀχτῶ στίχοι (15σύλλαβοι μὲ ζευγαρωτὴ ὁμοιοκαταληξία), Ἀρχ: *Ποιός εἶδ' ἓνα ἔρημο νησι πού τ' ἀνθηρὰ του δάση—αἰῶνια καθρεφτίζονται μὲς στὸ λαμπρὸ θαλάσσι* (διόρθωσα, ἀντὶ μὲ τὸ *λαμπρὸ θαλάσση* ἴσως νὰ πρέπη νὰ διορθωθῆ καὶ στὸν τελευταῖο στίχο: *θωρεῖ τὰ οὐράνια* ἀντὶ *στὰ οὐράνια*). Ἡ μόνη πληροφορία πού δίνεται εἶναι ὅτι οἱ στίχοι προέρχονται ἀπὸ τὸ δεῦτερο τόμο τῶν «Ἐπτανησιακῶν» τοῦ Ντίνου Κονόμου: «Ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Ἰουλίου Τυπάλδου» πού θὰ κυκλοφορήσῃ μέσα στὸ 1951» (ὁ πρῶτος τόμος, λέει ἡ πληροφορία, εἶναι τὰ Γράμματα τοῦ Σολωμοῦ πρὸς τὸ Γαλβάνη, ἔκδοση τοῦ Γαλλικοῦ Ἰνστιτούτου Ἀθηνῶν [ἐδῶ ἀρ. 216]. [Οἱ στίχοι τώρα δημοσιευμένοι στὰ Ἐπαντα, Ἀθ. 1953, σ. 108, χωρὶς διόρθωση].

323. Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Τυπάλδου. Ἀνακοίνωση *Ντίνου Κονόμου*. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 8 (1951) 240.—Τρεῖς «μύθοι»: Τὸ χέλι κι' ἡ ὀχιά, Οἱ Γκιώνηδες, Ὁ κόκορος, τὰ περιστέρια καὶ τὸ γεράκι. Χωρὶς κανέναν ὑπομνηματισμό. [Βλ. τώρα Τυπάλδου Ἐπαντα, ἀναστύλωσε Ντίνος Κονόμος, Ἀθ. 1953, σ. 111—κι' ἐδῶ χωρὶς ὑπομνηματισμό].

324. [*Ντίνου Κονόμου*], Ἀνέκδοτα ποιήματα τοῦ Τυπάλδου. Ἐπτανησιακὰ Φύλλα φ. 17 (1951) 291-292.—Ἀνέκδοτοι «μύθοι»: Τὸ χέλι κι' ἡ ὀχιά, Οἱ Γκιώνηδες, Ὁ κόκορος, τὰ περιστέρια καὶ τὸ γεράκι, καὶ ἓνα ἀπόσπασμα ἀτιτλοφόρητου ποιήματος. [Βλ. καὶ τὸν προηγούμενο ἀριθμὸ].

325. *Ἰουλίου Τυπάλδου*, Ἀνέκδοτη μετάφραση τοῦ Α' ἄσματος τῆς «Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλήμ» τοῦ Τορκουάτου Γάσσου. Ἀνακοίνωση *Ντίνου Κονόμου*. Ἐπτανησιακὰ Φύλλα φ. 17 (1951) 277-291.—Δημοσιεύεται ὁλόκληρη ἀπὸ χφ τοῦ

ποιητή. Σύντομο εισαγωγικό σημείωμα. [Βλ. τώρα "Απαντα, 'Αθ. 1953, 131-146].

326. *Νέινου Κορόμου*, 'Από την ανέκδοτη αλληλογραφία του 'Ιουλίου Τυπάλδου. ΕΔ 5 (1950) 265-270.—Δύο γράμματα πρὸς τὸν Π. Χιώτη, ἀχρονολόγητα· τὸ ἓνα ἀπὸ τὴ Φλωρεντία, τὸ δεύτερο ἀπὸ τὴν Κέρκυρα. 'Ο σ. ἐκδίδει καὶ δύο γράμματα τοῦ Χιώτη· τὸ δεύτερο (Ζάκ. 20 'Ιουν. 1882) εἶναι ἀπάντηση στὸ δεύτερο τοῦ Τ. καὶ χρονολογεῖ ἔτσι καὶ ἐκεῖνο, τὸ πρῶτο ὅμως (Ζάκ. 15 Μαΐου 1867) δὲ φαίνεται νὰ ἔχη ἀμεση σχέση μετὰ τὸ πρῶτο τοῦ Τ. 'Επίσης ἓνα γράμμα (ἢ σχέδιο γράμματος) ποῦ ὁ ἐκδότης θεωρεῖ ὅτι ἀπευθύνεται στὸν Γ. Καμπούρογλου στὴν 'Αθήνα καὶ ἓνα γράμμα πρὸς τὸν βασιλέα Γεώργιο Α' (Φλωρεντία 29 Δεκ. 1880), μετὰ τὸ ὅποιο τοῦ στέλνει τὸ ποιῆμα γιὰ τὸ θάνατο τῆς βασιλοπούλας "Ὀλγας. Δημοσιεύονται μ' ἓνα μικρὸ προλογικὸ σημείωμα, χωρὶς κανένα ὑπομνηματισμό. [Τὰ γράμματα ἀναδημοσιεύτηκαν στὰ "Απαντα Τυπάλδου. 'Αθ. 1953, ἀρ. 9, 10, 4, 12. 'Εκεῖ τὸ πρῶτο γράμμα Τυπάλδου σχετίζεται μετὰ ἄλλη ἀπάντηση τοῦ Χιώτη, τοῦ 1876 (δε δημοσιεύεται), καὶ τὸ γράμμα πρὸς τὸν Καμπούρογλου τυπώνεται ὡς ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Παν. Σκαλτσούνη στὸ Ληξούρι καὶ χρονολογεῖται (Σημειώσεις σ. 392) γύρω στὰ 1858].

327. *Εὐαγγ. Βλάχου*, 'Ιούλιος Τυπάλδος. Κριτικὴ ἀνάλυση στὸ ἔργο τοῦ ποιητή. 'Αθ. 1950. 160 Σελ. 58.—Δοκίμιο χωρὶς ἐπιστημονικὴ συγκρότηση καὶ χωρὶς διεύθυνση κριτικῆ. 'Ο σ. ἐξετάζει πῶς βλέπει ὁ Τ. τὴν ἀγάτη, τὸ θάνατο, τὴν πατρίδα, ἀναλύει μερικὰ ποιήματα (ἢ μᾶλλον ἐκθέτει ἀπλῶς τὸ περιεχόμενό τους, χωρὶς καὶ ν' ἀναφέρῃ τοὺς τίτλους), καὶ πολλὰ φορὲς παρεξηγεῖ (ὅπως στὸ «Πλάσμα τῆς Φαντασίας»). Οἱ στίχοι παραθέτονται παραμορφωμένοι, ὅπως εἶναι τυπωμένοι στὴν ἐκδ. Φέξη. Συχνὰ ἡ κριτικὴ ἐκφράζεται μετὰ τοὺς κοινούς τόπους ὅπως «φρυσικότητα», «ὀλοζώντανη», «στέκει στὸ ὑψηλότερο βᾶθος τῆς ποιητικῆς τέχνης, δίπλα στοὺς γίγαντες» κ. ἄ.— Βιβλιοκρισία (ἐπικριτικὴ) *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, ΕΔ 5 (1950) 795. *Ν. Βαλοάμη*, 'Ακτίνες 13 (1950) 334 (ἀπλή παρουσίαση).

328. *Π. Βραῖλα - 'Αρμένη*, 'Ιουλίου Τυπάλδου «Ποιήματα διάφορα». ΕΔ 5 (1950) 289-291.—'Ανατύπωση ἀπὸ τὴς «Φιλοσοφικῆς Μελέτης» (Κέρκυρα 1864).

329. *Α. Χ. Ζώνη*, 'Ιστορικὰ σημειώματα. Παν. Χανιώτης [γρ. Χιώτης]—'Ιούλιος Τυπάλδος. 'Ηχώ τοῦ 'Ιονίου φ 57-59 (1951) 6-7.—Δημοσιεύεται ἐπιστολὴ τοῦ ἱστορικοῦ Π. Χιώτη πρὸς τὸν Τυπάλδο (Ζάκυνθος, 20 'Ιαν. 1882), ἀπάντηση σὲ ἐκτενῆ δική του. Σχετικὴ μετὰ ἐπικρίσεις ποῦ εἶχε δημοσιέψῃ ὁ Δε Βιάζης γιὰ τὴ στιχουργία τοῦ Τ. καὶ, γενικά, πολὺ ἐνδιαφέρονσα. (Βλ. καὶ ἀρ. 326).

330. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Κριτικὰ εἰς τὸν Τυπάλδον. ΕΔ 5 (1950) 251-258.—«Βραχεῖες παρατηρήσεις» χαρακτηρίζει ὁ σ. τὸ ἄρθρο του, καὶ πραγματικὰ πρόκειται γιὰ σύντομες σημειώσεις μετὰ ἄφθονη κυρίως παράθεση κειμένων τοῦ Τ. καὶ μελετητῶν του.

331. *Σπύρου Μελά*, 'Ιούλιος Τυπάλδος Πρωτεντέρης ('Ο ποιητὴς τοῦ φεγγαρόφεγγου). ΕΔ 5 (1950) 245-250.—Εἰσαγωγικὸ σημείωμα στὸ εἰδικὸ ἀφιερωτικὸ τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ. Τονίζεται ἡ συνέχεια στὸν Τ. τῆς διδασκαλίας τοῦ Σολωμοῦ, καὶ ἡ προτίμησή του στὶς λέξεις «κρυφός», «μυστικός», καὶ στὶς εἰκόνες μετὰ τὸ φεγγάρι (παρατηρήσεις ποῦ εἶχαν γίνῃ καὶ ἀπὸ ἄλλους).

332. *Φάνη Μιχαλόπουλου*, 'Ιούλιος Τυπάλδος (1814-1883). 'Η θέση του στὰ νεοελληνικὰ γράμματα. ΑΕΕ 4 (1949-50) 361-381.—Μελέτη γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Τ., ὅπου κυρίως ὑποστηρίζεται ἡ θέση ὅτι τὴ μεγαλύτερη ποιητικὴ ἀξία ἔχουν ὄχι τὰ ποιήματα τῆς συλλογῆς τοῦ 1856, ἀλλὰ ἐκεῖνα ποῦ δημοσίεψε ὑστερότερα, καὶ γίνεται ἐκτενὴς ἀνάλυση (περισσότερο ὅμως σχετικὰ μετὰ

ἱστορικά περιστατικά, στὰ ὅποια ἀναφέρονται) τῶν ποιημάτων αὐτῶν. Ἡ ἄποψη αὐτὴ εἶναι ζήτημα ἂν μπορῆ νὰ ὑποστηριχθῆ (τὰ ποιήματα εἶναι μᾶλλον περιστατικά, καὶ εἶναι ὑπερβολὴ νὰ λέμε πὼς οἱ δεκαπεντασύλλαβοι τοῦ ποιήματος γιὰ τὸν Λενοριάν (1860) «ἀπέχουν μίλια» ἀπὸ τοὺς δεκαπεντασύλλαβους τῶν «Διάφορων ποιημάτων»· τέτοια μεταβολὴ νὰ συντελέστηκε σὲ τέσσερα μόνο χρόνια!) ὁ Τ. εἶναι ὁ τραγουδιστὴς τοῦ «Ρήγα», τοῦ «Πλάσματος τῆς φαντασίας» κτλ. Σωστὰ ὅμως ἐξαίρει ὁ σ. τὴ σημασίαν τῆς μετάφρασης τῆς «Ἐλευθερωμένης Ἱερουσαλήμ». Νέο προσφέρει ὁ σ. παρασελίδες σημειώσεις τοῦ Πολυλά σ' ἓνα ἀντίτυπο τῶν «Διάφορων Ποιημάτων». Δὲν ἀναφέρει τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποίους ἀποδίδει τὶς σημειώσεις αὐτὲς στὸν Πολυλά. Οἱ σημειώσεις εἶναι ἐπικριτικές, πολλὰς φορὰς καὶ πικρόχολες, ὁ Πολυλάς ὅμως δὲν ἔκαμε ποτὲ δημόσια χρῆση. Οἱ περισσότερες ἀναφέρονται σὲ λογικὰ ἢ πραγματικὰ ἀνακόλουθα καὶ λίγες σὲ κριτικὴ ὕφους. Ὁ σ. δὲν τὶς δημοσιεύει ὅλες, πολλὰς ἔχουν σβῆσει ἀπὸ τὸν καιρὸ (πολὺ περίεργο ὅμως τὸ *argumentum e silentio* τοῦ βγάζει ὁ σ.: «Τὸ θάνατο τῆς Χάικως, καθὼς τὸ εἰς ἓνα καράβι ... τὰ θεωρεῖ ἀνάξια λόγου κι' οὔτε καὶ τὰ σχολιάσει»). Ἀπὸ τὰ ποιήματα τὰ δημοσιευμένα μετὰ τὸ 1856 τὰ περισσότερα ἀναδημοσιεύει ὁ σ., χωρὶς λόγο, γιατί ὅλα ὅσα ἀναφέρει εἶναι δημοσιευμένα στὴν ἔκδοσι Μ. Σιγούρου (Φέξη 1916). Πάντως, σὰ δείγμα μὲ πόση προχειρότητα καὶ ἀπροσεξία γίνονται ἀκόμα οἱ φιλολογικὲς δουλειᾶς στὸν τόπο μας, ἀναφέρω τὴν «ᾨδὴ εἰς τὸν Πατριάρχη Γρηγόριον». Ὁ σ. δηλώνει ὅτι τὴν παραθέτει «ἀπὸ τὴν ἔκδοσι τῆς Φλωρεντίας, τὴν ὁποίαν ἀσφαλῶς διόρθωσεν ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς» (στὴ βιβλιογραφία του σημειώνει ἔκδοσι [ἓνα ὀκτασέλιδο] Tip. Successori I.e Monnier—φανιάζομαι αὐτὴν θὰ ἔννοῃ). Τὸ ποίημα εἶναι δημοσιευμένο ἐπίσης στὴν ἔκδοσι Σιγούρου (1916) (ἀπὸ ποῦ;) καὶ τελευταία στὰ «Ἄπαντα» τοῦ Ντ. Κονόμου (Ἄθ. 1953). Κι' ὁ τελευταῖος ἐκδότης δὲν ξέρουσε σὲ τί κείμενο βασίστηκε, γιατί στὰ «Φιλολογικὰ σημειώματα» στὸ τέλος (σ. 386) δὲν ἀναφέρει τίποτε γιὰ τὸ ποίημα. Καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι στὸ πρόσθετο ὀκτασέλιδο παράρτημα, ὅπου διορθῶναι τὰ πολυπληθῆ λάθη τῆς ἔκδοσης, ἀναφέρει ὅτι «παρελήφθησαν [γρ. παρελείφθησαν] τὰ σχόλια τοῦ ποιήματος γιὰ τὸν Πατριάρχη Γρηγόριον», δὲν τὰ προσθέτει ὅμως οὔτε ἐκεῖ. Πάντως τὰ τρία κείμενα ἔχουν πολλὰς διαφορὰς μεταξὺ τους, μερικὰς μάλιστα καὶ οὐσιώδεις, κι' ἂν δὲν ἔχη κανεὶς τὴν πρώτη ἔκδοσι εἶναι ἀδύνατο νὰ καταλάβῃ ποῖο εἶναι τὸ σωστὸ. Ὁ Κονόμος, ἂν καὶ γενικὰ τὸ κείμενο του παρακολουθῆ περισσότερο τὸ κείμενο Σιγούρου, σὲ μερικὰς περιπτώσεις εἴτε συμφωνεῖ μὲ τὸν Μιχαλόπουλο, εἴτε διαφωνεῖ καὶ μὲ τοὺς δυὸ (στὶς περιπτώσεις ὅμως αὐτὲς ἴσως νὰ πρόκειται γιὰ λάθη ἢ διορθωμένους τύπους, π.χ. 59 *εἰσίσθηκαν* - *εἰείστηκαν* κ. ἄ). Εἶχε ὑπόψη του τὸ πρωτότυπο; Τοῦ Μιχαλόπουλου τὸ κείμενο, μολονότι, κατὰ τὴ μαρτυρία του, βασισμένο στὴν ἔκδοσι τῆς Φλωρεντίας, εἶναι γεμάτο ὀλοφάνερα λάθη (στ. 1 *τὸ οὐράνιο φῶς* ἀντὶ *τί* 11 *εἴρηκε* ἀντὶ *εἴρηκε* 12 *πατρικό σου χῶμα* ἀντὶ *του* 41 *ἄγιο πλήθος* ἀντὶ *ἄγριο* κ. ἄ. π.). Σὲ μιὰ ὅμως περίπτωσι φαίνεται ὅτι σῶζει τὴν ὑψιότερη γραφὴ: στ. 51 *ὅπου σὲ σέβαν στὴ σφαγῆ*, ἀντὶ *σὲ πέραν* ποὺ ἔχουν οἱ ἐκδόσεις Σιγούρου καὶ Κονόμου. Ὁ Κονόμος γράφει *σὲ πέραν*, στὸ διορθωτικὸ του ὅμως παράρτημα σημειώνει ὅτι πρέπει νὰ διορθωθῆ: *σ' ἐπέραν!* Ἡ ἤθελε νὰ διορθώσῃ *σ' ἐσέραν* καὶ τυπώθηκε πάλι λάθος; Καὶ πὼς νὰ βγάλῃ πιά κανεὶς ἄκρη!—Τέλος δὲ θέλω νὰ περάσουν ἀμνημόνευτες δυὸ ἀλλοιώσεις ποὺ κάνει ὁ σ. σὲ κείμενα ποὺ παραθέτει. Ἡ μιὰ εἶναι μᾶλλον ἀθῶα. Ὡς μόνον τοῦ V κεφαλαίου του βάζει τοὺς στίχους τοῦ Τ. *Πά ν τ α ὀ νοῦς μου, γλυκιά μου Πατρίδα* κτλ.—ἀλλὰ οἱ

στίχοι του Τ. είναι: 'Αλλ' ὁ νοῦς μου... Ἡ δεύτερη εἶναι σοβαρότερη. Παραθέτει ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἐπιμνημόσυνο λόγο τοῦ Τ. γιὰ τὸν Σολωμό, ὅπου περιγράφει τὶς τελευταῖες του στιγμὲς. Ὁ σ. ὑποθέτει («φαίνεται») πὼς ὁ Τ. ἦταν παρὼν. Ἐμεῖς ξέρουμε πὼς ὅταν πέθανε ὁ Σολωμός, ὁ Τ. βρισκόταν στὴ Ζάκυνθο· ἀλλὰ καὶ νὰ μὴν τὸ ξέραμε, ὁ ἴδιος ὁ Τ., δυὸ ἀράδες παραπάνω δὲ μᾶς ἀφήνει γι' αὐτὸ καμιὰ ἀμφιβολία: «ἐκεῖνο τὸ γλυκὸ χαμόγελο, πού, καθὼς μαρτυροῦν ὄλοι ἐκεῖνοι πού τὸν εἶδαν...» ἔμεινε στὰ χεῖλη του καὶ ἀφοῦ ξεψύχησε. Καὶ προσθέτει: «Ἡ θλιβερὴ εἰκόνα τόσο μού ἐτάραξε τὴ φαντασίαν» ἀλλὰ ὁ σ., γιὰ νὰ κάμη πιστευτότερη τὴν ὑπόθεση πὼς ὁ Τ. παρασιτάθηκε στὶς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ Σολωμοῦ, τὸ ἀλλοιώνει: «τόσον μού ἐτάραξε τὸν νοῦν»!—Τὸ ἄρθρο συμπληρῶνει ἐκτενῆς καί, καθὼς φαίνεται, ἀρκετὰ πλήρης βιβλιογραφία (ἀλλὰ τότε θὰ πάψουμε νὰ σημειώνουμε στὴν εἰδικὴ βιβλιογραφία γιὰ ἓναν ποιητὴ τὶς ἱστορίες τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ τὰ ἄρθρα στὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά;). Καὶ μιὰ τελευταία παρασημείωση: πὼς τὸ ξέρει ὁ σ. (σ. 362) ὅτι ἡ πολυτελὴς ἔκδοση τῶν «Εὐρισκομένων» τοῦ Σολωμοῦ «σὲ χοντρὸ ἐγγλέζικο χαρτί, θαῦμα ἐκτυπώσεως» κτλ. κυκλοφόρησε μόνο σὲ ἑπτὰ ἀντίτυπα; Αὐτὸ δὲ γίνεται οὔτε καὶ σὲ ἐκδόσεις ὑπερπολυτελείας. Στὴν Ἄμοργό, στὴ λαμπρὴ βιβλιοθήκη τοῦ σχολάρχου Ἑμμ. Ἰωαννίδου († 1906) εἶδα ἓνα ἀντίτυπο τῆς ἔκδοσης αὐτῆς, πού σημαίνει ὅτι δὲν ἔμεινε μόνο στοὺς λιγοστοὺς φίλους τῆς Κέρκυρας (τέτοια πολυτελὴς ἔκδοση καὶ ὄχι ἀνατύπωση πρέπει νὰ εἶναι καὶ τῶν «Ἀσμάτων Δημοτικῶν» τοῦ Ζαμπελίου ἢ μνημονευόμενῃ στὸν 2^ο ἀριθμὸ τῆς βιβλιογραφίας.—Σύντομη βιβλιοκρισία *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, ΕΔ 5 (1950) 794-795, ὅπου καὶ δημοσιεύεται ἀνέκδοτη ἐπιστολὴ τοῦ Ν. Κογεβίνα πρὸς τὸν Λουδοβίκο Ρώμα σχετικὴ μὲ τὴν ἔκδοση τῶν ἔργων τοῦ Τ. πού σχεδίαζαν μετὰ τὸ θάνατό του οἱ φίλοι του. Προσθέτονται καὶ τέσσερις ἀκόμα βιβλιογραφικὲς ἀναγραφές.

333. *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, Ἰούλιος Τυπάλδος, ΕΔ 5 (1950) 273-285. —Κεφάλαια ἀπὸ ἀνέκδοτη μελέτη τοῦ σ. γιὰ τὸ βίο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Τ.: Βιογραφικά. Παράδοσις τοῦ κεμένου. Αἱ ἐπιδράσεις ἐπὶ τοῦ ἔργου του. Ὁ σ. παρ' ὅλο πού ἐχει συντάξει εἰδικὴ μελέτη γιὰ τὸν Τ. δὲ φαίνεται νὰ ἔχη κάνει ἰδιαίτερες ἐρευνες. Τὰ βιογραφικά του δὲν προσθέτουν τίποτα καινούργιο καὶ ἀφήνουν πολλὰ κενὰ (πότε ἀκριβῶς ἐπιστρέφει ἀπὸ τὴ Φλωρεντία στὴν Κέρκυρα κ.ἄ.), τὰ σχετικὰ μὲ τὴν παράδοση τοῦ κεμένου ἐπίσης (ποιήματα, πού εἶχε δημοσιέψει κιόλας ὁ Σιγοῦρος τὸ 1916 ἀπὸ περιοδικά, δὲν ἀναφέρονται, ἐνῶ ἀντίθετα ἀναγράφονται λεπτομερέστατα πράγματα γνωστότατα, ὅπως ὁ κατάλογος τῶν περιεχομένων τῆς α' ἔκδοσης τοῦ 1856)· ξεχωρίζουμε τὴν πληροφορία πὼς ὁ κ. Μ. Σιγοῦρος ἔχει στὴν κατοχὴ του, ἀπὸ τὰ κατάλοιπα Μαβίλη, ὅλη τὴ μετάφραση τῆς «Ἐλευθ. Ἱερουσαλήμ» τοῦ Τάσσο καὶ ὁ κ. Γ. Θ. Ζώρας ἀντίγραφα τῆς ἀλληλογραφίας Τ.-Θωμαζέου (ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Φλωρεντίας) πού πρόκειται νὰ ἐκδώσῃ. Τέλος τὸ 3^ο κεφάλαιο γιὰ τὶς ἐπιδράσεις στὸ ἔργο τοῦ Τ. συνοψίζει παλιότερη μελέτη τοῦ σ. Ἐξετάζεται ἡ ἐπίδραση τοῦ Σολωμοῦ, τῆς δημοτικῆς ποίησης καὶ τῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας, χωρὶς ὅμως ἰδιαίτερη ἐμβάθυνση. Μιὰ παρατήρηση ἀκόμα: πὼς εἰδικὸς μελετητὴς τοῦ ἔργου τοῦ Τ. παραθέτει στίχους ἀπὸ τὸ «Πλάσμα τῆς Φαντασίας» (σ. 283) στὴν ἀλλοιωμένη μορφή πού τοὺς δίνει ἡ ἔκδοση Φέξη; Καὶ μιὰ τελευταία: ὁ σ. γράφει σ. 275: «τὸ 1848 ἐκρήγνυται ὁ κρατὴρ τῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Εὐρώπην»—ἀλλὰ ἓνας κρατὴρ δὲν ἐκρήγνυται, οὔτε ἓνος ἡφαιστείου, οὔτε μιᾶς ἐπαναστάσεως!

334. *Κωσιῆ Παλαμά*, Ἰούλιος Τυπάλδος. ΕΔ 5 (1950) 295-305.—Ἀνατύπωση ἀπὸ τῆ διάλεξη τοῦ Παρνασσοῦ (Διαλέξεις περὶ τῶν ποιητῶν τοῦ ἸΘ' αἰῶνος)—χωρὶς ν' ἀναφέρεται.

335. *Μαρίνου Σιγούρου*, Ἰούλιος Τυπάλδος. ΕΔ 5 (1950) 259-264.—Ἀνατύπωση τῆς εἰσαγωγῆς ἀπὸ τὴν ἔκδοση Φέξη.

Ἐλάσσονες

336. *Μαριέττας Ε. Γιαννοπούλου*, Διαπρεπεῖς Ἑπτανήσιοι. Νέος Νουμάς 1 (1949-50) τευχ. 1, 13.—Ἀνάλεκτα ἀπὸ γραψίματα Ἑπτανησίων (τοῦ Ἑρμάνου Λούντζη, τοῦ Διονυσίου Ἀβραμιώτη) σχετικὰ μὲ τὸν Chateaubriand.

337. *Μαριέττας Ε. Γιαννοπούλου*, Ἐλισάβετ Μαρτινέγκου. Ἀλκυονίδες (Δελτίον τῆς Πανελληνίου Ἐνώσεως Διανοουμένων Γυναικῶν) 2 (1951) φ 7, 1-5.—Σύντομη σκιαγραφία μὲ βάση τὴν αὐτοβιογραφία τῆς. Δημοσιεύεται καὶ εἰκόνα τῆς Μαρτινέγκου.

338. *Δ. Μάργαρη*, ΕΔ 8 (1951) 358, σύντομη ἐπιστολὴ γιὰ τὸν Διονύσιο Μάργαρη, τὸν ξακυθινὸ «poeta minor» († 1895). Μοναδικὴ τοῦ συλλογῆ: «Ὀλίγοι στίχοι», Ζάκυνθος 1890. Στὸ τέλος ἀναφέρεται αἴτημα γιὰ τὴ συλλογὴ καὶ τὴν ἔκδοση τῶν ποιημάτων του.

Λ. ΟΙ ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ ΚΑΙ Η ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ

α) Συγγραφεῖς

339. *Νίκου Α. Βέη* (Bees), Ὁ Ρήγας καὶ ὁ ποιητὴς Καρασούτσας. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 7 (1950) 24-27.—Δημοσιεύονται ἀποσπάσματα ἀπὸ ποιήματα τοῦ Κ. ἀναφερόμενα στὸ Ρήγα, καθὼς καὶ τὸ «Ἐλεγεῖον εἰς Χριστόφορον Περραιβὸν» (πολλὰ λάθη τυπογραφικά).

340. *Λέοντος Γ. Μελά*, Ὁ Γεροστάθης ἢ ἀναμνήσεις τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας. Μεταφορὰ στὴ δημοτικὴ, μὲ εἰκονογραφίες. Ἀθ. 1951. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. 8^ο Σελ. 482.—Βλ. βιβλιοκρισία Ἑλληνικά 12 (1952-53) 217-219 (κυρίως κατακρίνεται ἡ ἀπόδοση στὴ δημοτικὴ).

341. *Χ. Γ. Σακελλαριάδη*, Παλαμῆς καὶ Παπαρηγόπουλος—βλ. ἀρ. 450.

β) Θεάτρο

342. *Δημητ. Β. Οἰκονομίδου*, Ὁ Κωνσταντῖνος Κυριακὸς-Ἀριστίας μέχρι τῆς ἀφίξεώς του εἰς Ἀθήνας. ΕΔ 5 (1950) 43-46, 143-145, 332-384, 466-467.—Ἀντλώντας ἀπὸ ρουμανικὲς πηγὲς (οἱ Ρουμάνοι ἔχουν, φαίνεται, μελετήσει μὲ κάθε λεπτομέρεια τὶς ἀρχὲς τοῦ θεάτρου καὶ τῆς λογοτεχνίας των) περιγράφει ὁ σ. τὴ δράση τοῦ Ἀριστία πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 21 στὶς αὐλὲς τῶν ἡγεμόνων Καρατζῶ καὶ Σούτσου, τὴ σύντομη παραμονὴ του στὴν Ἰταλία καὶ στὴν Κέρκυρα (ὡς τὰ 1827) καὶ τὴ δράση του κυρίως στὸ Βουκουρέστι, ὡς μέλους τῆς Φιλαρμονικῆς Ἑταιρείας πρῶτα καὶ τοῦ ἔθνικοῦ ρουμανικοῦ θιάσου ὕστερα, ἕως τὸ 1840 πού ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα.

Μ. ΛΟΓΙΟΙ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ

343. *Κωνστ. Βοβολίνη*, Τὸ χρονικὸν τοῦ «Παρνασσοῦ» (1865-1950). Ἀθῆναι, Ἐκδόσεις Συλλόγου «Παρνασσός», 1951. 8^ο Σελ. 16, 620, 49 φωτογραφίες ἐκτὸς κειμένου.

344. Κ. Θ. Δημαρά, Ἔνα γράμμα τοῦ Μουστοξύδη πρὸς τὸν Κωλέττη. Ὁ Βιβλιόφιλος 4 (1950) 23-24.—Ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴ συλλογὴ τοῦ σ. Ὁ Μουστοξύδης ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, 1/13 Φεβρ. 1843, ζητᾷ ἀπὸ τὸν Κωλέττη, πρέσβη τῆς Ἑλλάδας στὸ Παρίσι, νὰ ἐνδιαφερθῆ ἢ Κυβέρνηση, ὥστε νὰ μπορέσῃ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Ἑλληνομνήμονος».

345. Κώστα Λαζαρίδη, Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους, Κωνσταντῖνος Βαρδαλάχος. Παιδεία 4 (1950) 498-503.—Σύντομο σημείωμα γιὰ τὴ ζωὴ του, τὴ διδακτικὴ δράση του (Βουκουρέστι, Χίο, Ὁδησσὸ κ.ἄ.) καὶ τὶς παιδαγωγικὰς του ιδέας.

346. Κ. Μ. Μιχαηλίδη, Κωνσταντῖνος Μιχαηλίδης, ὁ πατέρας τοῦ Ἑφταλιώτη (Σελίδες ἀπὸ τὴν παλιὰ ἐκπαίδευση στὴ Λέσβο). ΝΕ 49 (1951) 642-658.—Γεννημένος στὴ Μυτιλήνη 1820, μαθητὴς στὸ Γυμνάσιο Σύρου μετὰ τὸν Γεώργιο Σερούτιο (1841), καθηγητὴς στὸ Γυμνάσιο Μυτιλήνης (1841-1848), στὸ Μόλυβο, Τένεδο, τέλος διευθυντὴς ἰδιωτικοῦ σχολείου, † 1866. Στὸ τέλος καλὴ βιβλιογραφία μετὰ ἀναγραφή καὶ τῶν ἀνέκδοτων χρῶν τοῦ Μ. ποὺ εἶχε ὑπόψη του ὁ σ.

347. Παναγιώτου Ι. Μπρατσιώτου, Ὁ Παῦλος Καλλιγᾶς ὡς χριστιανὸς ἐπιστήμων. Θεολογία 22 (1951) 26-39.—Μερικὰς περικοπὰς ἀπὸ ἱστορικὰς κυρίως μελέτες τοῦ Κ. ποὺ δεῖχνουν χριστιανικὰ ἐνδιαφέροντα καὶ χριστιανικὴ πίστιν. [Ἀλλὰ φυσικὰ δὲν εἶναι ὁ χριστιανισμὸς τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν οὔτε τοῦ Κ. οὔτε τῶν ἐπιστημόνων τῆς ἐποχῆς του, καὶ πολὺ λίγο τοῦ ταιριάζει ὁ τίτλος τοῦ «χριστιανὸς ἐπιστήμων»].

348. Γεωργίου Χρ. Σούλη, Βιβλιογραφικὰ στὸν Κ. Σάθα. ΝΕ 47 (1950) 683.—Προσθήκη τεσσάρων τίτλων στὴ βιβλιογραφία Κ. Σάθα τοῦ Φ. Μιχαλόπουλου, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 3 (1949) τεύχ. 2-3.

Ν. ΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ 1880—1920

α) Γενικά

349. Α. Μάργαρη, Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν παλιῶν περιοδικῶν. Οἱ «Ἀνθῶνες» τοῦ Τσακασιάνου. ΕΔ 8 (1951) 257-261.—Ὁ «Ζακύνθιος Ἀνθῶν», τρεῖς τόμοι, 1874-1878, καὶ ὁ «Ποιητικὸς Ἀνθῶν», δύο τόμοι, 1886-1887, ποὺ, ὅπως πολὺ σωσιὰ παρατηρεῖ ὁ σ., «ἀποτελοῦν μίαν ἀπὸ τὶς καλύτερας νεοελληνικὰς ἀνθολογίας». Λεπτομέρειες γιὰ τὴν ποιητικὴν ὕλην τῶν περιοδικῶν, καὶ σκιαγραφία τοῦ Τσακασιάνου γραμμὴν μετὰ κατανόησιν καὶ ἀγάπην.

350. Χρήστου Σωκρ. Σολωμονίδη, Στίς ὄχθες τοῦ Μέλῃ (Παλιοὶ καὶ νέοι ποιητὴς τῆς Σμύρνης). Ἀθ. 1951. 8ο Σελ. 144.—Τέσσερις μελέτες. Γιὰ τοὺς μικρασιάτες ποιητὴς Ἀγγελὸ Σημηριώτη († 1944), Μιχαὴλ Ἀργυροπούλου (1862-1949), Λέλιου Καρακάση, καὶ γιὰ τὴν ποίησιν στὴ Σμύρνη γενικὰ κατὰ τὸν 19ο αἰῶνα.

351. Γεράσιμον Σπαταλά, Φιλολογικὰ καφενεῖα στὴν Ἀθήνα. Ἀναμνήσεις. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 4, 29-30.—Ἀναμνήσεις ποὺ δύνουν μίαν εἰκόνα τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου καὶ ὑποκόσμου τῆς Ἀθήνας στὰ χρόνια περίπου 1900-1920.

352. Ἡλία Ζιῶγα, Τὰ φιλολογικὰ καφενεῖα τῆς Ἀθήνας (Μιὰ ἀναγκαῖα συμπλήρωσις). Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 7, 27-28.—Συμπλήρωσις στὸ ἄρθρον τοῦ Γ. Σπαταλά (ἀφ. 351): «Μπάγκειον», καὶ κυρίως ἓνα καφενεῖον στὴν Καλλιθέα τὰ χρόνια πρὶν ἀπὸ τὸν Β' Παγκόσμιον πόλεμον καὶ ἕστερ' ἀπ' αὐτόν.

β) Συγγραφεῖς

Ἄννινος

353. *Βαρθάρας Θεοδοροπούλου - Λιβαδά*, Ὁ ποιητὴς Μπάμπης Ἄννινος. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 8 (1951) 155-160.—Γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Α. καὶ κυρίως γιὰ τὸ πρωτόλειό του «Λυκαυγὲς» (1872) καὶ τὰ λίγα περιεχόμενα ἐκεῖ ποιήματα ἐπὶ δημοτικῇ.

Βικέλας

354. *Ἀλεξάνδρου Ν. Λέτσα*, Δημήτριος Βικέλας. Θεσσαλονίκη 1951. 8ο Σελ. 80 [Δημοσιεύματα Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν. Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη 11].—Βλ. Ἑλληνικά 12 (1952-53) 219-221 καὶ βιβλιοκρισία Γ. Κ. Σ[πυριδάκη], ΕΔ 8 (1951) 60-61.

Βλάχος

355. *Κ. Μ. Μιχαηλίδη*, Τὸ Λεξικὸ τοῦ Βλάχου. ΝΕ 47 (1950) 198-199.—Ἀπάντηση ἐπὶ ἄρθρο τοῦ Ἄγγελου Βλάχου (νεώτερου), Ὁ Ἄγγελος Βλάχος λεξικογράφος (ΝΕ 46 [1949] 69-71): δὲν εἶναι σωστὸ πῶς οἱ δημοικιστὲς δὲν πρόσεαν τὴ λεξικογραφικὴ ἐργασία τοῦ Β. Παρατίθενται μαρτυρίαι ἀπὸ κείμενα τοῦ Ψυχάρη, Πάλλη, Μ. Τριανταφυλλίδη καὶ Α. Thumb.

356. *Στ. Α. Β.*, Ἄγγελος Βλάχος. 1875-1885. Ἀθ. 1950. 8ο Σελ. 16.

Γρουπάρης

357. *Ι. Ν. Γρουπάρη*, Ἀνέκδοτες σελίδες. Δοκίμια ποιητικῆς... μετριοφροσύνης (Στὸν ἀδελφὸ ἐν Μούσῃ Νίκο). ΝΕ 47 (1950) 221.— Δύο ὀλιγόστιχα, σατιρικά καὶ κοροϊδευτικά, ποιήματα (I Γιὰ σένα, II Γιὰ μένα), χρονολογημένα Χρυσούπολις 21.6.1893 (βλ. καὶ ΝΕ 44 [1948] τεύχ. 512-514) [δὲν περιελήφθησαν ἐπὶ τὴν ἐκδοση τῶν Ἀπάντων ἀπὸ τὸν Γ. Βαλέτα, Ἀθ. 1952].

358. *Γιάννη Γρουπάρη*, Ἀνέκδοτες σελίδες: Ἡ Νυχτιὰ τοῦ Ἁγίου Συλβέστρου (διήγημα Hoffmann). I. Ἡ πολυαγαπημένη. ΝΕ 47 (1950) 296-298.—Ἀνέκδοτα κείμενα ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Πόλης, παρουσιασμένα ἀπὸ τὴν κ. Τατιάνα Σταύρου (βλ. καὶ ἀρ. 359). Ἡ γλώσσα τῆς μετάφρασης μὲ πολλοὺς ἀκόμα Κωνσταντινουπολιτικούς ιδιωτισμούς (*φαινούντανε, ἐδικὴ* κ.ά.). [δὲν περιλαμβάνεται ἐπὶ τὴν ἐκδοση τῶν Ἀπάντων ἀπὸ τὸν Γ. Βαλέτα, Ἀθ. 1952].

359. *Ι. Ν. Γρουπάρη*, Ἀνέκδοτες σελίδες: Guy de Maupassant. ΝΕ 47 (1950) 361.—Σύντομη σκιαγραφία ἐπὶ τὴν καθαρεύουσα (βλ. καὶ ἀρ. 358). [δὲν περιλαμβάνεται ἐπὶ τὴν ἐκδοση τῶν Ἀπάντων ἀπὸ τὸν Γ. Βαλέτα, Ἀθ. 1952].

360. Σιφναϊκὰ Νέα, ἀριθ. φύλλ. 56 (Αὐγούστος 1951), δημοσιεύεται ἕνας ἄγνωστος καὶ σημαντικὸς λόγος τοῦ Γ. γιὰ τὴ δημοικὴ, πού τὸν εἶχε ἐκφωνήσει τὴν ἑορτὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἐπὶ τὴν Ἀρτάκη, ὅπου ὑπηρετοῦσε ὡς σχολάρχης (ἀνακοίνωση *Θεοδοσίου Σπεράντζα*—ἡ πληροφορία ἀπὸ τὴ ΝΕ 50 [1951] 1237).

361. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Μνημόσυνο τοῦ ποιητῆ Ἰωάννη Γρουπάρη. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 7, 8-11.—Γιὰ τὴν ποιητικὴν του ὄξια καὶ γιὰ τὴν πρώτην του παρουσίαση ἐπὶ 1895 καὶ τὶς ἀντιδράσεις πού προκάλεσε.

862. *Ν. Μποχλόγγου*, Ὁ ἔρωτας ἐπὶ τὸ ἔργο τοῦ Ι. Γρουπάρη. Νέος Καλλιτέχνης 1950, τεύχ. 2-3.

Δροσίνης

363. *Γεωργίου Δροσίνη*, Ἀνέκδοτοι στίχοι. Ἀυτλοφώρητο. ΝΕ 49 (1951) 73.—Στίχοι ἀνέκδοτοι τοῦ ποιητῆ ἐπὶ τὸ λεύκωμα τῆς κόρης τοῦ Η. Βενέζη (Κηφισιά, 15.11.46).

364. *Γεωργίου Δροσίνη*, Μπόρα άνοιξιάτικη. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 5, 18.— Σημειώνεται: άνέκδοτο, 1947.
365. Δύο τελευταία αυτόγραφα του *Δροσίνη*. Φιλολογική Πρωτοχρονιά 7 (1950) 18.— Δημοσιεύονται φωτοτυπικά δυό τετράστιχα σατιρικά, χρονολογημένα 4 Δεκ. 1949.
366. Άνέκδοτα ποιήματα. ΕΔ 7 (1951) 109-111.— "Έξι ποιήματα με τους τίτλους: Τό περπάτημά σου, "Όταν διαβάζω, "Ω θάμα, Πυκνό σκοτάδι, Παρηγοριά μου, "Ένα σου δάκρυ. Επίσης, σ. 130, αυτόγραφες δυό άνέκδοτες στροφές.
367. Σκέψεις του *Δροσίνη* γραμμένες τὸ 1950 σ' ένα μικρὸ ἡμερολόγιο χαρισμένο σὲ μιὰ φίλη του. ΕΔ 7 (1951) 105-106.
368. "Ένα γρόμμα του *Δροσίνη*. ΕΔ 5 (1950) 77.— Άπό τὴν Κηφισιά 6.12.49, εὐχαριστήριο στὸν διευθυντὴ τοῦ περιοδικοῦ Σπ. Μελά. Για τὴν ἐνενηκονταετηρίδα τοῦ ποιητῆ.
369. *Φρ. Π. Βραχᾶ*, Γεώργιος Δροσίνης, ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἄνθρωπος. Κυ Γρ 16 (1951) 171-175, 205-211 (καὶ σὲ ἰδιαιτέρο τεῦχος).— Ἡ ἐμφάνισή του γύρω στὰ 1880, ἡ δράση του, ἡ ποίησή του, ἡ πρώτη περίοδος ἀπὸ τοὺς «Ἰστοὺς Ἀράχνης» (1880) ὡς τὴν «Γαλήνη» (1902), καὶ ἡ δεύτερη, ὠριμότερη, μετὰ τὰ «Φωτερά Σκοτάδια», τὰ «Κλειστά Βλέφαρα» καὶ τίς τελευταῖες του ποιητικὲς συλλογές.
370. *Μαν. Γιαλουράκη*, Ὁ ποιητὴς Δροσίνης. Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1951, 81-83.— Νεκρολογία.
371. *Ρήγα Γκόλφη*, Γεώργιος Δροσίνης. ΝΕ 49 (1951) 113-115.— Σύντομη, ἀλλὰ πολὺ ἀξιόλογη σκιαγραφία τοῦ ποιητῆ ποὺ πέθανε. Ἐξαιρῶνται οἱ διαφορές του μετὰ τὸν Παλαμᾶ, ἡ σημασία τῆς ἀλλαγῆς τοῦ 1880 καὶ ἡ συμβολὴ τοῦ Ν. Γ. Πολίτη, ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν πρώτη καὶ στὴν ὠριμότερη ποιητικὴ παραγωγή τοῦ Δρ.
372. *Ρήγα Γκόλφη*, Ὁ δημοτικισμὸς τοῦ Δροσίνης, ἡ ποίησή του καὶ τὸ νόημά της. ΝΕ 50 (1951) 1338-1341.— Κριτικὴ θεώρηση τῆς ποιητικῆς ἐξέλιξης τοῦ Δρ. ἀπὸ τίς πρώτες ποιητικὲς συλλογές (1880) ὡς τίς τελευταῖες (1948), μετὰ ἰδιαιτέρη προσοχὴ στὴ θέση του στὴν ἱστορία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος.
373. *Γ. Π. Δοανίδου*, Ὁ Γεώργιος Δροσίνης καὶ ὁ Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. ΕΔ 7 (1951) 140-142.
374. *Κώστα Καιροφύλα*, Γεώργιος Δροσίνης. ΕΔ 7 (1951) 103-104.— Ὁ Δρ. ὡς ἄνθρωπος καὶ κοινωνικὸς παράγων. Ἡ δράση του ὡς ἐκδότη περιοδικῶν, στὸ Ὑπουργεῖο, στὴν Ἀκαδημία, στὸ Σύλλογο ὠφελίμων βιβλίων κτλ.
375. *Ἰωάννου Καλιτσονάκι*, Ὁ ποιητὴς Γ. Δροσίνης. ΕΔ 7 (1951) 89-92.
376. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Ἡ προσφορά τοῦ Δροσίνης. ΝΕ 50 (1951) 1358-1365.— Ἡ σημασία του: πὺς μετέγγισε αἷμα λαϊκὸ στὸ ἑλληνικὸ ἀστικὸ πνεῦμα τοῦ 1880. Ἐἶναι ἕνας «ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐσθινοὺς κελαιδιστὲς τῆς ποιητικῆς μας ἀναγέννησης», ἔμεινε ὁμως ἐκεῖ ποὺ πρωτοστάτηκε εἶναι ἕνας ποιητὴς «μέσων καταστάσεων» καὶ γι' αὐτὸ βαθύτατα συντηρητικὸς. Εἰδικότερα ἀναλύονται οἱ δυὸ συλλογές τοῦ Δρ. ποὺ ὁ σ. βρῖσκει πῶς πλούσιες σὲ ποιητικὸ περιεχόμενο, τὰ «Φωτερά Σκοτάδια» καὶ τὸ «Θὰ βραδυάξη».
377. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Γεώργιος Δροσίνης. ΕΔ 7 (1951) 97-99.— Ἀπὸ «τὴν πολὺκλαδὴ πνευματικὴ καὶ φιλολογικὴ δράση τοῦ Δρ.» ξεχωρίζεται ὡς «τὸ πολυτιμότερο καὶ τὸ διαρκέστερο» ἡ ποίηση. Τοποθέτησή του μέσα στὴν ἀναγεννητικὴ προσπάθεια τῆς γενιάς τοῦ 1880. Καὶ ἐνῶ ὁ Καμπᾶς γρήγορα παράτησε τὴν ποίηση καὶ ὁ Παλαμᾶς τράβηξε πολὺ πῶς μακριὰ ἀπὸ τὸ ξεκί-

νημα εκείνο, ὁ Δρ. «ἔμεινε πάντα στὸ ροδαρὸ ἐκεῖνο ξημέρωμα τῆς νέας μας ποίησης, αἰώνιος τραγουδιστὴς του, ἀναπαραγωγὸς του καὶ ζωγράφος του».

378. Γ. Κομίνη, Κουβέντες μὲ τὸν Γεώργιο Δροσίνη. Ἄθ. 1951. 8^ο Σελ.32.

379. Η. Fletcher Lee, Γεώργιος Δροσίνης (ἕνας νεοἑλλην ποιητής). ΕΔ 7 (1951) 107-108.— Σύντομος χαρακτηρισμὸς, γραμμένος, καθὼς φαίνεται, κατὰ τὸ 1947. Δὲν ἀναφέρεται ἀπὸ τοῦ ἀνάδημοσιεύεται.

380. Τ. Δ[ιγνάδη], Γ. Δροσίνης. Στάχυς 1951, 136.

381. Βάσου Μαθιόπουλου, Γεώργιος Δροσίνης. Κυ Γρ 16 (1951) 40-41.— Νεκρολογία.

382. Β. Π. Μαθιόπουλου, Γεώργιος Δροσίνης. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1951) φ. 5, 12-13.— Νεκρολογία.

383. Βάσου Μαθιόπουλου, Γράμματα σ' ἕνα νέο. ΝΕ 50 (1951) 1394-1395.— Δύο γράμματα (10 Φεβρ. 1945 καὶ 8 Ἰουλ. 1946) ἀπὸ τὰ 35 περίπου ποῦ κατέχει ὁ σ. Δὲν εἶναι χαρακτηριστικὰ τοῦ Δρ., οὔτε ἐνδιαφέροντα, τὸ δεύτερο μάλιστα ἔχει μερικὲς ἐκφράσεις γιὰ τὸν Παλαμᾶ ποῦ εἶναι περίεργο πῶς ξέφυγαν τοῦ Δρ.

384. Δ. Μάργαρη, Ἡ «Εἰκονογραφημένη Ἑστία» μὲ τὸν Δροσίνη. ΝΕ 50 (1951) 1366-1370.— Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἀνέκδοτο βιβλίον γιὰ τὰ παλιὰ περιοδικὰ. Ἐξιστορεῖται ἡ περίοδος ὅταν διηύθυνε τὴν «Ἑστία» ὁ Δρ., ἀπὸ τὸ 1891-1893, ἡ ἀκμὴ ὅπου εἶχε φτάσει, καὶ ἡ πτώση, ποῦ ὁ σ. τὴν ἀποδίδει στὸ νεωτεριστικὸ πνεῦμα τοῦ περιοδικοῦ, καὶ κυρίως στὴν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς ποῦ δυσσεύστησε τοὺς παλιούς συνδρομητές.

385. Δ. Μάργαρη, Ἀνέκδοτα γράμματα Γεωργίου Δροσίνης. ΝΕ 50 (1951) 1389-1393.— Ἐπτὰ γράμματα, Δεκ. 1939 - Ἀπρ. 1940, ἀπὸ τὴν Κηφισιά, ὅλα σχετικὰ μὲ μιὰ μελέτη ποῦ εἰτοίμαζε ὁ Δρ. γιὰ τὴ μητέρα τοῦ André Chénier, ποῦ, ἀπὸ τὶς πληροφορίες ποῦ ἔχει ὁ σ., φαίνεται ὅτι βρισκεται τελειωμένη στὰ κατάλοιπα τοῦ ποιητῆ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ γράμματα χαριτωμένα καὶ χαρακτηριστικὰ («Δὲν ἐλπίζω νὰ σὲ ἴδω γρήγορα μ' αὐτὴ τὴ χιονιά ποῦ μᾶς ἔχει μαρμαρώσει τὸν κῆπο καὶ τὰ περίγυρα. Στὸ τζάκι κοντὰ ὅμως μακαριότης μὲ 18 βαθ. ζέστη καὶ καλὰ βιβλία...»).

386. Δ. Μάργαρη, Ἀνέκδοτα ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ Δροσίνης. Τὸ γραφεῖο του στὸ «Σύλλογο ὠφελίμων βιβλίων». ΕΔ 7 (1951) 525-529.

387. Σπύρου Μελά, Γεώργιος Δροσίνης. ΕΔ 7 (1951) 85-87.— Νεκρολογικὸ σημεῖωμα.

388. Μαρίας Οἰκονόμου, Ὁ θάνατος τοῦ Δροσίνης. ΕΔ 7 (1951) 117-118.— Πληροφοριακό.

389. Ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος γιὰ τὸν Δροσίνη. ΝΕ 50 (1951) 1350-1353.— Ἀνατύπωση βιβλιοκρισίας τοῦ Ξ. γιὰ τὸ «Βοτάνι τῆς Ἀγάπης» ἀπὸ τὰ Παναθήναια τόμ. 8, 189-193.

390. Ὁ Κωστῆς Παλαμᾶς γιὰ τὸν Δροσίνη (Ξεφυλλίζοντας ἕνα βιβλίον στίχων). ΝΕ 50 (1951) 1342-1349.— Ἀνατύπωση βιβλιοκρισίας τοῦ Παλαμᾶ γιὰ τὰ «Φωτερὰ Σχοτάδια» ἀπὸ τὸν Νουμᾶ 13 (1915) τεύχ. 4, 18 καὶ 25 Ἀπριλ.

391. Μιχ. Περάνθη, Ἡ προσφορὰ τοῦ Δροσίνης. ΕΔ 7 (1951) 112-113.

392. Γιώργου Πράσιου, Προσφορὰ στὴ μνήμη του. ΕΔ 7 (1951) 115-116.— Γιὰ τὸν Δροσίνη.

393. Σωτῆρη Σκίπη, Γεώργιος Δροσίνης. ΝΕ 50 (1951) 1332-1337.— Ὁ γνησιότερος Δρ. εἶναι αὐτὸς ποῦ τραγουδᾷ. Εὔστοχος παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐπίδραση ποῦ ἄσκησε στοὺς συγχρόνους του, γιὰ τὴ δῆθεν ὁμοιότητα μὲ τὸν Χάινε, γιὰ τὴ σημασία τῆς ἀθηναϊκῆς σχολῆς τοῦ 1880 καὶ τὴ θέση τοῦ Ν. Γ. Πολίτη.

394. *I. M. Παπαγιωτόπουλου*, Ποιητής άθηναίος, ποιητής του καιρού του. ΝΕ 50 (1951) 1354-1357.

Ἐφταλιότης

395. Ἀργύρη Ἐφταλιότη, Ἀνέκδοτοι σίχοι. Τραγούδι βαρκαδικο (όπου ἐπῆγε ἕνας καρaboκύρης κι' ἔκλεψε μιὰ κοπέλλα). ΝΕ 49 (1951) 37-38.— Ἀνακοίνωση *K. M. Μιχαηλίδη*, ἀπὸ γράμμα τοῦ Ε. πρὸς τὸν Ἀλέξαντρο Πάλλη, ἀπὸ τῆ Βομβάη, 5 Σεπτ. 1889. Ἀνήκει ἐπομένως στὸν ἴδιο κύκλο μὲ τὰ πρῶτα ποιήματα τοῦ Ε. (τὰ «Τραγούδια Ξενιτευμένου»). Ὁ σ. ἀναφέρει ὅτι κατέχει καὶ «τρία τέσσερα ἄλλα (ἀνέκδοτα) τῆς ἴδιας περιπού ἐποχῆς καὶ τεχνοτροπίας». Θ' ἄξιζε κι' αὐτὰ νὰ δημοσιευτοῦν.

396. Ἀργύρη Ἐφταλιότη, Ἱστορικά ξεγυμνώματα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης. Τὰ Χρόνια μας 1 (1951) 66.— Ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν Νουμᾶ τοῦ 1908.

Καθάφης

397. The Poems of *C. P. Cavafy*. Translated into English with a few notes by *John Mavrogordato*. With an Introduction by *Rex Warner*. The Hogarth Press, London 1951. 8^ο Σελ. [10], 199.— Μετάφραση ὄλων τῶν ποιημάτων τοῦ Κ. (154) βασισμένη (ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ μεταφραστὴς στὸ σύντομο σημειῶμα) στὴν ἀλεξανδρινὴ ἔκδοση τοῦ 1935. Οἱ μεταφράσεις ἔγιναν τὸ 1937, τὶς ξανακοίταξε ὁμοῦς ὅλες ὁ μεταφραστὴς γιὰ τὴν ἔκδοση αὐτή. Σύντομες σημειώσεις κάτω ἀπὸ μερικὰ ποιήματα, τὰ ἱστορικά κυρίως, δίνουν χρήσιμες πληροφορίες γιὰ τὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα καὶ τὰ περιστατικά. Οἱ χρονολογίες τῶν ποιημάτων (πού εἶναι καταταγμένα χρονολογικά) δίνονται στὸν πίνακα τῶν περιεχομένων στὴν ἀρχή.— Σὲ μιὰ σύντομη ἀλλὰ οὐσιαστικὴ εἰσαγωγή (σ. 1-9) ὁ *Rex Warner* δίνει τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς ποίησης τοῦ Κ., κυρίως μὲ τὴν ἀνάλυση μερικῶν χαρακτηριστικῶν ποιημάτων.

398. *Γεωργίου Γεωργιάδη*, Ψυχαναλυτικὴ ἐρμηνεῖα τοῦ καθαφικοῦ ἔργου. Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1951, 26-29.— Τὸ ἔργο τοῦ Κ. εἶναι, κατὰ τὸν ο., «μιὰ δικαίωση ἀπέναντι στὸν ἑαυτοῦ γιὰ τὴν ἴδια του τὴ ζωὴ», καὶ στρέφεται γύρω σὲ δυὸ θέματα: τὴν ἀνώμαλη σεξουαλικὴ του ζωὴ καὶ τὴν ἐπαρχιώτικὴ ζωὴ στὴν Ἀλεξάνδρεια τῆς ἐποχῆς του. Τὰ δυὸ αὐτὰ θέματα παροκολουθεῖ ὁ σ. σιὰ κυριότερα ποιήματα τοῦ Κ.

399. *Γ. Θέμελη*, Ἡ ποίηση τοῦ Καβάφη. Διαστάσεις καὶ ὄρια. Πρόλογος. Μακεδονικὰ Γράμματα 4 (1951) 37-39.— Προλογικά, φαίνεται, σὲ πλατύτερη μελέτη γιὰ τὸν Κ. Βαθιῆς κριτικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴν οὐσία τῆς ποίησης τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τὴν ἀντίθεσή τους πρὸς τὴν ποίηση τοῦ Κ.

400. *Π. Γ. Καλλίνικου*, Ὁ καθηγητὴς Bowra κι' ὁ Καβάφης. ΝΕ 48 (1950) 1002-1003.— Ραδιοφωνικὴ ὁμιλία ὅπου ἀναλύεται τὸ κεφάλαιο τὸ σχετικὸ μὲ τὸν Κ. ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ *C. M. Bowra*, *The Creative Experiment*.

401. *Ζωῆς Καρέλλη*, Σχόλιο πάνω σις «Θερμοπόλες» τοῦ Καβάφη. Ὁ Αἰώνας μας 4 (1950) 197-201.

402. *Τίμου Μαλάνου*, Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὰ «Καβαφικά μου τετράδια». Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1950, 14-33.

403. *Rex Warner*, *K. Π. Καβάφης* (Πρόλογος στὴν ἔκδοση τῶν ποιημάτων τοῦ Κ. Π. Καβάφη πού κυκλοφόρησε τελευταῖα ὁ ἔκδοτικὸς οἶκος τοῦ Λονδίνου «The Hogarth Press» σὲ μετάφραση τοῦ *John Mavrogordato*). ΑΕΕ 5 (1950-52) 226-228.— Μετάφραση ἀπ' τὸν ἀρ. 397.

Καρκαβίτσας

404. *Ἀνδρέα Καρκαβίτσα*, Ὁ Ζητιάνος. Ἀθ. 1950. Σελ. 224.

405. Ἀνδρέας Καρκαβίτσας. Ἐκλογή ἀπὸ τὸ ἔργο του, εἰσαγωγή, σχόλια *Φωτεινῆς Θ. Τζωρτζάκη*. Γιὰ τὴ μέση Παιδεία. Ἀθ. 1950. Σελ. 112 [Νεοελληνική Βιβλιοθήκη. Σειρὰ Β, ἀρ. 1].— Ὅπως σημειώνει ἡ σ. σ' ἕναν μικρὸν ἐπίλογο, «μὲ τὴ μικρὴ αὐτὴ ἔκδοση γίνεται πρώτη ἀρχὴ γιὰ νὰ πραγματωθῇ ἕνας ἀκόμη ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῆς Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης, νὰ δοθοῦν σὲ σχολιασμένες σχολικὲς ἐκδόσεις οἱ πῶ ἀντιπροσωπευτικοὶ Νεοέλληνες συγγραφεῖς». Τὸ πόσο πίσω εἴμαστε στὸ ζήτημα τῆς διδασκαλίας τῶν λογοτεχνικῶν μας ἔργων στὰ γυμνάσια, πόσο ἄθλια εἶναι τὰ «Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα», πόσο γενικὰ ὁ νέος βγαίνει ἀπὸ τὸ γυμνάσιο χωρὶς νὰ ἔχη γνωριστὴ μὲ τὴ λογοτεχνία μας, εἶναι πράγματα ποὺ ἔχουν τονιστὴ ἀπὸ ὅσους πονοῦν καὶ τὴν παιδεία μας καὶ τὴ λογοτεχνία μας. Ἡ ἐργασία τῆς σ. εἶναι μιὰ λαμπρὴ πρώτη ἀρχή, καμωμένη μὲ ἀπόλυτη εὐσυνειδησία καὶ γνώση τῶν προβλημάτων, ποὺ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς πρότυπο στοὺς καθηγητὲς γιὰ τὴν ἀναλυτικὴ διδασκαλία καὶ ἄλλων ἔργων τῆς λογοτεχνίας μας. Περιέχεται γενικὴ εἰσαγωγή στὸ ἔργο τοῦ Κ., ἀποσπάσματα ἢ καὶ ὀλόκληρα διηγήματα ἀπὸ τὰ «Διηγήματα» (1892) καὶ τὰ «Λόγια τῆς Πλώρης» (1899), καὶ ἐκτενέστερα ἀπὸ τὸν «Ζητιάνο» (1896), μὲ εἰδικότερα εἰσαγωγικὰ σημειώματα, περιλήψεις, καὶ στὸ τέλος ἐρωτήματα γιὰ τὸν μαθητὴ. Ἀκολουθοῦν ἀποσπάσματα ἀπὸ κρίσεις γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Κ., λεπτομερέστατο καὶ πολὺ προσεγμένο Λεξιλόγιο, καὶ ἕνα Ἐπίμετρο γιὰ τὸν εἰδικότερο ἀναγνώστη.— Βλ. καὶ βιβλιοκρισίαι Σ' *Καλησπέρη*, Ἀκτίνες 14 (1951) 331-332.

406. Ἀνδρέα Καρκαβίτσα, Ἐνα ἄγνωστο κείμενο. Ὁ ἀρματωλὸς. ΕΔ 8 (1951) 29-37.

407. Κριτικὴ ἀνθολογία γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Καρκαβίτσα. ΕΔ 8 (1951) 52-53.

408. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Ἀνδρέας Καρκαβίτσας. ΕΔ 8 (1951) 5-8.

409. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Ὁ Καρκαβίτσας θαλασσογράφος. ΕΔ 8 (1951) 18-22.

410. *Κώστα Καρκαβίτσα*, Ὁ Ἀντρέας μας. ΕΔ 8 (1951) 28.— Ἀνέκδοτο τῆς παιδικῆς του ζωῆς διηγημένο ἀπὸ τὸν ἀδερφό του.

411. *Γρηγορίου Ξενοπούλου*, Ἀνδρέας Καρκαβίτσας. ΕΔ 8 (1951) 11-14.— Ἀνατύπωση.

412. *Δημητρίου Β. Οἰκονομίδου*, Μεταφράσεις ἔργων τοῦ Καρκαβίτσα καὶ ἄλλων εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν. ΕΔ 8 (1951) 24-26.— Δύο διηγήματα μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν Vasile Costopol (Βασίλειο Κωστόπουλο) (1909 καὶ 1910) καὶ ἄλλα δύο ἀπὸ τὸν Α. Μυστακίδη (1928, 1931). Βιογραφικὲς καὶ βιβλιογραφικὲς πληροφορίες γιὰ τοὺς δύο μεταφραστὲς.

413. *Κωστὴ Παλαμᾶ*, Τὰ πρῶτα διηγήματα τοῦ Καρκαβίτσα. ΕΔ 8 (1951) 38-44.— Ἀνατύπωση.

414. *Φώτου Πολίτη*, Ὁ Καρκαβίτσας. ΕΔ 8 (1951) 27-28.— Ἀνατύπωση.

415. *Γεωργίου Σπυριδάκη*, Ὁ Καρκαβίτσας ὡς λαογράφος. ΕΔ 8 (1951) 45-49.

416. [*Ντίνου Δ. Ψυχογιού*], Ἀνδρέας Καρκαβίτσας, Ὁ λαογράφος. Ἡλειακά 1 (1951) 95.

Κονδυλάκης

417. *Εὔαγγ. Κ. Φραγκάκη*, Ἰωάννης Κονδυλάκης. ΕΔ 6 (1950) 692.

Κρυστάλλης

418. *Ν. Μποχλόγρου*, Ὁ κοσμογονικὸς μύθος στὴν ποίηση τοῦ Κρυστάλλη. Νέος Καλλιτέχνης 1951, τεῦχ. 5.

Μαλακάσης

419. Οἱ τελευταῖοι ἀνέκδοτοι στίχοι τοῦ Μαλακάση. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 7 (1950) 28.— Ἐνα τετράστιχο αὐτόγραφο (γραμμμένο, κατὰ τὸ σύντομο σημεῖωμα ποῦ δημοσιεύεται) τῆς τελευταίας μέρας τῆς ζωῆς του, στὸ νοσοκομεῖο.

420. † *Στέφανου Δάφνη*, Κουβέντες μετὰ τὸ Μαλακάση. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 8 (1951) 181-186.— Δημοσιογραφικὲς ἀναμνήσεις (καὶ γιὰ τὸν Στέφανο Μαρτζώκη).

421. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Μιλτιάδης Μαλακάσης. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 5, 14-17.— Πολὺ ἀξιοπρόσεχτες κριτικὲς παρατηρήσεις γιὰ τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Μ. (εἶναι ὁ «γοητευτικὸς βάρδος τῶν ἀπλῶν αἰσθημάτων, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως μεγάλος τεχνίτης τοῦ δημοτικοῦ στίχου»). Δύο «μεγάλες αἰσθηματικὲς περιπέτειες» διαμορφώνουν τὴν ποίησι τοῦ Μ.: ἡ γνωριμία του μετὰ τὸν Ζάν Μορεὰς πρῶτα καὶ ἡ ποιητικὴ ἀποκάλυψη τῆς ἰδιαίτερης πατριδας του, τοῦ Μεσολογγιοῦ.

Μωραϊτίδης

422. *Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη*, Τῶν θαλασσῶν ὁ ἅγιος. ΕΔ 6 (1950) 495-501.— Ἀνατύπωση.

423. *Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη*, Πόλεως Ἄλωσις. ΕΔ 6 (1950) 523-528.— Ἀνατύπωση ἀποσπάσματος ἀπὸ τὴν τελευταία σκηνὴ τῆς Δ' πράξης.

424. *Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη*, Στὸ ταξεῖδι. ΝΕ 48 (1950) 1520.— Ἀναδημοσίευση ποιήματος τοῦ Μ. ἀπὸ τὴν Ποικίλη Στοὰ τοῦ 1882, σελ. 387-388 (ἀνακοίνωση *Πέτρου Μαρκάκη*).

425. *Φρ. Π. Βραχᾶ*, Ὁ ἀναχωρητής. Κυ Γρ 15 (1950) 361.— Σύντομο σημεῖωμα γιὰ τὸν Μωραϊτίδη μετὰ τὴν εὐκαιρία τῶν 100 χρόνων ἀπὸ τὴ γέννησή του.

426. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Ὁ Μωραϊτίδης ὡς ποιητής. ΕΔ 6 (1950) 535-543.— Ξεχωρίζονται τὰ νεανικὰ λυρικά ποιήματα τοῦ Μ. καὶ μοιράζονται κι' αὐτὰ σὲ ποιήματα ρομαντικὰ σὲ καθαρεύουσα (1874-1880 περίπου), καὶ σὲ ἄλλα (ἔρωτικά κι' αὐτὰ) σὲ δημοτικὴ (ἀπὸ τὸ 1880 καὶ ὕστερα). Γιὰ τὰ πρῶτα ὁ σ. στηρίζεται στὴ μελέτη τοῦ Ἡλ Π. Βουτιερίδη (1931), ποῦ τὰ εἶχε συγκεντρώσει καὶ ἀναδημοσιεύσει γιὰ τὰ δεύτερα στὴν πρόσφατη μελέτη τοῦ Ἰω. Φραγκούλα (Βοστώνη 1950 — βλ. ἀρ. 443), ὁ ὁποῖος ἀποδίδει στὸν Μ. ποιήματα δημοσιευμένα στὸ περ. *Μὴ Χάνεσαι* μετὰ τὸ ψευδώνυμο Οὔτις καὶ Σφίγξ. (Δὲν ξέρουμε μετὰ ποιὲς ἐνδείξεις γίνεται ἡ προσγραφή: τὸ βιβλίον τοῦ Ἰω. Φραγκούλα δὲν τὸ εἶδαμε).

427. *Πέτρου Δ. Καμπάνη*, Πνευματικὸν εἰδύλλιον. ΕΔ 6 (1950) 505-508.— Τὸ ἱστορικὸ τῆς εὐρέσεως ἀπὸ τὸν σ. τῶν γραμμάτων τοῦ Μ. πρὸς τὴ μοναχὴ (καὶ ὕστερα ἡγουμένη) τῆς μονῆς Κεχροβουνιοῦ τῆς Τήνου, τὰ ὁποῖα δημοσιεύτηκαν στὸ ἴδιο περιοδικὸ ἀπὸ τὸν Ν. Σφυρόερα (βλ. ἀρ. 440, 441). Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἐνῶ εἶχε προηγηθῆ στὸ ἴδιο περιοδικὸ ἡ δημοσίευση τῆς πρώτης σειρᾶς τῶν γραμμάτων, καὶ δημοσιεύεται στὸ ἴδιο τεῦχος ἡ δευτέρη σειρὰ, στὸ ἄρθρον δὲ γίνεται γι' αὐτὸ καμιὰ ἀπολύτως μνεῖα! Φαίνεται πὼς πρόκειται γιὰ ἀναδημοσίευση τοῦ ἄρθρου τοῦ σ. στὴν ἐφημερίδα Ἀλήθεια τῆς Σύρου (Αὐγουστος 1949) (ἄρθρον ποῦ ἀναφέρεται στὴ δημοσίευση τοῦ Ν. Σφυρόερα), χωρὶς νὰ δηλώνεται τοῦτο πούθενά, κατὰ τὴν κακίστη συνήθεια τοῦ περιοδικοῦ!

428. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Λίγα λόγια γιὰ τὸν Ἀλέξ. Μωραϊτίδη. ΕΔ 6 (1950) 493-494.— Σύντομος χαρακτηρισμός. Οἱ ὁμοιότητες καὶ οἱ διαφορὲς μετὰ τὸν Παπαδιαμάντη.

429. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Ὁ διηγηματογράφος Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης.

NE 48 (1950) 1359-1366.— Λεπτές παρατηρήσεις γιά τή λογοτεχνική σημασία τοῦ Μ., ἰδίως ἔξαρση τῶν ἰδιαίτερων χαρακτηριστικῶν καί τῶν προτερημάτων του, ἀνεξάρτητα ἀπό τή μοιραία σύγκριση μέ τὸν Παπαδιαμάντη. *Ἡ δύναμη τῆς περιγραφῆς του.

430. *Σπύρον Μελᾶ*, Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης. *Ὁ πεζογράφος - ὁ δραματικός - ὁ ἄνθρωπος. ΕΔ 6 (1950) 485-492.— Εἰδικότερα ἀνάλυση (σὲ πολλὰ σημεία πολὺ εὐστοχη) τῶν δραματικῶν του ἔργων, καί λίγα λόγια γιά τὰ διηγήματα, ὅπου ἐξαιρεται ἡ δύναμη τῆς περιγραφῆς του· ἀλλὰ «τὸ τοπίο στήνεται ἀντικειμενικά, σάν σκηνογραφία, πολλές φορές, στὴν κίνηση τῶν πλασμάτων του», ἐνῶ «στὸν Παπαδιαμάντη—καὶ εἶναι ἡ ὑπεροχή του—οἱ ἄνθρωποι του σὰ νὰ δημιουργοῦν τὸ περιβάλλον, τὴν ἀτμόσφαιρά του, καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀρχιτεκτονική τοῦ τοπίου».

431. Κριτικὴ ἀνθολογία περὶ τοῦ Ἀλ. Μωραϊτίδου (*Ἐπιμελεῖα Φ. Κ. Μπομπουλίδου). ΕΔ 6 (1950) 544-548.— Ἀποσπάσματα ἀπὸ ἄρθρα τῶν Β. Γαβριηλίδη, Κωνστ. Φ. Σκόκου, Γ. Φτέρη, Ζ. Παπαντωνίου, Γ. Σερούϊου, Πέτρου Δελινοῦ, Μ. Γαλανοῦ, Κ. Μπαστιᾶ, Α. Τραυλιαντώνη, Β. Ἡλιάδη, Ἰω. Φραγκούλα. (Τὰ περισσότερα ἀπὸ ἔφημερίδες καί σπάνια περιοδικά).

432. *Μελὴ Νικολαΐδη*, Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης. Ἀκτίνες 13 (1950) 518-519.— Μικρὸ σημεῖωμα ποὺ τονίζει τὴ χριστιανικότητα τοῦ Μ.

433. *Κωστὴ Παλαμᾶ*, Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου. ΕΔ 6 (1950) 519-522.— Ἀνατύπωση, καθὼς δηλώνεται, ἀπὸ τὰ ΠΑΑ 4 (1929) 205-211.

434. *Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου*, Ἀναδρομὴ στὴ Σκιάθου: Ὁ δεῦτερος παράλληλος. NE 48 (1950) 1336-1340.— Σύγκριση Μ. καὶ Παπαδιαμάντη.

435. *Γεωργίου Παπαχαιζῆ*, Τὸ ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου. ΕΔ 6 (1950) 502-504.— Εὐστοχες κρίσεις καί λεπτομερειακὲς παρατηρήσεις. *Ὁ σ. διαρεῖ τὸ ἔργο τοῦ Μ. σὲ τρεῖς περιόδους: α) στὴν ὁποία ἀνήκουν τὰ δραματικὰ ἔργα, τὰ μυθιστορήματα καὶ τὰ λίγα ποιήματα, β) 1888-1907, ἡ μόνη ἀξιόλογη: διηγήματα καὶ ταξιδιωτικὲς ἐντυπώσεις, γ) 1911-1926, ἔνταση τοῦ θρησκευτικοῦ τοῦ αἰσθήματος, γράφει μόνον ἐκκλησιαστικὰ ἔργα.

436. *Γ. Μ. Παπαχαιζῆ*, Ἐκατὸ χρόνια ἀπ' τὴν ἔλευση μιᾶς μορφῆς - συμβόλου τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ μας πολιτισμοῦ. Ὁ Αἰώνας μας 4 (1950) 329-330.— Γιά τὸν Α. Μωραϊτίδη καὶ κυρίως τὰ διηγήματά του.

437. *Γ. Χ. Σακελλαριάδη*, Ἀπ' τὴ ζωὴ τοῦ Ἀλεξ. Μωραϊτίδου. ΕΔ 6 (1950) 529-530.— Βιογραφικὰ στοιχεῖα ὑπαγορευμένα στὸν σ. ἀπὸ ἓναν στενὸ συγγενὴ τοῦ Μ., «πολὺ γνωστὸ ἐπιστήμονα καὶ συγγραφέα», ποὺ κρατᾷ ὅμως τὴν ἀνωνυμία.

438. *Γιάννη Σιδέρη*, Θεατρικὰ ἔργα τοῦ Μωραϊτίδου. NE 48 (1950) 1372-1374.— Δράματα: «Βάρδας Καλλέργης» (1874) καὶ «Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν» (1876), καὶ τρεῖς κωμωδίες (1876-1880). Τὰ ἴδια χρόνια (1879-80) κριτικὴ θεατρικὴ καὶ ἄλλη συνεργασία στὸ «Μὴ Χάνεσαι» μέ τὸ ψευδώνυμο Σφίγξ.

439. *Γεωργ. Κ. Σπυριδάκη*, Ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης καὶ ἡ λαογραφία τῆς Σκιάθου. ΕΔ 6 (1950) 531-534.— Λαογραφικὴ σταχυολογία ἀπὸ τὰ διηγήματά του.

440. *Νίκου Β. Σφυρόερα*, Ὁ ἄγνωστος Μωραϊτίδης (*Ἀνέκδοτα γράμματα ποὺ ξεσκεπάζουν τὸ μεγάλο μυστικὸ τῆς ζωῆς του). Ἐνα πνευματικὸ εἰδύλλιο. ΕΔ 5 (1950) 8-15, 146-148, 224-226, 518.— Πρόκειται γιά ἓνα εὔρημα τοῦ κ. Πέτρου Καμπάνη στὴν Τήνο, ἓνα μικρὸ πακέτο μέ τριάντα γράμματα τοῦ Ἀλ. Μωραϊτίδου πρὸς τὴν ἡγουμένη τῆς μονῆς Κεχροβουνιοῦ τῆς Τήνου, στὰ χρόνια 1912-1919 (τὰ γράμματα φαίνεται ὅτι δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὸν Πέτρο Καμπάνη στὴν ἔφημερ. Ἀλήθεια τῆς Σύρου, Αὔγ. 1949—δὲν μπόρεσα νὰ τὸ ἐξακριβώσω,

βλ. καὶ ἀρ. 427). Δημοσιεύονται μόνο τὰ πρῶτα ἔξι, καὶ ἡ δημοσίευση σταματᾷ ἀπότομα. Στὴ σελ. 518 ἀκόμα ἓνα. Τὰ γράμματα δείχνουν τὴν τάση τοῦ Μ. πρὸς τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν ἀναστροφή του μετὰ τὰ κείμενα τῶν Πατέρων (μεταφράζει Μ. Βασιλείου καὶ Γρηγόριου), καὶ εἶναι γραμμένα σὲ μιὰ γλώσσα ἀνάμικτη ἀπὸ δημοτικὰ καὶ στοιχεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσας.—'Αλλὰ νὰ μιλάμε γιὰ «μεγάλου μουσικοῦ τῆς ζωῆς του» καὶ «πνευματικὸ εἰδύλλιο» (τὰ γράμματα τὰ γράφει ὁ Μ. σὲ ἡλικία 61-68 χρόνων) εἶναι ὁλότελα ἄστοχο καὶ δείχνει μόνο τὴ δική μας ἀνικανότητα νὰ κατανοήσουμε τὴν ἀγνή μουσικὴ διάθεση ἐνὸς ἀνθρώπου.

441. *Νίκου Β. Σφυρόερα*, 'Ανέκδοτα γράμματα τοῦ 'Αλεξάνδρου Μωραϊτίδη. ΕΔ 6 (1950) 509-517.—Βλ. καὶ τὸν προηγούμενον ἀριθμὸν. Δημοσιεύονται ἄλλα 9 γράμματα τοῦ 1916 ἀπὸ τὴ Σκιάθου καὶ τοῦ 1919 ἀπὸ τὴν Ἀθήνα (ἡ «δεύτερη σειρά»). Ὅπως καὶ τὰ προηγούμενα, καὶ τοῦτα ἀσχολοῦνται μόνο μετὰ ζητήματα θεολογικὰ καὶ ἄσκητικά. Μερικὲς φράσεις ὑπογραμμίζονται, φαίνεται ὅμως ἀπὸ τὸν ἐκδότη καὶ ὄχι στὸ κείμενον τοῦ Μ. Ὁ ἐκδότης χρονολογεῖ μερικὲς ἀχρονολόγητες ἐπιστολές, ὅχι ὅμως πάντοτε εὔστοχα. Π. χ. ἡ τελευταία (ἀρ. 9) δὲν μπορεῖ νὰ «γράφτηκε τὴν πρώτη ἑβδομάδα μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1919». Πρῶτα πρῶτα ὁ Μ. γράφει: «αὐτὴν τὴν ὥραν τὴν ἀνέγνωσα [τὴν «εἰκόνα» τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου] μετὰ τὴν τελευταίαν προηγουμένην»—καὶ ἡ τελευταία προηγουμένη γίνεται, καθὼς εἶναι γνωστὸ, τὴ μεγάλη Τετάρτη. 'Αλλὰ καὶ τὸ ἔτος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ 1919. «Διότι καὶ ἕκτακτος εἶναι ὁ ἑνιαυτός. Κύριον Πάσχα ἔγινε τὴν τελευταίαν φορὰν 1817, σχεδὸν ἕνας αἰὼν». Ἡ ἐπιστολὴ θὰ γράφηκε λοιπὸν τὸ 1916 τουλάχιστον ἢ καὶ πιὸ πρὶν (προτοῦ συμπληρωθῆ ἓνας αἰὼνας ἀπὸ τὸ 1817).

442. Τὸ Πάσχα τοῦ 'Αλεξάνδρου Μωραϊτίδη (ἓνα ἀνέκδοτον γράμμα του). ΕΔ 5 (1950) 518.—'Ανακοίνωση Νίκου Β. Σφυρόερα. 'Επιστολὴ τῆς 17 Ἀπρ. 1916 πρὸς τὴ μοναχὴ Θεοδώρα (βλ. καὶ ἀρ. 440-441).

443. *Ἰω. Ν. Φραγκούλα*, 'Αλέξανδρος Μωραϊτίδης (1850-1929). Βοστώνη 1950. 8ο Σελ. 94.—Βιογραφικά. 'Ανατύπωση κριτικῶν ἄρθρων διαφόρων συγγραφέων γιὰ τὸν Μ. Βιβλιογραφία ἔργων του.—Βλ. βιβλιοκρισίαν *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, ΕΔ 6 (1950) 390.

444. *Πέτρον Χάρη*, 'Αλ. Μωραϊτίδης. Ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησίν του. ΝΕ 48 (1950) 1331-1335.—Ὁμιλία ἀπὸ τὸν ραδιοφωνικὸ σταθμὸν Ἀθηνῶν.

Ξενοπούλου

445. *Γρηγορίου Ξενοπούλου*, 'Ανέκδοτες σελίδες. Χαιρετισμὸς στοὺς ἀναπήρους μας. ΝΕ 49 (1951) 202.—Προοριζόταν γιὰ εἰσαγωγὴν στὴν «Ἔσρα τοῦ ἀναπήρου» στὸ ραδιόφωνο, ἀλλὰ δὲν ἐκφωνήθηκε. 'Ανακοίνωση Π. Μαρκόκη.

446. (*'Ανώνυμο*), Γρηγόριος Ξενοπούλου. 'Αλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1951, 82-84.—Νεκρολογία, ὅπου παρατίθεται «τελευταία» συνέντευξις τοῦ Ξ. σ' ἑλληνικὴ ἑφημερίδα τῆς Ἀμερικῆς.

447. *Κ. Ἀγαπητίδη*, Γρηγόριος Ξενοπούλου. Στάχυς 1951, 166-168.

448. *Γιάννη Ἀδαμαντίου*, Ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ μόνη μου συνάντησις μετὰ τὸν Γρηγόριον Ξενοπούλου. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 5, 9-11.—'Ανάμνησις ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς κατοχῆς, χωρὶς ἰδιαιτέρη σημασίαν.

449. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Ὁ Ξενοπούλος ποιητής. ΕΔ 7 (1951) 205-206.—Τρία ποιήματα τοῦ Ξ., τὰ δύο ἀπὸ τὸν «Ποιητικὸν Ἀνθώναν» 1 (1887) καὶ 2 (1887) καὶ τὸ τρίτον ἀπὸ τὴν «Κυψέλην» (1885). Τὰ δύο πρῶτα τ' ἀναφέρει ὁ

Ξ. στην αὐτοβιογραφία του, δημοσιευμένη στὴν Ἰόνιο Ἀνθολογία, 1939 (ξαναδημοσιεύεται στὸ ἴδιο τεύχος τῆς ΕΔ, 173-175).—Πρβ. τοῦ ἴδιου σ. ἀνάλογο ἄρθρο στὴ Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 1944 καὶ τὸ ἄρθρο τοῦ Χ. Γ. Σακελλαριάδη στὸ ἴδιο τεύχος τῆς ΕΔ (ἔδω ἄρ. 459).

450. *Κόστα Καιροφύλα*, Ὁ ζακυνθινὸς Ξενόπουλος. ΕΔ 7 (1951) 207-208.

451. *Κ[αλουδά, Π. Ν.]*, Ὁ Γρ. Ξενόπουλος καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ ἔξωτερικοῦ. Ὁ Ἑλληνισμὸς τοῦ Ἑξωτερικοῦ 3 (1951) φ. 9, 9.—Παραθέτει καὶ κείμενο τοῦ Ξ. (τοῦ 1939 ;), τὴ διήγηση ἑνὸς «ἀνέκδοτου» γιὰ τοὺς Ἕλληνες τοῦ ἔξωτερικοῦ.

452. *Διονυσίου Α. Κοκκίνου*, Γρηγόριος Ξενόπουλος, ΕΔ 7 (1951) 171.—Λίγα λόγια γιὰ τὸ θάνατό του.

453. *Ἀνδρέα Καρανιώτη*, Τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ξενόπουλου. ΕΔ 7 (1951) 185-188.

454. *Νίκου Κρανιδιώτη*, Γρηγόριος Ξενόπουλος. Κυ Γρ 16 (1951) 42-44.—Νεκρολογία. Ἡ θέση τοῦ Ξ. στὸ μυθιστόρημα καὶ στὸ δράμα.

455. *Δ. Μάραση*, Ὁ Ξενόπουλος καὶ ἡ εἰκονογραφημένη Ἑστία. ΕΔ 7 (1951) 229-231.

456. *Σπύρου Μελά*, Γρηγόριος Ξενόπουλος (πεζογράφος - ἀφηγητὴς - δραματογράφος). ΕΔ 7 (1951) 165-170.

457. *Κατίνas Γ. Παπᾶ*, Ὁ Γρηγόριος Ξενόπουλος καὶ τὰ παιδιά. Παιδεία 5 (1951) 120-124.

458. *Θανάση Πετσάλη - Διομήδη*, Γρηγόριος Ξενόπουλος. ΕΔ 7 (1951) 199-203.—Λογοτεχνικὴ ἀποτίμηση καὶ ἱστορικὴ τοποθέτηση.

459. *Χ. Γ. Σακελλαριάδη*, Ὁ ἄγνωστος Ξενόπουλος. ΕΔ 7 (1951) 233-237.—Γιὰ τὰ ποιήματά του καὶ μερικὰ πεζογραφήματα τυπωμένα στὴν Κυψέλη καὶ τὸ Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ 1885. Χρήσιμες παραπομπές καὶ τεκμηρίωση.

460. *Γιάννη Σιδέρη*, Πρωτοπόρος τοῦ θεάτρου: Οἱ «Βρυκολάκες» καὶ ὁ Ξενόπουλος. ΝΕ 48 (1950) 1380-1382—Ἀναδημοσίευση μὲ λίγα σχόλια διαφωτιστικὰ μιᾶς ὁμιλίας εἰσήγησης ποῦ ἔκαμε ὁ Ξ. πρὶν ἀπὸ τὴν «πρώτη» παράσταση τῶν «Βρυκολάκων» στὴν Ἀθήνα (1894), ποῦ ἦταν καὶ ἡ πρώτη παράσταση Ἰψενικοῦ ἔργου στὴν Ἑλλάδα.

461. *Γεωργίας Ταρσοῦλη*, Ὁ Ξενόπουλος τῆς «Διαπλάσεως». ΕΔ 7 (1951) 213-217.

462. *Γεωργίας Ταρσοῦλη*, Γύρω ἀπὸ τὸν Ξενόπουλο. Ὁ Αἰώνας μας 5 (1951) 26-27.—Προσωπικὲς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ Ξ.

463. *Ἄγγ. Φουριώτη*, Ἐξήντα πεντε χρόνια ἀφιερωμένα στὰ γράμματα. ΕΔ 7 (1951) 218-222.—Μελέτη γιὰ τὸν Γρ. Ξενόπουλο.

464. *Δ. Α. Χριστοφίδη*, Γρηγόριος Ξενόπουλος. [Ἐνα παλῆο Διαπλάσσο-πουλο γιὰ τὸν Φαίδωνα τῆς «Διαπλάσεως»]. Κυ Γρ. 16 (1951) 116.—Ἀναμνήσεις.

Π α λ α μ ᾶ ς α) Κ ε ἰ μ ε ν α

465. *Κωστῆ Παλαμᾶ*, Τὰ ποιητικὰ του ἔργα. Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου. Τόμος Πέμπτος. Ἀθ. 1950. 8ο Σελ. 235.—Προτάσσεται (σ. 3-15) Εἰσαγωγή τοῦ ἐκδότη Λέανδρου Κ. Παλαμᾶ. Στὸ τέλος (σ. 205-228) κριτικὰ ἄρθρα Π. Βλαστοῦ καὶ Η. Βίδου. Σελ. 229-233. Γλωσσάριο. Στὴν εἰσαγωγή λιβελλογραφικὴ ἐπίθεση τοῦ ἐκδότη ἐναντίον τοῦ Κ. Δ. Τσάτσου, ἀταίριαστη σὲ μιὰ ἐπανεκδοσὴ ἑνὸς κλασσικοῦ ἔργου τῆς λογοτεχνίας μας.

466. *Κωστῆ Παλαμᾶ*, Ἀνέκδοτοι στίχοι: Τρίπτυχο. Στὴν Κυρία Θεώνη

Δρακοπούλου. ΝΕ 49 (1951) 303.—Δημοσιεύεται αυτόγραφο και μεταγράφεται (χωρίς κανέναν υπομνηματισμό) μικρό ποίημα του Π. χρονολογημένο 16.10.13 (ὁ τίτλος τοῦ ποιητῆ). Στὴ μεταγραφή δὲν προσέχτηκε πῶς τὸ ποίημα ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τρισίτιχες στροφές και ἕναν στίχο καταληκτικό, στὸν τύπο τῆς δαντικῆς «τερσίνας» και ἡ μετρικὴ αὐτὴ μορφή ἔχει σχέση με τὸ περιεχόμενο, ἀναφέρεται ἄλλωστε και ρητὰ στὸ ποίημα («κόβω γιὰ Σὲ τὸ τρισίτιχο τραγούδι»).

467. Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. (Ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία του με τὴν Μυρτιώτισσα Θεώνη Δρακοπούλου). ΝΕ 49 (1951) 304-307.—Τρία γράμματα : 5, 6 και 21 Αὐγ. 1913. Ἔξω ἀπὸ τὸ γενικό ἐνδιαφέρον πού ἔχει κάθε γράμμα ἐνὸς πνευματικοῦ ἀνθρώπου, δὲν παρουσιάζουν ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον.

468. Κωστῆ Παλαμᾶ, Ἀρχάδι. ΝΕ 48 (1950) 1521-1524.—Ἀναδημοσίευση ἀρθροῦ τοῦ Π. δημοσιευμένου σὴν ἐφημ. Ἐλεύθερος Λόγος, 10 Νοεμ. 1924.

469. Φαίδωνος Ἀλεξίου, Δυὸ ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Παλαμᾶ. (Οἱ καθαρουσιᾶνοι τῆς Σμύρνης. Οἱ φίλοι τοῦ Καίρου. Ὁ Καβάφης). ΝΕ 47 (1950) 591-593.—Και τὰ δυὸ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ξενοφῶντα Στελλάκη (πού ὁ ἴδιος ἄλλωστε τὰ ἔδωσε στὸν σ. νὰ τ' ἀντιγράψῃ), τὸν γνωστό στὴν ἱστορία τοῦ δημοτικισμοῦ ἀπὸ τὴν ἀπόφαση, γραμμένη στὴ δημοτικὴ, τοῦ Πρωτοδικείου Βόλου (1900). Τὸ πρῶτο, 17 Ἰαν. 1908, στέλνεται στὴ Σμύρνη, ὅπου ὑπηρετοῦσε ὁ Στ. ὡς Γενικός Πρόξενος, και μιᾶ γιὰ τοὺς γλωσσικούς ἀγῶνες στὴ Σμύρνη. Τὸ δεύτερο, μεταγενέστερο, 8 Ἰουλ. 1929, στέλνεται στὸ Κάιρο, ὅπου βρίσκεται ὁ Στ., Γενικός Πρόξενος πάλι. Ὁ Π. ἀποποιεῖται πρόσκληση φίλων του νὰ πάη στὸ Κάιρο, και προσθέτει ἐπίσης : «Ὅσο γιὰ τὸν Καβάφη, πού βέβαια εἶναι ποιητῆς ἰδιόρρυθμος, τί νὰ εἰπῶ ; ὅ,τι και ἄλλοτε εἶπα σὲ ἀνάλογη περίστασι : Νὰ τὸν χαίρουνται οἱ ἀποκλειστικοὶ του θαυμασταί...». Ὁ υπομνηματισμὸς τῶν γραμμάτων ὑποτυπώδης. Λίγα γιὰ τὴν προσωπικότητα τοῦ Ξ. Στελλάκη.

470. Γιώργου Γληνοῦ, Οἱ γλωσσικοὶ ἀγῶνες στὴ Σμύρνη. ΝΕ 47 (1950) 683.—Συμπληρωματικά στὸ πρῶτο γράμμα τοῦ Π. τὸ δημοσιευμένο ἀπὸ τὸν Φ. Ἀλεξίου (βλ. προηγούμενο ἀριθμὸ).

471. Κ. Σ. Κώνστα, Δυὸ παλιὰ ποιήματα τοῦ Παλαμᾶ (1878). ΝΕ 49 (1951) 315-316.—Δυὸ ποιήματα ἀπὸ χειρόγραφα τοῦ 1878. Τὸ II εἶναι τὸ «Νὰ γενόσουν», δημοσιευμένο στὸν Ραμπαγά, 31 Μαΐου 1879 (Γ. Κατσιμπαλή, Βιβλιογραφία Κωστῆ Παλαμᾶ, Ἀθ. 1943, ἀρ. 123).

472. Κ. Σ. Κώνστα, Λησμονημένοι ἐπίκαιροι στίχοι. Μεσολογγιάς. ΝΕ 49 (1951) 451-452.—Ἀπὸ αὐτόγραφο τετράδιο τοῦ ποιητῆ τῶν παιδικῶν του χρόνων (1874-1876) στὴν κατοχὴ τοῦ κ. Χρ. Γ. Εὐαγγελάτου δημοσιεύεται τὸ ποίημα «Μεσολογγιάς» (δέκα—πέντε + πέντε — τετράστιχα, καθαρεύουσα) χρονολογημένο 18 Μαΐου 1876. Εἶχε πρωτοδημοσιευτῆ στὴν ἐφ. Αὐγή, 29 Μαΐου 1876 (Γ. Κατσιμπαλή, Βιβλιογραφία Κωστῆ Παλαμᾶ, 1943, ἀρ. 101).

473. Κ. Μ. Μιχαηλίδη, Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Παλαμᾶ στὸν Ἀλέξανδρο Πάλλη. ΑΕΕ 4 (1949 50) 305-327.—Δέκα ὄχτώ γράμματα τῶν ἐτῶν 1904-1907, ὅπου γίνεται λόγος γιὰ τὴν Ἰλιάδα, τὴν «Ἀσάλευτη Ζωή», τὴν Ἐταιρεία «Ἡ Ἐθνικὴ Γλῶσσα» και τὸν «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου». Δημοσιεύονται και μερικὲς παρατηρήσεις και ἀπορίες τοῦ Πάλλη σὲ ὀρισμένα σημεῖα τοῦ Α' Λόγου, και οἱ διασαφητικὲς ἀπαντήσεις τοῦ Παλαμᾶ. Τοῦτες οἱ τελευταῖες ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρουσες, ὅχι ἴσως τόσο γιὰτὶ μᾶς ἐρμηνεύουν στίχους τοῦ «Δωδεκάλογου» (πού μᾶς φαίνεται περίεργο πῶς δὲν τοὺς καταλάβαινε ὁ Πάλλης), ὅσο γιὰ μερικὲς πολύτιμες σκέψεις τοῦ ποιητῆ, πού μᾶς βοηθοῦν γενικότερα νὰ καταλάβουμε τὸν τρόπο πού ἀντίκριζε τὸ ἔργο του και τὴν ποιητικὴ του.

474. From the «Gypsy» of Palamas. I. Caravans, II Gypsy Girls. Συμπόσιον (Πατρῶν) 1 (1950) 42-43.—Μετάφραση ἀπὸ τὸν «Ἐρχομὸς» καὶ τὸ «Παρηγῦρι τῆς Κακάβας» τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου».

— *Ἄλλα ἀνέκδοτα κείμενα βλ. καὶ στοὺς ἀρ. 485, 497.

Π α λ α μ ᾶ ς β) Βιογραφικὰ

475. Γ. Θ. Βαφόπουλου, Πότε γεννήθηκε ὁ Παλαμᾶς. ΝΕ 47 (1950) 682.—Ἐπιστολή. Ἄπὸ ἐπίσημα κείμενα ποὺ παραθέτει ὁ Κ. Σ. Κώνστας, ΝΕ 45 (1949) 184, φαίνεται ὅτι ὁ Π. γεννήθηκε τὸ 1857. Αὐτὴ ἢ ἡ καθιερωμένη (1859) χρονολογία εἶναι ἡ σωστὴ;

476. Σ. Ε. Χιλιάδακη, Πότε γεννήθηκε ὁ Παλαμᾶς. ΝΕ 47 (1950) 754-755.—Δημοσιεύει ἐπιστολὴ τοῦ Π. πρὸς αὐτόν, ὅπου διορθώνει λάθος προηγούμενης ἐπιστολῆς: ὄχι 15 ἀλλὰ 13 Ἰανουαρίου 1859, καθὼς καὶ ἀρθρο τοῦ Χ. Π[αλαμᾶ], ἀδερφοῦ τοῦ ποιητῆ, στὸ «Ἀκαδημαϊκὸν Ἡμερολόγιον Πατρῶν» τοῦ 1918, ποὺ πιστοποιεῖ τὴν ἴδια χρονολογία.

477. Γ. Θ. Βαφόπουλου, Πότε γεννήθηκε ὁ Παλαμᾶς. ΝΕ 48 (1950) 892.—Ἐπιμένει πὼς τὸ ζήτημα δὲ λύθηκε, κυρίως γιατί ἡ 13 Ἰανουαρίου 1859 δὲν ἦταν Πέμπτη, ὅπως σημειώνει ὁ Π. (Χρ. Χαρτ. 1, σελ. 3), ἀλλὰ Τρίτη, καὶ υποθέτει πὼς ὁ Π. ἤθελε νὰ κρύψη τὰ χρόνια του.—Τὰ ἐπιχειρήματά του ὁμως δὲν εὐστάθου. Εἶναι πολὺ πιὸ φυσικὸ ὁ Π. νὰ ἔκαμε λάθος στὴν ἡμέρα τῆς ἐβδομάδας.

478. Χ. Γ. Σακελλαριάδη, Παλαμᾶς καὶ Παπαρηγόπουλος (*Ἐλεγχος βιογραφικῶν στοιχείων). ΝΕ 48 (1950) 890-891.—Τὸ 1859 εἶναι τὸ ἔτος ποὺ γεννήθηκε ὁ Π. (ἔτσι καὶ στὰ μητρῶα ἀρρένων τοῦ Δήμου Μεσολογγίου), καὶ ἀποφοίτησε ἀπὸ τὸ Γυμνάσιο τὸ 1875 δεκαεξὶ χρονῶν.—Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὴν ἀμφισβήτηση γιὰ τὸ πότε γεννήθηκε ὁ Π. (βλ. ἀρ. 475 κέ.), ὁ σ. ἐκθέτει τίς ἔρευνές του γιὰ νὰ ἐξακριβώσῃ πότε ἀκριβῶς γεννήθηκε ὁ ποιητὴς Δ. Παπαρηγόπουλος, γιατί καὶ ἐδῶ οἱ πληροφορίες εἶναι ἀντιφατικές: 1843 (ἐγκυκλοπ. λεξικά, Χ. Ἄννινος, ἐπιστολὴ τοῦ ποιητῆ δημοσιευμένη στὰ Ἄπαντα Φέξη, σ. ς'), 1845 (Καμπάνης), 1841 (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος). Στὸ Λῆμο Ἀθηναίων δὲν ὑπάρχει ἀναγραφὴ, οὔτε στὰ μητρῶα τοῦ Δήμου Νυμφασίας (Βυτίνας) στὴ Νομικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν φαίνεται στὰ μητρῶα γραμμένος τὸ 1860, 19 ἐτῶν (ἄρα 1841) ὁ τάφος του στὸ Α' Νεκροταφεῖο ἔχει χρονολογία γιὰ τὴ γέννηση, «ομε» (1845).—Νομίζω πὼς πρέπει νὰ θεωρήσουμε ἐγκυρότερη τὴ μαρτυρία τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ στὴν ἐπιστολὴ του, δηλ. 1843.

479. Χρήστου Γ. Ἐναγγελάτου, Ἡ ἡλικία τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. ΝΕ 48 (1950) 965-966.—Δημοσίευση ἀποσπασμάτων ἀπὸ δύο ἰδιόγραφα μαθητικὰ ἡμερολόγια τοῦ Π., τοῦ 1872 καὶ τοῦ 1874 (εἶχαν δημοσιευτῆ καὶ στὴν ἐφ. Νεολόγος Πατρῶν 14 Ἀύγ.-20 Σεπτ. 1949). Γιὰ τὸ ζήτημα τῆς ἡλικίας, τὸ Σάββατο 12 Ἰανουαρίου 1874 στὸ ἡμερολόγιό ὁ Π. γράφει: «ἄριον εἶναι ἡ ἡμέρα τῶν γενεθλίων μου, καθ' ἣν τελειώσας τὸ 15ον τῆς ἡλικίας μου ἔτος, εἰσέρχομαι εἰς τὸ 16ον, ἀπὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας εἰς τὴν ἡβην, καὶ ὁμως πρὸ πολλοῦ δὲν εἶμαι πλέον παῖς...» (Καί, ἀσφαλῶς, στὰ 15 του χρόνια θὰ ἤξερε καλὰ τὴν ἡλικία του) Τὰ ἀποσπάσματα ἐνδιαφέροντα καὶ γιὰ τὴν ψυχολογία τοῦ παιδιοῦ Π.· στίς 12 Ἰαν. 1874 διαβάξουμε ἀκόμη: «...διότι ἡ χεῖρ μου ἦτο δεσμευμένη ὑπὸ τοῦ πλῆκτρου τῆς τοσοῦτω προσφιλοῦς μοι λύρας. Αὕτη εἶναι ἡ μόνη παρηγόριος εἰς τὰς λύρας μου καὶ ἡ μόνη αἷτιος καὶ μέτοχος τῆς χαρᾶς μου. Εἶναι τὰ πλούτη μου, οἱ θησαυροὶ μου, ἡ ἀδελφὴ μου, εἶναι τὸ τιμαλφές μου,

εἰς αὐτὴν αἰείποτε καταφεύγω. Μετ' αὐτῆς θέλω βιώσει, καὶ τὸ ἔσχατόν μου βλέμμα θὰ ἀπευθύνεται πρὸς αὐτήν».—Τὰ ἡμερολόγια τὰ βρῆκε ὁ σ. τὸ 1913 στὰ ὑπόγεια τοῦ πεθεροῦ του Σπυρ. Ζ. Τρικούπη, θείου τῆς γυναίκας τοῦ Χρ. Παλαμᾶ, τοῦ ἀδερφοῦ τοῦ ποιητῆ. (Βλ. καὶ ἀρ. 475, 480).

480. Γ. Θ. Βαφόπουλου, Πότε γεννήθηκε ὁ Παλαμᾶς. ΝΕ 48 (1950) 1040-1044.— Βλ. καὶ ἀρ. 475, 477 καὶ 479). Μακρότατη ἀνάπτυξη ἐπιχειρημάτων γιὰ ν' ἀποδειχθῆ ὅτι ὁ Π. γεννήθηκε τὸ 1857 καὶ ὄχι τὸ 1859.— Τὰ ἐπιχειρήματα δὲν εἶναι οὔτε εὐσταθῆ οὔτε λογικά, καὶ τελείως ἀπαράδεκτο τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Π. ἀπὸ ναρκισσισμό (ἢ καὶ ἀπὸ ὑπολογισμό, γιὰ νὰ μὴν πάη χωρίτερα στρατιώτης!) ἔκανε ὀλόκληρους μαθηματικούς ὑπολογισμούς κάθε φορά (καὶ μάλιστα συμβουλευόμενος καὶ τὸ «Διαρκές Ἡμερολόγιον» ποῦ δείχνει ποιά μέρα τῆς ἐβδομάδος ἀντιστοιχεῖ σὲ κάθε χρονολογία!). Περιέργω εἶναι ὅτι ὁ σ. δὲν ἔχει λάβει καθόλου ὑπ' ὄψη του τὸ ἄρθρο τοῦ Χ. Εὐαγγελάτου (βλ. ἀρ. 479) μὲ τὸ μαθητικὸ ἡμερολόγιό τοῦ Π., μολονότι εἶχε δημοσιευτῆ στὸ προηγούμενο τεῦχος τῆς ΝΕ.

481. Χ. Γ. Σακελλαριάδη, ΕΔ 6 (1950) 537-538.—Ἐπιστολὴ σχετικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἡλικίας τοῦ Π. Στέλνει τὴν ἀπάντησιν ποῦ δὲν τοῦ δημοσίευσεν ἡ ΝΕ. Βλ. καὶ τὸν ἐπόμενον ἀριθμὸ.

482. Χ. Γ. Σακελλαριάδη, Πολὺς θόρυβος γιὰ τὸ τίποτα. ΕΔ 6 (1950) 632-637.—Ἀπάντησιν στὶς ἐπιστολὰς Γ. Θ. Βαφόπουλου (βλ. ἀρ. 475, 477, 480). Ἐναιρουῦνται μὲ πειστικότητα τὰ ἐπιχειρήματα καὶ ἀποδεικνύεται, καὶ μὲ ἄλλα στοιχεία, ὅτι ὁ Παλαμᾶς γεννήθηκε τὸ 1859.

483. Γ. Δ. Παπαδημητρίου, Οἱ ἀσέβειες τοῦ κ. Βαφόπουλου γιὰ τὸν Παλαμᾶ. ΕΔ 6 (1950) 716-718.—Ἐπιστολὴ ὅπου ἀνασκευάζονται τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ κ. Βαφόπουλου γιὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ Παλαμᾶ. (βλ. ἀρ. 475, 477, 480).

Π α λ α μ ᾶ ς γ) Μ ε λ ἔ τ ε ς

484. Τ. Β[ουρνᾶ], Ἑφτά χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κωστῆ Παλαμᾶ. Ἄνταϊος 6 (1951) 148-149.

485. Χρήστου Γ. Εὐαγγελάτου, Ὁ Μεσολογγιτισμὸς τοῦ Παλαμᾶ. ΝΕ 49 (1951) 308-314.—Δημοσιεύονται τρία κείμενα γιὰ ν' ἀποδειχθῆ ὁ «μεσολογγιτισμὸς» τοῦ Π., δηλ. ἡ (πανθομολογούμενη ἄλλωστε) ἀγάπη του γιὰ τὴν ἰδιαίτην πατρίδα του. Φυσικὰ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν θὰ μπορούσαν νὰ παρατεθοῦν κι' ἄλλα πάμπολλα κείμενα τοῦ ποιητῆ. Ἀπὸ τὰ τρία δημοσιευόμενα ἐδῶ, τὰ δύο πρῶτα εἶναι ἀναδημοσιεύσεις (ἄρθρο του στίς 17 Ἰαν. 1922 στὴν ἔφ. Ἐμπρός, ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν «Ποιητικὴ» του, τόμ. Α' [1933] σ. 120-123) τὸ τρίτο εἶναι ἀνέκδοτο: ἐπιστολὴ, πολὺ χαρακτηριστικὴ καὶ ἐνδιαφέρουσα, τοῦ Π. πρὸς τὸν σ. (29 Μαρτ. 1935). Δημοσιεύονται ἐπίσης καὶ: μιὰ δεύτη ἐπιστολὴ τοῦ Π. πρὸς τὸν ἴδιο (10 Ἰουλ. 1938) σχετικὴ μὲ τὰ ἀρχαῖα ἐπιγράμματα τοῦ Σεμιτέλου στὸ Μεσολόγγι (ἡ γνώμη τοῦ Π. εἶναι νὰ μὴν ἀντικατασταθοῦν, ἀλλὰ νὰ μῆν κάπου ἢ χρονολογία), καὶ δυὸ ἐπιγράμματα τετράστιχα τοῦ Π. (α' Στὸ Λόρδο Βύρωνα, β' Στὸ Μάρκο Μπότσαρη), χρονολογημένα κι' αὐτὰ 1938 καὶ σταλμένα μὲ τὸ ἴδιο γράμμα στὸν σ.— Σημειώνουμε ἐπίσης τὴν πληροφορίαν πὸς ὁ σ. κατέχει αὐτόγραφο ὀλόκληρο τὸ νεανικὸ ποίημα τοῦ Π. «Μεσολόγγι» (Κασιόμπαλη Βιβλιογραφία ἀρ. 1). Δημοσιεύεται κι' ἓνα τετράστιχο γραμμένο στὸ ξύλινο μνημεῖο τῆς καρδιᾶς τοῦ Δεληγιώργη· ὁ σ. τὸ ἀναφέρει, φαίνεται, ἀπὸ μνήμης (ἀλλὰ βλ. Κασιόμπαλη, Βιβλιογραφία, Ἄθ. 1943, ἀρ. 118 καὶ 123).

486. Ἀσ. Ζορμπᾶ, Κωστῆς Παλαμᾶς. Κυ Γρ 16 (1951) 83-89, 117-121, 156-157,

181-183 (και σὲ ιδιαίτερο τεῦχος).— Διάλεξη στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο σὲ μνημόσυνο γιὰ τὸν ποιητὴ. Γιὰ τὸ ἔργο του, ὄχι μόνον τὸ ποιητικὸ, ἀλλὰ καὶ τὸ πεζογραφικὸ καὶ τὸ κριτικὸ κτλ. Γενικὰ κατατοπιστικὰ μὲ πολὺ λίγες κρίσεις, περισσότερο ἐρασιματὰ ἀπὸ κριτικὲς τρίτων. Στίς σ. 19-21 εἰδικότερα γιὰ τὴν Κύπρο καὶ τὸν Παλαμᾶ.

487. *Γιώργου Ν. Καλαματιανοῦ*, 'Ο Παλαμᾶς καὶ ἡ ἀρχαία ποίηση. ΑΕΕ 4 (1949-50) 328-340.— Οἱ ἐπιδράσεις τῶν ἀρχαίων ποιητῶν στὸ ἔργο τοῦ Π. Ἐξετάζονται χωριστὰ ὁ Ὅμηρος, οἱ ὁμηρικὸι ὕμνοι, ὁ Ἡσίοδος, οἱ λυρικοὶ καὶ οἱ τραγικοὶ. Ὁ σ. ἐξετάζει ἀνακατεμένα α) μνῆτες ἢ ἀναμνήσεις ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ποιητὲς μέσα στὰ ποιήματα τοῦ Π. καὶ β) ἀμεσες ἐπιδράσεις ἢ μιμήσεις ὁρισμένων χωρίων (αὐτὸ, δὲν ὑπάρχει ὀμφιβολία πὼς εἶναι τὸ σημαντικότερο, καί, πραγματικὰ, μερικὲς συσχετίσεις εἶναι πολὺ εὐστοχεῖς). Εἰδικὰ γιὰ τὸν Πίνδαρο ὁ σ. ἐπιχειρεῖ καὶ κάτι ἄλλο, σύγκριση ὕφους. «Τὰ κύρια—λέει—χαρακτηριστικὰ τῆς ποιητικῆς τεχντροπίας τοῦ Πινδάρου εἶναι καὶ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς ποιητικῆς τεχντροπίας τοῦ Π.» Αὐτὸ εἶναι «μεγάλος λόγος», καὶ τὸ ἔδαφος ἐξαιρετικὰ γλιστερό, ὅταν μάλιστα γιὰ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῆς τεχντροπίας τοῦ Πινδάρου ὁ σ. παραπέμπει μόνον στὸ ἀρθρο Πίνδαρος τῆς Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ στὴν ἑλληνικὴ μετάφραση τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας τοῦ Croiset. Κοντὰ στ' ἄλλα συγκρίνεται τὸ περὶ τεχνο ὕφος, κι' ἀκόμα ὅτι καὶ οἱ δύο ποιητὲς «διαλέγουν τὰ περισσότερα ποιητικὰ ἐκφραστικὰ μέσα ἀπὸ λέξεις ποὺ σημαίνουν φῶς»! Περιττὸ εἶναι, κατὰ τὴ γνώμη μας, καὶ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο «Τὸ πρόβλημα τῆς πρωτοτυπίας», γιὰτὶ τέτοιο πρόβλημα (ἂν εἶναι δηλ. πρωτότυπος ὁ Π. ἐπειδὴ χρησιμοποιεῖ ποὺ καὶ ποὺ ἐκφράσεις δανεισμένες ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους) εἶναι ἀνύπαρκτο.— Τὸ ἀρθρο εἶναι τὸ πρῶτο κεφάλαιο μελέτης τοῦ σ. μὲ τὸν τίτλο «Ὁ Κωστής Π. καὶ ὁ ἀρχαῖος Ἑλληνισμός».

488. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, 'Ο Παλαμᾶς στὸν Πόρο. ΑΕΕ 5 (1950-52) 141-148.— Ἐνα πρῶτο μέρος μὲ σωστὲς καὶ ἀξιολογῶσες σκέψεις γιὰ τὸ πὼς αἰσθάνεται καὶ πὼς ἐκφράζει τὴ φύση ὁ Π. Σὲ ἕνα δεύτερο εἰδικότερο μέρος ὁ σ., ἀπὸ πληροφορίες ποὺ ἔχει πὼς ὁ ποιητὴς πέρασε δυὸ καλοκαίρια (1898 καὶ 1899) στὸν Πόρο, ξεχωρίζει μερικὰ ποιήματά του γραμμένα ἀπὸ τὴν ἐντύπωση τοῦ Πόρου (κυρίως τοὺς ἀριθ. 26 καὶ 38 τῶν «Ἐκατὸ Φωνῶν») ἢ ἀπὸ τὴ νοσταλγία του (ὠραία ἢ ἀνάλυση τοῦ τελευταίου ποιήματος ἀπὸ τοὺς «Πεντασύλλαβους»: *Ἐύπνησα καὶ πῆγα...*). Ἀναδημοσιεύεται ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἐφ. Ἄστυ τῆς 1 Ἰαν. 1899 ἕνα ἀξιόλογο πεζὸ (πεζοτρᾶγουδο) τοῦ Π. «Ὁ ἀντίλαλος», ποὺ δὲν ἔχει συμπεριληφθῆ σὲ καμιὰ συλλογὴ.

489. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, 'Ο Παλαμᾶς κλασσικός. ΝΕ 49 (1951) 299-302.— Τὰ στοιχεῖα (ἢ γλώσσα, ἢ ποίηση σὰν εἶδος λόγου—σὰ μορφή καὶ σὰν τεχνική—, τὸ περιεχόμενον, καὶ πρὸ παντὸς ἡ ἰδέα τοῦ ἔθνους, τῆς φυλῆς καὶ ἡ φυσιολογία του) ποὺ μᾶς δίνουν τὸ δικαίωμα νὰ μιλοῦμε γιὰ τὸν Π. «κλασσικό».

490. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, 'Ο Παλαμᾶς καὶ ἡ μουσική. ΕΔ 7 (1951) 775-778.— Στὴν ἀρχὴ σωστὲς παρατηρήσεις γιὰ τὴ σχέση τῆς ποίησης μὲ τὴ μουσικὴ καὶ τὴν ὑπερβολὴ τῆς «συμβολιστικῆς» θεωρίας γιὰ τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῆς μουσικῆς.— Εἰδικότερα ὁμοίως γιὰ τὸν Π. θὰ μπορούσε ὁ σ. ν' ἀναφέρῃ ποιήματα πολὺ περισσότερο στὴν ἐσωτερικὴ τους οὐσία «μουσικά».

491. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Ἐθνικὰ θέματα. ΕΔ 8 (1951) 577-584.— Στὸ Β' μέρος (Τὸ νόημα τῆς ἑλληνικῆς πατρίδας) ἀνάλυση τοῦ ποιήματος τοῦ Π. «Ἡ πατρίδα στοὺς νεκροὺς τῆς» ἀπὸ τὰ «Περάσματα καὶ Χαιρετισμούς».

492. *Börje Knös*, Κωστής Παλαμᾶς. Ὁ μεγαλύτερος ποιητὴς τῆς νεώτερης Ἑλλάδας. Σχεδιάσμα. ΑΕΕ 4 (1949-50) 352-356. — Μετάφραση ἀπὸ ἄρθρο τοῦ σ. δημοσιευμένο στὸ σουηδικὸ περιοδικὸ Ord och Bild τὸ 1944. Γενικὸ κατὰ τοιοῦτον γιὰ τὸν Π., καὶ πρὸς πολὺ ἀνάλυση τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλιᾶ» καὶ τοῦ «Δωδεκάλογου».

493. — *N. Kl. Lavitz*, Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ Κύπρος. Ἑλληνικὴ Κύπρος 3 (1951) 270-271. — Τὸ χειρόγραφο τοῦ ποιήματος τοῦ Π. γιὰ τὴν Κύπρον (τὸ ποίημα ἀπαγγελλόμενο τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1901 δημοσιεύτηκε ὕστερα στὴν «Πολιτεία καὶ Μοναξιά») τὸ πῆρε ἀπὸ τὸν ποιητὴ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὁ σ. καὶ τὸ παρέδωσε τώρα στὴ Βιβλιοθήκην τῆς Πάφου. Τὸ ἄρθρον εἶναι ἡ ὁμιλία ποῦ εἶπε ὁ σ. παρὰ τὴν εἰσοδὸν τὸ χωρὶς τὸν Δήμαρχον Πάφου κατὰ τὴν ἐορτὴν ποῦ ἐγένετο σχετικᾶ.

494. *Σπ. Μελά*, Μνημόσυνοσ λόγος κατὰ τὴν ἐπέτειον τοῦ θανάτου τοῦ Κωστή Παλαμᾶ. ΠΑΑ 22 (1947) [Ἀθ. 1951] 84-90.

495. *Νίκου Μηλιώρη*, Ὁ Παλαμᾶς καὶ οἱ πρόσφυγες. Ἀθ. 1950. 8ο Σελ. 24. — Διάλεξι στὴν «Ἐστία Νέας Σμύρνης».

496. *Θεόδωρον Ξύδη*, Ὁ Παλαμᾶς καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ κείμενα. ΑΕΕ 4 (1949-50) 341-351 (καὶ σὲ ἰδιαιτέρον τεύχος). — Παράθεσι φράσεων ποῦ περιέχονται σὲ ποιήματα τοῦ Π. ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκην καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὕμνογραφίαν. — Ἀλλὰ οἱ φράσεις αὐτές, ὅσες μάλιστα ἀκούγονται συχνὰ στὴν ἐκκλησία, εἶναι τόσο ζυμωμένες μετὰ τὴν ζωὴν μας, ἔχουν περάσει μέσα στὴν καθημερινὴν γλῶσσαν, ὥστε ἡ σταχυολογία ἀπὸ ποιήματα τοῦ Π. λέξεων καθὼς Ἐλέησον, Σῶσον, Ἐκ βαθέων, Γεννηθήτω φῶς, Ὡσαννά, Δόξα ἐν ὑψίστοις κτλ. δὲν ἔχει καμιά ἰδιαιτέραν σημασίαν καὶ δὲν ἀποτελεῖ συμβολὴν στὸ πηλοσίσμα τοῦ ποιητικοῦ τοῦ ἔργου. Ὅσες συσχετίσεις τοῦ σ. δὲν εἶναι τοῦ εἶδους αὐτοῦ εἶναι μᾶλλον ἀμφίβολες. Μόνον ἡ χρησιμοποίησι στίχων τοῦ «Ἀκαθίστου» καὶ τῶν παρακλητικῶν κανόνων τῆς Θεοτόκου στὴν «Φλογέρα τοῦ Βασιλιᾶ» καὶ ἡ παράφρασι τοῦ τροπαρίου τῆς Κασσιανῆς εἶναι σίγουρα.

497. *Δημ. Σιατόπουλον*, Ἐνας ἄγνωστος φίλος κι' ἓνα νεώτερον «Μεσολόγγι» τοῦ Κωστή Παλαμᾶ. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 7 (1950) 107-108. — Ὁ ἄγνωστος φίλος εἶναι ὁ δάσκαλος Διαμαντῆς Σούστας, φίλος ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια τοῦ ποιητῆ († 1942) τὸ νεώτερον «Μεσολόγγι» δὲν εἶναι νεώτερον, ἀλλὰ τὸ γνωστὸ ποίημα τὸ δημοσιευμένο στὴν «Πολιτεία καὶ Μοναξιά» ἐδῶ δημοσιεύεται φωτοτυπία ἐνὸς αὐτογράφου τοῦ ποιητῆ, μόνον μ' ἓνα - δυὸ ἐλάχιστες παραλλαγές. Τὸ εἶχε στείλει ὁ Π. τοῦ Σούστα, μαζί μ' ἓνα γράμμα (28 Ἰουν. 1937), ποῦ δημοσιεύεται κι' αὐτὸ φωτοτυπικᾶ.

498. *Σ. Σκίπη*, Κωστής Παλαμᾶς. ΠΑΑ 21 (1946) [Ἀθ. 1950] 64-78. — Ὁ εἰσαγωγικὸς λόγος τοῦ σ. στὴν Ἀκαδημία.

499. *Πέτρον Σ. Σπανδωνίδην*, Ἡ «Φοινικιά» τοῦ Κωστή Παλαμᾶ. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 7 (1950) 226-230. — Προσπάθειαν γιὰ ἀνάλυσι καὶ αἰσθητικὴ ἀποτίμησι, χωρὶς ὅμως προηγούμενην προσπάθειαν γιὰ μιὰ ἀπλή καὶ χωρὶς προκατάληψιν κατανόησι τοῦ ποιήματος. Ἔτσι ἐξέφυγε τοῦ σ. ἡ λυρικὴ συνείδησι τοῦ ποιήματος, καὶ δὲν τὸ βλέπει παρὰ ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ «μικρὰς προτάσεις, διαζεύξεις καὶ ἀντιθέσεις» καὶ παρεκβάσεις, ὥστε ὅσα λέει γιὰ τὸ ποίημα νὰ φαίνονται σὰ μιὰ ἐξομολόγησι πὼς δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβῃ τὸ βαθύτερον λυρικὸν τοῦ νόημα: «συναρτοῦν ἓνα φραστικὸν ἀνώμαλον δάσος, ποῦ ἐμποδίζει κάθε διείσδυσι, κάθε βαθύτεραν κείμενην καὶ δυσκολώτεραν ἐπιτυχινομένην ἀνατάραξι τῆς ψυχῆς». Ἀπάνω σὲ τέτοια σφαιρὴν βάση δὲν μποροῦν νὰ πείσουν οἱ γενικὲς ἀξιολογικὲς σκέψεις τοῦ σ., ποῦ ἄλλωστε δὲ φαίνονται κι' αὐτές

ν' ἀκολουθοῦν μιὰ σταθερὴ καὶ συνεπῆ γραμμὴ. Πάντως τὸ ἀποτέλεσμα γιὰ τὸν ἀναγνώστη εἶναι σύγχυση καὶ χάος.

500. Γ. Σταμπολῆ, Κωστῆς Παλαμᾶς. Αἰξωνή 1951, 96-98.

501. Ἀθηνᾶς Ταρσούλη, Φωτεινὴ Οἰκονομίδου (ἘΟ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς).—Βλ. ἀρ. 595.

502. Αἰμ. Χουρμούζιου, Ὅχιτὼ χρόνια μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Παλαμᾶ. ΑΕΕ 5 (1950-52) 164-165.

Παπαδιαμάντης

503. Ἀλ. Παπαδιαμάντη, Ἡ τελευταία βαπτιστικὴ. ΝΕ 49 (1951) 293-295. Ὑπερέτρα, αὐτ. 296-299.—Ἀναδημοσίευση, μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐκατονταετηρίδας τοῦ Π. Καὶ τὰ δύο διηγήματα τοῦ 1888.

504. Δημήτρη Ἀθανασόπουλου, Ὁ Παπαδιαμάντης καὶ τὸ ἑλληνικὸ διήγημα. Λογοτεχνικά Χρονικά Πεφ. Β', 1 (1950-51) τεύχ. 6-7, 2-4.—ἘΟ Π. στάθηκε ὁ θεμελιωτὴς τοῦ ἑλλ. διηγήματος (ὁ σ. ἀρνεῖται τὸν τίτλο αὐτὸν στὸν Πολυλά, τὸν Βιζυηνὸ ἢ σὲ ἄλλους), καὶ ἔμπασε τὸν λυρισμὸν στὴν πεζογραφία.

505. Ἐπ. Κασούρη, Ἡ τέχνη τοῦ Παπαδιαμάντη. Πανδώρα (Καλλιθέα Ἀθηνῶν) 1950, 58-60.

506. Α. Καρκαβίτσα, Ὁ κυρ - Ἀλέξαντρος. Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1951, 37-39.—Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὸ περιοδικὸ Ὁ Καλλιτέχνης, 1911. Περιγράφει μιὰ ἐπίσκεψη τοῦ Καρκαβίτσα ἐπὶ Σκιάθου καὶ τὴ συνάντησίν του μετὰ τὸν Π.

507. Τίμου Μαλάνου, Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Ὁ Αἰώνας μας 4 (1950) 134-136. (Τὸ ἄρθρο ἀναδημοσιεύεται καὶ στὴν Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1951, 30-35).—Τονίζεται ἡ ποιητικὴ ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ Π. Παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς γλώσσας του. Ἡ μνήμη του μνήμη ἐνοραματικὴ.

508. Π. Μαρκάκη, Παπαδιαμάντης. Νέος Καλλιτέχνης 1951, τεύχ. 1.

509. Κωστῆ Παλαμᾶ, Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης. Ἀλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1951, 35-37.—Ἀναδημοσίευση ἀπὸ τὴν ἐφ. Ἀκρόπολις, 4 Ἰαν. 1911, ἡ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἀναδημοσίευση στὸ βιβλίον τοῦ Γ. Κατσιμπαλι, Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης, Ἀθ. 1934. Νεκρολογία. Εὐστοχότατες κρίσεις (τονίζεται ἡ ποίηση στὸ ἔργο τοῦ Π. καὶ ὁ ψυχικὸς του δυαδισμὸς).

510. Ι. Μ. Παναγιωτόπουλου, Ἡ παρένθεση τοῦ Παπαδιαμάντη. ΝΕ 49 (1951) 288-292.—Δοκίμιον. Ἐλέγχονται οἱ παλαιότερες ἀντιρρήσεις γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Π. (ἐλλειψὴ μύθου, διγλωσσία, λυρικὴ διάθεση τῆς ἀφήγησος), ἀκόμη καὶ οἱ νεώτερες ἀντιρρήσεις τοῦ Κ. Θ. Δημαρᾶ στὴν Ἱστορία τῆς νεοελλ. λογοτεχνίας (ὁ σ. τὸν χαρακτηρίζει, χωρὶς—γιατί;—νὰ τὸν ὀνομάξῃ, «στερνό, γιὰ τὴν ὥρα, κριτικὸ καὶ ἐπικριτὴ τοῦ Π.»). Ὁ,τι χαρακτηρίζει τὸν Π. εἶναι «ἡ ἀπουσία τῆς ἐσωτερικῆς ἀγωνίας»· εἶχε δημιουργήσει, μετὰ τὴν ἀνάμνηση τοῦ νησιοῦ του, «τὸ γόνιμον κλίμα τῆς νοσταλγίας». Τὸ συμπέρασμα: ὁ Π. ἀποτελεῖ μιὰ παρένθεση στὴ δημοτικὴ πεζογραφία «τοῦ πρώτου καιροῦ», ὅπως ἀνάλογες παρενθέσεις ἀποτελοῦν ὁ Κάλβος καὶ ὁ Καβάφης.

511. Μιχ. Περράνη, Ἐνα πορτραῖτο τοῦ Παπαδιαμάντη. ΕΔ 7 (1951) 511-520.—Ἐνα πορτραῖτο, εἶναι ἡ ἀλήθεια, κάπως παράξενο καὶ πρωτότυπο, ἕνα φροῦδικὸ παρουσιασμα τῆς ἐρωτικῆς ζωῆς τοῦ Π., βασισμένον σὲ ἀστοχες ἐφημερίδες τῶν ἔργων του, χωρὶς κανένα συγκεκριμένον τεκμήριον. Ἡ Πολύμνια τοῦ «Ὀλόγυρα στὴ λίμνη», ἡ Μοσχούλα τοῦ «Ὀνειροῦ στὸ κύμα» καὶ ἡ Λιαλιὼ τῆς «Νοσταλγοῦ» συσχετίζονται ἀπὸ τὸν σ. καὶ συγχωνεύονται πρῶτα σὲ δύο καὶ ἔπειτα σὲ ἕνα μονάχα πρόσωπον, τὴ Λιαλιὼ, ποῦ εἶναι ἡ γυναῖκα ποῦ ἀγά-

πησε ὁ Π., πού γι' αὐτὴν ἔφυγε γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος, γι' αὐτὴν ἔπινε κρασί καὶ γι' αὐτὴν ἔγινε συγγραφέας. Ἡ ἴδια Λιαλιώ, κατὰ τὸν σ. πάντα, ἀναφέρεται καὶ στὰ ποιήματά του, καὶ ἡ μικρὴ Ἀγγελικούλα στὰ «Τραγούδια τοῦ Θεοῦ» ἢ Λιαλιώ εἶναι κι' αὐτὴ. Κι' ὅταν ἀναφέρῃ σ' ἓνα του ποίημα μιὰ «μαυροφόρα», εἶναι, φυσικά, κι' αὐτὴ ἡ Λιαλιώ, πού εἶχε χηρέψει στὸ μεταξὺ, «Αὐτὸς 40 ἐτῶν. Ἐκεῖνη 35. Αὐτὸς φτιασμένος. Ἐκεῖνη ἐλεύθερη. Δὲν ὑπολείπεται παρὰ μιὰ πρόταση. Θὰ τὴν κάμῃ;». — Βέβαια δὲν φαντάζομαι πὼς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῇ πὼς μὲ τέτοιες μυθιστορηματοποιήσεις πλησιάζουμε, ἔστω καὶ κατὰ μιὰ κεραΐα, μορφῆς καθιερωμένες ἢ αἰνιγματικές τῆς λογοτεχνίας μας.

Π α σ α γ ι ἄ ν η ς

512. Σπήλιος Πασαγιάννης, ΕΔ 8 (1951) [τεῦχος ἀφιερωμένο στὴ Μάνη καὶ τοὺς λογοτέχνες τῆς] δημοσιεύονται κείμενα, ποιητικά: 291 ἀπὸ τοὺς «Ἀντίλαλους», 312 Ἡ Δάκρυνη σιοῦ φεγγαριοῦ τῆ σιράτα, 349 Cave Canem. Πεζά: 303 Ταῦγέτα, 335 Ἀρραβωνίσια (ἀνέκδοτο).

513. Κώστας Πασαγιάννης, ΕΔ 8 (1951) 292 Ἀπὸ τὸ τραγούδι τῆς Ναυσικῆς, 313 Σκίτσα γιὰ τραγούδια καὶ γιὰ παραμύθια.

514. Ἀνδρέα Καραντώνη, Σπήλιος Πασαγιάννης. ΕΔ 8 (1951) 338-342.— Λογοτεχνικὴ ἀποτίμηση μὲ πολὺ ὀξύ, ὅπως πάντα, κριτικὸ πνεῦμα. Δὲ μᾶς ἔδωσε ὁ Π. «πιὸ πολὺ δείγμα» πιὸ πολὺ ἀναζήτηση καὶ πειραματισμός» εἶναι ὅ,τι μᾶς ἄφησε. Στὴν ἀρχὴ στὴν ποίηση («Ἀντίλαλοι») ἔπηρεασμένος ἀπὸ τὸν σολωμικὸ Ἰωσὺλάβου ἀνοίγουν τὰ ποιήματά του ἓναν καινούργιο δρόμο, πού θὰ βοηθήσουν ἓναν ποιητὴ, τὸν Σικελιανό, στὸ πρῶτο του ξεκίνημα. Ὑστερότερα ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν ξένο συμβολισμό. Ἀλλὰ σὰν «ἀρχὴ αὐτοσωτηρίας» βρῖσκει τὸν καλύτερο ἑαυτό του στὴν πεζογραφία, καὶ κυρίως στὸν ἀριστουργηματικὸ «Πέτρακα».

515. Σπύρου Μελά, Οἱ Μανιάτες Πασαγιάννηδες. ΕΔ 8 (1951) 293-296.— Κυρίως γιὰ τὸ Σπήλιο καὶ τὸ καινούργιο πού ἔφερε στὴ λογοτεχνία. Ἡ ἐπίδραση τοῦ στὸν Σικελιανό. (Δὲν μποροῦν ὅμως νὰ μὴ σημειωθοῦν καὶ τὰ βλάσφημα λόγια πού λέγονται γιὰ τὸν τελευταῖο. Καὶ τὸ συμπέρασμα πὼς ὁ Σπήλιος Π. «στάθηκε σημασιφόρος πρόμιμος τῶν ιδεῶν πού ὑπερασπίζει σήμερα ἡ Ἑλλην. Δημοουργία», κι' αὐτὸ δύσκολα μπορεῖ νὰ γίνῃ παραδεκτό).

516. Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ λογίων πρὸς τὸν Κ. Πασαγιάννην (Ἀνακοίνωσις: Φ. Κ. Μπουμπουλίδου). ΕΔ 8 (1951) 343-346.— Ἐφτὰ γράμματα ἀπὸ τὸ ἄρχειο τῆς οἰκογενείας «κατ' εὐγενῆ παραχώρησιν τοῦ ποιητοῦ κ. Μαρίνου Σιγούρου». Ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ Μαβίλη (Κέρκυρα, 14 τοῦ Φλεβάρη 1910)—πού δὲν προσφέρει καὶ τίποτα σημαντικὸ—οἱ ἄλλες (Καλοσογούρου, Κρυστάλλη, Παλαμᾶ, Χρηστοβασιλῆ, Δε Βιάζη, Μαλακάση) τῶν ἐτῶν 1894-1895, κρίσεις γιὰ τὰ «Πρῶτα Παραμύθια» τοῦ Π., ἐκτὸς ἀπὸ τοῦ Μαλακάση, πού ἀποτελεῖ μιὰ ἐνδιαφέρουσα τομὴ στὴ λογοτεχνικὴ ἱστορία τῶν χρόνων ἐκείνων (ἢ δημοσίευση τῶν πρῶτων σονέτων τοῦ Γρυπάρη στὴν Ἑστία, ἢ κριτικὴ τοῦ Πολέμη, ἢ ἀπάντηση τοῦ Παλαμᾶ, ἄρθρα τοῦ Μητσάκη). Ἐνδιαφέρουσες καὶ τοῦ Παλαμᾶ καὶ τοῦ Κρυστάλλη, πού—ὅπως παρατηρεῖ καὶ ὁ ἐκδ.—ἴσως νὰ εἶναι ἡ τελευταία του (τί θὰ πῆ «τελευταία χρονολογικῶς σφραγισμένη»); λίγες μέρες πρὶν ἀπὸ τὸ θάνατό του.— Δὲν εἶναι φανερό μὲ ποιά σειρά δημοσιεύει ὁ ἐκδ. τίς ἐπιστολές.

517. Σωτήρη Σκίπη, Σπήλιος Πασαγιάννης. ΕΔ 8 (1951) 307-311.— Ἡ ποιητικὴ του τεχνοτροπία ἀπὸ τὰ πρῶτα του ποιήματα (τοὺς «Ἀντίλαλους») ὡς τὰ τελευταία (τὸν «Γελαδάρη»).

518. *Σταύρου Χ. Σκοπεΐα*, Πασαγιάννηδες. ΕΔ 8 (1951) 315-334.—Μελέτη γιά τή ζωή και τὸ ἔργο κυρίως τοῦ Κώστα και τοῦ Σπήλιου Πασαγιάννη (και λίγα γιά τοὺς γονεῖς και τὰ δυὸ τους ἀδέρφια). Μελέτη θετική, βασισμένη σὲ ἔξαντλητική ἔρευνα σὲ παλιές ἡμερηίδες και περιοδικὰ κι' ἀκόμα σὲ ἀνέκδοτο ἀρχεῖακὸ ὕλικὸ τῆς οἰκογενείας (δημοσιεύονται και πολλὰ χαρακτηριστικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐπιστολές τοῦ Σπήλιου Π.), γραμμένη μὲ ἀγάπη και κατανόηση (παρ' ὄλη τὴν κάπου-κάπου συναισθηματικὴ ὑπερβολή). Πλούσια και ἡ τεκμηρίωση στὶς ὑποσημειώσεις. Σπάνια χαιρόμαστε τέτοιες ἔξαντλητικὲς και ὑποδειγματικὲς μελέτες γιά πρόσωπα και πράγματα τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας. Γιατί ὁμως νὰ μὴν τυπώση και τὴ βιβλιογραφία, κυρίως τοῦ Σπήλιου Π., τὴν ὁποία ὁ σ. φαίνεται ὅτι ἔχει ἔτοιμη; Ἄς ἐλπίσουμε πὼς θὰ μᾶς τὴ δώση ἄλλοτε και πὼς θὰ μᾶς δώση ἀκόμα τὴν ἀναμενόμενη ἔκδοση τῶν «Ἀπάντων» τοῦ Σπήλιου Πασαγιάννη.

519. Κριτικὴ ἀνθολογία (ἐπιμελεῖα *Σταύρου Σκοπεΐα*). ΕΔ 8 (1951) 347-349.—Γνώμες λογίων γιά τὸν Σπήλιο και τὸν Κώστα Πασαγιάννη· δυστυχῶς χωρὶς ν' ἀναφέρεται ἀπὸ ποῦ εἶναι παρμένες.

Πολέμης

520. *Παύλου Γ. Καρυκόπουλου*, Ποιητικὴ ἀνάλυση. Τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο. Λογοτεχνικὰ Χρονικὰ Περιοδ. Β', 1 (1950-51) 12-14.—Γιά τὸ ὁμώνυμο ποίημα τοῦ Ἰω. Πολέμη. Ὑλοτυπώδης ἀνάλυση.

Πορφύρας

521. *Ἀφρόνσου Ἀρ. Δελή*, Ὁ ποιητὴς Λάμπρος Πορφύρας. Μυτιλήνη 1950. 8ο Σελ. 18 (ἀνατ. ἀπὸ τὸν «Ποιμένα»).

522. *Κλέωνος Παράσχου*, Ἡ ποίηση τοῦ Λάμπρου Πορφύρα. (Ἔνα σύντομο σκίτσο). Κρίκος (Λονδ.) 2 (1951-52) φ. 14, 40-42.—Κριτικὸ σημεῖωμα: Ἡ κύρια διάθεση τῆς ποίησης τοῦ Π. εἶναι ἡ μελαγχολία, ὁ ἐλεγειακὸς τόνος, τὸ κυριότερο χαρακτηριστικὸ τῆς ἡ μουσικὴ τῆς σύσταση.

Προβελέγγιος

523. Κριτικὴ ἀνθολογία γιά τὸ ἔργο τοῦ Προβελεγγίου. ΕΔ 7 (1951) 869-871.—Κείμενα τοῦ Γρ. Ξενόπουλου, Ν. Ἐπισκοπόπουλου, Γ. Τσοκόπουλου, Φώτου Γιοφύλλη κ. ἄ. π. χωρὶς ν' ἀναφέρεται ἀπὸ ποῦ εἶναι παρμένα.

524. *Ἀθ. Ν. Δράκου*, Λίγα ἀπὸ τὸ νησί του. ΕΔ 7 (1951) 856-857.—Γιά τὴ Σίφνο, τὴν πατρίδα τοῦ Προβελεγγίου.

525. *Γεωργίου Θ. Ζώρα*, Ὁ Ἀριστομένης Προβελεγγίος και ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν Ἑλλάδα. ΕΔ 7 (1951) 821-827.—Ἀνθολογία μερικῶν ποιημάτων τοῦ Π. μὲ σύντομες παρατηρήσεις και μὲ παράθεση κριτικῶν κειμένων γιά τὰ ἴδια ποιήματα ἀπὸ μελέτες τοῦ Κ. Παλαμᾶ και τοῦ Τ. Ἄγρα. Ὁ τίτλος εἶναι κάπως ἀπατηλός, γιατί στὴν ἴδια ἔννοια τῆς «ἀγάπης πρὸς τὴν Ἑλλάδα» μπαίνει και ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του τὴ Σίφνο, και ἡ νοσταλγία τοῦ ξενιτεμένου ποιητῆ, και καθαρὰ νησιώτικα τραγούδια ὅπως «Ἡ νησιωτοπούλα», «Ἡ ἐπιστροφή τοῦ ναύτη» κ.ἄ. («Και ἄλλα πολλὰ ποιήματα—γράφει ὁ σ.—θὰ ἀφιερῶση ὁ ποιητὴς εἰς τὸ νησί του, εἰς τὴν θάλασσαν τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν ξενιτειάν, εἰς τὴν Ἑλλάδα»). Τὰ ποιήματα παρατίθενται χωρὶς παραπομπὴ και χωρὶς κάποια χρονολογικὴ κατάταξη ἢ ἄλλη προσπάθεια γιά κριτικὴ ἀξιολόγηση.

526. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Ἀριστομένης Προβελεγγίος. ΕΔ 7 (1951) 839-841.—Κριτικὴ θεώρηση τοῦ ἔργου του (κυρίως τῶν «Ποιημάτων παλαιῶν και

νέων», 1896), από τὴ σημερινὴ σκοπιὰ. Τὸ συμπέρασμα: ὁ ποιητὴς δὲν πρόσφερε τίποτα μεγάλο στὴν ἑλληνικὴ ποίηση, ὑπάρχει ὅμως πίσω ἀπὸ τοὺς στίχους μιὰ εὐγένεια καὶ μιὰ ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα. «Πίσω ἀπὸ τὴν ὁμοιόμορφη λυρική πλαδαρότητά τους μαντεύει κανεὶς μιὰ πιὸ ἐσώψυχη μουσικὴ συγκίνηση, μὰ γρήγορα ἢ μουσικὴ αὐτὴ, πού στὴν ἀρχὴ παρασέρνει, κουράζει, ἀποναρκώνει».

527. *Κ. Μαμώνη*, Τὸ θεατρικὸ ἔργο τοῦ Προβελέγγιου. ΕΔ 7 (1951) 845-847.—«Φαίδρα», «Ἰφιγένεια ἐν Αὐλίδι», «Νικηφόρος Φωκᾶς», «Ρήγας», «Ἀσώτου ἐπιστροφή». Πληροφορίες γιὰ ἀνέκδοτα θεατρικὰ ἔργα τοῦ Π.

528. *Φαίδ. Κ. Μπουμπουλίδου*, Ἀριστομένης Προβελέγγιος (Πληροφορία καὶ παρατηρήσεις). ΕΔ 7 (1951) 863-867.—Διάφορα κεφάλαια: 1) Σύντομον βιογραφικὸν σημειῶμα [πολὺ σύντομο καὶ χωρὶς ν' ἀναγράφονται σημαντικὲς χρονολογίες: πότε σπούδαζε στὴν Ἀθήνα, πότε στὴ Γερμανία κτλ.]. 2) Ἐργογραφικά (αὐτοτελεῖς ἐκδόσεις ἔργων του) [δηλ. βιβλιογραφία: τὰ ἔργα ἀναγράφονται χωρὶς καμιά σειρά καὶ τάξη· γιατί δὲν προτιμήθηκε ἢ τόσο φυσικὴ καὶ χρήσιμη χρονολογικὴ σειρά; Ἐπίσης γιατί σὲ μιὰ ἑλληνογλώσση κατὰ τὰ ἄλλα βιβλιογραφία σημειώνονται τὰ ἀχρονολόγητα ἔργα μὲ τὴ λατινόγλωσση σημείωση s. anno;]. 3) Κριτὴς ποιητικῶν διαγωνισμῶν. Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα [ὁ Π. ὑπῆρξε εἰσηγητὴς στὸν Φιλαδέλφειο τοῦ 1890 καὶ σ' ἓνα ἄλλο τοῦ Πανωνίου Συλλόγου Σμύρνης τὸ 1900 (βλ. ἀρ. 535). Φυσικὰ δὲ συγκρίνεται ἢ σημασία τοῦ ἑνὸς διαγωνισμοῦ μὲ τὸν ἄλλον. Κυρίως παρατίθενται κείμενα τοῦ ἴδιου τοῦ Π. (καὶ μιὰ συνέντευξη τοῦ 1933, πού δείχνει ὅμως μᾶλλον τὴν κόπωση τοῦ γερασμένου ποιητῆ) καὶ τοῦ Παλαμᾶ ἀπὸ τὰ «Πρῶτα κριτικά»]. 4) Ἡ 80ετηρίς τοῦ Προβελέγγιου [στὸν «Παρνασσὸς» τὸ 1934 δημοσιεύεται (ἀπὸ τοῦ;) «ὁ ἄγνωστος, ἀλλὰ τὸσον χαρακτηριστικὸς τῆς νοσηρότητος τοῦ ποιητοῦ λόγος κατὰ τὴν πανηγυρικὴν ἐκείνην συγκέντρωσιν»—ἓνα ὄραιο πραγματικὰ καὶ γεμάτο εὐγένεια κείμενο τοῦ ποιητῆ]. 5) Ἡ Βουλιαγμένη Πόλις [ἀναδημοσιεύεται γράμμα τοῦ Π. πρὸς τὸν Σίμο Μενάρδο σχετικὰ μὲ τὴν παράδοση πού ἀπετέλεσε τὴ βάση γιὰ τὸ ποίημα τοῦ Π. μὲ τὸν τίτλο αὐτόν].—Στὸ ἄρθρο δημοσιεύονται καὶ δυὸ προσωπογραφίες, τοῦ Ἰωάννη Μαρούλη, ἀγιογράφου, 1737-1837, καὶ τοῦ Κ. Προβελέγγιου, θεοῦ τοῦ ποιητῆ, 1800-1880, ὅρακα ἐνδιαφέροντος· θὰ θέλαμε νὰ ξέραμε τίποτε περισσότερο γι' αὐτέ, ἰδίως γιὰ τὴν πρώτη.

529. Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ πρὸς Προβελέγγιον (Ἀνακοίνωσις *Φαίδ. Κ. Μπουμπουλίδου*). ΕΔ 7 (1951) 851-856.—Ἐν ὄλῳ 8 ἐπιστολές: τοῦ Αἰμιλίου Βαλαωρίτου (γιου τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ τὴν Ἰένα 1877, τὸν καιρὸ τῶν σπουδῶν τοῦ Π.), τοῦ Ἰάκωβου Πολυλά (Κέρκυρα 1892, πολὺ χαρακτηριστικὴ· μιᾶ γιὰ τὸ διήγημά του «Τὰ τρία φλωριά»), τοῦ Κ. Χρηστομάνου (1908), τοῦ Γ. Δροσίνη (1912· κι' αὐτὴ πολὺ χαρακτηριστικὴ, ἂν καὶ σύντομη, μὲ τὴ χάρη καὶ τὸ κέφι τοῦ Δρ.), τοῦ πρίγκηπος Νικολάου καὶ τοῦ Τ. Ἄγρα (οἱ τελευταῖες τοῦ 1934, ἀπὸ ἀφορμὴ τὸν ἑορτασμὸ τῆς 80ετηρίδας τοῦ Π.), κι' ἀκόμα δυὸ ἐπιστολές τοῦ νεοελληνιστῆ Karl Dietrich, ἑλληνικὰ γραμμένες (Βερολίνο 1 Μαρτ. καὶ 13 Ὀκτ. 1897). Γιὰ τὶς τελευταῖες λείπει κάθε σχόλιο· εἶναι φανερὸ ὅτι στὴν πρώτη εὐχαριστεῖ ὁ D. γιὰ τὴν ἀποστολὴ τῶν «Ποιημάτων Παλαιῶν καὶ Νέων», καὶ στὴ δεύτερη τοῦ στέλνει κριτικὴ πού ἔγραψε γι' αὐτὰ σὲ κάποιον γερμανικὸ περιοδικό.—Ἡ δημοσίευση τῶν ἐπιστολῶν χρονολογικὴ (γιατί ὅμως οἱ δυὸ ἐπιστολές τοῦ Dietrich δημοσιεύονται χωριστὰ στὸ τέλος καὶ ὄχι στὴ χρονολογικὴ τους σειρά;). Ἀποτελοῦν μιὰ χαρακτηριστικὴ ἀντανάκλαση τῆς προσωπικότητος τοῦ ποιητῆ σὲ γνωστὲς προσωπικότητες τῶν γραμμάτων μας ἀπὸ τὰ νεανικὰ ὡς τὰ γερον-

τικά του χρόνια. Δέν αναφέρεται πού βρίσκονται τὰ πρωτότυπα· ὑποθέτουμε στήν οἰκογένεια τοῦ ποιητῆ.

530. *Κλ. Παράσχου*, Ἡ ποίησις τοῦ Προβελεγγίου. ΕΔ 7 (1951) 861-862. — Ἐνατύπωση (ἀπό πού;).

531. *Κωστή Παλαμά*, «Τὰ Παλαιὰ καὶ Νέα Ποιήματα» τοῦ Προβελεγγίου. ΕΔ 7 (1951) 829-833. — Ἐνατύπωση ἀπό τὰ «Πρῶτα Κριτικά», χωρὶς ν' ἀναφέρεται· ἀπλῶς σημειώνεται πὼς ἡ κριτικὴ γράφτηκε στὰ 1896.

532. *Μιχαὴλ Περάνθη*, Ὁ Προβελέγγιος. ΕΔ 7 (1951) 849-850.

533. *Γ. Πράσινα*, Ὁ τελευταῖος ρωμαντικός. ΕΔ 7 (1951) 859-860.

534. *Γαλάτειας Σαράντη*, Στὸ γραφεῖο τοῦ ποιητῆ. ΕΔ 7 (1951) 837-838.

535. *Στέλιος Σπεράντισα*, Ὁ Προβελέγγιος εἰσηγητὴς ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ (Σμυρναϊκὲς ἀναμνήσεις). ΕΔ 7 (1951) 842-844. — Διαγωνισμὸς τοῦ «Πανωνίου Συλλόγου Σμύρνης» γιὰ ἓναν ὕμνο (1900). Κριτὲς ὁ Γ. Μιστριώτης, Ν. Καζάκης καὶ ὁ Ἀρ. Προβελέγγιος, τοῦ ὁποῦ καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν εἰσηγήση (ἀπὸ ἔντυπο;) δημοσιεύει ὁ σ. Τὸ «γέρας» ἐπῆρε τότε ὁ σ. Ὅρος ἀπαραίτητος γιὰ τὸ διαγωνισμὸ ἦταν ἡ καθαρεύουσα. (Ἄραγε κατὰ ποῖο ποσοστὸ μοιράζεται ὁ ποιητὴς τὴν εὐθύνη μὲ τοὺς δυὸ ἄλλους εἰσηγητὲς;) (βλ. καὶ ἀρ. 528, 3).

536. *Ἀλεξ. Φιλαδελφῆος*, Ἀριστομένης Προβελέγγιος. ΕΔ 7 (1951) 872.

Ροῦθης

537. *Ἐμμανουὴλ Δ Ροῦθου*, Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα. Μὲ βιογραφικὰ καὶ κριτικὰ προλεγόμενα *Τάσου Βουρνᾶ*. Ἐκδοτ. Οἶκος Γ. Παπαδημητρίου, Ἀθ. <1951>. 80 μ. Σελ. 218 [100 Ἀθάνατα Ἔργα, ἀρ. 15]. — Ὁ ἐκδότης στὸν πρόλόγὸ του θεωρεῖ τὴν καινούργια ἔκδοση ἔνατη ἀθηναϊκὴ. Στὸ τέλος δημοσιεύονται καὶ: ἡ Ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἡ ἀπάντησις τοῦ Ροῦθου, καὶ οἱ τέσσερις Ἐπιστολαὶ ἑνὸς Ἀγρινιώτου. Στὰ προλεγόμενά του (σ. 7-25) ὁ Τ. Βουρνᾶς μιλεῖ γιὰ τὸ συγγραφεῖα γενικῶς (I), γιὰ τὸ ἔργο εἰδικότερα (II), γιὰ τὸ σκάνδαλο (IV) καὶ τίς ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις (V), ἐπιμένοντας περισσότερο (III) στὴν «ἱστορικὴ καὶ φιλολογικὴ καταγωγή τοῦ ἔργου». Ἐδῶ, θέλοντας νὰ τονίσῃ τὸ κοινωνικὸ περιεχόμενον τοῦ ἔργου, βλέπει τὰ πράγματα μὲ ὀρισμένες προκαταλήψεις πού βέβαια δὲ βοηθοῦν στὴ φιλολογικὴ καὶ πνευματικὴ τοποθέτησι. Ὑπερβολικὴ καὶ ἡ σημασία πού δίνεται στὴν ἐπανάστασι τῆς Γένουας τὸ 1848 καὶ περιττὲς καὶ κουραστικὲς γιὰ μιὰ σύντομη εἰσαγωγή οἱ τόσες λεπτομέρειες. Ἄλλωστε ὁ Ρ., μὲ τὴν εἰρωνικὴν του διαλυτικὴν διάθεσι, κοροϊδεύει λίγο παρακάτω (σ. 30) καὶ τοὺς ἐπαναστάτας Ἰταλοὺς. — Καὶ σὲ ἄλλα μεμονωμένα σημεῖα δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὸν σ. τῶν Προλεγομένων, ὅπως π.χ. πὼς ὁμόφωνη εἶναι ἡ γνώμη τῆς κριτικῆς ὅτι ἡ Π. Ι. εἶναι τὸ «ἀριστούργημα τῆς λογοτεχνικῆς παραγωγῆς» τοῦ Ρ. (σ. 9) [καμιὰ σύγκρισις δὲν μπορεῖ νὰ ἔχη ἡ πρῶτη Πάπισσα μὲ τὰ Διηγήματα τῶν ὤριμων χρόνων του], πὼς ἄξιος συνεχιστὴς τῆς σατιρικῆς παράδοσις τοῦ Ρ. εἶναι σήμερα ὁ Βάρναλης (σ. 10), ἢ στὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ «Θάνου Βλέκα» ὡς «ἀπλοῦχοῦ νατουραλισμοῦ» (σ. 20). — Ἄς σημειωθῇ καὶ κάτι ἄλλο: γιὰ ὄσους ξέρουν τὰ πράγματα τῆς Ἐθνικῆς μας Βιβλιοθήκης, ὁ ἀντίπαλος τοῦ Ρ. στὴ διεύθυνσι τῆς Βιβλιοθήκης δὲν ἦταν ἓνας «ἀσήμαντος Δεληγιαννικὸς παράγοντας» (σ. 8). Ὁ Μελετόπουλος ἦταν εὐσυνείδητος ὑπάλληλος καὶ δούλεψε γιὰ τὴ Βιβλιοθήκη πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὸν Ρ.

538. *Κλέωνος Β. Παράσχου*, Ἐμμανουὴλ Ροῦθου. Ἡ ζωὴ, τὸ ἔργο, ἡ ἐποχὴ του. Τόμος Β'. Ἀθ. 1950, Ἐαετὸς Ἀ.Ε. 8^ο Σελ. 288. — Ὁ Α' τόμος εἶχε ἐκδοθῆ

τὸ 1942. Ὁ Β' περιέχει τὰ ἔξι τελευταῖα κεφάλαια (Κρίσιμα Χρόνια, Τὸ αἷτημα τῆς φαντασίας, Ἀπόκριση στὸ Γλωσσικό, ὁ Σατυρικός, Τὸ τέλος τοῦ Συμποσίου, Ἐπίλογος). Ἀκολουθοῦν Παραπομπές - Σημειώσεις (σ. 170-221) μὲ πλουσιότατη τεκμηρίωση, λεπτομερειακὸς κατάλογος (σ. 222-250) τῶν καταλοίπων τοῦ Ρ. στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη καὶ στὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν (τὰ τελευταῖα τοῦτα πολὺ πῶς σημαντικά), ἕνας συνοπτικὸς χρονολογικὸς πίνακας τῆς ζωῆς καὶ τῶν ἔργων τοῦ Ρ., καὶ (σ. 253-287) πλουσιότατη καὶ λεπτομερέστατη βιβλιογραφία.

Ἄγγελος Σημηριώτης

539. *Ἀνδρέα Καραγιάνη*, Ἡ προσφορά τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη. ΕΔ 6 (1950) 731-735.— Σύντομη σκιαγραφία τοῦ Σ. (ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἄνθρωπος), ἱστορικὴ τοποθέτηση καὶ κριτικὴ τῆς συλλογῆς του «Ὀνειρῶν Ἴσκιος» (1935). Ἀναδημοσιεύεται καὶ ἡ κριτικὴ γιὰ τὸ ἴδιο ἔργο πού εἶχε δημοσιεύσει ὁ σ. τὸ 1935 στὰ Νέα Γράμματα.

540. *Νίκου Κρανιδιώτη*, Ὁ ποιητὴς τῆς Ἰωνίας. Κυ Γρ 15 (1950) 259-261.

541. *Σπύρου Μελά*, Ἄγγελος Σημηριώτης. ΕΔ 6 (1950) 725-727.— Λίγα λόγια γιὰ τὴν «ἐθνικὴ γραμμὴ» τοῦ ποιητῆ. Ὁ Σ. «ατάθηκε ἀπὸ τοὺς λίγους (στὴν ἐποχὴ του) ἀγωνιστὲς γιὰ τὴν καθιέρωση τῆς ζωντανῆς ἐθνικῆς γλώσσας στὴν ἐκπαίδευση». Στὸ ἄρθρο δίνονται μόνο χαρακτηρισμοί, χωρὶς ν' ἀναπτύσσονται καὶ νὰ δικαιολογοῦνται.

542. *Ν. Ε. Μηλιώρη*, Ἄγγελος Σημηριώτης. Τὰ τελευταῖα του χρόνια—Ἡ πνευματικὴ του διαθήκη. Κυ Γρ 15 (1950) 275-278.

543. *Φαίδ. Κ. Μπομπουλίδου*, Ἄγγελος Σημηριώτης. ΕΔ 6 (1950) 759-762.— Δημοσιεύεται «ἀπόσπασμα συντόμου Αὐτοβιογραφίας τοῦ Σημηριώτου». Τὸ χφ στὴν κατοχὴ τοῦ κ. Ν. Μηλιώρη. Καὶ λίγα λόγια γιὰ τὸ ποιητικὸ του ἔργο.

544. *Στεφάνη Μυριβήλη*, Ἄγγελος Σημηριώτης. ΕΔ 6 (1950) 729-730.— Τονίζεται πὼς «ὄλο τὸ ἔργο τοῦ Ἄγγελου εἶναι μιὰ τρυφερὴ ἐξομολόγηση» καὶ πὼς «ὁ Ἄγγελος ατάθηκε ὁ τρυφερός, ὁ ἀγνὸς ἐραστής ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του».

545. *Νίκου Σημηριώτη*, Ἄγγελος Σημηριώτης. Ὁ ἄνθρωπος. ΕΔ 6 (1950) 743-746.— Προσωπικὲς ἀναμνήσεις τοῦ σ. γιὰ τὸν θεῖο του ποιητῆ: Γιὰ τὰ «Θανάσιμα» (πρῶτη ποιητικὴ συλλογὴ τοῦ Σ.), γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ ποιητῆ στὰ ταξίδια, γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ποιήματός του «Πύργος» τῆς συλλογῆς «Μαῦρα Κρίνα», καὶ γιὰ τὴν «μαντικὴ ψυχὴ» του.

546. *Χρ. Σ. Σολομωνίδου*, Τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Ἄγγελου Σημηριώτη. Κυ Γρ 15 (1950) 262-274.

Σικελιανός

547. [*Ἄγγελος*] *Σικελιανός*, Θυμέλη [τόμος πρῶτος]: Ὁ διθύραμβος τοῦ Ρόδου—Ὁ Δαίδαλος στὴν Κρήτη—Σίβυλλα. (Ἀθ. 1950). 8ο Σελ. 201. [Collection de l'Institut Français d'Athènes, αρ. 25].— Ἐκδοση πολυτελείας μὲ σχέδια καὶ ξυλογραφίαι Γιάννη Κεφαλληνοῦ. Ὑπάρχει μιὰ σύντομη εἰσαγωγὴ καὶ, στὸ τέλος, σημειώματα, ὅπου κυρίως ἀνατυπώνεται ἕνα ἄρθρο τοῦ ποιητῆ γιὰ τὴ Σίβυλλα, δημοσιευμένο στὴ ΝΕ, 1 Δεκ. 1940.—Βλ. βιβλιοκρισία *André Mirambel*, REG 64 (1951) 408.

548. *Ἄγγελου Σικελιανού*, «Ἀσκληπιός» (ἀπόσπασμα). Ὁ Αἰώνας μας 5 (1951) 2.— Ἐπφδὸς ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη τότε ἀκόμη τραγωδία.

549. *Ἄγγελου Σικελιανού*, Ὁ Ἥγεσίας (ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν ἀνέκδοτη καὶ ἡμιτελῆ τραγωδία «Ἀσκληπιός», τὸ τελευταῖο ἔργο τοῦ ποιητῆ). Ὁ Αἰώνας μας 5 (1951) 114.

550. *Ἄγγελου Σικελιανού*, Δελφική ἔκκληση (Κείμενο τοῦ 1930). Πρόσπερος (Κέρκυρα) φ. 5 (1951) 145-154.— Ἀνατύπωση.

551. *Ἄγγελου Σικελιανού*, Αἰσχύλος. ΑΕΕ 5 (1950-52) 257-259.— Πεζὸ κείμενο τοῦ Σικελιανοῦ χρονολογημένο Δελφοὶ 1931· τονίζεται κυρίως ἡ σχέση τοῦ Αἰ. μετὸν πυθαγορισμό, τὸν ὀρφισμό καὶ τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια, καὶ ἐρμηνεύεται ἔτσι ὁ Προμηθεὺς Δεσμώτης.

552. Ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς καὶ ἡ σουηδικὴ κριτικὴ. ΑΕΕ 4 (1949-50) 409.— Δημοσιεύονται μεταφρασμένα ἄρθρα τοῦ Bögje Knös (στὸ περ. Ord och Bild, 1946), καθὼς καὶ κριτικὲς ποὺ γράφτηκαν στὴ Σουηδία γιὰ τὸν Σ. (1949-1950), ἀπ' ἀφορμὴ τὸν μεταφράσεών του ποὺ δημοσιεύτηκαν (μαζὶ μετὰ μεταφράσεις ἀπὸ τὸν Εὐριπίδη, τὸν Κλωντέλ, τὸν Μιστραέλ καὶ τὸν Λόρκα) στὸ βιβλίον «Den Heliga Vägen» (Ἡ Ἱερὰ Ὁδός).

553. *Φώτου Γιοφύλλη*, Συμπλήρωση στὴ βιβλιογραφία τοῦ Α. Σικελιανοῦ. Ὁ Βιβλιόφιλος 5 (1951) 6.— Δεκαῆξι ἀναγράφες—πολλὲς ξανατυπώματα—ἀπὸ σπάνια, τὸ περισσότερο, περιοδικά.

554. *Φοίβου Δέλφη*, Μία νεκρολογία ποὺ δὲν ἔγινε γιὰ τὸν Ἄγγελο Σικελιανό. Ὁ Νέος Καλλιτέχνης 2 (1951) φ. 4.

555. *Μ. Ἰ. Δεούλλα*, Ἡ συνείδηση τοῦ σκοποῦ. Πρόσπερος (Κέρκυρα) φ. 5 (1951) 175-180.— Γιὰ τὴν ποίηση τοῦ Σικελιανοῦ.

556. *Τάκη Δημόπουλου*, Ἡ μορφή τοῦ Σικελιανοῦ (Μία πρώτη εἰσαγωγὴ στὴ μελέτη τοῦ ἔργου του). ΑΕΕ 5 (1950-52) 261-263.— Περισσότερο συναισθηματικὴ περιγραφή τῆς πρώτης γνωριμιᾶς τοῦ σ. μετὸν ποιητὴ καὶ λιγότερο «εἰσαγωγὴ στὴ μελέτη τοῦ ἔργου του».

557. *H. B. Forster*, Σικελιανὸς καὶ Κήτης. Πρόσπερος (Κέρκυρα) φ. 5 (1951) 181-185.— Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γνωστὸ του ποίημα, ὁ Σ. ἔκαμε καὶ μιὰ διάλεξη γιὰ τὸν Κήτη. Ὁ σ. βασιζόμενος κυρίως στὴν προτίμησιν ποὺ ἔδειχνε ὁ Σ. γιὰ τὸν «Υπερίωνα» (ποὺ οἱ κριτικοὶ θεωροῦν ἀποτυχημένο ἔργο τοῦ Κήτης) προσπαθεῖ νὰ ἐξηγήσῃ μερικὲς πλευρὰς τῆς πνευματικῆς στάσεως τοῦ Σ.

558. *Γιώργου Θεοδοκά*, Ἄγγελος Σικελιανός. ΑΕΕ 4 (1949-50) 437-459.— Σύντομη ὁμιλία τοῦ 1943 δημοσιευμένη τότε στὴ ΝΕ με ὀρισμένες περικοπὲς ἀπὸ τὴ λογοκρισία.

559. *Ε. Κορφιάτη*, Μία θύμηση. Πρόσπερος (Κέρκυρα) φ. 5 (1951) 168-170.— Ἀνάμνηση ἀπὸ ἐπεισόδιον, πρὶν ἀπὸ εἴκοσι χρόνια, σὲ μιὰ ταβέρνα τῆς Πλάκας, χαρακτηριστικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπον Σικελιανό.

560. *Νίκου Κρανιδιώτη*, Ἄγγελος Σικελιανός. Κυ Γρ 16 (1951) 231-232.— Σημείωμα νεκρολογικόν.

561. *Robert Liddell*, Ἄγγελος Σικελιανός. Πρόσπερος (Κέρκυρα) φ. 5 (1951) 189-191.— Κυρίως γιὰ τὴν «Ἱερὰ Ὁδὸ» καὶ τὰ «Ἀκριτικά» (τὰ ποιήματα τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς).

562. *Robert Liddell*, Ἡ ποίηση τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ. ΑΕΕ 4 (1949-50) 423-426.— Μετάφραση ἀπὸ ἄρθρον δημοσιευμένον στὸ περ. The Penguin New Writing ἀρ. 39, 1950. Σύντομον καὶ κατατοπιστικὸν ἄρθρον, μετὰ πολλὰς εὐστοχὰς παρατηρήσεις.

563. *Θεόδωρον Ξύδη*, Οἱ τραγωδίαι τοῦ Σικελιανοῦ. ΑΕΕ 4 (1949-50) 427-434.— Ἀνάλυση τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σ., καθὼς καὶ τοῦ «Διθύραμβου τοῦ Ρόδου» καὶ τοῦ ἀνέκδοτου «Ἀσκληπιοῦ»· χρήσιμες οἱ πληροφορίες γιὰ τὸ ποῦ εἶχαν δημοσιεῖται ὡς τότε ἀποσπάσματα τῆς τραγωδίας. Δημοσιεύεται καὶ σύντομον σημεῖωμα τοῦ ποιητῆ πρὸς τὸν σ. σχετικὸν μετὰ τὸν «Ἀσκληπιό». Γίνεται

λόγος για τραγωδίες που σχεδίαζε ο ποιητής να γράψη: «Ο Δαίδαλος στη Σικελία», «Αριάδνη», «Πλήθων»· για την τελευταία ή μαρτυρία πως «έχουν γραφή κάποια σημεία της».

564. *Θεόδωρου Ξίδη*, "Αγγελος Σικελιανός (1884-1951). Παιδεία 5 (1951) 379-384.—Γενικό σημείωμα για την ποίηση του Σ., τὰ λυρικά του και τις τραγωδίες, και χαρακτηριστικά του λυρισμού του.

565. *Κώστα Ουράνη*, "Αναμνήσεις· Ζουόο Ντέ Μπάρρος και Σικελιανός. ΝΕ 50 (1951) 1404-1407.—Προσωπικές αναμνήσεις από τη συνάντηση του Πορτογάλου και του "Ελληνα ποιητή στην Ελλάδα τὸ 1924.

566. *Αδ. Δ. Παπαδήμα*, "Αγγελος Σικελιανός. Σχεδιάσμα για μιὰ αξιολογική τοποθέτησή του. Τὰ Χρόνια μας 1 (1951) 50-51.

567. *Τάσου Παπαναστασίου*, "Ο Σικελιανός και ἡ τραγωδία. Πρόσπερος (Κέρκυρα) φ. 5 (1951) 186-188.—Γιὰ τις τραγωδίες του.

568. *Γιώργου Σεφέρη*, "Αγγελος Σικελιανός (Όμιλία από τὸν Ραδιοφωνικό Σταθμὸ τοῦ Λονδίνου Β.Β.С. σὺς 7 Ἰουλίου 1951). ΑΕΕ 5 (1950-52) 259-260.—Ελπόμενο για τὸ θάνατο τοῦ ποιητή.

569. *Philip Sherard*, "Ο "Αγγελος Σικελιανός και ὁ William Butler Yeats, μιὰ ἀντίθεση. "Ο Αιώνας μας 5 (1951) 15-20, 49-50.—"Η ἀντίθεση βρίσκεται στη διαφορετική καταγωγή. "Ο Σ. σὴ μακρόχρονη ἑλληνική παράδοση ἔβρισκε ἔτοιμο ὅ,τι ὁ Yeats ἦταν ἀνάγκη νὰ παλέψη για νὰ τὸ βρῆ. Δεπτότατες παρατηρήσεις που ἀγγίζουν βασικά προβλήματα τῆς ποίησης και τῶν δύο ποιητῶν και τῆς ποίησης και τῆς ποιητικῆς γενικά.

570. *Philip Sherard*, Σικελιανός. Πρόσπερος (Κέρκυρα) φ. 5 (1951) 171-174.—Στοχασμοὶ για τὴν πνευματική σημασία τῆς ποίησης τοῦ Σ.

571. *Γεράσιμου Σταύρου*, "Αγγελος Σικελιανός. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 10-11, 30-32.—Σύντομο σημείωμα (με πολλές ἀνακρίβειες σὺς πληροφορίες!) τονίζεται ὅτι ὁ Σ. δὲν τιμήθηκε ἀπὸ τὸ ἔπισημο κράτος.

572. *Κ. Σιολίγκα*, "Αγγελος Σικελιανός, Αἰμίλιος Βεάκης. Δυὸ μεγάλοι που ἔφυγαν. "Ο "Ελληνισμός τοῦ "Εξωτερικοῦ 3 (1951) φ. 14, 6.—Νεκρολογίες.

573. *Αθηνᾶς Ταρσούλη*, "Ανέκδοτα γράμματα τοῦ Συρέ πρὸς τὸν Σικελιανό. ΝΕ 50 (1951) 901-903.—Δημοσιεύονται σὲ μετάφραση τρεῖς ἐπιστολές τοῦ Ed. Schuré τοῦ 1927 (10 Μαρτ., 6 Αὐγ., 6 "Οκτ.) σχετικές με τις πρώτες Δελφικές "Εορτές τοῦ ἔτους ἐκείνου. Τίς εἶχε δώσει ὁ ἴδιος ὁ Σ. σὴν σ., ὅταν ἔγραφε τὸ βιβλίο της για τὴ Μαργαρίτα Ἀλβάνα Μηνιάτη. Δὲν ξεκαθαρίζεται ἂν οἱ τρεῖς δημοσιευόμενες εἶναι και ὅλες οἱ ἐπιστολές που ἔθεσε ὁ ποιητής σὴ διάθεση τῆς σ. Στὸ εἰσαγωγικό σημείωμα σημειώνεται: «Σὲ λίγες ἡμέρες ἔφτανε στὰ χέρια μου μιὰ σημαντική σειρά ἀπὸ ἐπιστολές τοῦ Συρέ, ἀπαντήσεις του πρὸς τὸν Σικελιανό».

574. *Βασ. Φράγκου*, Τὰ στάδια τῆς πνευματικῆς πορείας τοῦ Σικελιανοῦ. Μακεδονικά Γράμματα 4 (1951) 47-51.—"Απόσπασμα ἀπὸ μελέτη τοῦ σ. με τὸν τίτλο «"Η κοσμοθεωρία τοῦ "Αγγελοῦ Σικελιανοῦ». Γενική θεώρηση ἀπὸ σκοπιὰ φιλοσοφική.

575. *Π. Χ[άρη]*, Τὸ τελευταῖο του γράμμα. ΝΕ 50 (1951) 1177.—Δημοσιεύεται γράμμα τοῦ Σ. πρὸς τὸν Πέτρο Χάρη, ἀχρονολόγητο («τὴν περασμένη ἄνοιξη» γράφει ὁ σ.), συστατικό για τὸ ἄρθρο ἑνὸς νέου.

Σ τ ρ α τ ῆ γ η ς

576. *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, Τὰ «"Επιγράμματα» τοῦ Γεωργίου Στρατήγη ("Ανακοίνωσις). Νεοελληνικά 1 (1950) 60-64.—"Ο Στρατήγης τὸ 1933 εἶχε

τυπώσει στο τυπογραφείο τῆς Ἑστίας συλλογή ἀπὸ 285 ἐπιγράμματα καὶ λίγα ἀκόμη «ἀνάμικτα» ποιήματα, ἡ συλλογή ὅμως αὐτὴ δὲν κυκλοφόρησε. Ἀπὸ ἓνα ἀντίτυπο (ἴσως τὸ τυπογραφικὸ δοκίμιο) ποὺ σώθηκε στὸ οἰκογενειακὸ του ἀρχειο, ὁ σ. δίνει πληροφορίες γιὰ τὴ συλλογή καὶ δημοσιεύει μερικὰ ἐπιγράμματα. Ἡ ποιότητα εἶναι κάκιστη, ἡ γλώσσα ἀνάμικτη ἀπὸ τύπους τῆς καθαρῆς καὶ τῆς δημοτικῆς, πεζολογικὴ γενικά, τὸ ἴδιο καὶ τὸ πνεῦμα. «Ἀντὶ τὴν εὐλογία σου νὰ δίνης σὲ Γραικύλους | κάλλιο, Γέρο, ν' ἄνοιγες τοὺς πέντε σου δακτύλους» (Εἰς τὸν Πατριάρχη, μὲ τὸ κάλλιο τρισύλλαβο!).

577. *Φαίδωνος Κ. Μπουμπουλίδου*, Τὰ «Ἐπιγράμματα» τοῦ Γ. Στρατήγη. ΕΔ 6 (1950) 453-457.— Ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν προηγούμενο ἀριθμὸ (ἢ ἀντίστροφα ;).

Τραυλαντώνης

578. *Ἀλκη Θρούλου*, Ἀντώνιος Τραυλαντώνης, 1867-1943. Φιλολογικὴ Πρωτοχρονιά 7 (1950) 165-176.— Μονογραφία ἀπὸ βιβλίον ποὺ ἐτοιμάζει ἡ σ. «Νεο-ἑλληνες διηγηματογράφοι καὶ μυθιστοριογράφοι». Δυστυχῶς, «γιὰ λόγους τεχνικούς», παραλείφθηκε ἡ πλούσια τεκμηρίωση τῆς μελέτης.

Χατζόπουλος

579. *Γ. Ι. Φουσάρα*, Κωνσταντῖνος Χατζόπουλος. Κυ Γρ 16 (1951) 241-248.— Ἡ ζωὴ του, τὸ ποιητικὸ καὶ τὸ πεζογραφικὸ του ἔργο. (Λεῖπει βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση).

Χρηστομάνος

580. *Κωνσταντῖνον Χρηστομάνου*, Εἰσηγήσεις πρὸς τοὺς ἐν τῷ Θεάτρῳ τοῦ Διονύσου συνελθόντας ἰδρυτὰς τῆς Νέας Σκηνῆς. Κριτικὴ ἔκδοση *Γιάννη Σιδέρη*. Δελτίο Θεάτρου φ. 2 (15 Νοεμ. 1950), 3 (1 Δεκ. 1950), 4 (Χριστούγ. 1950), 5 (15 Ἰαν. 1951).

581. Ἡ εἰσηγήσις τοῦ *Κωνστ. Χρηστομάνου* πρὸς τοὺς ἰδρυτὰς τῆς «Νέας Σκηνῆς». ΕΔ 8 (1951) 89-91.— Ἀνατύπωση (βλ. καὶ ἀρ. 580).

582. Κριτικὴ ἀνθολογία γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Χρηστομάνου. ΕΔ 8 (1951) 134-136.— Χωρὶς παραπομπές.

583. *Γιάγκου Ἀργυρόπουλου*, Ὁ Κ. Χρηστομάνος καὶ ἡ ἀπαγγελία. ΕΔ 8 (1951) 137-138.

584. *Maurice Barrès*, μετάφρ. *Παύλου Νιρβάνα*, Μιὰ αὐτοκρατορῖσσα τῆς μοναξιάς. ΕΔ 8 (1951) 121-124.— Γιὰ τὸ «Βιβλίον τῆς αὐτοκρατείας Ἑλισάβετ». Ἀνατύπωση.

585. *Ἀνδρέα Καραντώνη*, Ὁ ποιητὴς τῆς Ἑλισάβετ καὶ τῆς «Κερένιας Κούκλας». ΕΔ 8 (1951) 125-128.— Ἡ «αἰσθητικὴ» πλευρὰ τοῦ ἔργου του, ὁ «αἰσθητισμὸς» του, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Οἰάιλντ καὶ τοὺς Γάλλους συμβολιστὰς («Τὸ βιβλίον τῆς αὐτοκρατείας Ἑλισάβετ»), καὶ τὸ ἀντίρροπο, ἡ ἀπισιοδοξία του, ἐπίδρασις τοῦ Σοπερχάουερ (ἢ «Κερένια Κούκλα»). Στὸ τελευταῖο, κάτω ἀπὸ τὸ ἐξεζητημένο ὕφος ὑπάρχει καὶ μιὰ πνοὴ λογοτεχνικῆ, ἡ εἰκόνα τῆς Ἀθήνας τοῦ 1900.

586. *Παύλου Νιρβάνα*, Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος. ΕΔ 8 (1951) 93-97.— Ἀνατύπωση (ἀπὸ ποῦ ;).

587. *Γρηγορίου Ξενοπούλου*, Ἡ «Κερένια Κούκλα» τοῦ Κωνστ. Χρηστομάνου. ΕΔ 8 (1951) 109-110.— Κι' αὐτὸ ἀνατύπωση.

588. *Μιχ Περάνθη*, Κωνσταντῖνος Χρηστομάνος. [Ἡ ζωὴ του, τὸ ἔργο του]. ΕΔ 8 (1951) 77-88.— Σκιαγραφία τῆς ζωῆς του (ἢ συνάντησις μὲ τὴν αὐτοκράτειρα Ἑλισάβετ, ἢ «Νέα Σκηνὴ») καὶ τοῦ ἔργου του, κυρίως τοῦ θεατρικοῦ

(«Νέα Σκηνή», «Τρία φιλιά», «Κοντορεβυθούλης»), αλλά και του πεζογραφικού («Βιβλίο της Αυτοκρατείας Ἑλισάβετ», «Κερένια Κούκλα»).

Ψυχάρης

589. Ἀνέκδοτα κείμενα τοῦ Ψυχάρη. ΝΕ 47 (1950) 1-2.—Πέντε πεζὰ λυρικά κομμάτια («Γεράματα», «Οὐρανός», «Ἡ θάλασσα τῆς ἀγάπης», «Ἐκεῖ ἀπάνω», «Τὸ χιονισμένο τὸ βουνό», χρονολογημένα Δεκ. - Γενάρης 1922-23, «ἀπὸ τὴν ἀλληλογραφία τῆς κυρίας Ἑλένης Χαλκούση». Τὰ κείμενα ἀφιερωμένα τῆς Ἑλένης».

590. Hommage à Jean Psichari (1854-1929). À l'occasion du Vingtième Anniversaire de sa mort (29 Septembre 1929). Paris 1950, Librairie C. Klincksieck. 8^ο Σελ. IV, 36.— Συγκεντρώνει τὶς ὀμιλίες στὸ πνευματικὸ μνημόσυνο τοῦ Ψ. στὴν École Nationale des Langues Orientales Vivantes (στὶς 22 Μαρτίου 1950), ποὺ ἔγινε μὲ τὴν πρωτοβουλία τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἑλλήνων σπουδαστῶν στὸ Παρίσι.—Σελ. I-II Avant-Propos (ἀνυπόγραφο). 1-4 *Henri Massé*, La personnalité de Jean Psichari. Ὁ διευθυντὴς τῆς Σχολῆς μνημονεύει ἓνα-δύο περιστατικά ἀπὸ τὴν γνωριμία του μὲ τὸν Ψ. καὶ δημοσιεύει τρία γράμματα τοῦ Ψ. πρὸς τὸν ἄλλοτε διευθυντὴ τῆς Σχολῆς Paul Boyer, ποὺ βρίσκονται στ' ἀρχεῖα τῆς Σχολῆς: τῶν 5 Νοε. 1914 (γιὰ τοὺς γιούς του ποὺ πολεμοῦσαν), Νοε. 1920 (γιὰ τὴν προτομή του στὴ Χίο), Ἰαν. 1927 (σχετικὸ μὲ τὸν πρόσφατο ἀκρωτηριασμό του).—5-11 *André Mirambel*, Jean Psichari, professeur et directeur d'études. Τὰ κύρια χαρακτηριστικά τοῦ Ψ. ὡς διδασκάλου καὶ ὡς ἐπιστήμονος: μιὰ σύνθεση ὀρθοῦ λόγου καὶ πάθους, γαλλικοῦ καὶ ἑλληνικοῦ πνεύματος: ἡ πολεμικὴ του, ἡ γλωσσολογικὴ βάση ποὺ ἔφερε, πρῶτος αὐτός, στὴ διδασκαλία τῆς νεοελληνικῆς.—12-15 *Dr S. G. Mazarakis*, Quelques souvenirs de Jean Psichari. Ὁ σ. ἦταν βοηθὸς τοῦ Ψ. στὴ Σχολὴ γύρω στὰ 1920 διηγεῖται μὲ πολλὴ χάρις περιστατικά καὶ λεπτομέρειες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.—16-18 *Thrasso Castanakis*, Jean Psichari, la littérature néohellénique et le peuple grec. Γιὰ τὴ σημασία τοῦ «Ταξιδιοῦ», τῆς διδασκαλίας τοῦ Ψ., τοῦ Νουμᾶ. Τονίζεται καὶ ἡ κοινωνικὴ πλευρά.—19-25 *S. C. Caratzas*, Jean Psichari et la nation grecque. Ὑπογραμμίζεται ἡ ἀγωνιστικὴ του διάθεση. Ἀντικρούονται οἱ γνώμες τοῦ Γ. Κορδάτου ὅτι ὁ Ψ. στάθηκε, στὸ κοινωνικὸ πεδίο, ὀπισθοδρομικός: ὁ σ. θυμίζει τὴν κεντρικὴ θέση τοῦ Ψ. στὴν ὑπόθεση Dreyfus. Στὴν Ἑλλάδα ἀντιπροσωπεύει τὴν προοδευτικὴ ἀστικὴ τάξη, τὸ γλωσσικὸ ζήτημα εἶναι γι' αὐτὸν κυρίως ζήτημα ἐθνικόν. Ἐνδιαφέρουσες περικοπές (σὲ γαλλικὴ μετάφραση) ἀπὸ ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Ψ. πρὸς τὸν Ἑφταλιώτη.—Ἀκολουθοῦν (26-29) τρία ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ «Ταξίδι» (μὲ γαλλ. μετάφραση), ἀπόσπασμα (σ. 30) ἀπὸ τὴ διαθήκη τοῦ Ψ. (Adieu au peuple grec), αὐτόγραφο τοῦ Ψ. ἀπὸ γράμμα του πρὸς τὸν Ἑφταλιώτη (1897), καὶ (31-33) καλὲς Notes bibliographiques.

591. *N. Γιαννιῶ*, Ἀνέκδοτα γράμματα τοῦ Ψυχάρη πρὸς τὸν γραμματικὸν του Ν. Γιαννιῶ. ΝΕ 49 (1951) 788-798.—Εἴκοσι πέντε γράμματα, τὰ περισσότερα (19) τοῦ 1904 (καὶ κυρίως Ἰούλιος [Ἀλωνάρης]—Σεπτέμβριος [τοῦ Σταυροῦ]) ἀπὸ τὴν ἐξοχὴ (τὸ Rosmaromon) πρὸς τὸν Γιαννιῶ ποὺ ἔμενε στὸ Παρίσι, γραμματικὸς του. Τ' ἄλλα ἕξι (20-25) ἐκτενέστερα, τοῦ 1906-1908, πρὸς τὸν Γιαννιῶ στὴν Πόλη. Δροσερά, χαριτωμένα γράμματα, ποὺ δείχνουν ζωντανὴ τὴν ξεχωριστὴ προσωπικότητα τοῦ Ψ., τὸ κέφι του, ἀλλὰ καὶ συχνὰ τὸ ψυχικὸ του μεγαλεῖο. Γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ὀλίγελα ἀστοχα τὰ λόγια τοῦ παλιοῦ γραμματικοῦ του πὼς κατεβαί-

νει ο Ψ. «πιό χαμηλά από το βάθος όπου βρίσκεται σήμερα ανεβασμένος», και άστοχότερη ή μακρόθυμη συχώρεση που δίνει στα «σφάλματά» του. Στο γράμμα 21 σκέψεις του Ψ. για τη «Φαρμακωμένη» του Σολωμού επιμένει στη σφαλερή του αντίληψη πώς φαρμακώθηκε από έρωτα για το Σολωμό, αντίθετα προς τη διαμαρτυρία του Μαβίλη που τον είχε γνωρίσει ο Γιαννιός τότε στην Κέρκυρα. 'Ο άρ. 6 πρέπει να μη πριν από τον άρ. 5 (είναι γραμμένο το γράμμα την ίδια μέρα, αλλά το πρωί). Πολύ αμφιβάλλουμε και για την υπογραφή Ψυχάρης με γιώτα, όπως δημοσιεύεται στα περισσότερα γράμματα. 'Απλούστατα το η της βιαστικής υπογραφής μπορεί να κάνη την εντύπωση του ι. Μπορούσε ό τόσο λεπτολόγος Ψ. να γράφη το ίδιο του τ' όνομα τότε έτσι και τότε αλλιώς;

592. Σιαμ. Κ. Καρατζά, 'Ο ρεαλισμός και τα γυναικεία πρότυπα στο έργο του Ψυχάρη. ΝΕ 47 (1950) 44-46.— Τα πρόσωπα των μυθιστορημάτων του Ψ. είναι πρόσωπα πραγματικά· ο «ρεαλισμός» (νατουραλισμός) ήταν το λογοτεχνικό κίνημα που κυριαρχούσε την εποχή του, κι' ο ίδιος ήταν φίλος με τον Ζολά. 'Ο σ. δημοσιεύει άποσπάσματα από την ανέκδοτη άλληλογραφία του Ψ. με τον Έφταλιώτη (που έτοιμάζει την έκδοσή της), όπου γίνεται λόγος (με πολύν «ρεαλισμό», αλήθεια) για τους έφήμερους έρωτες του Ψ. που χρησιμοποιεί μαζί και για ήρωίδες στα ρομάντσα του. 'Αποσπάσματα από γράμματα του 1895, 1897 (σχετικά αυτά με τον άτυχο πόλεμο), του 1911 και του 1912. Γίνεται λόγος και για ένα, άγνωστο ως τώρα, διήγημα του Έφταλιώτη, «'Ο Θωμάς», που ο Έφτ. δέν ήθελε να δημοσιευτεί, επειδή άναφερόταν σε περιστατικά της άτομικής και της οικογενειακής του ζωής. Στο τέλος ο σ. δημοσιεύει, παραχωρημένη από την κυρία Ψυχάρη, αυτόγραφη σημείωση του Ψ., γραμμένη σ' έν' αντίτυπο της «Ζωής κι' 'Αγάπης στη Μοναξιά», σχετικά με το πρότυπο της ήρωίδας του έργου.

593. Έμμ. Κοιραά, 'Η φυσιογνωμία του Ψυχάρη. 'Αθ. 1951. Σελ. 16. [Mélanges offerts à O. et M. Merlier].— Το τελευταίο κεφάλαιο ενός βιβλίου που μάς υπόκειται ο σ. (και που εύχόμαστε να τυπωθή γρήγορα) για την «πνευματική διαμόρφωση του Ψ. ως την εποχή του Ταξιδιού» (κεφάλαια από το βιβλίο δημοσιεύτηκαν και στην ΑΕΕ 4 [1949] 198-208, και στα Έλληνικά 12 [1952-53] 103-142). Με όξύ κριτικό πνεύμα, αλλά και με θερμή κατανόηση και θαυμασμό, ξεχωρίζονται τά διάφορα χαρακτηριστικά (καλα και κακά) που άπαρτίζουν την έντονη προσωπικότητα του Ψ.: ή άγωνιστική του διάθεση, ο έγωισμός, ή ειλικρίνεια, ή ύπερηφάνειά του κτλ. Έξετάζεται ύστερα ή θέση του ανάμεσα στην Έλλάδα και στη Γαλλία, την έπιστήμη και τη λογοτεχνία, και καθορίζεται άκριβέστερα ή—μεγάλη—προσφορά του στην έλληνική πνευματική ζωή.

594. André Mirambel, Jean Psichari et les études néo-helléniques. Annales de l'Université de Paris 20 (1950) 151-165.— Σύντομη έπισκόπηση των νεοελληνικών σπουδών (ή ένδιαφερόντων) στη Γαλλία, κυρίως τον 19ο αιώνα. Το έργο του Legrand και ή επίδρασή του στον Ψ. Στις εργασίες του ο Ψ. στηρίζεται στη γλωσσολογία, μελετά τη φωνητική και τη διαλεκτολογία. (Βλ. και Ε. Κοιραά, ΝΕ 52 [1952], 1071 κέ.

595. André Mirambel, La doctrine linguistique de Jean Psichari. Nouvelle Clio 3 (1951) 78-104.— 'Η γλωσσική θεωρία του Ψ. στηρίζεται στην έπιστήμη του δεύτερου μισού του 19ου αιώνα και στην πίστη για την ύπαρξη ενός «φυσικού νόμου». Οί γλωσσολογικές του εργασίες κυρίως φωνητικές' από εκεί περνά στη διαλεκτολογία και στο λεξιλόγιο. (Βλ. και Ε. Κοιραά, ΝΕ έ.ά.

Ἑ λ ά σ σ ο ν ε ς

596. *Α. Μάργ[αρη]*, Ὁ ποιητὴς τῆς «Φιλημένης». ΝΕ 49 (1951) 554.— Μικρὸ σημεῖωμα γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Ι. Π. Πετρουνάκου, ποιητῆ τοῦ μικροῦ αὐτοῦ ποιήματος (γύρω στὰ 1896, δημοσιευμένο στὸ περ. Τὰ Ὀλύμπια), ποῦ ἔχει περάσει στὶς περισσότερες ἀνθολογίες.

597. *Ἀθηνᾶς Ταρσοῦλη*, Φωτεινὴ Οἰκονομίδου (Ὁ Παλαμᾶς καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς). ΝΕ 49 (1951) 317-319.— Λίγα λόγια γιὰ τὴν ποιήτρια τῆς ρομαντικῆς σχολῆς Φωτεινὴ Οἰκονομίδου (1856-1883). Ἀναδημοσιεύονται καὶ λίγοι στίχοι τῆς, σὲ μιὰ ξερὴ καὶ μονότονη καθαρεύουσα, κι' ἓνα δλόκληρο ποίημα «Τῷ νεαφῷ ποιητῇ Κ.Π.», σταλμένο στὸν Παλαμᾶ (Νοέμ. 1875), ποῦ τὸ ἀνακοίνωσε ὁ ἴδιος στὴ νεκρολογία του γιὰ τὴν ποιήτρια δημοσιευμένη στὸ «Μὴ Χάνεσαι» (Κατοίμη Βιβλ. Β' ἀρ. 425).

598. *Μίχου Στάφη*, Ἕνας λησμονημένος: Στέφανος Γρανίτσας (Τριάντα πέντε χρόνια ἀπὸ τὸ θάνατό του). ΝΕ 48 (1950) 1296-1298.

γ) Θέατρο

599. *Γρηγ. Ξενοπούλου*, Γύρω στὸ θέατρο: «Βρυκόλακες» χωρὶς σκηνοθέτη (1894). ΝΕ 48 (1950) 1475-1477.— Προσωπικὲς ἀναμνήσεις ἀπὸ τὴν παράσταση τοῦ 1894 καὶ μερικὲς σκέψεις (πολὺ συζητήσιμες) γιὰ σκηνοθέτες καὶ σκηνοθεσία. Βλ. καὶ ἀρ. 460.

600. *Γ. Ν. Πολίτη*, Ἡ θεατρικὴ κριτικὴ τοῦ «Νουμᾶ». ΑΕΕ 4 (1949-50) 393-396.— Γιὰ τὰ πρῶτα χρόνια τοῦ «Νουμᾶ» περισσότερο γιὰ τὰ «Ὀρεστειακά».

601. *Ἀθ. Σαράφη*, Ὅταν τὸ θέατρο δὲν ἔκανε πολιτικὴ. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 8-9, 41-43.— Ἐρανίσματα στίχων ἀπὸ τὶς ἐπιθεωρήσεις τῆς ἐποχῆς 1907-1912 περίπου [Ἡ «παλιὰ καλὴ ἐποχὴ»—ὅμως τί φοριχοῖ ποῦ εἶναι αὐτοὶ οἱ στίχοι, χωρὶς τὴ μουσικὴ τους καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐποχὴ!].

602. *Γιάν. Σιδέρη*, Περιπέτειες τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Τὰ «ἀκατάλληλα διὰ δεσποινίδας». Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 1, 20-22.— Ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζονται ὕστερ' ἀπὸ τὸ 1900 καὶ κυρίως μὲ τὴ «Νέα Σκηνή»— ἂν καὶ ὁ σ. σημειώνει καὶ μερικὲς ἐμφανίσεις προηγούμενες.

Ξ. ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ (1920 κ.έ.)

Τ. Ἄ γ ρ α ς

603. *Κώστα Ἀθ. Μιχαηλίδη*, Τέλλος Ἄγγρας. Ἄγνωστοι στίχοι καὶ ἀνέκδοτα γράμματα. ΝΕ 48 (1950) 1589-1591.— Προσωπικὲς ἀναμνήσεις, ἀποσπάσματα ἀπὸ ἐπιστολές, καὶ ἓνα παιδικὸ καὶ ἄτεχνο ποίημα τοῦ Ἀ. (1911), ποῦ δείχνουν ὅλα τὸν περιεργὸ κόσμο τῆς ἀπαισιοδοξίας ποῦ εἶχε δημιουργήσει γύρω του. Δυστυχῶς οἱ ἐπιστολὲς δίνονται χωρὶς χρονολογίες καὶ χωρὶς νὰ ξεχωρίζεται ποιὲς εἶναι οἱ παιδικὲς ἢ νεανικὲς καὶ ποιὲς τῆς ὄριμης ἡλικίας.

604. *Γ. Πράτσικα*, Ὁ φίλος μου Τέλλος Ἄγγρας. Κρίκος (Λονδ.) 1 (1950-51) φ. 4, 23-25.— Προσωπικὲς ἀναμνήσεις καὶ κριτικὴ ἀξιολόγηση τοῦ ἔργου καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἀ.

Κ. Κ α ρ ω τ ά κ η ς

605. *Γιώργου Φάνου*, Κώστας Καρωτάκης. Κυ Γρ 16 (1951) 137-143.

Ν. Δ α π α θ ι ώ τ η ς

606. *Ναπολέων Λαπαθιώτης*, Τὰ μετὰ θάνατον. Ὁ Αἰώνας μας 5 (1951) 8-11.— Δημοσιεύονται 18 ποιήματα, μερικὰ ὅμως εἶναι γνωστά.

607. Ἑπτὰ γράμματα τοῦ ποιητῆ Λαπαθιώτη πρὸς τὸν Τίμο Μαλάνο. Ἐλεξανδρινὴ Λογοτεχνία 1951, 51-56.—Τῶν ἐτῶν 1927-1930, χωρὶς σχόλια. (Κάπως πιὸ ἐνδιαφέρον τὸ 6ο, 26 Μαΐου 1929, ὅπου ὁ Λ. κάνει λόγο γιὰ ἕνα σχέδιό του νὰ ἐγκατασταθῆ στὴν Αἴγυπτο).

608. Γιάννη Γ. Σφακιανάκη, Ναπολέον Λαπαθιώτης. Ὁ Αἰώνας μας 5 (1951) 11-14.—Κριτική. Σύγκριση μὲ τοὺς δυὸ ἄλλους «καταραμένους» ποιητὲς τῆς προηγούμενης γενιᾶς, τὸν Ἄγρα καὶ τὸν Μ. Παπανικολάου. Γενικά γιὰ τοὺς τελευταίους Ἑλληνες συμβολιστές. Ὁ σ. ἀντλεῖ καὶ ἀπὸ χειρόγραφα τοῦ Λ. ποὺ τοῦ παραχώρησε ὁ Ἄρης Δικταῖος καὶ δημοσιεύει μερικὲς σκέψεις ἀπὸ ἀνέκδοτο ἡμερολόγιό του.

Φ. Πολίτης

609. Τάσου Ἀθανασιάδη, Φῶτος Πολίτης (Ὁ σκηνοθέτης τῶν «Βρυκολάκων»). ΝΕ 48 (1950) 1485-1488.—Θεσμὰ γραμμὴν σκιαγραφία τὸνίζονται ἰδιαίτερα ἢ ἐπίδραση τοῦ Π. στοὺς νέους καὶ ἡ σκηνοθετικὴ του δράση.

610. Πέτρου Χάρη, Φῶτος Πολίτης. Ὁ Αἰώνας μας 4 (1950) 120-122.—Ὁμιλία στὸ μνημόσυνο παλαιῶν θεατρικῶν καὶ μουσικῶν κριτικῶν, ὀργανωμένο ἀπὸ τὴν «Ἐνωση θεατρικῶν καὶ μουσικῶν κριτικῶν».

Γ. Σαραντάρης

611. Γ. Σαραντάρη, Δυὸ ἀνέκδοτα ποιήματα. Στάχυς 1951, 142.

612. Κ. Α., Γιώργος Σαραντάρης. Στάχυς 1951, 141-142.

613. Ἀνδρέα Καραντώνη, Γιώργος Σαραντάρης. ΑΕΕ 5 (1950-52) 235-241.—Ὁ Σαραντάρης (1909;-1941) εἶναι χαρακτηριστικὸς τύπος τῆς «νεωτερικῆς» ποιήσεως ποὺ φανερῶνεται γύρω στὰ 1935. Ὁ σ. μεταδίδει ζωντανὲς προσωπικὲς ἀναμνήσεις καὶ τοποθετεῖ κριτικὰ τὴν ποίησιν τοῦ Σ. Στὴ σ. 239 κατάλογος τῶν ποιητικῶν του φυλλαδίων καὶ τῶν πεζῶν δοκιμίων, ποὺ θᾶπρεπε κάποτε νὰ συγκεντρωθοῦν σ' ἕναν τόμο.

ΟΝΟΜΑΤΑ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ ΤΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Ἀγαπητίδης Κ. 447

Ἀγγελιδάκης Ρ. 304

Ἀγγελομάτης Χρ. Ε. 44

Ἀδαμαντίου Γ. 448

Ἀθανασιάδης - Νόβας Γ. 59

Ἀθανασιάδης Τ. 609

Ἀθανασόπουλος Δ. 20. 504

Ἀλεξίου Φ. 469

Ἀμαντος Κ. 1

Anastos M. V. 149

Ἀνδρικόπουλος Γ. 60

Ἀνδρικόπουλος Δ. 277

Ἀντωνιάδη Σ. 6. 128

Ἀποστολάκης Γ. Μ. 61

Ἀποστολίδης Η. Ν. 7

Ἀποστολίδης Ρ. 21

Ἀρβαντιδου Ε. 92

Ἀργυρόπουλος Γ. 583

Astruc Ch. 134. 148. 159

B.Στ.Α. 356

Babinger F. 139. 140

Βαβουλῆς Π. 52

Βαλέτας Γ. 289. 293

Barrès M. 584

Βαστραβέλλης Ι. Κ. 198

Bastav S. 142

Βαφόπουλος Γ. Θ. 475. 477. 480

Baud · Bovy S. 98. 111

Βέης Ν. Α. 193. 195. 204. 310. 339

Βλαχογιάννης Γ. 62. 165

Βλάχος Α. 311

- Βλάχος Ε. 327
 Βοβολίνης Κ. 343
 Βολονάκης Μ. 63
 Bombaci A. 140
 Βουνάς Χρ. 174
 Βουρνάς Τ. 484. 537
 Βουτσινάς Σπ. 220
 Βράτλιας - Αρμένης Π. 328
 Βραχάς Φρ. Π. 369. 425.
 Βρόντης Α. 53

 Cavarnos J. P. 139
 Cohen G. 114

 Γαλλής Α. Α. 22
 Γερμανός Θυατείρων 183
 Γεωργιάδης Γ. 398
 Γιάκος Δ. 23. 24. 207. 225. 247. 278. 290
 Γιαλουράκης Μ. 223. 370
 Γιαννιός Ν. 591
 Γιαννοπούλου Μ. Ε. 236. 237. 319. 336.
 337
 Γιοφύλλης Φ. 553
 Γκόλφης Ρ. 371. 372
 Γκρέκας Ι. 103
 Γληνός Γ. 470

 Δ. Κ. 612
 Dalven R. 8
 Δάφνης Στ. 420
 Δεδούσης Β. 226
 Δελής Α. Α. 521
 Δελής Τ. 64
 Δέλφης Φ. 554
 Δενδρινού Ε. 248
 Δεστούνης Γ. 263
 Δεσύλλας Μ. Ι. 555
 Δημαρᾶς, Κ. Θ. 1. 25. 164. 208. 211. 344
 Δημόπουλος Τ. 556
 Διαμάντη Φ. Χ. 65
 Διαμαντίης Κ. 104
 Δοανίτης Ι. Π. 373
 Dölger F. 116. 133. 139. 140. 162
 Δρακοπούλου Θ. 283. 466. 467
 Δράκος Α. Ν. 524

 Ένεπκίδης Π. Κ. 159. 209
 Εξαγγελάτος Χ. Γ. 479. 485

 Fletcher Lee H. 379
 Forster H. B. 557

 Galdi L. 66
 Grégoire H. 184. 190
 Grumel V. 156
 Guiland R. 116

 Ζαμπάκης Α. 26
 Ζιώγας Η. 9. 352
 Ζορμπάς Α. 486
 Ζώη Α. Χ. 27
 Ζώης Α. Χ. 200. 214. 215. 238. 329
 Ζώρας Γ. Θ. 28. 67. 74. 82. 115. 136.
 143. 144. 146. 202. 227. 254. 255.
 256. 312. 330. 408. 426. 446. 525

 Θέμελης Γ. 399
 Θεοδωρόπουλος Σπ.—δλ. Θέρος Α.
 Θεοδωροπούλου - Λιθαδά Β. 353
 Θεοτοκάς Γ. 558
 Θέρος Α. 54. 93. 106
 Θωμόπουλος Ι. Α. 193. 194

 Jannaccone S. 129. 142
 Jenkins R. 240
 Impellizzeri S. 116
 Ίωαννίδου - Μπαρμπάρηγου Μ. 54
 Ίωάννου Α. Σ. 9

 Καιροφύλας Γ. 29
 Καιροφύλας Κ. 68. 221. 229. 239. 374.
 450. 464
 Καλαματιανός Γ. Ν. 2. 15. 487
 Καλησπέρης Σ. 406
 Καλιτσουνάκις Ι. 130. 375
 Καλλίνικος Θ. 55
 Καλλίνικος Π. Γ. 400
 Καλοκατινός Α. 10
 Καλομοίρης Μ. 112
 Καλονάρος Π. 117
 Καλουδάς Π. Ν. 451
 Καμπάνης Α. 4. 5
 Καμπάνης Π. Α. 427
 Κανδιώτης Α. 175
 Καούρης Ε. 505.
 Καρανιώνης Α. 9. 30. 31. 69. 70. 118.
 249. 265. 279. 295. 361. 376. 377.

409. 421. 428. 429. 453. 488. 489. Μαζαράκης Σ. Γ. 590
 490. 491. 514. 526. 539. 585. 613 Μαθιόπουλος Β. Π. 382. 383
 Καρατζάς Σ. Κ. 590. 592 Μακρής Θ. 231
 Καρέλλη Ζ. 401 Μακρομύχλος Στ. Γ. 240
 Καρκαβίτσας Α. 506 Μαλάνος Τ. 402. 507. 607
 Καρκαβίτσας Κ. 410 Μαμώνη Κ. 121. 527
 Καρυκόπουλος Π. Γ. 520 Μανούσακας Μ. 131. 138. 157. 181. 191.
 Καστανάκης Θ. 590 Μάργαρης Δ. 338. 349. 384. 385. 386. 455.
 Κατσαρός Χ. Π. 71 596
 Καψιδάλλη-Μαλούχου Α. 3 Μαρινάτος Σ. 267
 Κλοκκάρης Α. 94 Μαρκάκης Π. 258. 445. 508
 Κπός Β. 150. 492. 552 Massé Η. 590
 Κόκκινος Δ. Α. 452 Matthieu Μ. 11
 Κόμης Α. 230 Μανρογορνάτο J. 397
 Κομίνης Γ. 378 Μέγας Γ. Α. 77
 Κονιδάρης Φ. 261 Μελάς Σπ. 122. 123. 250. 268. 281. 296.
 Κονόμος Ντ. 216. 217. 218. 228. 237. 315. 331. 387. 430. 456. 494. 515.
 243. 301. 302. 303. 307. 308. 309. 541
 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326 Μεραννάτου Στ. 151
 Κορφιάτης Ε. 559 Μηλιώρης Ν. 495. 542
 Κουγέας Σ. Β. 72 Μιράμπελ Α. 11. 166. 547. 590. 594. 595
 Κούζης Α. Π. 205. 206 Μιχαηλίδης Γ. 203
 Κραντιώτης Ν. 9. 32. 454. 540. 560 Μιχαηλίδης Κ. Α. 603
 Κριαράς Ε. 16. 73. 137. 162. 166. 593. Μιχαηλίδης Κ. Μ. 346. 355. 395. 473
 594. 595 Μιχαλόπουλος Γ. Φ. 78
 Κυθρεώτης Ι. 95 Μιχαλόπουλος Φ. 176. 244. 332
 Κυριακίδης Σ. Π. 96. 119. 120 Μοραβσικ Γ. 145
 Κωνσταντινίδου Ρ. 280 Μουστακίης Β. 79. 165
 Κώνστας Κ. Σ. 97. 98. 471. 472 Μπαλάνος Δ. Σ. 213
 Λαζαρίδης Κ. 345 Μπουμπουλιδής Φ. Κ. 11. 80. 81. 166.
 Λαμπέρη Ε. 266 170. 251. 282. 297. 298. 306. 316.
 Λαμπρινίδης Ι. 313 317. 332. 333. 431. 443. 516. 528.
 Λανίτης Ν. Κλ. 493 529. 543
 Λαούρδας Β. 105. 152. 154. 172 Μποχλόγυρος Ν. 292. 362. 418
 Λάσκαρης Μ. Θ. 184. 314 Μπρατσιώτης Π. Ι. 156. 347
 Λαύρας Α. 113 Μυριεήλης Στ. 544
 Laurent V. 141 Μυριεώτισσα—βλ. Δρακοπούλου Θ.
 Lavagnini Β. 73. 74. 106 Νικολαΐδης Μ. 432
 Λέτσας Α. 354 Νικολόπουλος Π. Γ. 160. 161
 Λευκαδίτης Π. 222 Νιρβάνας Π. 584. 586
 Λιγνάδης Τ. 75. 380 Νόβας Θ. 165
 Liddell R. 561. 562
 Λινάρδος Π. Ν. 76
 Λογγίτης Σ. 45
 Λουκόπουλος Δ. 177
 Λουλούδης Κ. 257
 Λώλλης Σ. Δ. 212
 Εενόπουλος Γρ. 269. 389. 411. 587. 599
 Εύδης Θ. 166. 496. 563. 564
 Οικονομίδης Δ. Β. 33. 168. 186. 187. 342.
 412

- Οικονόμου Μ. 388
 Οικονόμου Μ. Χ. 12: 204
 Oleroff A. 153
 Ούράνης Κ. 565
 Παλαμάς Κ. 284. 334 390 413. 433. 509. 531
 Παμπούκης Ι. Τ. 99. 124
 Παναγιωτόπουλος Ι. Μ. 394. 434. 510
 Παπα Κ. Γ. 457
 Παπαδήμας Α. Δ. 566
 Παπαδημητρίου Γ. Δ. 483
 Παπαδόπουλος Α. Α. 54
 Παπακώστας Α. 100. 165
 Παπαμιχαήλ Γ. 155. 156
 Παπαναστασάτος Τ. 567
 Παπαντωνίου Ζ. 285
 Παπαχατζής Γ. Μ. 435. 436
 Παπαχαραλάμπους Γ. 167
 Παπαχρήστου Κ. 83
 Παράσχος Κλ. 188. 522. 530. 538
 Πάστρας Γ. Κ. 177
 Πατούλης Ν. Β. 178
 Pavolini P. A. 82
 Περάνθης Μ. 196 391. 511. 532. 588
 Περιστερής Σ. Δ. 56
 Πετρίδης Μ. Γ. 259
 Πετσάλης - Διομήδης Θ. 458
 Πλαγιάννης Δ. Ι. 318
 Πολίτης Γ. Ν. 600
 Πολίτης Α. 232
 Πολίτης Ν. Γ. 125
 Πολίτης Τ. 17
 Πολίτης Φ. 414
 Pontani F. M. 34
 Ποριώτης Ν. 233
 Ποταμιάνος Δ. Η. 270. 271
 Πουρνάρας Δ. 197
 Πουρναρόπουλος Γ. 35
 Πράτσινας Γ. 392. 533. 604
 Προυσής Κ. 4. 8. 216
 Πρωτοπαπᾶ Γ. 36. 286
 Ρουμελιώτης Γ. Χ. 84
 Russo D. 185
 Σακελλαριάδης Χ. Γ. 37. 341. 437. 459. 478. 481. 482
 Σαλβάνος Γ. Ι. 279
 Σαλβάνου Β. Γ. 46
 Σαράντη Γ. 534
 Σαράφης Α. 601
 Σαραφοπούλου Ρ. 85
 Σαχίνης Α. 38. 39
 Schmaus A. 126
 Schreiner H. 132
 Σεφέρης Γ. 568
 Sherard Ph. 163. 569. 570
 Σημηριώτης Ν. 545
 Σιατόπουλος Δ. 497
 Σιγάλας Α. 133
 Σιγοῦρος Μ. 272. 300. 335
 Σιδέρης Γ. 40. 438. 460. 580. 602
 Σκίπης Σ. 287. 393. 498. 517
 Σκοπετέας Σ. Χ. 518. 519
 Σολωμονίδης Χ. Σ. 350. 546
 Σούλης Γ. Χ. 86. 241. 348
 Σπανδωνίδης Η. Σ. 18. 499
 Σπαταλάς Γερ. 5. 47. 48. 87. 88. 89. 223. 234. 235. 242. 252. 262. 291. 351
 Σπεράντζας Θ. 360
 Σπεράντσας Σ. 90. 273. 535
 Σπηλιωτόπουλος Η. 274
 Σπυριδάκης Γ. Κ. 107. 108. 166. 170. 354. 415. 439
 Σπυριδάκης Κ. 166
 Σταθάτος Ν. 275
 Σταμπολής Γ. 500
 Σταύρου Γ. 571
 Σταύρου Τ. 358
 Στάφης Μ. 598
 Στολίγκας Κ. 572
 Συνοδινός Ε. Ε. 189
 Σφακιανάκης Γ. Γ. 608
 Σφήκας Κ. 276
 Σφυρόερας Ν. Β. 440. 441. 442
 Ταρσούλη Α. 41. 501. 573. 597
 Ταρσούλη Γ. 461. 462
 Τατάκης Β. Ν. 192
 Τζωρτζάκη Φ. Θ. 405
 Τόζης Γ. Α. 210
 Trenkner S. 109
 Trypanis C. A. 14
 Τσούρκας Κλ. 182
 Turdeanu E. 190
 Τωμαδάκης Ν. Β. 19. 158

- Φάνος Γ. 605
Φιλαδελφός Α. 536
Φουριώτης Α. 253. 288. 463
Φραγκάκης Ε. 110. 417
Φράγκος Β. 574
Φραγκούλας Ι. Ν. 443
- Χάρης Π. 444. 575. 610
Χατζηγιάκης Α. 179. 180
Χατζηϊωάννου Κ. Π. 101
Χατζηϊωάννου - Κούρρα Ν. 102
Χατζηλαζάρου Μ. 57
Χατζής Α. 127
Χατζίνης Γ. 49
- Χιλιαδάκης Σ. Ε. 476
Χιονίδης Ν. 49. 50. 51.
Χουρμούζιος Αι. 502
Χρήστου Π. Κ. 171
Χριστοφίδης Δ. Α. 464
Χριστοφορίδης Π. 58
- Ψυχογιός Ντ. 416
- Udalicova Z. V. 147
- Vitti M. 43
- Warner R. 397. 403
Wittek P. 139.